

oIKos

LIETUVIŲ IŠEIVIJOS INSTITUTAS

LIKOS

LIETUVIŲ MIGRACIJOS IR DIASPOROS STUDIJOS

2007 Nr. 3
VERSUS AUREUS

Žurnalo leidimą remia

Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

REDAKCIJOS KOLEGIJA

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS vyriausiasis redaktorius

(Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva);

Daiva Kristina KUZMICKAITĖ redaktoriaus pavaduotoja

(Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva);

Vida BAGDONAVIČIENĖ

(Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Lietuva);

Tomas BALKELIS

(Manchester University, Didžioji Britanija);

Žilvinas BELIAUSKAS

(Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centras, Lietuva);

Daiva DAPKUTĖ

(Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva);

Alfonsas EIDINTAS

(Lietuvos Respublikos ambasada, Norvegija);

Dalia KUIZINIENĖ

(Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva);

Vėjas Gabriel LIULEVIČIUS

(University of Tennessee, JAV);

Linas SALDUKAS

(Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva);

Romas VAŠTOKAS

(Trent University, Kanada);

Vaiva VĖBRAITĖ

(JAV LB pirmininkė, Lietuvos Respublikos Prezidentūra).

Mykolas DRUNGA

(Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva)

Lietuvių išeivijos institutas

S. Daukanto g. 25, Kaunas LT-44249, Lietuva

© Lietuvių išeivijos institutas, 2007

© „Versus aureus“ leidykla, 2007

TURINYS

ŠIUOLAIKINIAI MIGRACIJOS PROCESAI

Saulius PIVORAS. Dvigubos pilietybės politika (Skandinaviškos pamokos Lietuvai).	9
Alfred Erich SENN. As an Example of Dual Citizenship	19
Violetta PARUTIS. Galimybių šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais?	22
Rūta AIDIS ir Dovilė KRUPICKAITĖ. Jaunimo emigracijos tyrimas: lietuvių universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti.	36
Asta SKAČKAUSKAITĖ. Tarptautinė lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių vertinimas.	51
Rose LERER COHEN. The Israel Southern African Oral History Project: A Survey Of South African Jews in Israel.	61

DIASPOROS ISTORIJA IR KULTŪRA

Rasa ANDRIUŠYTĖ-ŽUKIENĖ. Lietuvių dailininkai Freiburge ir Vakarų Europos meninė aplinka	67
Daiva DAPKUTĖ. Už žmogų, už laisvę ir už tėvynę Sambūris <i>Šviesa</i> 1946–1957 m.	79
Ilona BUČINSKYTĖ. Ateitininkų santykiai su A. J. S. <i>Šviesa</i> DP stovyklose	101
Aušra PAULAUSKIENĖ. Three Narratives of Litvak Identity: Cahan, Brudno and Stone	110

IŠ ARCHYVŲ

Kristina ŪSAITĖ. Keletas 1966 m. Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos Jungtinėms Tautoms rengimo peripetijų	121
---	-----

RECENZIJOS

Alfred Erich SENN. Tautos sargyboj.	143
Vilma AKMENYTĖ. <i>Ex-picker'io</i> knyga arba išgyvenimo emigracijoje vadovėlis	147
Giedrius JANAUŠKAS. Lituanistiniai kursai Australijos universitetuose	151

KRONIKA

Politikoje	
Visuomenėje	
Lietuvių išeivijos institute	169
Santraukos rusų kalba (Резюме)	171
Mūsų autoriai	173
Reikalavimai straipsniams.	175

CONTENTS

TRENDS OF CONTEMPORARY MIGRATION

PIVORAS Saulius. Policy of Dual Nationality (Scandinavian Lessons for Lithuania)	9
SENN Alfred Erich. As an Example of Dual Citizenship	19
PARUTIS Violetta. Land of Opportunity: Can the United Kingdom Become a New Home for Lithuanian Émigrés?	22
AIDIS Rūta and KRUPICKAITĖ Dovilė. Youth Emigration: Migration Tendencies amongst University Students in Lithuania	36
SKAČKAUSKAITĖ Asta. International Lithuanian Migration: How Students Look at it.	51
LERER COHEN Rose. The Israel Southern African Oral History Project: A survey of South African Jews in Israel (Pietų Afrikos izraeliečių žodinės istorijos projektas: Pietų Afrikos žydų Izraelyje tyrimas) ...	61

HISTORY AND CULTURE OF DIASPORA

ANDRIUŠYTĖ-ŽUKIENĖ Rasa. Lithuanian Artists in Freiburg and the Western European Environment	67
DAPKUTĖ Daiva. For Man, Freedom, and Homeland: The <i>Šviesa</i> Organization from 1946 To 1957	79
BUČINSKYTĖ Ilona. Relations Between the Ateitis Federation and <i>Šviesa</i> During the DP Period	101
PAULAUŠKIENĖ Aušra. Three Narratives of Litvak Identity: Cahan, Brudno and Stone	110

FROM THE ARCHIVES

ŪSAITĖ KRISTINA. The 1966 Lithuanian World Youth Congress Petition To The United Nations.	121
--	-----

BOOK REVIEWS

SENN Alfred Erich. On Duty Guarding the Nation	143
AKMENYTĖ Vilma. An ex-picker's Book or a Survival Guide for Emigrants	147
JANAUSKAS Giedrius. Lithuanian Courses at Australian Universities.	151

EVENTS

Politics	
Society	
Lithuanian Emigration Institute.	169

Summaries in Russian (Резюме)	171
Authors	173
Requirements for Contributors	175

Šiuolaikiniai migracijos procesai

Saulius PIVORAS

Dvigubos pilietybės politika (Skandinaviškos pamokos Lietuvai)

Viešosios politikos pamoka, ar viešosios politikos pamokos yra mokslinėje literatūroje žinoma sąvoka ir mokslinės analizės įrankis. Pasak Richard Rose, tai yra būdas apmąstyti, kaip viešojoje politikoje yra sprendžiamos pažįstamos problemos nepažįstamose vietose, jis padeda suprasti, kaip užsienio šalys sprendžia problemą, kuri domina mus, o dar svarbiau, jis siūlo kelią, kaip užsienio pavyzdžius paversti viešosios politikos programa, kuri galėtų būti įgyvendinama tyrinėtojo šalyje¹.

Dvigubos pilietybės politikos moksliniai tyrinėjimai apskritai tik labai neseniai pradėti labiau plėtoti. Nors yra darbų, kuriuose nagrinėjamos dvigubos pilietybės politikos problemos Europos Sąjungos šalyse, taip pat ir Švedijoje, tačiau nėra sistemingo lyginamojo Skandinavijos šalių politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu tyrimo, juo labiau viešosios politikos pamokų trečiosioms šalims aspektu.

Šiame straipsnyje remiantis moksline literatūra, taip pat pirminiais šaltiniais skandinavų kalbomis, siekiama aptarti Skandinavijos šalių dvigubos pilietybės politikos atvejį ES šalių politikos dvigubos pilietybės kontekste. Skandinavijos šalių atvejo analizė leis padaryti

tam tikras įžvalgas, nuo ko turėtų priklausyti Lietuvos laikysena dvigubos pilietybės atžvilgiu ateityje. Pagrindiniai naudojami metodai yra atvejo ir lyginamosios analizės.

Dviguba pilietybė pilietybės politikos kontekste

Nacionalinė pilietybė šiuolaikiniame nacionalinių valstybių pasaulyje yra svarbus teisinis, socialinis ir politinis institutas. Pilietybė daugiausia yra priskiriama nuo gimimo, nes pasak žinomo nacionalinės pilietybės instituto tyrinėtojo Rogers Brubaker, „valstybė nėra ir negali būti laisvanoriška asociacija. Asmenų daugumai pilietybė negali būti niekas kitas, o tik primestas, priskirtas statusas“². Tiesa, pastaruoju metu galia priskirti (nustatyti) pilietybę jau nėra laikoma absoliučiai išimtinė valstybės jurisdikcijos sritimi, nes ją tam tikru, nors kol kas dar labai nedideliu, mastu varžo pareiga užtikrinti visišką žmogaus teisių apsaugą.³ Pilietybės priskyrimas nuo gimimo remiasi arba *jus sanguinis*, t. y. pilietybės priskyrimu pagal tėvų pilietybę, arba *jus soli*,

t. y. pilietybės priskyrimu pagal gimimo vietą (valstybę), arba šių dviejų principų kombinacija. Pilietybė taip pat mažesnės dalies asmenų gali būti įgyjama natūralizacijos būdu. Pilietybės politikoje daug reiškia pilietybės ir tautiškumo sampratų ryšis. *Jus sanguinis* principu didžiąja dalimi remiasi valstybės, kurių tautiškumo supratimas yra etnokultūrinis, o *jus soli* remiamasi politinio – pilietinio (valstybinio) tautiškumo samprata pasižyminčiose valstybėse. *Jus sanguinis* principu kaip dominuojančiu pilietybės politikoje besiremiančios šalys (tipiškas pavyzdys būtų Vokietija) tuo pačiu yra linkusios iš principo nepripažinti dvigubos pilietybės, leidžiant ją kaip retą išimtį, nes siekia išsaugoti grynus etnokultūriškai homogeniškos tautos sudėtį⁴. Kiek yra griežta sąsaja tarp *jus sanguinis* ir dvigubos pilietybės nepripažinimo, negalima tvirtai pasakyti, nes kol kas trūksta sistemingų tyrinėjimų šiuo klausimu.

Dviguba pilietybė šių dienų pasaulyje yra vis labiau plintantis faktas. Bet ar tai reiškia, kad galima įžiūrėti ir ryškius politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu pasikeitimus? Akivaizdu, kad nėra valstybių, kurios absoliučiai draustų dvigubą pilietybę, tačiau nėra ir vien nesąlygiškai ją pripažįstančių. Kiekviena šalis turi savitą ir labai sudėtingą taisyklių kompleksą, kaip yra įgyvendinamas pilietybės priskyrimas ir įgijimas apskritai bei laikyseną dvigubos pilietybės atžvilgiu. Dviguba pilietybė gali būti pripažįstama *de jure* arba toleruojama *de facto*. Dviguba pilietybė gali būti *de jure* pripažįstama tik kaip reta išimtis, arba pakankamai nesąlygiškai. Labiausiai, pasak Tomas Faist, dviguba pilietybė *de jure* ribojama tada, kai laikomasi šių kriterijų:

1. Pilietybė priskiriama nuo gimimo pagal tėvų pilietybę (*jus sanguinis*), galima tik viena pilietybė.
2. Privaloma apsispręsti dėl pilietybės, su laukus pilnametystės.
3. Reikalaujama ekspatrijuoti, natūralizacijos keliu pasirinkus kitos šalies pilietybę.

4. Prievartinė ekspatriacija asmenų, natūralizacijos keliu įgijusių kitos šalies pilietybę⁵.

De facto dviguba pilietybė gali būti toleruojama gana plačiai arba siekiama visiškai minimalizuoti dvigubos pilietybės atvejus. Ši sudėtinga situacija dėl dvigubos pilietybės, sunkumai apibrėžiant jos esminį turinį, tai verčia detaliau pasisiūlyti, kokia yra konkreti valstybių politika.

Ar liberali politika dvigubos pilietybės atžvilgiu yra dominuojanti?

Šiuolaikiniame pasaulyje viena iš prižasčių keisti politiką dvigubos pilietybės atžvilgiu, be abejo, yra migracija. Nemažai tradicinių emigracijos šalių pripažindavo dvigubą pilietybę selektyviai, t. y. palikdavo galimybę pasilaikyti pradinę pilietybę kitose šalyse besinatūralizuojantiems emigrantams. Dabartiniu metu išsivysčiusios šalys yra natūralizuotų imigrantų dvigubos pilietybės pripažinimo/neigimo akivaizdoje. Būtent migracija, pasak Christian Joppke, skatina valstybes rinktis, arba pilietybės deetnizaciją, arba jos reetnizaciją. Imigracijos perspektyvoje deetnizacija reiškia pastangas grįsti priėmimą prie pilietybės nuolatinio gyvenimo ir gimimo vietos kriterijais, o ne etniniais ryšiais. Emigracijos perspektyvoje valstybės turi paskatų siekti išlaikyti ryšius su etniniais emigrantais, keliomis jų kartomis, remiant jų pilietybės išlaikymą, tuo pačiu reetnizuojant pilietybės sampratą⁶. Ir pilietybės deetnizavimo, ir pilietybės reetnizavimo tendencijos siejasi su dvigubos pilietybės pripažinimo problema. Tiksliau, migracija ir dėl jos kintanti pilietybės samprata iškelia taip pat ir dvigubos pilietybės klausimą į viešųjų diskusijų erdvę. Reiktų pažymėti, kad pilietybės deetnizacija taip pat priklauso nuo imigracijos politikos pobūdžio. Pilietybės deetnizacija pastebima dėl siekio integruoti imigrantus,

remiantis multikultūriškumo išlaikymu. Ši kombinacija yra palanki dvigubos pilietybės politikos liberalizavimui. Asimiliacija besiremianti imigracijos politika pasireiškia pastangomis apriboti dvigubą pilietybę ir veikiau išreiškia pilietybės reetnizaciją nei deetnizaciją. Tad vargu ar galima visiškai sutikti su Ch. Joppke teiginiu, kad „dvigubos pilietybės toleravimas yra perėjimo nuo etninės prie teritorinės pilietybės tendencijos išraiška, kurią sukelia valstybių poreikis integruoti augančią imigrantų populiaciją“⁷. Vientisos tendencijos apraiškas dvigubos pilietybės toleravimo prasme, tarkim, sunku išvelgti naujausiose vokiškai kalbančiųjų valstybių nacionalinės pilietybės reformose. Vokietija 2000 m. liberalizavo priėmimą prie Vokietijos pilietybės imigrantams, pirmąkart istorijoje netgi įvesdama *jus soli* elementus į pilietybės įstatymą. Tačiau šie liberalūs pakeitimai praktiškai nebuvo labai reikšmingi, natūralizacijos mastai Vokietijoje padidėjo palyginti nežymiai, nes Vokietijos politika išliko radikaliai priešiška dvigubos pilietybės atžvilgiu, nors tam tikrais atvejais dviguba pilietybė ir yra pripažįstama (2000 m. priimtas pilietybės įstatymas, beje, apribojo automatinį pilietybės paveldėjimą vokiečių kilmės asmenims užsienyje tik pirmąją kartą)⁸. Dvigubos natūralizuotų imigrantų pilietybės pripažinimui Vokietijoje pagrindinė kliūtis yra asimiliacija besiremianti imigracijos politika, kurią, savo ruožtu, lemia etnokultūrinis tautiškumo supratimas⁹. Vokietijai pagal pilietybės politiką artima Austrija, metais anksčiau nei Vokietija priėmusi pilietybės įstatymo pataisas, ji ne tik kad neliberalizavo pilietybės politikos, netgi ją sugriežtino, įvesdama kalbos testų reikalavimą natūralizacijos būdu siekiantiems pilietybės¹⁰. Nyderlandų vyriausybė 1991 m. deklaravo ketinimą visiškai pripažinti dvigubą pilietybę, tačiau parlamentas tam nepritarė. 2003 m. Nyderlandai priėmė naujas pilietybės įstatymo pataisas, išlaikant ribotą dvigubos pilietybės pripažinimą *de jure*, be to, nusta-

tant, kad negyvenęs Europos Sąjungos šalyje daugiau nei 10 metų, dvigubą pilietybę turintis Nyderlandų pilietis praranda Nyderlandų pilietybę automatiškai¹¹. Pilietybės reetnizavimo apraiškas rodytų specialios ceremonijos natūralizacijos ar optavimo būdu įgijusiems Nyderlandų pilietybę įvedimas nuo 2006 m., motyvuojamas siekiu įdiegti ypatingo ryšio su valstybe, kurios pilietybė gaunama, pajautą¹². Perėjimo nuo dvigubos pilietybės pripažinimo *de facto* iki pripažinimo *de jure* sunkumus rodytų Lenkijos pavyzdys. Dabartinis Lenkijos pilietybės įstatymas (1962 m.) sako, kad „Lenkijos pilietis, remiantis Lenkijos įstatymais, negali būti pripažįstamas kitos valstybės piliečiu.“ Lenkija, kitaip tariant, *de facto* leidžia dvigubą pilietybę, tačiau dvigubus piliečius Lenkijoje traktuoja vien kaip Lenkijos piliečius. 2000 m. Lenkijos parlamente buvo siūlomos pilietybės įstatymo pataisos, siūlančios formuluotę, jog „Lenkijos pilietis gali tuo pat metu būti kitos valstybės pilietis“¹³. Šie pasiūlymai nebuvo įgyvendinti, nes jie nepasiekė balsavimo.¹⁴ Kai kuriose šalyse su migracijos reiškiniais susijusi pilietybės deetnizavimo/reetnizavimo dialektika padidino dvigubos pilietybės toleravimą, tačiau negalima sutikti, kad visai simetriškai tiek emigrantų, tiek imigrantų atžvilgiu. Veikiau pasireiškė jau nuo seno žinoma selektyvi dvigubos pilietybės politika. Ispanijoje ilgą laiką laikytasi priešiškos nuostatos dvigubos pilietybės atžvilgiu apskritai, XX a. 9 dešimtmetyje dviguba pilietybė emigrantams dešiniųjų partijų pastangomis buvo pripažinta, 10 dešimtmetyje kairiosios partijos tą pripažinimą atšaukė, 2002 m. priimtos pilietybės įstatymo pataisomis buvo vėl pripažinta emigrantų iš Ispanijos į Lotynų Ameriką dviguba pilietybė, tačiau imigrantų atžvilgiu to nebuvo padaryta¹⁵.

Paimant ir tyrinėjant kelis pavienius atvejus lengva padaryti išvadą, jog pastaruoju metu vis labiau pastebima valstybių laikysenos dvigubos pilietybės atžvilgiu liberalizacija¹⁶. Bet galima rasti ir atvejų, liudijančių

kitą tendenciją. Tuos atvejus panagrinėjome aukščiau. Reikia sutikti, kad išimčių dvigubos pilietybės atžvilgiu (dvigubos pilietybės realaus egzistavimo faktų) didėjimas augina ir toleranciją dvigubos pilietybės atžvilgiu.¹⁷ Tačiau tolerancija nėra negrįžtama tendencija. Sisteminiuose dvigubos pilietybės politikos tyrinėjimuose, nors jų ir yra nedaug, daromos išvados, kad išlieka ryškūs skirtumai, kaip valstybės elgiasi dvigubos pilietybės atžvilgiu, ir liberalizacija nėra dominuojanti tendencija, tik apraiška kai kuriose valstybėse. Kaip teigia Marc Morje Howard iš Georgetown universiteto, neįmanoma valstybių pagal jų laikyseną dvigubos pilietybės atžvilgiu suskirstyti remiantis binarine *taip* ir *ne* (leidžia ar draudžia) klasifikacija, nes dviguba pilietybė yra labai glaudžiai susijusi su kitais valstybės nacionalinės pilietybės politikos elementais. Jis siūlo tokius kriterijus, leidžiančius klasifikuoti valstybes pagal jų vykdomą politiką dvigubos pilietybės atžvilgiu:

1. Ar pilietybė yra, ar nėra priskiriama, remiantis *jus soli*, nuo gimimo nepiliečių vaikams.
2. Natūralizacijos reikalavimų, ypač gyvenimo šalyje trukmės, sunkumas.
3. Leidžiama ar neleidžiama natūralizuotiems imigrantams turėti dvigubą pilietybę¹⁸.

Suprantama, šie kriterijai neatsižvelgia į kai kurias galimas variacijas (sakykim, gali būti leidžiama tik daliai natūralizuotų imigrantų turėti dvigubą pilietybę, kaip, pavyzdžiui, yra Nyderlanduose), tačiau yra pakankamai geri sisteminiams daugelio šalių politikos palyginimui. Remiantis šiais kriterijais šalys klasifikuojamos į 1) besilaikančias liberalios, 2) vidurio linijos (nuosaikios) ir 3) griežtų suvaržymų politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu¹⁹. Iš 15 senųjų ES narių 3 laikosi griežtų suvaržymų (Austrija, Ispanija, Danija), 5 – liberalios (Prancūzija, Airija, Didžioji Britanija, Belgija, Nyderlandai), o visos kitos – vidurio linijos (nuosaikios) politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu²⁰. Iš naujųjų 10 ES šalių 2 laikosi griežtų suvaržymų (Slovėnija ir Lietuva), visos kitos –

vidurio linijos (nuosaikios) politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu. Liberalios politikos nesilaiko nei viena iš naujųjų ES šalių narių²¹. Pasak specialiai postkomunistinių šalių pilietybės politiką specialiai tyrinėjusio Andre Liebicho, daugumoje postkomunistinių valstybių dvigubos pilietybės politikos atžvilgiu natūralizuoti piliečiai yra aiškiai diskriminuojami, lyginant su piliečiais nuo gimimo, ypač dėl vertimo atsisakyti kitos pilietybės²². Iš ankstesnio aptarimo akivaizdu, kad politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu liberalizavimas tikrai nėra dominuojanti tendencija.

Skandinaviška dvigubos pilietybės politika

Kodėl Skandinavijos šalių politikos dvigubos pilietybės atžvilgiu patirtis nusipelnė ypatingo dėmesio? Skandinavijos šalys istoriškai priklauso tai šalių grupei, kuri ilgai buvo priešiška dvigubai pilietybei. Tačiau dar labai neseniai įvyko žymūs pokyčiai, suskaldę šį vientisą Skandinavijos šalių požiūrį. Šios šalys gerai atspindi dvigubos pilietybės politikos principinius skirtumus, padalijusius ne tik ES, bet taip ir pačias Skandinavijos šalis iš esmės į dvi priešingas stovyklas. Skandinavijos šalys pilietybės politikoje remiasi *jus sanguinis* (kuriuo kaip žinia, remiasi ir Lietuva), kuris, kaip spėjama, yra savaime mažiau palankus dvigubos pilietybės pripažinimui, nei *jus soli*. Tačiau dvi Skandinavijos valstybės (Švedija 2001 m., Suomija 2003 m.) priėmė naujus pilietybės įstatymus, kurie neatsisakė *jus sanguinis* dominavimo, bet įvedė atvirą dvigubos pilietybės pripažinimą *de jure*. Danija ir Norvegija to nepadarė. Netgi aiškiai pasuko kita kryptimi. Danija 2002 m. įvedė reikalavimą pateikti ankstesnės pilietybės atsisakymo įrodymus Danijos pilietybės siekiantiems kitų Skandinavijos šalių piliečiams. Naujausias, 2005 m. Norvegijoje priimtas pilietybės įstatymas, aiškiai rodo pilietybės reetnizavimo pastangas, dvigubos

pilietybės ribojimo ne tik neatsisakyta, jis dar papildytas kitais reikalavimais natūralizacijos siekiantiems imigrantams. Kuo galima paaiškinti šiuos skirtingus pasirinkimus bei ko iš jų galima pasimokyti Lietuvai?

Švedijos parlamente 2001 m. Pilietybės įstatymas buvo priimtas žymia balsų persvara (77 proc. už, tačiau įdomu pažymėti, kad konservatorių partijos atstovai balsavo prieš), bet Švedijos visuomenė buvo pasidalijusi dvigubos pilietybės pripažinimo požiūriu. Pagal nuomonių apklausas, 46 proc. buvo už, 42 proc. prieš²³. Dvigubos pilietybės pripažinimui nemažai įtakos turėjo specialiai įstatymo projektui rengti sudarytos komisijos (oficiali tyrimo komisija) nuomonė. Komisija analizavo duomenis apie jau egzistuojančios dvigubos pilietybės Švedijoje mastus, kitų valstybių laikyseną, galimą dvigubos pilietybės žalą bei naudą vertino 4 pagrindiniais aspektais: dvigubos rinkimų teisės, diplomatinės paramos teikimo dvigubiams piliečiams, karinės prievolės atlikimo ir valstybės saugumo. Visais šiais aspektais komisija vieningai argumentavo dvigubos pilietybės naudai. Dviguba rinkimų teisė, žinoma, gali būti laikoma nepriimtiniu dvigubos pilietybės padariniais, tačiau praktiškai mažai asmenų ja realiai naudojami. Diplomatinės paramos teikimo problema, pasak komisijos, yra ribotų mastų, karinės prievolės atlikimo problema dvigubiams piliečiams nėra labai dažna, o teiginiai, kad dviguba pilietybė gali kelti grėsmę saugumui, yra aiškiai perdėti²⁴. Politikų ir valstybinių institucijų atstovų požiūrį į dvigubos pilietybės pripažinimą daugiausia lėmė nuostatos imigrantų integracijos politikos klausimais. Pasak viešuosius debatus dvigubos pilietybės klausimais specialiai tyrinęjusio Per Gustafson, dvigubos pilietybės siejimas su imigrantų integracija, atsižvelgiant į Švedijos multikultūrinės įvairovės išlaikymu paremtą integracijos politiką, buvo vienas iš svarbių veiksnių, lėmusių dvigubos pilietybės palaišymą²⁵. Švedijos vyriausybė savo pasiūlyme

dėl pilietybės įstatymo parlamentui pabrėžė, kad naujasis pilietybės įstatymas leidžia turėti dvigubą pilietybę be jokių apribojimų. „Neturi būti reikalaujama, kad Švedijos pilietybės siekiantis asmuo atsisakytų savo ankstesnės pilietybės. Savo ruožtu, Švedijos pilietis, siekiantis ir įgyjantis kitos šalies pilietybę, dėl to nepraranda Švedijos pilietybės“²⁶. Galima atkreipti dėmesį, kad nors vyriausybės teikime parlamentui ir oficialios tyrimų komisijos svarstymuose buvo naudojama „dvigubos pilietybės“ sąvoka, į įstatymą ji nebuvo įtraukta. Tiesiogiai dviguba pilietybė Švedijos pilietybės įstatyme neminima. Kad ji leidžiama, duodama suprasti iš kitų formuluočių, pavyzdžiui, kad „asmeniui, norinčiam tapti užsienio valstybės piliečiu gali būti leista (vadinasi jis automatiškai nepraranda – S. P.) pareiškimu išsilaivinti nuo Švedijos pilietybės“²⁷. Iš principo tad galima netgi ne tik dviguba, o ir triguba ar pan. pilietybė. Švedijoje pilietybės apskritai ir dvigubos pilietybės problemų nagrinėjimas specialiai 1997 m. sudarytoje komisijoje buvo aiškiai paremtas desakralizuotu bei deetnizuotu pilietybės instituto supratimu. Taip atrodytų palyginus, tarkim, su Vokietija, bet, kita vertus, pati pilietybės samprata Švedijoje turi išskirtinį atspalvį, palyginus su kitomis Europos šalimis. Aišku, kad dvigubos pilietybės pripažinimą Švedijoje sąlygojo imigrantų integracijos siekis. Tačiau tokį siekį realizuoti būtent pripažįstant dvigubą pilietybę padėjo ne Švedijos imigracijos politikoje dominuojanti nuostata išlaikyti multikultūrinę įvairovę, o specifinė pačios „pilietybės“ samprata. Švedijos debatuose naudojamoje pilietybės sampratoje ne nacionalinės valstybės pilietybė (nationality) kaip kultūrinio ir pilietinio tapatumo išraiška (nesvarbu, ar ji remtųsi etnokultūrinio, ar politinio – pilietinio tautiškumo samprata), o pilietybė (citizenship) kaip visuomeninio – politinio dalyvavimo išraiška buvo svarbiausia²⁸. Tuo pačiu imigrantų galimybės pasilaikyti pradinę pilietybę gerbimas skatina

jų dalyvaujamąją (pilietinę) elgseną, vadinasi, ir integraciją. Europos mastu tai pakankamai unikali aplinkybė, teigiamai paveikusi Švedijos politiką dvigubos pilietybės atžvilgiu.

Suomijoje, kaip jau minėta, dvigubą pilietybę leidžiantis įstatymas buvo priimtas 2003 m. Jame naudojama sąvoka „Suomijos pilietis, tuo pat metu esantis kitos valstybės piliečiu“²⁹. Suomijos pilietybės įstatymas apribojo Suomijos pilietybės išlaikymą dvigubiams piliečiams vadinama efektyvios pilietybės sąlyga (pakankamo ryšio su Suomijos valstybe sąlyga). Efektyvios pilietybės kriterijai Suomijoje buvo nustatyti griežtesni, palyginus su Švedija. Dviguba pilietybė Suomijoje, kaip ir Švedijoje buvo pripažinta universaliai, t. y. ne tik emigrantams, bet ir natūralizuotiems imigrantams leista turėti dvi (ar daugiau) pilietybių. Suomijos vyriausybės teikime parlamentui teigta: „siūlymo tikslas yra palengvinti už Suomijos ribų gyvenantiems Suomijos piliečiams palengvinti ryšių su Suomija išlaikymą bei sudaryti sąlygas galimam jų grįžimui į Suomiją. Siūlymu taip pat siekiama, kad Suomijoje nuolat gyvenančių užsieniečių noras įgyti Suomijos pilietybę nepriklausytų, kiek tai susiję su Suomijos įstatymais, nuo siekiančiojo Suomijos pilietybės galimybių pasilaikyti savo ankstesnę pilietybę. Pasiūlymas remiasi prielaida, jog svarbu, kad Suomijoje apsigyvenantys užsieniečiai su laiku įgytų visavertes teises ir pareigas dalyvauti Suomijos visuomeniniame gyvenime“³⁰. Suomijos vyriausybės teikime Suomijos parlamentui dėl naujo pilietybės įstatymo buvo aiškiai remtasi Švedijos pavyzdžiu, detalios pristatant Švedijos oficialios tyrimų komisijos pilietybės klausimais svarstymus bei išvadas. Galima konstatuoti, kad Švedijos pavyzdys tikrai prisidėjo prie Suomijos apsisprendimo pripažinti dvigubą pilietybę, nors vien Švedijos įtaka paaiškinti dvigubos pilietybės pripažinimą Suomijoje nebūtų įtikinama. Atkreiptinas dėmesys, kad ta įtaka ne vien tik idėjinė, kadangi Švedija, pripažindama dvigubą pilie-

tybę tuo pačiu įgalino ją turėti didelį skaičių suomių imigrantų Švedijoje, su sąlyga, kad tokią galimybę pripažintų ir Suomija. Lieka neaišku, kodėl Suomija irgi pasirinko universalios dvigubos pilietybės pripažinimą (lygiai emigrantams, ir imigrantams), nes už dvigubos pilietybės pripažinimą aktyvų lobizmą vykdė pirmiausia suomių emigrantai, ypač 1997 m. įkurtas Suomių išeivių parlamentas. Priėmus naują Suomijos pilietybės įstatymą buvo numatyta galimybė atgauti Suomijos pilietybę anksčiau ją turėjusiems ir praradusiems dėl kitos pilietybės įgijimo suomiams ar jų vaikams. Paraiškų atgauti pilietybę terminas numatytas iki 2008 m. gegužės 31 d. Tokia galimybė nuo 2003 m. birželio iki 2006 m. rugsėjo pasinaudojo daugiau kaip 7000 asmenų³¹. Pilietybę susigrąžinusį skaičius galėjo būti didesnis, jei ne nustatytas aukštas mokestis (300 eurų suaugusiems, 100 eurų nepilnamečiams³²). Atsakymą į klausimą, kodėl buvo pasirinktas ne selektyvus, o universalus dvigubos pilietybės pripažinimas iš dalies rasime nagrinėdami Suomijos imigrantų sudėtį. Nors pastaruoju metu Suomija tapo ne tik emigracijos, o ir imigracijos šalimi, imigrantų sudėtis Suomijoje yra gana specifinė. Tiksliau, nemaža imigrantų dalis yra suomių kilmės. Didžiausios imigrantų grupės Suomijoje yra iš buvusios Sovietų Sąjungos ir Švedijos. Abiejose grupėse yra daug suomių kilmės asmenų³³. Tačiau suomiai, kaip ir švedai, grynai pragmatiškai pažiūrėjo į svarbiausių su dviguba pilietybe susijusių problemų sprendimą. Naujo Suomijos karinės prievolės įstatymo, kuris turėtų įsigalioti nuo 2008 m., projekte siūloma atleisti dvigubą pilietybę turinčius asmenis nuo karinės prievolės, jeigu jie įrodys, jog jų faktiniai asmeniniai ryšiai juos labiau sieja su kita šalimi, t. y. jie ten mokėsi ar studijavo, gyvena bei dirba³⁴.

Islandija, panašiai kaip Švedija ir Suomija, 2003 m. priimtomis pilietybės įstatymo pataisomis visiškai pripažino dvigubą pilietybę. Danija nuosekliai laikėsi priešiškos pozicijos

dvigubos pilietybės atžvilgiu ir netgi ėmėsi teisinių priemonių (neatsisakant specialių taisyklių dėl Danijos pilietybės įgijimo kitų Skandinavijos šalių piliečiams, jos buvo papildytos reikalavimu įrodyti, kad įgyjant Danijos pilietybę prarandama ankstesnė kitos Skandinavijos šalies pilietybė), kad apsaugotų nuo galimo dvigubos pilietybės pripažinimo kitose Skandinavijos šalyse poveikio Danijos pilietybės politikai. 2002 m. buvo pasirašyta speciali Skandinavijos šalių konvencija, pripažinusi šiuos Danijos žingsnius.³⁵

Ruošiant pilietybės įstatymo pakeitimus Norvegijoje 1999 m. buvo sudaryta panaši komisija kaip ir Švedijoje. Tačiau norvegų komisijoje nuomonės išsiskyrė. Dauguma pasisakė už dvigubos pilietybės pripažinimą, mažuma – prieš. Vienas iš mažumos argumentų skamba labai iškalingai: „dvigubos pilietybės klausimas turi būti diskutuojamas laikantis principinio požiūrio į Norvegijos pilietybę ir ypač atsižvelgiant į tai, kokias vertybes ji reprezentuoja, o tuo pačiu, kokią reikšmę ir vietą ji turi šalies valdymo santvarkoje“³⁶. Taip pat buvo argumentuojama, kad iki tol pagrindinis principas buvo tas, jog Norvegijos pilietis gali būti tik Norvegijos pilietis, o dviguba pilietybė buvo laikoma šio pagrindinio principo išimtimi. „Dvigubos pilietybės principo įvedimas būtų itin radikalus politinis veiksmas. Tuo, kad Norvegijos piliečiai turėtų vien tik Norvegijos pilietybę, suinteresuoti visi piliečiai, kaip norvegų politinės bendruomenės nariai“³⁷. Norvegijos vyriausybė, teikdama naują pilietybės įstatymą Odelstingui, pasirėmė būtent komisijos mažumos argumentacija. Krikdemo Kjell Magne Bondevik vadovaujama vyriausybė tvirtino, kad „pilietybė yra svarbus priklausomybės ir ištikimybės norvegų politinei bendruomenei bei jos buvimą grindžiantiems principams simbolis. Vyriausybė mano, kad individas turi turėti politines pareigas ir teises tik vienoje valstybėje“³⁸. Stortingo debatuose dauguma priešingų partinių blokų atstovų (pirmiausia

krikščionių demokratų ir socialdemokratų) vieningai pasisakė prieš dvigubos pilietybės pripažinimą³⁹. 2005 m. priimtas Norvegijos pilietybės įstatymas (įsigaliojo nuo 2006 m. rugsėjo 1 d.) sugriežtino dvigubos pilietybės kontrolę, įvedęs nuostatą, kad su ankstesnės pilietybės atsisakymo sąlyga suteikta Norvegijos pilietybė gali būti atimta, jei pareikalavus nebus pateikta dokumentų, pagrindžiančių anksčiau turėtos pilietybės netekimo faktą. Nustatytas terminas tokiems dokumentams pateikti – 1 metai nuo Norvegijos pilietybės gavimo. Buvo apskritai sugriežtinti reikalavimai natūralizacijos būdu siekiantiems pilietybės. Nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. tokie asmenys turės pateikti dokumentą apie išklaustą 300 valandų trukmės norvegų kalbos kursą arba kitus reikiamo norvegų (arba samių) kalbos mokėjimo lygį patvirtinančius dokumentus⁴⁰. Panašiai į privalomą specialią ceremoniją Nyderlanduose, Norvegijoje buvo įvesta savanoriška ištikimybės priesaikos ceremonija natūralizuotiems piliečiams⁴¹. Norvegijos naujojo pilietybės įstatymo priėmimo aplinkybės iš esmės sustiprina pozicijas tų tyrinėtojų, kurie tvirtina, kad vienintelės nacionalinės pilietybės principas (dvigubos pilietybės apskritai draudimas, jos pripažinimas reta išimtimi) yra remiamas etninės tautos ar etnokultūrinio tautiškumo supratimu.

Kadangi Norvegijoje, kaip ir Švedijoje, yra aktualiausia imigrantų, o ne emigrantų dvigubos pilietybės problema, kuo galima paaiškinti tokius skirtingus pasirinkimus? Siekis integruoti imigrantus Norvegijoje yra panašus, kaip ir Švedijoje. Integraciją skatina gerovės valstybės pobūdis. Švedijos gerovės valstybė yra paremta pilietybe (universalioji gerovės valstybė), o ne dalyvavimu darbo rinkoje (kaip, pvz., Vokietijoje), o imigracijos politikos režimas remiasi *jus domicili*⁴². Norvegijos gerovės valstybės ir imigracijos politikos režimo tipai yra tie patys. Kas tada lemia skirtingą laikyseną. Pirmiausia, skirtingas tautiškumo, tautinio tapatumo supratimas,

savo ruožtu, nulemiantis nuolatinę pilietybės reetnizaciją Norvegijoje. Būtent skirtingas tautiškumo supratimas sudaro skirtumą Švedijos ir Norvegijos imigrantų integracijos politikoje. Specialiuose Norvegijos pilietybės įstatymo priėmimui skirtuose tyrimuose jau yra pastebėta, kad Norvegijos vyriausybė imigrantų integracijos politikoje labiau akcentavo įvairovę, o ne multikultūriškumą, pastarojo atžvilgiu daugiausia pasisakė priešiška⁴³. Tam tikrą didesnę palankumą dvigubai pilietybei Norvegijoje (oficialiu lygmeniu buvo parengtas teikimas pripažinti dvigubą pilietybę naujame pilietybės įstatyme, jis buvo aktyviai diskutuojamas parlamente ir kt.), palyginus su Danija (kur dviguba pilietybė yra net nediskutuotinas klausimas), vėlgi galima aiškinti tautinio tapatumo skirtumais. Pasak danų ir norvegų tautinį tapatumą specialiai tyrinėjusių mokslininkų, šiandieninis danų tapatumas yra daugiausia etnokultūrinis, o štai norvegų tautinį tapatumą maždaug lygiomis dalimis sudaro etnokultūrinis ir politinis – pilietinis (valstybinis) tapatumas⁴⁴.

Vietoj išvadų. Pamokos Lietuvai

Skandinavijos atvejo analizė patvirtina ir dar labiau sustiprina esamų lyginamųjų dvigubos pilietybės politikos tyrimų išvadas, kad dvigubos pilietybės pripažinimas nėra dominuojanti tendencija Europos šalių bendrijoje. Kita vertus, Skandinavijos šalių patirtis rodo, kad *jus sanguinis*, kuris dominuoja Lietuvos pilietybės politikoje, nebūtinai užkerta kelią dvigubos pilietybės pripažinimui, ne tik selektyviam, bet ir universaliam. 2002 m. priimtas Lietuvos pilietybės įstatymas iš esmės pripažino dvigubą pilietybę lietuvių kilmės emigrantams. Tačiau 2006 m. pabaigoje LR Konstitucinis Teismas Pilietybės įstatyme surado daug neatitikimų Konstitucijai, be kita ko ir tame, kad Pilietybės įstatymas nepakankamai griežtai laikosi Konstitucijos 12 straipsnio nuostatos, kad „išskyrus įstatymo nustatytus atskirus atvejus, niekas negali būti

kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis⁴⁵“. Konstitucinis Teismas nurodė, kad, sakykim, suteikdamas teisę atkurti Lietuvos pilietybę lietuvių kilmės emigrantams, Pilietybės įstatymas nereikalavo atsisakyti jų ankstesnės pilietybės, nors taip priklausytų laikantis konstitucinės nuostatos pilietybės atžvilgiu⁴⁶. LR Konstitucinis Teismas taigi nurodė laikytis itin griežto dvigubos pilietybės pripažinimo tik ypač retais atvejais normos. Lietuvos vyriausybės sudaryta darbo grupė parengė vadinamąjį ypatingo ryšio statusą lietuvių kilmės emigrantams, turintiems kitos šalies pilietybę, turintį didžiąja dalimi kompensuoti draudimą turėti dvi pilietybes⁴⁷. Tai nereiškia, kad neliko jokių galimybių toleruoti dvigubą pilietybę, bet jų labai sumažėjo. Diskusijos dėl dvigubos pilietybės pripažinimo emigrantams iš Lietuvos vėl atgijo 2007 m. pavasarį, konservatoriui A. Kubiliui pateikus Seime Pilietybės įstatymo pataisų projektą.⁴⁸

Skandinavijos šalių laikysenoje pilietybės atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, ar jos *de jure* pripažįstama, ar nepripažįstama dvigubos pilietybės, galima įžvelgti ir tam tikrų bendrų bruožų. Vienas iš jų – rėmimasis efektyvios pilietybės, t. y. pakankamo ryšio su valstybe, kriterijumi. Būtent šis kriterijus gali tapti svarbia pamoka Lietuvos pilietybės politikoje apskritai ir dvigubos pilietybės politikoje konkrečiai. Kitas svarbus bendras bruožas – diferencijuoto (selektyvaus) dvigubos pilietybės traktavimo nebuvimas. Dviguba pilietybė yra arba pripažįstama ir emigrantams, ir imigrantams, arba iš principo nepripažįstama nei vieniems, nei kitiems. Pastaroji laikysena dėl Lietuvos visuomenės specifikos (imigrantų problemos nebuvimo) kol kas sunkiai galėtų būti perimama. Kita vertus, ji labai priklauso nuo visuomenėje susiklosčiusių pažiūrų, kurias galima bandyti tam tikru mastu suformuoti iš anksto. Skandinavijos šalių patirtis apskritai liudija, kad Lietuvoje pasiekti vienareikšmišką sutarimą bei ilgalaikį sprendimą dvigubos pilietybės atžvilgiu bus itin sudėtinga.

Nuorodos

- 1 Rose R. *Learning from Comparative Public Policy*. London and New York: Routledge, 2005, p. 5.
- 2 Brubaker R. *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje* (iš anglų kalbos vertė Saulius Pivoras). Vilnius: Pradai, 1998, p. 60.
- 3 Faist T. (ed.) *Dual Citizenship in Europe. From Nationhood to Societal Integration*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd, 2007, p. 175.
- 4 Brubaker R, p. 248 – 266.
- 5 Faist T. Multiple Citizenship in a Globalizing World: the Politics of Dual Citizenship in Comparative Perspective. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, 3/2003, Malmö, 2004, p. 14., <http://dspace.mah.se/dspace/handle/2043/685>
- 6 Joppke Ch. Citizenship Between De- and Re- Ethnicization // Bodemann Y. M. (ed.) *Migration. Citizenship. Ethnos*. New York: Palgrave, 2006, p. 64.
- 7 Ibid., p. 74.
- 8 Green S. Between Ideology and Pragmatism: the Politics of Dual Nationality in Germany // *International Migration Review*, 2005, vol. 39, no. 4, p. 924–926.
- 9 Ibid, p. 923.
- 10 Ludvig A. Why Should Austria Be Different from Germany? The Two Recent Nationality Reforms in Contrast // *German Politics*, 2004, vol. 13, no. 3, p. 501.
- 11 De Groot G-R, Bollen C. Nationality Law of the Kingdom of the Netherlands in International Perspective // *Netherlands Yearbook of International Law* (2004), vol. 35, 2005, p. 238.
- 12 Nyderlandų užsienio reikalų ministerijos informacija, http://www.minbuza.nl/en/welcome/DutchCitizens,dutch_nationality/9--Naturalisation-ceremony.html
- 13 Gorny A et al. *Multiple Citizenship in Poland. Prace migracyjne*, nr 53, Warsaw, 2003, p. 21 – 22.
- 14 Ibid., p. 29.
- 15 Joppke Ch. Op. cit., p. 82.
- 16 Faist T. Op. cit., p. 12.
- 17 Faist T. (ed.) *Dual Citizenship in Europe. From Nationhood to Societal Integration*, p. 176.
- 18 Howard M. M. Variation in Dual Citizenship Policies in the Countries of the EU // *International Migration Review*, 2005, vol. 39, no. 3, p. 705.
- 19 Ibid., p. 710.
- 20 Ibid.
- 21 Ibid., p. 713.
- 22 Liebich A. Plural Citizenship in Post-Communist States // *International Journal of Refugee Law*, 2000, vol. 12, no. 1, p. 106.
- 23 Gustafson P. International Migration and National Belonging in the Swedish Debate on Dual Citizenship // *Acta Sociologica*, 2005, vol. 48, no. 1, p. 9.
- 24 *Svenskt medborgarskap*. Statens offentliga utredningar (SOU), 1999: 34, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2401>
- 25 Gustafson P. Globalisation, Multiculturalism and Individualism: the Swedish Debate on Dual Citizenship // *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, no. 3, p. 472 – 473.
- 26 „Lag om svenskt medborgarskap“. *Regeringens proposition*, 1999/2000: 147, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2401>
- 27 Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap. Įstatymas prieinamas Švedijos įstatymų duomenų bazėje, http://62.95.69.15/sfs/sfsr_form2.html; paieškos langelyje reikia įvesti žodį medborgarskap.
- 28 Faist T. Op. cit, p. 19.
- 29 Medborgarskapslag 16.5.2003/359, <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20030359>
- 30 Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till medborgarskapslag. RP 235/2002 rd, <http://www.eduskunta.fi/trip-home/bin/akxhref2.sh?{KEY}=RP+235/2002&{KIELI}=ru>
- 31 Suomų ekspatriantų parlamento informacija, <http://www.usp.fi/kaksois/index.php>
- 32 Suomijos draugijos informacija, <http://www.suomi-seura.fi/index.php?request=42&language=SE&article=108>
- 33 Suomijos migracijos instituto informacija, http://www.migrationinstitute.fi/db/articles_e/art.php?artid=7

- 34 Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till värnpliktslag. RP 187/2006 rd, http://217.71.145.20/TRIPviewer/temp/TUN-NISTE_RP_187_2006_ru.html
- 35 Ersbøll E. Statsborgerskap – medborgarskap europæisk konvergens – nordisk divergens // *Nordisk Tidsskrift for Menneskerettigheter*, 2003, nr. 02, p. 158.
- 36 Lov om erverv og tap av norsk statsborgerskap (Statsborgerloven). Norges offentlige utredninger (NOU). 2000: 32, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/NOUer/2000/NOU-2000-32.html?id=143396>
- 37 Ibid.
- 38 „Om lov om norsk statsborgerskap (statsborgerloven)“. *Odelstings proposisjon* nr. 41. (2004-2005), <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/otprp/20042005/Otprp-nr-41-2004-2005-1.html?id=395902>
- 39 Vassbotn V. P. *Nasjonalstatlige prinsipper i transnasjonal tid. Masteroppgave i statsvitenskap*. Oslo, 2006, p. 58–61.
- 40 LOV 2005-06-10 nr 51: Lov om norsk statsborgerskap (statsborgerloven), <http://www.lovdato.no/all/hl-20050610-051.html>
- 41 Norvegijos imigracijos direktorato informacija, <http://www.udi.no/upload/Pub/FaktaArk/EndringerEngelsk.pdf>
- 42 Sainsbury D. Immigrants' Social Rights in Comparative Perspective: Welfare Regimes, Forms of Immigration and Immigration Policy Regimes // *Journal of European Social Policy*, 2006, vol.16, no. 3, p. 231.
- 43 Vassbotn V. P. Op. cit., p. 78–79.
- 44 Storsveen O. A. Nasjonal identitet i Norge og Danmark // *Nytt Norsk Tidsskrift*, 2004, nr. 03–04, p. 378–379.
- 45 *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. 1992.
- 46 LR Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. 2006 11 13, <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/n061113.htm>
- 47 LR Vyriausybės pranešimas spaudai, http://www.lrv.lt/main.php?id=aktualijos_su_video/p.php&n=4438
- 48 LR Pilietybės įstatymo 1,17, 18, 20 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 17(1) ir 18(1) straipsniais įstatymo projektas, 2007 04 13 XP-2167.

PIVORAS Saulius

POLICY OF DUAL NATIONALITY (SCANDINAVIAN LESSONS FOR LITHUANIA)

This article seeks to discuss Scandinavian case of dual nationality policy in the context of the EU countries. Scandinavian case mirrors differences in policy towards dual nationality among the EU countries, which divide not only countries of the EU, but Scandinavians countries themselves into two opposite camps. In the citizenship policy of the Scandinavian countries predominates principle of *jus sanguinis*, which is held to be less favourable to recognition of dual nationality by itself. In spite of *jus sanguinis*, two Scandinavian countries (Sweden in 2001, Finland in 2003) adopted new citizenship laws, which did not change predominance of *jus sanguinis*, but introduced open recognition of dual nationality *de jure*.

Denmark and Norway took the opposite direction. Denmark does not acknowledge dual citizenship even for citizens of other Scandinavian countries. Norway adopted new citizenship law in 2005, which became even more restrictive with respect to dual nationality. Lithuania in this respect is very similar to Norway. According to the recent decision of Lithuanian Constitutional Court, dual nationality should be accepted only in very exceptional cases. Relying upon Scandinavian lessons it is foreseeable that increasing immigration into Lithuania in the long-term perspective should bring question of dual nationality into political agenda anew, but it is difficult to expect unambiguous solutions.

Alfred Erich SENN

As An Example Of Dual Citizenship

My purpose is to discuss my practice in having two passports, two citizenships. I do not want to attempt formulating a theory. I am not involved in the current Lithuanian discussion of this question; I could argue against or for the principle of dual citizenship. In this paper I just want to concentrate on my own experience and practice.

I have two citizenships, two passports, by birth. My parents were Swiss citizens when I was born in the United States. My parents met and married in Kaunas, and my two older sisters were born here, but as far as I know I have no right to a Lithuanian passport. My mother, who was born in Raudondvaris, not far from here, had given up her Lithuanian citizenship, and although I am a foreign member of the Lithuanian Academy of Sciences, Lithuanian authorities have refused to give me a residence permit. But that is another story.

In my youth, I understood that an American cannot have two passports and that the Swiss do not recognize a renunciation of their citizenship. This caused me no problems. When I was a child, my father spoke of taking me to Europe when I was twelve years old,

but then 1944 was not a good year for being a tourist on the European continent. I traveled to Europe for the first time in 1957, after I had finished my graduate studies. At that time I practiced only my American citizenship.

In the 1950s American views on dual citizenship began to change. Speaking in a most unscholarly fashion, I would identify two major factors in the American change: the establishment of the state of Israel and the marriage of the movie star Grace Kelly to Prince Rainier of Monaco. American Jews showed a strong interest in obtaining Israeli citizenship, but they did not want to give up their American citizenship. Grace Kelly's father, a noted Philadelphia businessman and a powerful political figure, did not want his daughter to lose her citizenship just because she became the wife of the last Divine Right Monarch in Europe. Scholars may come up with other arguments and factors determining the change in the American laws on this question, but these two factors contributed heavily to the change in the public mood and the law.

For me, dual citizenship was not a great issue until I began to travel regularly to Europe.

There was an occasion in Switzerland when it served me well. In 1970 I had a grant to write a book about Russian émigrés in Switzerland, and I took my family to Zurich. The Swiss consulate in Chicago had told me there would be no problem in obtaining a residence permit in Switzerland, but in Zurich I was told that I would probably not be allowed to stay. When the officer in charge received me, I immediately began to talk about my Swiss heritage. He began to doubt that I even needed a permit, but he then decided it was simpler to give me the permit I was requesting. Our session ended with his searching his papers to explain the authority of the *Fremdenpolizei* to me. (This was relevant for my research.)

I am, to be sure, *Auslandsschweizer*, that is, a Swiss living abroad. Were I to try to make a career in Switzerland, I might well find this a handicap. My father was convinced that it was a handicap for him. He was actually born in Alsace, then a part of Germany but now a part of France. Although our family was registered in Baselland in the 14th century, he felt a certain discrimination as an *Auslandsschweizer* even though he used only his Swiss passport. All other things being equal, the Swiss officials in charge of filling a post probably favored the native born candidate. This was a major factor in his eventual decision to emigrate to the United States.

In the kaleidoscope of citizenship laws, my mother ran into the same sort of trouble while living in Kaunas in the 1920s. A native of this region, she lost her citizenship when she married my father. My father was teaching at the University of Lithuania; in fact he took over Kazys Būga's classes after Būga's death. But he refused to give up his Swiss citizenship – he specifically spoke to me about his decision not to follow the example of his old friend Joseph Ehret, Juozas Eretas. As a result, my mother, who now lived with a Swiss passport in Kaunas, just a few kilometers from her birth place in Raudondvaris, annually had to

request permission to remain in Lithuania. My parents left Lithuania in 1930–1931, both looking for a new start in the United States. Eretas, I might point out, left Lithuania in 1941 under the program that was repatriating Germans then living in Lithuania.

My father took American citizenship in 1936; this was probably the first moment he could. My mother did not act immediately, but during the war she underwent naturalization, as we call it, and became a United States citizen in order to avoid any problems that might arise from having been born in Lithuania which was now headed for Soviet domination.

I emphasize the use of the words citizen and citizenship. I have always regarded myself as first of all a citizen of the United States of America, but also a citizen of Switzerland. This has nothing to do with national heritage. At a Santara-Šviesa meeting, I was challenged – I had said I was not Lithuanian but rather Swiss or American. My critic declared that neither Swiss nor Americans have a distinct national identity, and so what was I in fact? I responded that if the population of heaven is organized according to nationality, as Šatrijos Ragana once suggested, then there is no place there for me. I do not exist.

I once read in *Kultūros barai* a writer's thought that he could imagine the confusion that must exist in the mind of a child who has parents of different nationalities. My reaction to this was negative. I cannot say that I ever had any distinct problem arising from my parent's different national backgrounds. My parents spoke to us children in Lithuanian; my sisters and I answered in English. My father made great efforts to make us aware of our Swiss heritage. My mother introduced me, through the Lithuanian language, to Russian culture. A significant part of my brain is occupied by German and Russian folk songs, not Lithuanian. By the standards of nationalist ideologists, I perhaps should not exist, but I think I have profited by this mixture of national heritage.

Today I travel with two passports. I enter and leave the United States with my American passport. In Europe I show my Swiss passport. My Swiss passport is better received here in Lithuania – and also in Latvia where I have to travel regularly – than my American passport. Switzerland is not formally a member of the European Union, but we Swiss have treaty rights within the EU that are about equal to those of EU members. In this Brave New Globalized World, both Swiss and Lithuanians have this same higher identity as citizens of the European Union. I have to refrain from discussing this particular thought

any further; my purpose here is just to discuss my practical thoughts about living with two passports.

In conclusion, I want to express one more thought about forcing a person to renounce one citizenship in favor of another. It might be argued that I have exploited my dual citizenship for personal benefit. I have, but is that bad? I do not think so. Depriving a person of citizenship can have a much more destructive effect. My mother deeply resented the fact that the Lithuanian government took away her citizenship. This contributed to her readiness to emigrate. How many Lithuanians today would think the same way?

Alfred Erich SENN

DVIGUBOS PILIETYBĖS PAVYZDYS

Straipsnyje autorius dalijasi savo asmenine dviejų pilietybių ir dviejų pasų turėjimo patirtimi, kurios nesiekia teorizuoti. Autorius,

nors ir nedalyvauja šiandieninėje dvigubos Lietuvos pilietybės diskusijoje, tačiau palaiko dvigubos pilietybės idėją.

Violetta PARUTIS

Galimybų šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais?

Kai įvažiuojamas į Jungtinę Karalystę jau nėra problema lietuviams ir kitiems rytų europiečiams, neseniai įstojusiems į Europos Sąjungą, mokslinių tyrimų tematika nukryps-ta nuo paties migracijos proceso į migracijos patirtį. Dabar svarbu, ne kaip rytų europiečiai patenka į Jungtinę Karalystę, legaliais ar nelegaliais keliais, o kaip jiems ten sekasi kurti naują gyvenimą: kaip jie įsilieja į britų visuomenę, į darbo rinką ir kokie jų santykiai su gimtaisiais kraštais (Anderson et al 2006, Drinkwater et al 2006). Naujųjų tyrimų plotmėje ir mano doktorantūrinis tyrimas pernelyg neišsiskiria. Šio darbo dėmesys nukreiptas į migracijos ir namų sąvokų samplaiką. Analizuojama, kaip naujieji ir jaunieji lietuviai bei lenkai emigrantai kuria savo namus Jungtinėje Karalystėje. Tiksliau sakant, pagrindiniai darbo uždaviniai: išanalizuoti, kaip šie atvykėliai jaučiasi Jungtinėje Karalystėje, su kokiomis problemomis susiduria bandydami kurti namus bei jų atmosferą svietimoje šalyje ir kaip jie tas problemas sprendžia. Kita vertus, savo darbe žadu parodyti, kaip migracinė patirtis daro įtaką migrantų tapatybei, ir kokią įtaką jų tapatybė turi namų suvokimui ir jų konstravimui.

Šiame straipsnyje pristatysiu, ką apie Jungtinę Karalystę mano čia gyvenantys ir dirbantys lietuviai emigrantai ir kaip šie požiūriai atspindi jų namų sąvoką. Mano turimų duomenų analizė rodo, kad yra trys skirtingos Jungtinės Karalystės: įsivaizduojama Jungtinė Karalystė prieš tai, kai į ją atvykstama; Jungtinė Karalystė tokia, kokią ją mato jau atvykę emigrantai, ir Jungtinė Karalystė, kurioje jie bando įsikurti, įleisti šaknis ir sukurti namus. Emigrantai atvyksta į Jungtinę Karalystę jau turėdami galvoje pirminį šios šalies poveikslą. Tačiau tai, ką jie randa atvykę, ne visada atitinka jų pradinį įsivaizdavimą ir lūkesčius. Jiems čia gyvenant ilgesnį laiką, požiūris į kraštą keičiasi ne vieną kartą.

Duomenys ir tyrimų metodologija

Šio straipsnio pagrindą sudaro atviri pusiau struktūruoti interviu su 20 lietuvių emigrantų Jungtinėje Karalystėje. Šie pokalbiai – tai platesnio doktorantūrinio tyrimo dalis „Namų konstravimas emigracijoje lietuvių ir lenkų

emigrantų Jungtinėje Karalystėje pavyzdžiu.“ Savo tyrime analizuoju namų plačiąją prasme sąvoką emigracijoje. Pagrindinis dėmesys nukreiptas į tai, kaip namai yra kuriami emigracijos sąlygomis, ir kaip namų sąvoka daro įtaką emigrantų identitetui.

Mano tyrimo dalyviai yra jauni, dažniausiai nevedę, dirbantys įvairiuose britų ekonomikos sektoriuose.

Respondentai pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir gyvenimo Jungtinėje Karalystėje laiką.

1 lentelė. Respondentų charakteristikos

Amžius		Lytis		Išsilavinimas		Laikas, praleistas JK	
20–41		M	12	Aukštasis	9 Resp.	5 Mėnesiai–10 metų	
20–30	15 Resp.	V	10 Resp.	Vidurinis	10 Resp.	Mažiau nei 1 metai	6 Resp.
31–41	7 Resp.			Studentai	3 Resp.	1–5 Metai	12 Resp.
						Daugiau nei 5 metai	4 Resp.

Ką reiškia jaustis kur nors kaip namie?

Sunku apibrėžti, ką reiškia jaustis kur nors kaip namie. Literatūroje minima keletas ši jausmą sudarančių elementų. Daugelio mokslininkų ir rašytojų nuomone, žmogaus namai yra ten, kur pasaulyje „jis labiausiai priklauso“, t. y., kur yra jo šaknys (Matthews, 2002). Relph (1976) teigia, kad „turėti šaknis vienoje vietoje, reiškia turėti saugų tašką, iš kurio galime žiūrėti į išorinį pasaulį, turėti tvirtą suvokimą apie savo paties padėtį visuotinėje pasaulio tvarkoje ir turėti didelį dvasinį ir psichologinį prisirišimą prie vienos tam tikros vietos“ (38).

Kaip Nikos Papastergiadis teigia, „idealūs namai – tai ne tik namas, kuris teikia pastogę... Be šios fizinės apsaugos ir rinkos vertės, namai – tai vieta, kur glūdi asmeninė ir visuomeninė prasmė“ (Al-Ali & Koser 2002: 7). Panašiai mano ir Roberta Rubenstein (2001:1), kuri teigia, kad namai – tai „ne tik fizinė ar geografinė vieta, bet visada emocinė vieta.“ Pernelyg neišsiskiria ir Easthope (2004:136), pasak kurio, „namai – tai susiliejimas jausmų tokių kaip *jausmas kaip namie*, komfortas,

priklausymas tam tikrai vietai“. Net Witold Rybczynski (1987) kurio pagrindinis dėmesys skiriamas architektūrinei namų sąvokai, teigia, kad „kalbėti apie namus, reiškia apibūdinti jaučiamų emocijų aibę, ne pavienę savybę. Namai susiję su šeima, intymumu ir atsidavimu namams bei su namu, kuris šias emocijas įkūnija“ (1987: 75) Tokie namai yra teigiami. Toliau šiame straipsnyje parodysiu, kaip namų atmosferą kuria lietuviai Jungtinėje Karalystėje.

Duomenų analizė

Jungtinė Karalystė tokia, kokią įsivaizduojame

Prieš išvykdami į Jungtinę Karalystę, būsimieji emigrantai renka informaciją apie šią šalį per asmenines pažintis, masinės informacijos priemones ir panašiai. Visos šios sąmoningai ar nesąmoningai surinktos žinios formuoja Jungtinės Karalystės paveikslą jų vaizduotėje ir kelia lūkesčius, kuriuos neretai sunku pateisinti. Įvairios sėkmės istorijos, kurias jie girdi iš savo pažįstamų, apsilankančių

Lietuvoje arba iš visuomeninės informacijos sklaidos priemonių, vilioja juos išbandyti laimę toje galimybių šalyje. Pavyzdžiui, Aldona, 38-erių metų lietuvė, dirbanti Jungtinėje Karalystėje slauge, pasakoja, kaip į šią šalį pateko todėl, kad čia turėjo draugą:

Q: Ir kaip tu sumąstei atvažiuoti?

A: Todėl, kad tiesiog atsirado galimybė atvažiuoti, todėl, kad buvo čia žmogus, kurį aš žinojau.

Draugo turėjimas padidino jos tikimybę išvykti į šią šalį, o ne į kurią nors kitą Vakarų Europos valstybę. Tai, kaip ji įsivaizdavo Jungtinę Karalystę, visiškai neatitiko tikrajam šio krašto vaizdui, kuris atsivėrė Aldonai čia atvykus:

Angliją aš įsivaizdavau kaip labai kultūringą šalį, labai aukštos kultūros, labai nu tiesiog įsivaizdavau viską žymiai geriau nei Lietuvoj, man Lietuva atrodė kažkokia tokia šalis, kuri truputį žemiau, o čia lygtai važiuoji į tą šviesų pasaulį, ir atvažiavus aš pamačiau, kad yra visiškai atvirkštinis variantas (38 m. slaugė).

Nors Aldonos vaizduotėje Londonas iškilo kaip šviesus ir kultūringas miestas, bet atvažiavusi rado jį purviną, triukšmingą ir chaotišką. Tačiau tai, kad moteris šį miestą savo vaizduotėje piešė vien šviesiomis spalvomis, ne itin stebina. Dažnai galima išgirsti istorijų apie tai, kai atostogoms į Lietuvą sugrįžę lietuviai pasakoja nebūtas istorijas apie tai, koks gyvenimas Jungtinėje Karalystėje yra nuostabus. Šios kalbos dar būna pagrįstos dideliais pinigų kiekiais, kurie iššvaistomi atostogaujant Lietuvoje. Tai pats geriausias paaiškinimas tiems nerealiems lūkesčiams, kurių vedami, lietuviai išvyksta laimės ieškoti į Jungtinę Karalystę. Šią mintį atkartoja ir 27-erių metų stalius Mindaugas, Lietuvoje baigęs veterinarijos studijas:

Nu žinai, jei aš būčiau Lietuvoj, tai aš ir dabar galvočiau, kad čia žinai aukso kasyklos ir čia gali užsidirbt, esi laimingas, kai tikrai pinigų turi, bet kai tu esi čia, tu jau pradedi kitaip galvoti.

Daug patiklių žmonių leidžiasi į kelionę į Jungtinę Karalystę, apie šią šalį žinodami tik tiek, kad čia laukia gerovė ir svajonių realizavimas.

Vienas iš veiksnių, kaip šie būsimi emigrantai įsivaizduoja Jungtinę Karalystę, yra jų ikitolinis gyvenimas Lietuvoje. Pavyzdžiui, anksčiau minėta Aldona gyveno mažame Žemaitijos miestelyje, kur visi gyventojai vieni kitus pažįsta ir kur privatumas ne itin populiarus dalykas. Šis perdėtas familiarumas tampa našta ypatingai, jei sulaužai toje bendruomenėje galiojančias socialines taisykles. Aldona kai ką padarė, kas privertė ją palikti gimtąjį kraštą. Ji negalėjo ilgiau kęsti smerkiančių aplinkinių žvilgsnių, todėl išvyko į tą „šviesią šalį“, kur visos jos problemos turėjo išnykti, kur ji turėjo pasijusti laisva. Taigi jos išvykimas svetur – tai buvo pabėgimas nuo sunkumų gimtinėje. Jis turėjo Aldonai atverti naujas galimybes.

Kad Jungtinę Karalystę – galimybių šalis, leidžianti žmogui realizuotis geriau nei tėvyneje, mano daugelis išvykstančiųjų. Vienas tokių jaunuolių yra Vytas, 27-erių metų studentas, dirbantis padavėju:

...įsivaizdavau aš labai tokius utopiškus planus, galvojau susipažinsiu ten velnias žino kokių žmonių, kokį bendrą verslą sugalvosiu, kaip man čia, galbūt vat važinėčiau į Londoną ar iš Londono, žmonės, kažką tokio, susieti Lietuvą su Anglija, galvojau, kad čia man taip viskas eisis, tai nieko neišėjo, supratau, kad angliškam bendravimui, angliškai visuomenei aš esu absoliutus nulis.

Vytas tikėjosi, kad Jungtinėje Karalystėje jo gyvenimas bus lengvesnis. Lietuvoje jis buvo gabus studentas, turintis pažinčių ir begalę idėjų. Jis tikėjosi savo aštrų protą ir bendravimo sugebėjimus panaudoti Londone, kurį jis įsivaizdavo kaip ateities miestą. Jo gražios idėjos turėjo jam užtikrinti sėkmę tarp britų. Tačiau realybė buvo negailestinga. Pasirodė, kad Jungtinėje Karalystėje jis nieko nepažinojo. Jo visi pažinčių tinklai buvo naudingi tik Lietuvoje. Niekas jo negyrė už nepakartojamą

mas idėjas ir net pasirodė, kad jam buvo sunku susikalbėti angliškai, kalba, kurią jis manė mokantis.

Kitų lietuvių emigrantų įsivaizdavimai apie gyvenimą Jungtinėje Karalystėje susiję su jų aukštuoju išsilavinimu. Aukštojo mokslo diplomas turi jiems atverti kelią į karjerą. Pavyzdžiui, 26-erių metų Arūnas dirbo sėkmingu vadybininku telekomunikacijų kompanijoje Lietuvoje, bet pritrūkus naujų iššūkių jis patraukė jų ieškoti į užsienį. Arūnas buvo įsitikinęs savo profesionaliais gebėjimais ir žiniomis. Per pirmas savaites jis išsiuntė dešimtis gyvenimo aprašymų į įvairiausias kompanijas, siūlančias darbą aukštos kvalifikacijos specialistams. Jis manė puikiai atitinkantis visus jų reikalavimus, tačiau į darbą taip ir nebuvo pakviestas:

K: Kodėl tu manai turėjai problemų ieškodamas darbo? Ar tu ieškojai bet kokio darbo?

A: Pirmiausia aš neieškojau bet kokio darbo. Ieškojau darbo ofise. Dirbau per agentūras pirmiausiai, bet jos man nedavė pakankamai valandų, ir tada nusprendžiau, kad man reikia pinigų ir įsidarbinau barmenu. Niekada anksčiau nesu dirbęs barmenu, bet draugai man surado darbą ir aš išėjau iš tų agentūrų.

Aukšti Arūno siekiai gauti gerai mokamą ir kvalifikuotą darbą vos atvykus į Jungtinę Karalystę baigėsi greitai. Ištripus atsivežtiems pinigams, teko ieškoti bet kokio pajamų šaltinio. Dabar jis ir pats pripažįsta, kad „tikrai iš ten [Lietuvos] viskas atrodo kitaip, nei iš čia [Jungtinės Karalystės]“. Iš Lietuvos perspektyvos Jungtinė Karalystė dažnai atrodo kaip svajonių šalis, bet susidūrus su tikrove visos šios iliuzijos greitai išsisklaido.

Jungtinė Karalystė iš pirmo žvilgsnio: kiekviena pradžia yra sunki

Šokas susidūrus su tikroju Londonu ar tikrąja Jungtine Karalyste ištinka visų pirma tuos, kuriems kelionė į šią šalį buvo jų pirmoji kelionė į užsienį. Pasirodo, kad ankstesnės ke-

lionės į užsienį emigrantus psichologiškai paruošia tam, kad gyvenimas svetur yra kitoks. Tačiau daugeliui lietuvių emigrantų kelionė į Jungtinę Karalystę buvo jų pirmasis susidūrimas su Vakarų pasauliu. Pavyzdžiui, taip atsitiko 34-erių metų staliui, Benui, atvykusiam į Londoną iš Lietuvos kaimo. Jo namas ir žemė Lietuvoje buvo jo vieninteliai namai. Ten buvo jo giliai įleistos šaknys, jo aplinka ir jo šeima. Todėl Jungtinė Karalystė jam buvo lyg pataisų kolonija:

Galvojau, važiuosiu aš į Angliją, kokio darbo. Galvojau, nuvažiuosiu į Angliją, užsidirbsiu pinigų, nusipirksiu traktorių, ir parvažiuosiu. Ir pusę metų taupiau, nei į šokių, nei maistui daug neleisdavau, laikiausi tikslo. Bet kažkur po 5 mėnesių pamačiau, kad čia labai sunku užsidirbt. Po to supratau, kad man dar toli iki to traktoriaus, ir visą savaitę mąsčiau, mąsčiau, ką čia man daryt. Ir nusprendžiau, kad liksiu dar pusę metų. Ir dar pusę metų likau, po to dar pusę metų, ir dar pusę metų, paskui ir metams, ir šitiek [10] metų. Aš pirmą kartą tik po aštuonerių metų parvažiavau.

Tokiems žmonėms kaip Benas atvykimas į Londoną, be abejo, susijęs su didžiuliais pasikeitimais. Tai visų pirma visiškai nauja aplinka: iš ramaus kaimelio į judrų multimilijoninį miestą. Tai taip pat buvo pirmas kartas, kai Benas suprato kapitalizmo reikšmę: jam reikėjo sunkiai dirbti, kad išgyventų.

Pagrindinė gyvenimo užsienyje taisyklė, kurią žino visi emigrantai – pradžia visada sunki. Jei pavyks išgyventi pirmus mėnesius, toliau bus tik lengviau. Tik nedaugelį palaužia sunkios gyvenimo sąlygos svetimame krašte ir jie grįžta į Lietuvą. Daugelis lieka ištikimi savo svajonėms ir tvirtai siekia sėkmės Jungtinėje Karalystėje. Orumas ir savigarba jiems neleisdžia grįžti namo pralaimėjus. Pirmieji mėnesiai buvo nelengvi ir Taurui, 27-erių metų studentui, kuris atvyko į Jungtinę Karalystę mokytis anglų kalbos ir dirbti padavėju:

...aš labai pasijutau svetimas čia ant kiekvieno kampo...niekas manęs nesiejo praktiškai su ta žeme, nei su miestu, nei su žmonėmis, aš buvau čia ir niekas man buvo nepažįstama... po pirmų tos euforijos dienų, kad aš Londone, prasidėjo man baidi nostalgija.

Tokiais žodžiais Tauras apibūdina savo pradinę būseną atvykus į Jungtinę Karalystę. Po pakilios nuotaikos atvažiavus į svajonių šalį, prasidėjo nenumaldomas ilgesys viso to, ką jis paliko savo gimtajame mieste. Didžiausia slegianti našta buvo ta, kad niekas jo su šia Anglijos žeme nesiejo. Jis niekam nepriklausė ir niekam nerūpėjo. Tačiau grįžimas į tėvynę nebuvo išeitis. Pagaliau Tauras priėjo prie išvados, kad prireiks daugelio metų, kol jis šioje šalyje atras savo vietą:

...šiaip savo miesto ilgėjausi, ilgėjausi tokių lietuvių... labiausiai turbūt mano socialinio gyvenimo, kažkokioj tai terpėj žmonių buvau labai svarbi tos terpės žmonių dalis, kai viso to bendravimo ir kai aš nustojau būti to viso mechanizmo dalimi aš tapau laikrodžio detaile, kuri yra be laikrodžio ir pasijutau niekam nereikalingas ir niekam tikęs ir ...toks nuvertėjimas praktiškai, bandžiau susirast sau vietą, tai buvo labai nelengva... supratau, kad tai yra ilgų ilgų metų darbas, jeigu aš kada nors pasieksiu tai, ką aš norėjau.

Savo vietos ieškojimas – tai bandymas kurti namus, bandymas sudaryti sąlygas, kuriomis jis pasijustų kaip namie. Šis procesas susijęs su adaptacija, kuri gerai žinoma visiems paragavusiems gyvenimo užsienyje. Adaptacija prasideda vos atvykus į Jungtinę Karalystę, kai prieš akis iškyla tikras šalies vaizdas ir sugriūva įsivaizdavimai. Adaptacijos procesas reikalingas ne tik tam, kad pripažintų, jog Jungtinė Karalystė skiriasi nuo gimtojo krašto, bet taip pat, kad susitaikytų su tuo, kad palikdami Lietuvą, emigrantai tiesiogiai prisideda prie ryšių su viskuo, kas jiems brangu, nutraukimo. Šis klausimas ypač aktualus Arūnui, 26-erių metų barmenui, Lietuvoje dirbusiam vadybininku:

Buvo taip sunku priprasti. Visi ryšiai trūkinėjo ir požiūris tų, kurie gyvena Lietuvoje, irgi labai įdomus, jų akyse esi emigrantas ir viskas, net jeigu pats nesijauti taip. Čia [JK] dar nepripratai, o ten jau tavo ryšiai po truputį trūkinėja.

Arūnas dabar žino, kad naują gyvenimą užsienyje galima pradėti tik susitaikius su neišvengiama emigracijos „skriauda“ socialiniams ryšiams. Priešingai nei Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje nėra tęstinumo tarp to, ką jis darė iki išvykimo ir atvykus. Todėl jam visą darbo ir socialinę aplinką reikia pradėti kurti iš pradžių:

Lietuvoje aš kažką turėjau ir galėjau kažką daryt. Galėjau toliau studijuoti universitete, tęsti karjerą, buvo tęstinumas. Čia viską pradedi iš pradžių. Dirbau viešbuty, įstaigoj, vertėjavau... buvau įvairiose vietose, dabar esu barmenas.

Ši ištrauka iš pokalbio su Arūnu rodo, kad nors daugelis jaunų lietuvių šiandien iš Lietuvos išvyksta savanoriškai (t. y. ne dėl spaudžiančių finansinių priežasčių), jų emigracijos patirtis nėra lengva. Ypač jei jie sėkmingai kilo karjeros laiptais Lietuvoje, o atvykus į Jungtinę Karalystę jiems teko imtis įvairių ne kvalifikuotų darbų.

Kad įsitvirtintų naujoje šalyje jiems visų pirma tenka nudurbti daugybę darbų, reikalingų išgyvenimui. Tačiau laikui bėgant viskas keičiasi ir jie pradeda pastebėti tęstinumą savo naujame gyvenime. Jausmas, kad sunku, yra laikini, ir kad laikui bėgant jie pasieks tai, dėl ko čia atvyko, padeda jiems išgyventi sunkų metą ir suteikia vilčių ateičiai. Ši laikinumo sąvokos svarba aptariama ir kitose studijose (Anderson et al 2006), kur emigrantai pateisina savo darbą mažai mokamuose ir ne kvalifikuotuose darbuose, matydami tai kaip tam tikrą galimybę pagerinti savo sėkmės perspektyvas. Nors ir dirbdami jų išsilavinimo neatitinkančius darbus, jie, pavyzdžiui, turi progą išmokyti anglų kalbą, susipažinti su Didžiosios Britanijos gyvenimu ir kultūra.

Jungtinė Karalystė kaip vieta, kur bandoma įsikurti

Laikui bėgant emigrantai pripranta prie naujos tikrovės, kuri anksčiau jiems buvo nepažįstama ir nepriimtina. Tačiau šis pereinamasis adaptacijos laikotarpis neapsieina be aukų. Net jeigu karjeros galimybės per laiką pagerėjo, jiems yra pakankamai sunku galutinai pereiti iš vienos veiklos srities (nenorimos) į kitą (išsvajotą). Tuo tarpu gali atsirasti dvigubos emigrantų tapatybės sindromas, kurį sudaro *tikrasis aš* (išsilavinęs ir su profesiniais įgūdžiais), ir *privalau aš* (dirbantis įvairius darbus, kad išgyventų). Apie tai pasakoja Egidijus, 24-erių metų lietuvis, plėtojantis savo smulkų verslą, bet tam, kad išgyventų papildomai dirbantis skaitiklių fiksuotoju:

...kai jau dabar sulindom į čia, kiek naudos čia galima gauti verslui, kiek visokių kursų, ir tų pinigų, ir mokytojai, ir tau tikrina, ir tau buhalterijas gali padaryt už dyką, viską, ką nori. Užtai ir čia pradėjom laikytis.

K: Tai reiškia vystosi visas.

A: Iš lėto. Taip nėra, kad vien iš šito mes išgyvenam. Aš, aišku, dirbu dar ir papildomai.

K: O ką papildomai?

A: Vandens skaitiklių nurašinėtojas. Ir alga šiaip normali išeina. Paprastą dieną laikas yra nefiksuotas, turi išdirbt 36 valandas per savaitę. Galiu 6 val, ryto pradėt, 13 val. jau septynios val. skaičiuojasi. Jeigu reikia į seminarus, galiu dirbti vakare. Šeštadienį, sekmadienį, galiu nuo 4 val. ryto pradėt.

Egidijus laimingas, kad jo planai pagaliau pradeda įgauti matomą formą ir kad vietinė savivaldybė remia jo verslą. Lietuvoje, anot jo, smulkus verslas neturi galimybių išlikti dėl pernelyg didelės biurokratijos, mokesčių ir dėmesio iš vyriausybės pusės stokos. Jis pripažįsta, kad skaitiklių nurašinėjimą atlieka mechanškai, nes jo tikroji aistra atitenka popietiniam darbui su verslu. Egidijaus atvejis rodo, kad mylimo darbo turėjimas yra svarbus

namų kūrimo elementas. Nemėgstamas darbas ilgainiui pasidaro našta, ypač tiems, kurie turi aukštąjį išsilavinimą ir rimtus siekius. Todėl jie nori bet kokia kaina pradėti dirbti toje srityje, kur linksta jų širdis ir kur reikalingos jų žinios. Taigi atsiranda labai įdomūs profesiniai deriniai: mokytoja ir valytoja, padavėja ir mokytojos asistentė, menininkė ir turgaus pardavėja, verslininkas ir statybininkas. Vieni šių užsiėmimų jie didžiuojasi, o kitą mielai nuslepia. Pavyzdžiui, Vaida, 40-metė turgaus pardavėja ir dainininkė:

Mano tikslas dabar yra iškovoti kuo daugiau laisvo laiko... ir atsiduosiu menui. Lietuvoje iš tikrųjų man tikriausia reikėtų griaužti duoną, jei turėčiau tiek laisvo laiko. O čia tai labiau įmanoma, net jei nuomoji ir važiuoji į Lietuvą ilgam laikui vis tiek matai [kad gali išgyvent] ir tai atriša rankas... Kas yra mano vaikai? Mano vaikai yra mano dainos, todėl man reikia dirbti ar panašiai [juokiasi] ir šitas mane čia laiko.

Po eilinių psichologinių krizių, Vaida išmoko priimti savo darbą turguje kaip finansinių pajamų šaltinį, kuris jai leidžia realizuoti save kaip menininkę Lietuvoje. Tai geriausias transnacionalinės tapatybės pavyzdys: Vaida uždirba pinigus Jungtinėje Karalystėje, o juos išleidžia Lietuvoje, kur turi geresnes profesines galimybes nei Jungtinėje Karalystėje. Ji suprato, kad tam, kad ji būtų laiminga, jai reikalingi abu darbai: vienas jų suteikia finansines galimybes, kitas malonumą. Abu jie svarbūs jos tapatybei, bet ne abu jie vienodai vertinami visuomenės. Toks visuomenės požiūris dažnai verčia emigrantus slėpti savo „gėdingus“ darbus Jungtinėje Karalystėje nuo savo tautiečių saloje ir Lietuvoje. Labai dažnai sutikę lietuvių Jungtinėje Karalystėje, tokie žmonės prisistatys kaip tie, kurie Lietuvoje dirbo visuomenės vertintus darbus, ir lyg netyčia net neužsimins apie darbą, kurį dirba Jungtinėje Karalystėje. Kalbėdami su savo draugais Lietuvoje, jie vėlgi randa būdą paslėpti savo pasididžiavimo nekeliančią profe-

siją. Tokių pokalbių metu jie iš padavėjų tampa restorano vadybininkais, iš statybininkų verslininkais, iš valytojų ofiso darbuotojais.

Ką visa tai reiškia namų kūrimui?

Pagal anksčiau pateiktą analizę matome, kad laikui bėgant emigrantai jaučiasi Jungtinėje Karalystėje vis labiau kaip namuose. Juo ilgiau jie pasilieka šioje šalyje, juo didesnė tikimybė, kad jie pripras prie naujos aplinkos, išmoks kalbą, ir susikurs stabilų pagrindą, ant kurio galės statyti savo ateitį. Po sunkaus pradinio laikotarpio ateina diena, kai jie pradeda matyti naujas galimybes naujoje šalyje. Po to, kai sumokėjo karčią kainą už galimybę gyventi Jungtinėje Karalystėje, jie negali važiuoti atgal, kai viskas atrodo pagaliau pradėjo sektis. Todėl jie pasilieka dar keliems metams, kad išnaidotų likimo jiems duotą dovaną. Tačiau kuo ilgiau jie čia pasilieka, tuo sunkiau jiems tampa grįžti į Lietuvą, kur vėl laukia nežinomybė.

Sprendimas likti Jungtinėje Karalystėje nebūtinai grįstas pasakišku gyvenimu šioje šalyje ir nenoru grįžti į varganą Lietuvą. Viskas kur kas sudėtingiau. Emigrantų gyvenimas susijęs su daugeliu išsizadėjimų ar asmeninėje, ar profesinėje srityje. Tačiau jie nenoriai rodo šias savo silpnybes aplinkiniams. Jų problemos dažnai neperžengia namų slenksčio. To padarinys – pargrįžtantys į Lietuvą atostogų emigrantai tampa sėkmės ir laimės pavyzdžiais. Nepažindami tikro jų laukiančio gyvenimo užsienyje, tokių sėkmės istorijų pavilioti, jauni lietuviai ryžtasi vykti į Jungtinę Karalystę. Tik ten nuvykę jie atranda tikrąją „svajonių šalį“ ir jiems tenka nemažai metų dirbti, kad pagaliau galėtų savimi didžiuotis, o nesigailėti išvykę iš gimtojo krašto.

Aišku, yra ir išimčių. Yra tokių lietuvių, kurie iš anksto nusprendžia, kad važiuoja į Jungtinę Karalystę apibrėžtam laikui ir, atidarbę jį, grįžta namo. Tokie žmonės neper-

ka užsienyje nekilnojamojo turto, nesiveža šeimos, neieško naujų santykių ir kitokiais būdais sąmoningai atsisako priklausyti kokiai nors kitai vietai nei tėvynė. Tačiau tokių yra mažuma, nes dauguma jaunų lietuvių į Jungtinę Karalystę atvyksta atviri naujiems iššūkiams ir tam, ką atneš gyvenimas. O kaip jiems sekasi priprasti naujoje šalyje ir tai, ar jie ten pasijunta kaip namie priklauso ne tik nuo laiko, bet ir nuo kitų veiksnių tokių kaip išsilavinimas, požiūris į daugiakultūrinę visuomenę, santykiai su britais ir su vietine lietuvių bendruomene.

Kodėl jaučiamės Jungtinėje Karalystėje kaip namie?

Išsilavinimas (specialybė, anglų kalba)

Tiems, kurie į Jungtinę Karalystę atvažiuoja rankoje laikydami diplomus, labai svarbu juos panaudoti. Tačiau diplomai nebūtinai garantuoja geras anglų kalbos žinias, todėl vos atvykus į angliškai kalbančią šalį pirmiausia tenka imtis kalbos kursų. Tik išmokus ar patobulinus savo kalbą, jiems atsiveria naujos galimybės. Pavyzdžiui, 27-erių metų Renata į Jungtinę Karalystę atvyko dirbti aukle (au-pair), o tam, kad ji čia pasijustų kaip namie, jai reikalingas darbas pagal išsilavinimą:

Iš tikrųjų nežinau konkrečiai kiek pasiliksiu čia, bet norisi susirasti kitą darbą, išeiti iš šeimos, žinai pradėti savo žinai savo gyvenimą, nu ir paskui va galvojau apie darbą darželyje, jeigu išeitų žinai nuo žemiausio aišku to lygmens, jeigu išeitų žinai, kad siekti aukščiau gal čia žinai pasilikčiau, bet nežinau kažkaip nesisinori visą laiką pradirbt kažkokia valytoja ar dar kažkuo, tai žinai, galvoju vistiek žinai pinigai nėra labai dideli, arba aš tada važiuoju ir dirbu normalų darbą žinai kad ir ten mažiau tų pinigų bet normalesnį darbą žinai ir jausčiaus žmogum.

Kad galėtų stengtis mokytojos darbo, Renata pirmiausia privalo išmokti anglų kalbą.

Atrodytų, kad emigracijos problemos labiau vargina labiau išsilavinusius emigrantus, o tiems, kurie atvyksta be ypatingų įgūdžių, gyvenimas paprastesnis. Daugeliu atvejų atrodo tai yra tiesa, nes tiems, kurie į Angliją atvyksta be diplomų, nebereikia stengtis pasiekti Lietuvoje turėtą ir dėl išvykimo prarastą socialinį statusą ir savigarbą. Pavyzdžiui, lietuviai su profesiniu išsilavinimu ir Lietuvoje, ir Jungtinėje Karalystėje dažnai daro tą patį, tik finansinis atlyginimas kitoks. Geri pinigai dažnai tampa jų pagrindiniu motyvaciniu veiksniumi, kuris juos laiko Jungtinėje Karalystėje. Pavyzdžiui, Tadas, 35-erių metų vaikinai, Lietuvoje dirbęs vairuotoju ir dalyvavęs smulkiuose verslo projektuose, Londone dirba metalo laužo supirkimo punkte:

K: Ar planuojai grįžti?

A: ...Aš pats šioj situacijoje negaliu pasakyti, nes aš pats nežinau

K: O nuo ko tai priklauso?

A: Nuo pinigų, viskas nuo pinigų tiesiai šviesiai.

Pasak Tado, materialinė nauda – tai pagrindinis veiksnys, padedantis jam ir jo draugams apsispręsti: pasilikti Jungtinėje Karalystėje ar grįžti į Lietuvą. Tačiau, kad turėtų galimybę kurti ateitį Jungtinėje Karalystėje, jis pirmiausia turi išmokti anglų kalbą. Kaip ir daugelis išvykusiųjų, Tadas nori sugrįžti, bet būdamas racionalus žmogus jis žino, kad vien emocijomis gyvas nebus. Jam taip pat reikės padorių pajamų, kad išlaikytų būsimą šeimą.

Tokie kaip Tadas tiki, kad Didžiojoje Britanijoje kiekvienas gali padaryti karjerą, jei tik bus kantrus. Aukštasis išsilavinimas nebūtinas. Apie tai papasakojo ir Edita, 22-ų metų barmenė:

supranti, visi pradėjom mes nuo indų plovimo, visi, ir aš, ...paskui prie kavos startavau, paskui sumuštiniai, viskas, ir dabar va [barmenė].

Edita čia paliečia labai įdomų hierarchijos tame pačiame sektoriuje reiškinių (daugiau

apie tai, Anderson et al 2006). Pavyzdžiui, maitinimo įstaigoje padavėjai turi aukštesnį statusą nei indų plovėjai, bet žemesnį nei virėjai. Bet, jeigu esi kantrus, kaip pabrėžia mano respondentai, ir moki anglų kalbą, gali laukti paaugstinimo pareigose. Tam pasiekti būtina turėti aiškų tikslą ir atkakliai jo siekti.

Požiūris į daugiakultūrinę visuomenę

Kai kurie į Jungtinę Karalystę išvykę lietuviai džiaugiasi turėdami progą sutikti žmones iš įvairių pasaulio kraštų ir pažinti skirtingas kultūras:

K: O kaip tau tas daugiakultūriškumas čia patinka?

A: Ką aš žinau, matai čia priklauso nuo žmogaus, pavyzdžiui, man jis nemaišo, ta prasme gali pasistebėti, gali pasimokyti... tai tiesiog padidina praplečia tavo tą požiūrį į pasaulį žinai, nes Lietuvoj tai juodo nematėm ilgai ... O čia kažkaip kitaip yra, gali pažinti kitą kultūrą (25 metų Tomas, suvirintojas).

Londono kultūrų mišinys ypač patrauklus tiems lietuviams, kuriems rūpi pažinti pasaulį. Gyvendami Lietuvoje jie neturėtų tokių galimybių akis į akį susitikti su įvairių tautų atstovais. Tokią galimybę jie laiko labai teigiamą ir skatinančią jų asmenybės raidą.

Gyvenimas kartu su kitomis tautomis taip pat padeda jauniems emigrantams jaustis laisvai. Čia jie nebijo pasirodyti kitokie, nebijo išsiskirti iš minios. Lietuvoje jų vaizduotė buvo suvaržyta socialinių normų, o Londone jie gali rengtis ar elgtis kaip nori, nes niekas jų nesmerks už tai, kad yra kitokie: „Mano draugai Lietuvoje buvo šokiruoti mano išlaisvėjimu čia [JK]“ (22 metų barmenė Donata). Lietuvoje išsiskyrimas iš minios, anot Donatos, yra vertinamas neigiamai, kai tuo tarpu Londone gali būti kuo tik nori.

Bet toks ištirpimas minioje, kuriuo džiaugiasi Donata, ne visiems tinka. Yra ir tokių lietuvių, kurie nori išlikti unikalūs. Jie jaučia, kad Londone jie praranda savo unikalumą.

mą, kurį jie turėjo gyvendami Lietuvoje. Tuo nepatenkinti tie, kurie nenori būti vienais iš milijono, pavyzdžiui, 27-erių metų Adomas, padavėjas ir studentas:

aš esu kitoks, bet man tuo ir patiko būti Lietuvoj, kad aš jaučiausi, kad aš esu kitoks, kai aš čia esu, aš jaučiausi, kad aš vienas iš milijono, kad aš niekuo kitoks nesu, kad aš esu toks, kokie yra visi...

Šis pavyzdys rodo, kad multimilijoninėje Londono visuomenėje galima prarasti savo tapatybę. Kaip beatrodytų paradoksalu, bet milijono įvairių tautybių žmonių apsuptyje Adomas jaučiasi vienišas ir nepastebėtas. Tokie žmonės ilgisi dėmesio ir suasmeninto bendravimo, kuriuo džiaugėsi gyvendami savo miestuose ir kaimuose. Kitaip tariant, jiems trūksta buvimo unikaliais, kokiais jie gali būti tik vietinėje aplinkoje.

Tačiau daugeliui atvykusių lietuvių Londono kultūrinis mišinys nepatinka dėl kitų priežasčių. Neigiamas požiūris į kitas etnines ir rasines grupes ypatingai būdingas tiems, kurie į Jungtinę Karalystę atkeliavo iš mažų Lietuvos miestelių ar kaimų ir tiems, kurie turėjo blogą patirtį su etninių grupių atstovais. Žemesnio išsilavinimą turintys emigrantai paprastai būna labiau neigiamai nusiteikę prieš kitų rasių atstovus nei jų išsilavinę kolegos.

...kokiam Pekame gali gyvent ir ten pigesni tie butai ir visa kita, bet aš ten gyvenime nenorėčiau gyvent, nes ten vieni juodžiai, ten baisu gyventi baltam, tai kur ten kaip balta varna pastoviai jautiesi, kažkaip kur anglas gyvena tai tu įsimaišai ten...(32-ų metų pardavėja).

Toks neigiamas išankstinis nusistatymas dažnai kyla iš to, kad dėl kalbos trūkumo ar artimesnio bendravimo su kitų tautų atstovais, lietuviai neturi pakankamai galimybių juos pažinti. Kartais tokios pat nuomonės laikomasi dėl bendravimo tik su žemesnių sluoksnių atstovais, kurių pagrindu prilipdomos etiketės visai tautinei grupei. Įdomu, kad lietuviai nepritaria toms emigrantų grupėms, kurios neprisisiderina prie europietiško gyve-

nimo būdo ir gyvendami Jungtinėje Karalystėje kaip galėdami stengiasi išsiskirti iš vietinių minios, pvz., arabų moterys, nešiojančios veido ir viso kūno apdangalus.

Optimistiškai nuteikia tai, kad laikui bėgant, lietuviai išmoksta toleruoti kitas kultūras, gyventi greta įvairių etninių grupių, nors draugų iš kitų kultūrų jie retai kada turi:

K: O kaip tau tas kultūrų mišinys čia?

A: Pirmas toks įspūdis nekoks buvo, bet dabar ir juodės gražios, prie visko priprantama...(34 metų Tadas, metalo laužo supirkimo punkto darbininkas).

Jie išmoksta priimti iššūkius, kuriuos jiems kelia daugiakultūrinis miestas ir net suranda teigiamų šio reiškinių pusių, pvz., pigesni butai emigrantų rajonuose. Nepaisant išankstinio nusistatymo, daugelis lietuvių vis dar gyvena rytų Londone, viename iš Azijos ir Afrikos emigrantų pamėgtame rajone. Viena iš priežasčių – pigesnis būstas ir netoliese esanti lietuvių bažnyčia.

Santykiai su britais

Anksčiau aptarta lietuvių patirtis Londone labai artimai susijusi su jų požiūriu į pačius britus. Būdami europiečiai, lietuviai britus dažnai mato kaip labai skirtingus kultūrine prasme. Tokią nuomonę lietuviai susidaro pagal kasdienes situacijas, kuriose jie susiduria su britais. Pavyzdžiui, lietuviai labai nustebinti anglų sugebėjimo palaikyti neįtikėtinai paviršutiniškus pokalbius ir santykius. Tai vertinama kaip lėkštumas ir nesigilinimas. Nors bendrai lietuviams patinka anglų mandagumas, jie pripažįsta, kad ekstremalus mandagumas visose gyvenimo situacijose gali būti atstumiantis. Pasak respondentų, niekada nežinosi, ką britas mano iš tikrųjų, nes jis visada šypsosi ir dėkoja, net jei jam kas nors nepatinka. Todėl lietuviams lengviau bendrauti su savo tautos atstovais, kurių santykiai natūralesni ir skaidresni. Be to, jie įsitikinę, kad į anglų bendravimo būrį vis tiek nepateks. Apie tai užsiminė Dalia, 32-jų metų pardavėja:

K: Ar bendrauji su britais?

A: Nelabai įsileidžia jie [britai] į savo ratą, kad su jais bendrauti, dėl to ir bendraujam bendruomenėm lietuviai su lietuviais, dar ten su rusais o anglai neturi su kuo bendraut.

Tačiau ne visi lietuviai sutiktų su Dalios nuomone, kad britai šalti ir nepriima kitų tautybių. Tokia nuomonė labiau būdinga tiems, kurie nemoka anglų kalbos arba nėra perkandę britiško bendravimo ypatumų. Taip mano vienas respondentų Audrius, 27-erių metų padavėjas, pasak kurio, reikia ne tik kalbą mokėti, bet mokėti bendrauti, kad priartėtų prie britų:

Aš manau, kad kalba yra viskas...kalba yra kultūros dalis, ir tai yra stiprus įrankis, jeigu tu jį moki valdyti gerai, tu būsi priimtas visur, reiškia tu supranti žmonių kultūrą, reiškia žmonės tau atveria duris ir širdį, nesvarbu, iš kur tu būsi.

Kai išmokstama bendrauti, britai tampa draugiškesni ir atviresni atvykėliams. Tačiau pati kalba dar negarantuoja vietos prie britų stalo. Tam, kad taptum jų draugu, pasakoja 38-erių metų Audronė, slaugė, reikia išlaikyti ne vieną testą:

Tai yra labai faini šilti žmonės [britai], bet labai gali tau ir padėt, ir užjausti, ir suprast, ir ten visa kas geriausia, bet kol tu šitą gausi, turėsi praeit labai didelį tą, ir visus spindulius kokie yra įmanomi ten tave praskenuos ir per visus ultragarsus praves.

Šiuos testus verta išlaikyti, tikina Audronė, nes kai britai pagaliau tave priims, dažnoje gyvenimo situacijoje galima tada tikėtis jų palaikymo.

Lietuviai taip pat žavisi britų gebėjimu kontroliuoti emocijas. Viešose vietose britai visada geros nuotaikos nepaisant jų gyvenime vykstančių įvykių. Šypsena brito veidas labiausiai skiriasi nuo lietuvio, nes lietuviai dažnai užmiršta džiaugtis gyvenimu ir prisimena tik pagyvenę tarp britų. Šį pastebėjimą išsakė Ramunė, 22-ų metų lietuvė, dirbanti kavinėje:

Lietuvoj šiltumo trūksta, tikrai, ...pikti, įniršę kažkokie tai, kur tu matei Lietuvoj šypsenas, o čia eina visi, šypsosi, juokiasi, kalba, žvengia, viskas tvarkoj.

Panašią nuomonę galima išgirsti iš kitų lietuvių, kurie pritaria Ramunei, kad pagyvenę Jungtinėje Karalystėje jie išmoksta būti „laimingi“ kaip britai, o nuvažiaavę į Lietuvą jie patiria šoką, vėl pamatę gatves, pripildytas niūrių veidų.

Į Jungtinę Karalystę atvykę lietuviai taip pat pastebi, kad britų gyvenimo filosofija kitokia nei lietuvių. Jie gyvenime vertina ne formą ar išorę, o vidų ir kokybę. Pavyzdžiui, lietuviams atrodo, kad iš išorės visi britų namai vienodi, nesvarbu, kokie jie būtų turtinigi ir kokia prabanga jų viduje. Panašiai ir dėl drabužių. Pasak lietuvių, pagal brito aprangą niekada negalima nuspėti, kokiai klasei jis priklauso. Kitaip klasė ir socialinis statusas žymimas Lietuvoje, kur stengiamasi, kad prabanga būtų matoma ir ja būtų žavimasi. Lietuvoje pats turinys nieko nereiškia, todėl jis būtinai turi būti lydimas formos. Pavyzdžiui, jei lietuvis yra turtingas, jis būtinai važinės prabangiu automobiliu, o tie, kuriems toks komfortas neprieinamas, jaučiasi gyvenimo nuvilti. Tai leidžia respondentams manyti, kad praraja tarp turtingų ir neturtingų visuomenės sluoksnių yra didesnė Lietuvoje nei Jungtinėje Karalystėje.

Santykiai su lietuviais

Idomu, kad į Jungtinę Karalystę atvykę lietuviai turi neigiamą nuomonę apie savo tautiečius. Jie įsitikinę, kad dauguma į Jungtinę Karalystę atvykstančių lietuvių – tai žemiausių socialinių sluoksnių arba nusikalstamo pasaulio atstovai. Jiems rūpi tik muštynės, išgėrimai ir keiksnojimai. Šios istorijos apie besimušančius lietuvius veikia tarsi mitas, pasklidęs po visus naujai atvykusius lietuvius. Daugelio tokių istorijų pagrindu yra prieš keletą metų lietuvių Sodyboje už Londono vykęs atsitikimas.

Tuomet ten vykęs lietuvių vakarėlis pasibaigė policijos įsikišimu. Ši istorija dabar apaugo įvairiais nebūtais elementais ir yra vis sugrįžtantis motyvas lietuvių pasakojimuose:

K: Tai ką esi girdėjęs apie vietinius lietuvius?

A: Kad reikia, pavyzdžiui, jų vengti.

K: Turi omeny vengti tam tikrų vietų?

A: Tam tikrų žmonių.

K: Ir iš kur žinai, kurių reikia vengti?

A: Nežinau, aš dar jų nesutikau. Pavyzdžiui, tie, kurie dirba statybose ar kur nors kitur, dažnai su jais susiduriu, pavyzdžiui, metro ar autobuse, matai kokie jie žmonės, šaukia ir...

K: Nemanai, kad net tuose pačiuose darbuose, kaip statybos, dirba įvairūs žmonės?

A: Galbūt yra tokių, kurie čia gyvena jau ilgiau ir yra gudresni, ir jie dabar apgaudinėja kitus lietuvius (Arūnas, 26-erių barmenas).

Tačiau dauguma tų, kurie, pasak jų pačių, vengia bendrauti su lietuviais, leidžia laisvalaikį su draugais lietuviais. Iš tikrųjų jie bendrauja tik lietuvių būryje. Paklausus apie šį prieštaravimą (lietuvių reikia vengti, bet jie su jais bendrauja), jie visi vienodai atsako, kad tie, su kuriais jie bendrauja, yra kitokie. Reikia atsirinkti draugus, sako jie:

K: Vis tiek su lietuviais bendrauji.

A: Tai taip, bet [atsirenki] nu kaip yra, man atrodo, pati paprasčiausiai supranti, kad čia atvažiavę yra irgi ne kokios reputacijos lietuviai, dauguma, aš nekalbu apie visus, ir bendraut yra pavojinga, tarkim turi gert, klausyt rusiškos muzikos ir taip toliau, kas ne man, tai supranti tai, kam man ten, ir apleidžiam nepatin-ka man (25-erių suvirintojas).

Panašiai mano ir tie lietuviai, kurie, nors deklaruoja nemėgstantys bendrauti su lietuviais, aktyviai dalyvauja lietuvių bendruomenės gyvenime. Dalyvavimas šioje veikloje – tai jų išgyvenimo svetimose šalyse strategija. Taip mano 27-erių metų Tauras, kuris nuo pirmadienio iki penktadienio dirba staliumi, o savaitgalius leidžia su lietuvių bažnyčioje sutiktais žmonėmis:

K: Ir su kokių tikslų atėjai į tą Alfa kursą [lietuvių bažnyčioje]?

A: ... ir pagalvojau kodėl gi ne, čia atėjus kažką žinai sužinosi, kažką sutiksi ir taip.

Dalyvavimas lietuvių bendruomenės veikloje suteikia atvykėliams priklausymo bendruomenei jausmą, kurio jie nepatiria gyvendami britų visuomenėje. Ryšių su vietiniais lietuviais palaikymas taip pat sustiprina jų lietuvišką tapatybę, nepaisant to, kad jie gyvena svetimose šalyse. Tai jiems labai svarbu todėl, kad Lietuvoje pasilikę lietuviai juos dažnai laiko išdavikais.

Tačiau gyvenimas lietuvių rajone Londone turi ir praktinių privalumų. Pavyzdžiui, lengva užsidirbti papildomų pinigų pernuomojant namus kitiems lietuviams, ypač naujai atvykusiems. Šią verslo galimybę išnaudojo 26-ių metų Valdas:

Mes kelis namus pernuomojame, tai dar vienas biznesas. Du metus mes nemokame už nieką. Dar vienas verslas. Užtai mano žmona gali dirbti pilną laiką su projektais.

Kaip Valdo pasisakymas rodo, gyvenimas lietuvių pamėgtame rajone gali būti naudingas. Pirmiausia galima jiems pernuomoti kambarius ir taip užsidirbti. Kitą vertus, rytų Londonui, kuris yra laikomas besivystančiu rajonu, yra valdžios skiriamos finansinės pagalbos priemonės. Reikia tik mokėti tą pagalbą pasinaudoti. Todėl, nors ši miesto dalis ir nėra Valdui pati mieliausia, privalumai yra vis dėlto didesni už trūkumus.

Kaip namus įsivaizduoja vyrai ir moterys?

Net emigrantų lytis, atrodo, turi įtakos tam, kaip jie vertina gyvenimą Jungtinėje Karalystėje ir ar jie ten jaučiasi namie. Pokalbiuose su lietuviškomis moterimis dažnai sugrįžta partnerio ar šeimos turėjimo motyvas. Tos moterys, kurios turi partnerius, pabrėžia emigracijos svarbą jiems. Tai rodo, kad tai, kaip jos pačios jaučiasi toje šalyje, priklauso nuo to, kaip jaučiasi jų vyrai. Moterys, kurios

jaučiasi šioje šalyje kaip namie, yra arba ištėjęsios, arba susaistytos ilgalaikių santykių. Pavyzdžiui, 28-erių metų Linai patiko jos gyvenimas Lietuvoje. Ji turi aukštąjį išsilavinimą ir dirbo perspektyvų darbą. Tačiau jos vyrui buvo sunku susirasti gerai mokamą darbą Lietuvoje, nes jis turi profesinį išsilavinimą. Todėl jie pirmiausiai išvyko į Ispaniją, o po to į Jungtinę Karalystę. Linos vyras ir sūnus dabar yra jos namai:

K: O kaip įsivaizdavai šitą šalį prieš atvažiuodama?

A: Aš jos iš tikrųjų neįsivaizdavau, man ji-nai buvo nulis, aš niekad apie ją negalvojau... man buvo geras darbas, visas buvo, sakiau, ko man ten į užsienį, aš galiu atostogų nuvažiuot, o ko man ten, bet taip susiklostė situacija ir dabar aš sau gyvenimą matau čia...

K: O tavo vyrui irgi čia tinka, ar norėtų į kitą kokią šalį?

A: Ne, jisai visą laiką visą laiką svajojo, kad namo grįžt, bet... kada jis baigęs ten profkę, tai praktiškai, kuo gali dirbt, niekuo (27-erių greito maisto restorano vadybininkė, studentė, motina ir žmona).

Lina sutinka, kad dabar ji mato savo ateitį Jungtinėje Karalystėje, kur augina sūnų ir kur jos vyras turi stabilias pajamas. Be to, ir jos mama taip pat ten. Tai padeda Linai jaustis gerai.

Pasitaiko ir atvirkštinių situacijų, kai moterys atlydi savo vyrus į svetimą šalį, bet čia pagyvenusios juos praranda ir jų santykiai baigiasi skrybomis. Tada iš Lietuvos niekada neplanavusios išvažiuoti moterys staiga pasijunta paliktos likimo valiai. Jos paliko savo gyvenimą tėvynėje ir išvažiavo dėl bendro gyvenimo. Kai šio tikslo nelieta, jos negali sau rasti vietos svetimoje šalyje. Tokioje situacijoje atsidūrė 37-erių Milda:

K: Ir kaip tavo savijauta kito?

A: Labai įdomiai iš tikrųjų. Sunkiausiai tikriausiai buvo pirmieji gal 6 mėnesiai, nes kažkaip visada visada traukė atgal, namų ilgesys didžiausias buvo ir paskui po 6 mėnesių kažkoks tai lūžis įvyko, nu aš net ne-

žinau, tiesiog susitaikiau su tuo, kadangi aš turėjau tikslą [būti su savo partneriu], čia yra tikslas viso ko ir tada yra visas visas nesvarbu tau neegzistuoja visi kiti dalykai... O dabar jau 3 metai šitam [bute gyvenu] ir aš niekur nesiruošiu eit. Nors yra pakankamai brangu mokėt, mano finansinė situacija irgi tokia, biškelį, nes dabar mažiau valandų darau, bet man dabar jau nebėra esmė visi tie darbai. Kažkaip buvo svarbu buvo buvo buvo, o dabar iki to yra nesvarbu, nes nu pas mane dar visas labai šviežia po šito [išsiskyrimo].

Mildos pavyzdys rodo, kad emigracija yra susijusi su auka. Pirmiausiai ji paaukojo savo gyvenimą Lietuvoje dėl santykių gerovės. Atsidūrusi čia ji daug dirbo, nes kūrė bendrus ateities planus. Kai judviejų santykiams atėjo galas, Rita pasijuto išmesta į gatvę su mažomis pajamomis, be išsilavinimo ir gyvenimo tikslo.

Panašiai mąsto ir tos moterys, kurios gyvenimo draugų neturi. Pasak jų, jei sutiktų žmogų, su kuriuo galėtų kurti bendrą gyvenimą Jungtinėje Karalystėje, jos jaustųsi toje šalyje kaip namie. Partnerio dėka jos pasijustų priklausančios šiai šaliai ir galėtų čia įleisti savo šaknis:

K: Ar pradėjai čia jaustis kaip namie?

A: Ne, ne kaip namie.

K: O ko trūksta, kad galėtum čia pasijusti kaip namie?

A: Jei turėčiau nuosavą butą, namus, darbą pagal išsilavinimą, tada jausčiausi kaip namie. Jeigu būtų vyras, už kurio ištekičiau, žinai (35-erių metų valytoja Auksė).

Kitokius prioritetus gyvenime pabrėžia vyrai. Jiems svarbios asmeninės galimybės, kurias suteikia Jungtinė Karalystė: darbas, pinigai, asmeninis tobulėjimas. Finansinius emigracijos tikslus dažnai pažymi žemesnio išsilavinimo lietuviai. Jie Jungtinėje Karalystėje jaučiasi geriau nei savo krašte, nes čia jie uždirba daugiau pinigų. Išsilavinę emigrantai labiau sutelkia dėmesį į karjeros galimybes:

Noriu keliauti. Noriu daryti projektus su kompiuteriais ar telekomunikacija. Noriu dirbti su žmonėmis, nenoriu dirbti techninio darbo, bet noriu vadovauti. Nežinau, ar noriu dirbti didelėje, ar mažoje kompanijoje...

K: Nenori pasilikti Londone?

A: Man nesvarbu, kur aš turėsiu savo bazę, bet noriu važinėti į komandiruotes (26-erių metų Vytas, barmenas).

Londone Vytas mato geresnes galimybes savo svajones paversti tikrove. Lietuvoje jis taip pat turėjo gerą darbą, bet nebuvo galimybių toliau tobulėti, trūko iššūkių. Panašių pasisakymų galima išgirsti ir iš tų, kurie Didžiojoje Britanijoje įkūrė savo verslą, o Lietuvoje jiems tai buvo per brangu ar per sudėtinga. Jų pasitenkinimas savimi kur kas didesnis Londone, nes tai pasaulinė rinka, kurioje jie tampa pasauliniais žaidėjais.

Išvados: namai, toli nuo namų ar naujieji namai?

Ši anksčiau pateikta analizė rodo, kad lietuviams, atvykusiems į Jungtinę Karalystę, namai siejasi su pastovumu ir priklausymu. Pagrindiniai veiksniai, kaip jie jaučiasi emigracijoje, yra išsilavinimas, santykiai su vietine visuomene, santykiai su atvykėliais iš kitų šalių bei ryšiai su lietuvių bendruomene. Pasirodo taip pat esminiai skirtumai tarp to, ko svetimoje šalyje siekia vyrai ir moterys. Išsilavinimas bei geros anglų kalbos žinios atveria imigrantams galimybes susirasti gerai apmokamą darbą ir susikurti ekonominę gerovę toli nuo namų. Tačiau išsilavinimas gali ir kliudyti įsikurti naujoje šalyje, jei tenka dirbti darbus, visai neatitinkančius jų žinių ir įgūdžių. Tai gali vesti prie savęs nuvertinimo, ko neišgydys jokie pinigai. Tačiau dėl finansų

dauguma čia atvykusiųjų jaučia, kad Jungtinė Karalystė jiems suteikia pastovumą ir galimybę planuoti savo ateitį. Jie žino, kad šioje šalyje jie galės pasirūpinti savo šeima.

Bet ne vien finansinė gerovė reikalinga, kad susikurtų namus užsienyje. Tam reikia ir socialinės gerovės. Jungtinėje Karalystėje emigrantai yra apsupti trijų žmonių grupių: vietinių britų, kitataučių ir savo tautos atstovų. Susikurti savo nišą tokiaame kultūrų mišinyje, pasirodo, yra nemažas iššūkis. Lietuvoje jiems dažniausiai teko susidurti tik su savo tautos atstovais, o ir tie patys lietuviai, pasirodo, kitokie nei tėvynėje. Kaip jiems pavyksta tapti tokios įvairialypės visuomenės dalimi, priklauso nuo jų kalbinių sugebėjimų, nuo to, kaip greitai jie sugeba atsikratyti išankstinių nusistatymų ir nuo patirčių su kitų tautų atstovais. Sunkiausiai, ko gero, sekasi lietuviams priimti kitų rasinių grupių atstovus. Rasės sąvoka lietuvių sąmonėje yra apaugusi neigiamomis asociacijomis ir mitais, kurių sunku atsikratyti ir kurie neleidžia daugeliui lietuvių čia pasijusti kaip namie. Nors lietuviams taip pat nelabai pasitikima, vis dėlto pasirodo lengviausiai bendrauti su to paties kultūrinio paveldo žmonėmis. Mažiausiai atrodo bendraujama su vietiniais britais, kurių kultūra nors ir žavi, bet yra neprieinama kitataučiams. Atrodo, kad prie visų šių veiksmų, darančių įtaką, lietuvių savijautai Jungtinėje Karalystėje dar prisideda lyčių drama. Jei gu vyrai į svetimą šalį išvyksta vedini naujų siekių ir iššūkių, moterys dažnai seka pasakui vyrus ir siekia jiems priklausyti. Visi šie veiksniai daro įtaką namų kūrimo užsienyje sėkmei. Priklausomai nuo to, kaip visos šios įvairios problemos yra išsprendžiamos, išvykėliai arba pasilieka Jungtinėje Karalystėje ir ten įleidžia šaknis, arba grįžta į tėvynę, kur jie priklauso ir kur jaučiasi namie.

Nuorodos

- Al-Ali, N., and Koser, K. *New Approaches to Migration*. London and NY: Routledge, (2002).
- Anderson, B., Ruhs, M., Rogaly B. and Spencer S. *Fair Enough? Central and East European migrants in low-wage employment in the UK*, COMPAS, Oxford, 2006.
- <www.compas.ox.ac.uk/changingstatus>
- Drinkwater, S., J. Eade and M. Garapich, *Poles apart? EU enlargement and the labour market outcomes of immigrants in the UK*. IZA Discussion Paper #241, October, 2006.
- Easthope, H. A place called home. *Housing*

- Theory and Society* 21(3): 128–138, 2004.
- Matthews, K. Boundaries of diaspora identity: The case of East Asians in Canada. In P. Kennedy and V. Roudometof (Eds.). *Communities Across Boundaries: New Immigrants and Transnational Cultures*. London: Routledge, 2002.
- Relph, E. *Place and Placelessness*. London: Pion, 1976.
- Rubenstein, R. *Home Matters: Longing and Belonging, Nostalgia and Mourning in Women's Fiction*. New York: Palgrave, 2001.
- Rybczynski, W. *Home: A Short History of an Idea*. London: William Heinemann, 1988.

PARUTIS Violetta

LAND OF OPPORTUNITY: CAN THE UNITED KINGDOM BECOME A NEW HOME FOR LITHUANIAN ÉMIGRÉS?

My doctoral research deals with the ways in which East European migrants construct home in migration. In more detail my aim is to find out how Lithuanian and Polish migrants feel in the UK, what problems they face in relation to their integration into the host society, and what solutions they see that make them feel 'more at home' in the immigration country. In this paper I discuss Lithuanian immigrants' experiences of the UK and how these views reflect their idea of home. I argue that there are 3 different UKs from the immigrants' perspective: the UK as imagined be-

fore one actually sees it; the UK upon arrival; and the UK as a place where they settle in. The interview analysis shows that the length of stay in the UK plays a crucial role in the immigrants' adaptation process. With time they have a better chance to achieve the socio-economic stability in their lives and develop the feeling of belonging to the host environment. How successful they are in their endeavours to create a new home also depends among other things on their qualifications; their attitudes to multiculturalism; and their relationships with the host society and with the local Lithuanian community.

Rūta AIDIS | Dovilė KRUPICKAITĖ

Jaunimo emigracijos tyrimas: lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti¹

Bene dešimtmetį po nepriklausomybės atkūrimo vykusį „tyliojį“ (neįvardytą, nesu-skaičiuotą ir beveik niekam, išskyrus pačius emigrantus neįdomi) mūsų šalies piliečių emigracija pirmaisiais XXI a. metais įgijo itin didelius ir sunkiai prognozuojamus mastus. Jau 2001 m. gyventojų ir būstų visuotinio su-rašymo duomenys parodė, kad per paskutinį XX a. dešimtmetį (skaičiuojant nuo 1989 m. gyventojų surašymo) dėl legalios ir nelega-lios emigracijos Lietuva neteko 296,7 tūkst. žmonių, ir tai sudarė jau arti 9 proc. visų ša-lies gyventojų. Tačiau vad. „trečiosios lietuvių emigracijos bangos“ aukščiausias taškas buvo pasiektas 2004 m. viduryje, po Lietuvos įsto-jimo į Europos Sąjungą, kada per kelis mė-nesius Lietuvą paliko tūkstančiai žmonių. Iš viso per pastaruosius 5 metus vien oficialių emigrantų iš Lietuvos skaičius siekė per 56,1 tūkst. (Lietuvos gyventojų..., 2006, 9). Dar 69,8 tūkst., Statistikos departamento atlikto tyrimo duomenimis (Demografijos metraštis, 2006, 170), išvyko neoficialiai. Nemažėjan-

čius emigracijos mastus atspindi ir labai grei-tai nuo 11,1 2001 m. iki minimumo (3,4, 2006 m.) sumažėjęs šalyje nedarbas (http://db.std.lt/RDB_lt/Dialog/) bei darbo jėgos trūkumas beveik visose ūkio srityse. Net ir atsižvelgus į spartų ūkio augimą bei naujų darbo vietų kūrimą, akivaizdu, kad emigracijos mastai išlieka dideli ir, svarbiausia, gresiantys šalies stabilumui.

Kaip žinoma, itin nepalanki situacija vals-tybėje klostosi, kai išvyksta mobiliausia gy-ventojų grupė – jaunimas, kadangi tai inova-tyviausia, darbingiausia gyventojų dalis ir, kas ne mažiau svarbu, jauni, su mažais vaikais, ar būsimieji tėvai – taip šalis netenka ir demo-grafinio savo potencialo. Tačiau didžiausius nuostolius valstybė patiria, kai emigruoja valstybinėse aukštosiose mokyklose neseniai išsilavinimą įgiję jauni žmonės, aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Kas lemia, kad ką tik baigę mokslus jauni žmonės išvyksta gy-venti ir dirbti į užsienį? Kas juos sulaikytų nuo išvykimo? Tai labai svarbūs visai mūsų

¹ Straipsnis parengtas pagal pranešimo, skaityto seminare, skirtame bendro Vilniaus universiteto ir Londono University College tarp-tautinio mokslinio tyrimų projekto „Jaunimo emigracija“ rezultatų pristatymui, medžiagą. Seminaras vyko 2006 09 15 Vilniaus universitete.

valstybei ir iki šios dienos dar neatsakyti klausimai. Būtent tokio pobūdžio analizių trūkumas ir lėmė jaunimo emigracijos tyrimo, kurio rezultatų pristatymui skirtas šis straipsnis, atsiradimą. Tyrimas buvo vykdomas 2004–2006 m. bendro Vilniaus universiteto ir Londono University College tarptautinio mokslinio tyrimų projekto „Jaunimo emigracija“, finansuoto Britų Akademijos lėšomis, rėmuose.

Pagrindinis šio tyrimo tikslas: išanalizuoti Lietuvos universitetų studentų motyvą išvykti (arba ne) dirbti užsienyje lemiančias priežastis, siekiant nustatyti priemones akademinio jaunimo emigracijos iš Lietuvos mažinimui. Tyrimo metu visų pirma buvo siekiama ištirti, kaip asmeninės charakteristikos, studijų aukštojoje mokykloje ypatumai, šeimos sąlygos, turimos darbo užsienyje ir Lietuvoje patirtis lemia siekį išvykti gyventi ir/ar dirbti užsienyje. Nemažiau svarbu buvo nustatyti ir pačių universitetų studentų nuomonę apie jų nuostatas emigruoti (arba ne) lemiančias priežastis. Taip pat siekta nustatyti aktualiausias motyvacijas dirbti užsienyje kaitos bei galimas aukštųjų mokyklų absolventų migracijos tendencijas.

Šiame straipsnyje pristatoma tik dalis šio plataus tyrimo rezultatų: visų pirma tie, kurie padėtų atsakyti į pagrindinius, pačius bendriausius klausimus: ar nori dabartiniai studentai po studijų išvykti (pa)gyventi į užsienį? Jei taip, kas, jų nuomone, tai lemia? Ar norą išvykti lemia lytis, kursas, pasirinkta specialybė, darbo užsienyje patirtis ir kt.? Kuriam laikui galvoja išvykti? Kas, studentų nuomone, galėtų juos sulaikyti nuo išvykimo?

Jaunimo emigracijos priežasčių tyrimų apžvalga

Išskirtinai jaunimo emigracijos tyrimų bendrame emigracijos tyrimų lauke nėra daug. Tačiau žinant, kad didžiausią emigran-

tų dalį sudaro jauni asmenys, analizuojant jaunimo, studentų emigraciją, teorinę reikšmę gali turėti daugelis įvairių emigracijos aspektų analizių. Atskira šios tyrimų srities kryptimi tapo „protų nutekėjimo“ (*brain drain*) tyrimai. Nors „protų“ sąvoka dažniau apima visus aukščiausios kategorijos specialistus, nepriklausomai nuo amžiaus ir diplomo rūšies, tačiau ji neretai traktuojama gana laisvai (Jucevičienė ir kt., 2002, 12), todėl šiai kategorijai galima priskirti tą universitetų absolventų dalį, kurie išvyksta dirbti pagal specialybę. Greta to migracijos tyrimuose gana daug dėmesio skiriama ir taip vadinamam „protų švaistymo“ fenomenui, kada specialistai išvyksta dirbti žemesnės ar visiškai kitos kvalifikacijos darbų. Didelė dalis išvykstančių universitetų studentų pasielgia būtent taip, todėl šios srities tyrimai taip pat įdomūs analizuojant čia pristatomo tyrimo kontekste.

Be to, analizuojant migraciją išsiskiria dvi pagrindinės ir tarpusavyje glaudžiai susiję tyrimų kryptys. Viena jų – tai migracijos poveikio vienos ar kitos šalies raidai, ekonomikai analizė, kita – migracijos priežasčių (tiek individualių, tiek ir makroekonominių) tyrimai. Kadangi straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas buvo atskleisti studentų, absolventų migracijų priežastis, daugiausia dėmesio buvo skirta konkretaus individo apsisprendimą emigruoti (arba ne) sąlygojančių priežasčių tyrimams.

Daugumas bandymų paaiškinti apsisprendimo migruoti mechanizmą remiasi žmogiškojo kapitalo (*human capital*) teorija. Teigiama, kad emigruos tie, kurie iš to gaus atitinkamą naudą: visų pirma išvyks jaunas ir potencialiai ilgai darbingas asmuo, kuriam akivaizdu, kad per ilgus darbo metus galės kompensuoti su emigracija susijusius kaštus (Fassmann, Hintermann, 1997, 10). Ypatingai didelis dėmesys analizuojant migracijų priežastis skiriamas kalbų mokėjimui, kaip tam tikram kapitalui (Fassmann, Hintermann, 1997, 10; Williams, Balaz, 2004 ir kt.), taip pat profesiniams įgūdžiams, kurių pritaikymas

kitoje šalyje nereikalauja papildomų investicijų (tai techniniai, rutininiai, visose šalyse tų pačių įgūdžių reikalaujantys darbai) (Williams, Balaz, 2004 ir kt.). Kiti autoriai daugiau dėmesio skiria individo, šeimos ir bendruomenės charakteristikų vaidmeniui (Co, Gang and Yun, 2000; Mora, Taylor, 2006; Sandu, 2000 ir kt.).

Pastaruoju metu intensyviau pradėta domėtis emigracijos kaip gyvenimo strategijos (vadinamos *come and go*) dalies (Sandu, 2000), kaip tam tikro gyvenimo ciklo realizacijos (Co, Gang, Yun, 2000; Williams, Balaz, 2004), kaip bendro mobilumo didėjimo nulemtu proceso (Piracha, Vickerman, 2002, 1) paaiškinimu. Antra vertus, neatmetama ir galimybė, kad *many people go temporarily but some stay permanently* (Stamp, 2005).

Studentų emigracijos, ypač studentų iš Rytų Europos šalių emigracijos tyrimų yra labai nedaug. Bene didžiausio masto ir ilgiausiai tokie tyrimai vykdomi Rusijoje, vadovaujant L. Ledeniovai: tiriama tiek studentų nuostatos emigruoti baigus mokslus, tiek ir studijų užsienyje įtaka emigracijai bei susiję klausimai (Леденева, 1993; 2003 ir kt.). Kitose šalyse tokio pobūdžio tyrimai daugiau epizodinio pobūdžio, pvz., analizuotos sąsajos tarp studentų mobilumo ir pasirengimo įsilieti į tarptautinę darbo rinką (Harzing, Mockaitis, 2004). Itin daug dėmesio skiriama studentų mobilumui siejant jį su studijų internacionalizavimu, tačiau ne su potencialia emigracija.

Lietuvoje emigracijos problema tik pastaraisiais metais pradedama suvokti kaip viena svarbiausių valstybėje, tačiau gilesnių tyrimų šia tema dar labai maža. Svarbiausi jų – tai Socialinių reikalų ir darbo ministerijos užsakymu atliktos bendros Lietuvos gyventojų apklausos apie jų nuostatas emigruoti (Socialinės apsaugos..., 2001; 2005), JT EEK 1993/96 vykdytas tyrimas „Tarptautinė migracija/mobilumas Rytų ir Vidurio Europoje: priežastys ir pasekmės (Lietuva)“ (Sipavičienė, 2002).

Visi šie tyrimai iš esmės skirti demografi-
niam emigracijos efektams nustatyti (Stankūnienė, 2004; Sipavičienė, 2004 ir kt.). Darbo jėgos migracijai skirtas Atviros Lietuvos fondo inicijuotas tyrimas „Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai“ (2001), 2002 m. Lietuvos mokslo tarybos užsakymu atliktas Protų nutekėjimo iš Lietuvos žvalgomasis tyrimas (Jucevičienė, 2002) šiek tiek anksčiau buvo tirta mokslininkų emigracija (Stankūnienė, 1996), pastaraisiais metais susidomėta medikų emigracija (Labanauskas, 2005; tyrimus atliko ir Sveikatos apsaugos ministerija). 2004 m. VMSF užsakymu buvo atliktas Lietuvos studentų emigracinių nuostatų ir jas veikiančių faktorių tyrimas (Merkys, 2004), tačiau tai buvo daugiau bendro požiūrio į emigraciją analizė, o ne konkrečių nuostatų emigruoti tyrimas. Apibendrinant galima teigti, kad gilių specializuotų potencialios kvalifikuotos darbo jėgos emigracijos tyrimų Lietuvoje trūksta, ypač mažai analizuota aktualiausia, didžiausius padarinius šalies raidai turinti jaunimo emigracija.

Tyrimo metodika

Potencialios migracijos tiriama dviem vienas kitą papildančiais būdais: arba atliekant makroekonominės analizės, arba tiesiogiai apklausiant gyventojus (Fassmann, 2004, 8 ir kt.). Norint nustatyti konkrečias asmenų nuostatas migruoti praktiškai yra naudojamas gyventojų apklausos metodas, leidžiantis ne tik įvertinti potencialių migrantų skaičių, kontingentą, bet ir atskleisti vidines migracijų priežastis bei migrantų lūkesčius. Todėl tyrimo uždaviniais spręsti buvo pasirinktas anketinės studentų apklausos metodas.

Tyrimo anketa. Apklausos anketą sudarė 46 klausimai, kurie buvo sąlyginai suskirstyti į kelis teminius blokus: 1) demografiniai duomenys, 2) šeimos/tėvų socialinė-ekonominė padėtis, 3) studijų ypatumai, 4) darbo

Lietuvoje patirtis, 5) darbo ir/ar mokymosi užsienyje patirtis, 6) planai, susiję su studijomis bei darbu, 7) nuostatos išvažiuoti dirbti ar gyventi užsienyje bei jų priežastys, 8) galimos vykdymo kryptys, 9) nuomonės apie emigracijos mažinimo būdus.

Dauguma pateiktų klausimų buvo uždaro tipo, tačiau paliekant respondentui galimybę išsakyti ir savo nuomonę, papildyti pateiktus atsakymus savo variantu.

Atranka. Siekiant, kad tyrimų duomenys atspindėtų kuo didesnę studentų geografinę bei pasiskirstymo pagal studijų kryptis įvairovę, siekta apklausti studijuojančius visuose aštuoniuose pagrindiniuose valstybiniuose Lietuvos universitetuose (1 lent.) bei itin aukštą statusą turinčioje privačioje universitetinėje Tarptautinėje aukštojoje vadybos mokykloje (ISM). Dėl ribotų galimybių apklausa nebuvo vykdoma kitose siauriau specializuotose universitetuose bei neuniversitetinėse aukštosiose mokyklose.

1 lentelė. Tirtų universitetų dydis ir vieta

Univer-sitetas	Vieta	Fakultetų skaičius	Pirmosios ir antrosios studijų pakopos studentų skaičius (2004/5 m. m.)	Apklausta studentų 2004/5 m. m.	Apklausta studentų 2005/6 m. m.	Iš viso	Iš viso, %
VU	Vilnius	11	21 284	184	158	342	14.3
VG TU	Vilnius	8	13 554	124	151	275	11.5
K TU	Kaunas	11	17 000	162	130	292	12.2
K U	Klaipėda	7	7 034	243	174	417	17.4
Š U	Šiauliai	7	8 000	235	136	371	15.5
V P U	Vilnius	8	12 400	121	155	276	11.5
V D U	Kaunas	6	9 013	44	140	184	7.7
K M U	Kaunas	5	2 100	51	47	98	4.1
ISM	Vilnius ir Kaunas	*	872	88	51	139	5.8
Iš viso				1252	1142	2394	100.0

Paiškinimai: VU – Vilniaus universitetas; VG TU – Vilniaus Gedimino technikos universitetas; K TU – Kauno technologijos universitetas; K U – Klaipėdos universitetas; Š U – Šiaulių universitetas; V P U – Vilniaus pedagoginis universitetas; V D U – Vytauto Didžiojo universitetas; K M U – Kauno medicinos universitetas; ISM – Vadybos ir ekonomikos universitetas; * – ISM fakultetų nėra

Kitas atrankos etapas – parinkti fakultetus taip, kad būtų galima ne tik išryškinti skirtumus tarp įvairių sričių specialistus rengiančių fakultetų, atspindėti pagrindines mokslo šakas, bet ir turėti galimybę palyginti tos pačios specialybės studentų skirtingose aukštosiose mokyklose nuostatas.

Migracijų teorijos teigia, kad tarp aukščiausią kategoriją turinčių specialistų mobilius yra tie, kurie „kalba tarptautiniu mas-

tu galiojančia specialybės kalba“ (Fassmann, Hintermann, 1997, 10), t. y. visų pirma migruos tie, kuriems bus lengviausia, atsieis mažiausiai kaštų integruotis naujoje šalyje. Tai vadinamųjų tikslųjų bei technologijos mokslų specialistai, medikai. Potencialiai mažiausiai mobilūs yra humanitarines ir socialinių mokslų specialybes įgiję asmenys. Specifinę grupę sudaro įvairių ekonominį išsilavinimą turintys asmenys – sutariama, kad

jie yra aktyvesni, labiau linkę rizikuoti, o tuo pačiu labiau materialistinės orientacijos (Goo-derham, Nordhaug ir kt., 2004, 291), todėl, tikėtina, ir mobilesni.

Dėl šių priežasčių atliekant atranką ypatin-gai buvo koncentruotasi į ekonomikos, infor-matikos, inžinerijos ir medicinos fakultetus, o studijuojamos specialybės buvo suskirstytos ne pagal oficialią mokslų klasifikaciją, o į są-lygines grupes (2 lent.) pagal tai, kiek poten-cialiai tos srities išsilavinimą turintis asmuo turėtų būti mobilus.

Kad užtikrintume duomenų reprezentaty-vumą, kiekviename fakultete siekta apklausti

ne mažiau kaip po 55 respondentus, nors dėl įvairių priežasčių ne visada tai pavyko. An-ketos buvo padalintos tiesiogiai studentams, kurie buvo atsitiktinai atrinkti pasirinktuose universitetų fakultetuose. Daugiausia stu-dentų apklausta fakultetų patalpose per per-traukas tarp užsiėmimų, siekiant suteikti kie-kvienam atrinkto fakulteto studentui suteikti lygią galimybę būti apklaustam.

Siekiant išsiaiškinti aktualiausias studentų nuostatų emigruoti kaitos tendencijas, ap-klausa buvo vykdoma dviem etapais: 2004/5 m. m. bei 2005/6 m. m. Iš viso buvo apklausti 2 394 (1 252 ir 1142) studentai.

2 lentelė. **Apklausti studentai pagal skaičių ir lytį**

	Fakultetai						Iš viso apklausta studentų
	Humanitari-niai ir socia-liniai mokslai	Ekonomika, vadyba ir verslo administravimas	Gamtos mokslai	Tikslieji mokslai	Medicina	Technologijos	
Apklausta studentų	494	630	271	421	172	377	2394
Procentas nuo visų apklaustų studentų	20,9 %	26,6 %	11,5 %	17,8 %	7,3 %	15,9 %	100 %
Iš jų moterų	75,7 %	70,0 %	67,2 %	43,7 %	64,0 %	34,7 %	59,5 %
Procentas nuo visų Lietuvos universite-tų studentų*	45,7 %	21,0 %	3,7 %	6,9 %	4,7 %	17,9 %	100 %
Iš jų moterų*	71,8 %	68,0 %	54,7 %	32,4 %	78,6 %	27,6 %	60,1 %

* – 2004/2005 mokslo metais (pagal: Švietimas..., 2005, 92–94).

Apklaustų studentų pasiskirstymas pagal studijuojamų dalykų grupes beveik atitinka bendrai Lietuvos universitetuose studijuojan-čiųjų pasiskirstymą (2 lent.). Didesnis neatitikimas tik tarp humanitarinius ir socialinius mokslus studijuojančiųjų ir apklaustųjų pro-porcijų – taip atsitiko tiek dėl minėto siekio apklausti daugiau tam tikrų specialybių stu-dentų, tiek ir dėl to, kad analizei buvo svarbu gauti pakankamai dideles ir kitas specialybes pasirinkusiųjų imtis (pvz., medikų). Todėl, nors realiai socialinius ir humanitarinius mokslus studijuoja pusė šalies universitetų studentų, tačiau apklaustų šių specialybių

studentų dalis santykinai mažesnė, o didesnė yra verslą bei administravimą studijuojančių dalis. Be to, apklaustų pastarosios srities stu-dentų grupę padidino tai, kad į ją įeina ap-klausti ISM studentai.

Palyginti daugumos kitų respondentų ir bendrų Lietuvos universitetų studentų cha-rakteristikų dėl oficialios statistikos, tiek ir dėl apklausos duomenų trūkumo negalima, išskyrus lytinę struktūrą: apklaustų studentų vyrų ir moterų dalys iš esmės atitinka ben-dras Lietuvos universitetų studentų propor-cijas (2 lent.).

Rezultatai

Ar nori Lietuvos universitetų studentai išvykti dirbti į užsienį?

„Ar planuojate ieškoti darbo užsienyje, kai baigsite studijas universitete?“ – tai kertinis šio tyrimo klausimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti, kiek Lietuvos universitetų studentų potencialiai ketina tapti ekonominiais emigrantais (t. y. išvykti ne mokslo, pramoniniais ar kitais tikslais). Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti (3 lent.), kad apie trečdalis Lietuvos universitetų studentų savo ateitį sieja su darbu užsienyje. Tačiau gali-

ma pastebėti, kad yra gana akivaizdi tokių apsisprendusiųjų dalies mažėjimo tendencija – net 9 procentiniai punktai per metus. Padaugėjo ir kategoriškai apsisprendusiųjų nevykti bei neapsisprendusiųjų. Tikėtina, kad šią tendenciją lemia mažėjanti bedarbystė ir auganti kvalifikuotų specialistų paklausa šalyje, o tuo pačiu ir gerėjančios perspektyvos jauniems specialistams gauti gerai apmokamą, kvalifikaciją atitinkantį darbą. Įdomu, kad analogiškos apklausos, vykdytos 2002 m. Maskvos Lomonosovo universitete tarp baigiamųjų kursų studentų, rezultatas buvo labai panašus – norinčiųjų išvykti buvo 34 proc. (Леденева, 2003).

3 lentelė. Atsakymų į klausimą „Ar planuojate ieškoti darbo užsienyje, kai baigsite studijas universitete?“ pasiskirstymas (proc.).

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Taip	39,2	28,2	34,0
Ne	13,3	17,5	15,3
Nežinau	47,6	54,2	50,7
	100,0	100,0	100,0

Absoliuti dauguma studentų gana rimtai žiūri į studijas ir tokių, kurie norėtų nutraukti studijas ir išvykti beveik nėra (4 lent.), nedaug ir abejojančių.

4 lentelė. Atsakymų į klausimą „Ar norite nutraukti studijas, kad galėtumėte važiuoti dirbti į užsienį?“ pasiskirstymas (proc.).

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Taip	4,4	1,3	3,0
Ne	86,8	84,9	85,9
Nežinau	8,8	13,8	11,1
	100,0	100,0	100,0

Daugiau negu pusė visų apklaustųjų (iš viso 60,8 proc.) kaip pagrindinę noro išvykti priežastį nurodė (5 lent.) aukštesnius atlyginimus, taip pat labai svarbiomis priežastimis santykinai daug studentų nurodo norą įgyti tarptautinės patirties, mokytis kalbų bei patirti „nuotykių“. Būtent pastarieji atsakymai leidžia manyti, kad vis dėlto dauguma studentų savo ateitį labiau sieja su Lietuva ir planuoja, įgiję profesinės ir gyvenimiškos patirties, išmokę kalbų bei užsidirbę gyvenimo ar verslo „pradžiai“ (būtent pastarieji du atsakymai buvo dažniausi tarp atsakymų „kita“), grįžti.

Toks atsakymų apie priežastis pasiskirstymas taip pat leidžia daryti prielaidą, kad ne-

maža studentų dalis nemano, kad užsienyje dirbs pagal specialybę. Tarp atsakymų „kita“ buvo tik vienas, kuriame respondentas nurodo, kad tik užsienyje galės įsidarbinti pagal specialybę. Vis dėlto atsakymai „aukštesni atlyginimai“ bei „įgauti tarptautinės patirties“ gali būti traktuojami dviprasmiškai, t. y. taip atsakyti galėjo ir tie, kurie planuoja dirbti pagal specialybę. Analogiškai atsakymą „nėra galimybių įsidarbinti Lietuvoje pagal specialybę“ galėjo pasirinkti ir tie, kurie užsienyje planuoja ieškoti darbo pagal specialybę, tiek ir tie, kuriems specialybė nesvarbu.

5 lentelė. **Priežastys, kodėl studentai nori ieškoti darbo užsienyje (proc.)**

	Pagrindinė priežastis	Antra priežastis	Trečia priežastis
Nėra galimybių įsidarbinti Lietuvoje pagal specialybę	13,5	8,6	8,2
Aukštesni atlyginimai	60,8	23,0	8,2
Įgauti tarptautinės patirties	18,4	36,8	19,4
Išmokti užsienio kalbą	3,4	23,2	31,9
Prisijungti prie jau dirbančių užsienyje draugų / giminių	1,9	4,4	9,2
Nuotykių	1,5	3,5	22,4
Kita	0,6	0,5	0,7
	100,0	100,0	100,0

Nemažiau svarbu ir tai, kuriam laikui studentai planuoja išvykti. Išsiskiria dvi didesnės grupės atsakiusiųjų – vieni nori išvykti ne ilgiau kaip 3 metams, kiti – visam laikui (6 lent.). Gana ryški tendencija, kad didesnė

ir didėjanti dalis studentų linkę išvykti trumpesniai laikui. Toks atsakymų pasiskirstymas nuteikia optimistiškai ir patvirtina teiginį, kad didelė studentų dalis ateityje planuoja gyventi ir dirbti Lietuvoje.

6 lentelė. Atsakymų į klausimą „Jei taip [planuoja išvykti], kaip ilgai norėtumėte likti dirbti užsienyje?“ pasiskirstymas (proc.).

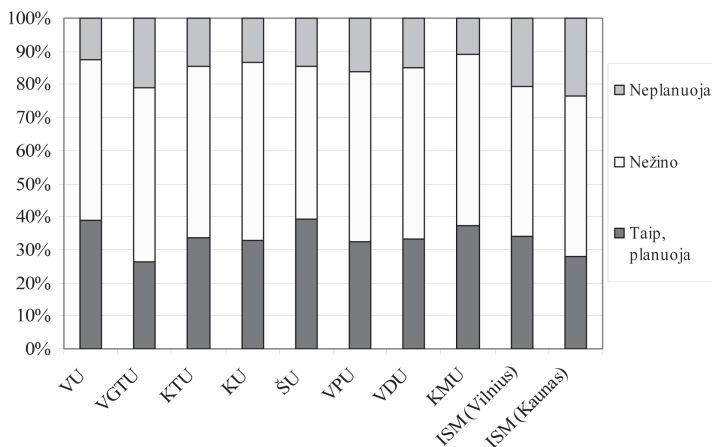
Kaip ilgai norėtų likti dirbti užsienyje	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.
Mažiau nei 1 metus	9,0	16,5
1–3 metus	26,9	28,0
4–5 metus	7,6	9,0
Daugiau nei 5 metus	3,9	2,4
Neribotam laikui	26,0	21,6
Nežinau	26,5	22,0
	100,0	100,0

Kokie studentai labiau linkę išvykti dirbti į užsienį?

Ieškant priežasčių, kodėl studentai linkę išvykti po studijų, svarbu išanalizuoti ir ryšį tarp noro išvykti ir pačių studentų charakteristikų. Tam tikras tendencijas galima pastebėti tarp studentų siekio vykti į užsienį ir universiteto, kuriame jie mokosi (1 pav.). Tai, kad daugiausia norinčiųjų išvykti yra tarp Vilniaus, Šiaulių bei Kauno medicinos universitetų studentų, aiškinama keliais aspektais. Visų pirma tuo, kad VU, kaip ir KMU buvo apklausta dalis mediciną, o taip pat gamtos mokslus studijuojančiųjų. Ne

taip akivaizdžios ŠU studentų nuostatos nulėmusios priežastys. Tikėtina, kad tai susiję su provincialia universiteto padėtimi ir bendromis depresiniame regione vyraujančiomis nuotaikomis. Mažiausiai norinčių išvykti – tarp Vilniaus Gedimino technikos universiteto ir ISM Kauno filialo studentų. Daugumas VGTU studentų įgyja inžinierines specialybes, kurios leidžia nesunkiai įsidarbinti Lietuvoje, o ISM studentai, kaip ir nemaža dalis ekonomines specialybes pasirinkusių studentų – tai tie, kurie savo ateitį sieja daugiau su verslu Lietuvoje, jų geresnės įsidarbinimo (ISM aktyvus karjeros centras), karjeros Lietuvoje perspektyvos.

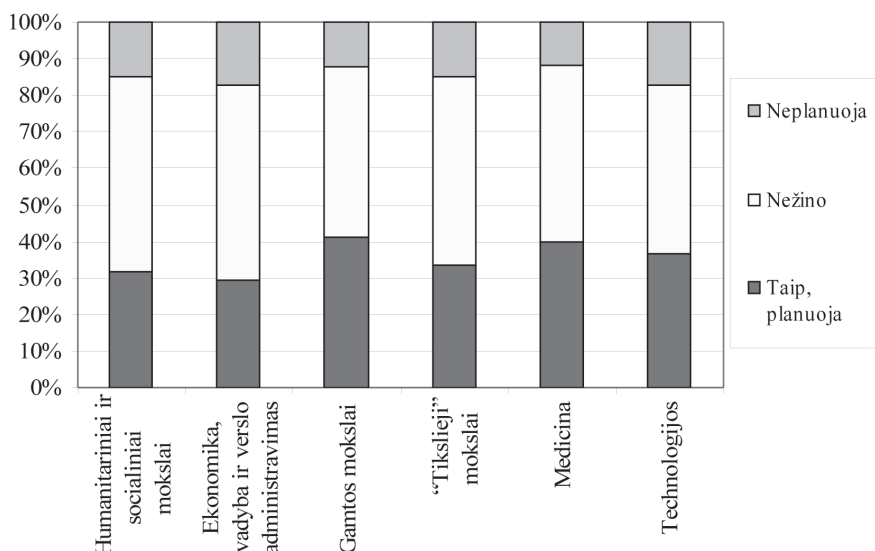
1 pav. Ryšys tarp planų ieškoti darbo užsienyje baigus studijas universitete ir universiteto

Nors ir buvo tikėtasi, aiškaus ryšio tarp studentų studijų srities ir planų po studijų išvykti padirbėti į užsienį nepastebėta (2 pav.). Tiesa, išsiskiria dvi specialybių grupės: santykinai labiau emigruoti linkę studijuojantys gamtos mokslus bei mediciną, o mažiausiai – humanitarinius ir socialinius mokslus, ir ypatinai – ekonomines specialybes (taip pat priskiriamas socialiniams mokslams). Ir tai atitinka teoriškai numatomas tendencijas. Antra vertus, galima manyti, kad jas išryškina ir prieštaringa darbo rinkos būklė – medikus išvykti skatina ne tik jų kvalifikacija, leidžianti jiems nesunkiai prisitaikyti dirbti kitose šalyse, bet ir keliis kartus mažesni negu Vakarų Europos ar Šiaurės Amerikos šalyse jų atlyginimai Lietuvoje (Labanauskas, 2005, 37 ir kt.). Tačiau medikų Lietuvoje trūksta ir būtent mediciną studijuojantieji mažiau nei kitų specialybių studentai (4,7 proc.) nurodė, kad Lietuvoje

jiems nebūtų galimybių įsidarbinti pagal specialybę. Tuo tarpu gana daug (20,3 proc. atsakiusiųjų) būsimų gamtos mokslų specialistų – priešingai (ir panašiai kaip humanitarai) nurodo, kad jiems galimybių įsidarbinti pagal specialybę Lietuvoje labai mažai. Tuo tarpu daugumos jų kvalifikacija nesunkiai gali būti pritaikyta ir svetur. Technologijų mokslus studijuojantieji, panašiai kaip ir medikai, nemano, kad jie negalėtų įsidarbinti Lietuvoje pagal specialybę (tokių buvo tik 7 proc.), tačiau jų perspektyvos gauti gana gerus atlyginimus Lietuvoje yra kitokios. Įdomi ekonomikos ir jiems artimas specialybes pasirinkusiųjų situacija. Tik nedaugelis jų (9,2 proc.) mano, kad Lietuvoje negalėtų įsidarbinti pagal specialybę, tačiau tarp jų daugiausia tų, kuriems svarbiausias vykimo į užsienį tikslas – įgyti tarptautinės patirties bei išmokti kalbų. Tai rodytų, kad net ir išvykstantieji labiau linkę savo ateitį sieti su Lietuva.

2 pav. Ryšys tarp planų ieškoti darbo užsienyje baigus studijas universitete ir studijų srities

Vis dėlto gana tolygus atsakymų pasiskirstymas tarp įvairias specialybes studijuojančių dar kartą patvirtina mintį, kad apskritai tarp studentų įsivyravusi bendra nuostata, po studijų paieškoti geresnio gyvenimo svetur, taip pat, kad nemaža dalis jų (galbūt išskyrus būsimuosius medikus) neplanuoja dirbti užsienyje pagal specialybę.

Toliau ieškant atsakymo į klausimą, kokie studentai labiau linkę išvykti, galima teigti, kad akivaizdžių sąsajų tarp kurso, kuriame mokosi studentai, apklaustųjų lyties ir noro išvykti dirbti į užsienį nėra (7–8 lent.), tačiau labiau apsisprendę išvykti ir aktyvesni – magistrantūros studijas bebaigiantys, o taip pat vyriškos lyties studentai.

7 lentelė. Ryšys tarp planų ieškoti darbo užsienyje baigus studijas universitete ir kurso (proc.)

Ar planuoja ieškoti darbo užsienyje	I	II	III	IV	V	VI
Taip	35,1	34,2	34,1	31,2	35,0	39,5
Ne	12,7	13,4	15,0	21,7	16,3	18,4
Nežinau	52,2	52,5	50,9	47,1	48,8	42,1
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

8 lentelė. Ryšys tarp planų ieškoti darbo užsienyje baigus studijas universitete ir apklaustųjų lyties (proc.)

Ar planuoja ieškoti darbo užsienyje	Vyras	Moteris
Taip	36,4	32,3
Ne	15,0	15,5
Nežinau	48,6	52,2
Iš viso	100	100

Daug mobilesni tie studentai, kurie jau turi darbo užsienyje patirties (9 lent.). Tiesa, jau dirbusiųjų užsienyje iš viso tėra 17,3 proc. (10 lent.). Darbo Lietuvoje patirtis apsispre-

dimui išvykti gerokai mažiau svarbi (11 lent.), nors dirbusių Lietuvoje yra daugiau – 56,7 proc. Tokių, kurie buvo dirbę tiek Lietuvoje, tiek užsienyje buvo 11,6 proc.

9 lentelė. Ryšys tarp planų ieškoti darbo užsienyje baigus studijas universitete ir ankstesnės darbo užsienyje patirties (proc.)

Ar planuoja ieškoti darbo užsienyje	Anksčiau dirbo užsienyje	Niekada nedirbo užsienyje
Taip	47,3	31,2
Ne	11,7	16,0
Nežinau	41,0	52,7
Iš viso	100,0	100,0

10 lentelė. Apklaustų studentų darbo Lietuvoje ir užsienyje patirtis (proc.).

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Dirbo užsienyje	18,9	15,5	17,3
Dirbo Lietuvoje	59,5	53,2	56,5

11 lentelė. Ryšys tarp planų ieškoti darbo užsienyje baigus studijas universitete ir ankstesnės darbo Lietuvoje patirties (proc.)

Ar planuoja ieškoti darbo užsienyje	Anksčiau dirbo Lietuvoje	Niekada nedirbo Lietuvoje
Taip	37,6	29,3
Ne	14,7	16,1
Nežinau	47,8	54,6
Iš viso	100,0	100,0

Kas galėtų sulaikyti universitetų studentus nuo išvykimo?

Siekiant mažinti universitetų absolventų išvykimą, svarbu ir tai, kokias priemones jie mano esant svarbiausiomis. Kad tai išsiaiškintume, buvo klausiama, kas studentus sulaikytų nuo išvykimo arba priverstų grįžti, taip pat, ką galima būtų daryti, kad studentai galėtų pagerinti savo materialinę padėtį jau studijuodami bei kaip palengvinti galimybes jiems įsidarbinti baigus. Atsakymai (12 lent.)

tik dar kartą patvirtina ekonominių veiksnių svarbą studentų siekiui išvykti. Tačiau greta didesnio atlyginimo, kuris daugiausia priklauso nuo bendros šalies ūkio būklės bei paties studento sugebėjimų, kaip nemažiau svarbius veiksnius studentai pažymi ir galimybę rasti kvalifikaciją atitinkantį darbą bei plėtoti verslą. Šiuo atveju svarbus ir valstybės dėmesys jaunam žmogui: paskatos darbavimams priimti jaunus specialistus, darbo vietų kūrimas bei parama verslo pradžiai.

12 lentelė. Atsakymų į klausimą „Kas Jus sulaikytų nuo išvykimo dirbti užsienyje?“ pasiskirstymas (proc.; pastaba: atsakant buvo galima pažymėti iki trijų atsakymų)

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Gera apmokamas darbas	30,5	31,2	30,8
Mėgiamas, mano kvalifikaciją atitinkantis darbas	21,6	20,1	20,9
Galimybės čia plėtoti savo verslą	10,8	11,2	11,0
Šeimyninės aplinkybės	15,6	16,3	15,9
Namai, savas būstas	5,3	6,4	5,8
Sava kultūrinė aplinka	3,7	3,6	3,7
Draugai, bičiuliai	6,0	5,3	5,7
Bendra mūsų šalies gerovė	3,8	3,2	3,5
Nežinau	1,4	1,3	1,4
Niekas	0,7	0,8	0,7
Kita	0,5	0,6	0,6
Iš viso	100,0	100,0	100,0

Net ir planuodami išvykti užsidirbti, nemažai studentų nurodo, kad jiems nepriimtinos blogos darbo sąlygos, nekvalifikuotas bei nelegalus darbas (13 lent.). Jauni, išsilavinę

specialistai linkę kelti aukštesnius reikalavimus darbo vietai ir tai dar viena nuoroda, kad palankios darbo sąlygos Lietuvoje yra svarbi sąlyga juos sulaikyti.

13 lentelė. Atsakymų į klausimą „Ar yra dalykų, kurie jus priverstų mesti darbą užsienyje?“ pasiskirstymas (proc.; pastaba: atsakant buvo galima pažymėti iki trijų atsakymų)

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Šeimyninės aplinkybės	26,5	29,8	28,0
Svetima kultūrinė aplinka	6,7	7,5	7,1
Nekvalifikuotas darbas	15,0	15,3	15,1
Sunkios darbo sąlygos	25,6	25,0	25,3
Teisinės aplinkybės (negalėjimas legaliai gyventi ir dirbti)	20,0	16,5	18,4
Niekas	0,5	0,6	0,5
Nežinau	4,8	4,7	4,8
Kita	0,9	0,5	0,7
Iš viso	100,0	100,0	100,0

Gana rimtą studentų požiūrį į savo ateitį ir darbo perspektyvas atskleidžia atsakymų į klausimą „ką gali Lietuvos Vyriausybė ar Universiteto vadovybė padaryti, kad pagerintų išidarinimą besimokantiems studentams?“ Šiuo atveju studentams svarbiausia – ne užsidirbti kuo daugiau pinigų, bet įgyti darbo patirties ir įsitvirtinti darbo rinkoje (14 lent.). Kaip rodo Lietuvos pramonininkų konfederacijos atlikto tyrimo rezultatai (Dževeckytė, 2006), net 58 proc. darbdavių, priimdami darbuotojus labai svarbiu kriterijumi laiko darbuotojo profesinę patirtį. Labai svarbu, kad aukštosios mokyklos atsakingai žiūrėtų į studentų profesines praktikas ir taip suteiktų jiems galimybes įgyti vertin-

gos profesinės patirties. Antra vertus, nemaža studentų dalis priversti dirbti tam, kad turėtų lėšų pragyvenimui, tai savo ruožtu blogina studijų kokybę. Kaip rodo aukščiau minėto tyrimo rezultatai, tai lemia viena iš pagrindinių Lietuvos aukštojo mokslo problemų – nesutvarkytas studijų finansavimas. Šiuo atveju studentų noras gauti tam tikrą garantuotą atlyginimą ar būti labiau toleruojamiems universiteto vadovybės – tai tik dalinis problemos sprendimas, kuris neturėtų lemti studijų kokybės. Reikėtų paminėti, kad tarp atsakymų „kita“, kaip svarbų dalyką studentai įvardijo ir tai, kad studentams turėtų būti sudarytos geresnės sąlygos įsidarbinti vasaros atostogų metu.

14 lentelė. Atsakymų į klausimą „Jūsų nuomone, ką gali Lietuvos Vyriausybė ar Universiteto vadovybė padaryti, kad pagerintų įsidarbinimą besimokantiems studentams?“ pasiskirstymas (proc.; pastaba: atsakant buvo galima pažymėti tik vieną atsakymą)

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Garantuotas tam tikras atlyginimo lygis	22,7	30,2	26,2
Rinkai pritaikyti specialūs kursai (kompiuterių, vadybos, kt.)	5,7	7,6	6,6
Didesnės galimybės atlikti praktiką įmonėse / organizacijose	42,4	37,7	40,2
Didesnė tolerancija iš Universiteto pusės dirbantiems studentams	26,7	22,9	24,9
Kita	2,5	1,4	2,0
Iš viso	100,0	100,0	100,0

Ankstesnius rezultatus patvirtina ir studentų nuomonė apie tai, ką Lietuvos Vyriausybė galėtų padaryti, kad pagerintų įsidarbinimą baigusiems studentams (15 lent.). Pagrindinis dalykas – tai palankių sąlygų įdarbinti jaunus specialistus sukūrimas. Be to, kaip svarbų veiksnį tarp atsakymų „kita“ studentai mini ir tai, kad apskritai turėtų keistis

darbdavių požiūris į darbuotoją ir visų pirma jauną. Pagarba žmogui, asmeniui – tai visai mūsų visuomenei būdinga ir labai aktuali problema, kurios sprendimą pagreitinti gali ir Vyriausybės žingsniai, siekiant harmonizuoti darbuotojų ir darbdavių santykius bei stiprinant profesines sąjungas.

15 lentelė. Atsakymų į klausimą „Jūsų nuomone, ką gali Lietuvos Vyriausybė padaryti, kad pagerintų įsidarbinimą baigusiems studentams?“ pasiskirstymas (proc.; pastaba: atsakant buvo galima pažymėti tik vieną atsakymą)

	2004/5 m. m.	2005/6 m. m.	visi
Garantuotas tam tikras atlyginimo lygis	23,7	33,8	28,4
Rinkai pritaikyti specialūs kursai (kompiuterių, vadybos, kt.)	2,3	4,7	3,4
Įmonėms sukurti palankias sąlygas priimti baigusius, pvz., sumažinti mokesčius	56,8	45,3	51,3
Išplėtoti informavimo apie galimas darbo vietas / kaip įsidarbinti sistemą	15,5	14,5	15,0
Kita	1,7	1,8	1,7
Iš viso	100,0	100,0	100,0

Išvados

1. Daugiau nei 30 proc. Lietuvos universitetų studentų planuoja baigę studijas išvykti (pa)gyventi ir dirbti į užsienį, tačiau ši dalis siek tiek mažėja.

2. Pagrindine planų išvykti priežastimi nurodomas siekis daugiau uždirbti, tačiau ne mažiau svarbiomis yra ir tos, kurios susijusios su siekiu įgyti daugiau profesinės patirties, išmokyti kalbų bei savirealizacijos paieškomis.

3. Labai svarbiu veiksniu, lemiančiu planus išvykti (pa)gyventi ir dirbti į užsienį, yra ankstesnė darbo užsienyje patirtis.

4. Pagrindiniais veiksniais, kurie galėtų suklaikyti absolventus nuo išvykimo, yra pakankamai apmokamas, sukauptas žinias ir profesinius siekius realizuoti leidžiantis darbas.

5. Svarbu, kad jau besimokantys studentai turėtų galimybę įgyti praktinių profesijos įgūdžių, kurie padėtų lengviau įsitvirtinti darbo rinkoje.

Nuorodos

Co, C., Gang, I., Yun, M. Returns to returning. *Journal of Population Economics*, 13, 2000, 57 – 79.

Demografijos metraštis 2005, Vilnius, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, 170.

Dževeckytė, R. Diplomas – dažniausiai ne pirmoje vietoje! // *Verslo žinios*. Mano karjera, 2006 10 19, Nr. 40(56).

Fassmann, H. EU-Erweiterung und Ost-West-Wanderung: Freizügigkeit und Übergangsregelung // *Petermanns Geographische Mitteilungen*, 2004, 148(2), 8.

Fassmann, H. and Hintermann, Ch. *Migrationspotential Ostmitteleuropa. Struktur und Motivation potentieller Migranten aus Polen, der Slowakei, Tschechien und Ungarn*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1997, 10.

Gooderham, P., Nordhaug, O., Ringdal, K. and Birkelund, G. E. Job values among future business leaders: the impact of gender and social background. *Scandinavian Journal of Management*, 2004, 20, 291.

Harzing, A.-W., Mockaitis, A. I., Working in the enlarged European Union: Ideal Jobs and International Mobility among University Students in Sixteen European Countries // *Conference Proceedings of the 30th EIBA Conference*, December 5–8, Ljubljana, 2004.

Jucevičienė, P., Viržintaitė, R., Jucevičius, G. *Protų nutekėjimo reiškinys ir jo atspindžio Lietuvos intelektiniame kapitale bruožai: žvalgomas tyrimas* [ataskaita]. Vilnius, Lietuvos mokslo taryba, KTU 12, 2002.

Labanauskas, L., „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje Europos Sąjungos laisvo asmenų judėjimo kontekste (profesinis aspektas). Magistro baigiamasis darbas. Vilnius, Mykolo Riomerio universitetas, 2005, 37.

Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai: įvertinimo metodika [Atviros Lietuvos Fondo viešosios politikos plėtos projektas], 2001, Vilnius, ALF. <http://www.osf.lt/lt/main.htm>

Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija. 2005, Vilnius, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, 9.

Merkys, G. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas veikiantys faktoriai [mokslo tyrimo projekto ataskaita]. Vilnius, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, KTU, 2004.

Mora, J., Taylor, E. *Determinants of Migration, Destination*

and Sector Choice: Disentangling Individual, Household and Community Effects, International Migration, Remittances and the Brain Drain, The World Bank, 2006, 21 – 51.

Piracha, M., Vickerman, R. *Immigration, mobility and EU enlargement*. University of Kent Studies in Economics no. 02/09, University of Kent, UK, 2002.

Sandu, D. *Circulatory Migration as Life Strategy, Romanian Sociology* (Annual English Electronic Version) 2, 2000, 65 – 92.

Sipavičienė, A., Tarptautinė migracija Lietuvoje // Stankūnienė V. (red.). *Lietuvos gyventojai: 1990–2000*. Vilnius, Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 2002, 77 – 94.

Sipavičienė, A., *International Migration in Lithuania: Development, Policy, Problems* [Country Report], Paris, 2004, 1–43, www.oecd.org.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į Europos Sąjungos valstybes įvertinimas, Vilnius, Spinter, 2001.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ketinimai vykti į užsienį, Vilnius, Vilmosus, 2005.

Stamp, G. Barriers still exist in larger EU, BBC News website edition, May 1, 2005.

Stankūnienė, V. (red.). *Mobility of Scientists in Lithuania: Internal and External Brain Drain* [Lietuvos mokslininkų mobilumas: vidinis ir išorinis protų nutekėjimas], 1996, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.

Stankūnienė V. (red.). *Lietuvos gyventojų politikos metmenys*. Vilnius, Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 2004.

Švietimas 2004. Vilnius, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005, 92 – 94.

Williams, A., Balaz, V. *What Human Capital, Which Migrants?* Returned Skilled Migration to Slovakia from the UK, *International Migration Review*, 2004, 437 – 467.

http://db.stat.gov.lt/RDB_LT/Database/2.%20Socialine%20statistika/2.1.%20Uzimtumas/2.1.%20Uzimtumas.asp (2006 10 10)

Леденева, Л.И., Эмиграционные намерения студентов бывшего СССР // “Утечка умов”: потенциал, проблемы, перспективы. Сборник статей. Программа по исследованию миграции, вып. II. / Ж. А. Зайончковская. М., ИПЗ РАН, РЭНД, 1993, 100–149.

Леденева Л. И. (в соавт.) Миграция выпускников вузов за рубеж – потеря для российской науки // *Человек и труд*, 2003, 5, 23–27.

YOUTH EMIGRATION: MIGRATION TENDENCIES AMONGST UNIVERSITY STUDENTS IN LITHUANIA

The present article presents the results of an investigation carried out by the joint efforts of Vilnius University and London University College within the international research project “Youth Emigration” supported by the British Academy. 2394 students from the main Lithuanian universities were interviewed. The object of the investigation was to determine the main causes that motivate emigration in search of employment. The purpose of the investigation was to find out which measures might help reduce youth emigration rates. The investigation revealed that more

than 30% of Lithuanian university students have plans to emigrate looking for a job after graduation. A desire to earn more than in Lithuania was indicated as the main cause of emigration. Other causes were: self-realization; a desire to obtain professional experience; and a desire to learn the English language. A former experience of living abroad is a main factor in self-determination. The respondents would forgo emigration if they were able to get a well-paid job where they could realize themselves and enrich their knowledge and achieve professional promotion.

Tarptautinė lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių vertinimas

Šiuo metu Lietuvoje vykstantys socialiniai, politiniai ir ekonominiai procesai ženkliai įtakojo tarptautinės gyventojų migracijos procesą. 2004 metų gegužę Lietuvai tapus ES nare, lietuviai gali be jokių apribojimų gyventi ir įsidarbinti Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Suomijoje, Islandijoje, Italijoje, Danijoje, Norvegijoje ir Olandijoje. Likusios ES šalys taip pat netrukus žada atverti savo darbo rinkas Lietuvos piliečiams¹. Europos Sąjungos teritorijoje galiojantis laisvo asmenų judėjimo principas bei vis didėjančios legalaus įsidarbinimo užsienyje galimybės yra palankūs veiksniai, skatinantys vis daugiau lietuvių išvykti svetur. Todėl su vis didesniu susirūpinimu kalbama apie pirmaisiais XXI amžiaus metais itin didelius mastus įgijusią „trečiąją lietuvių emigracijos bangą“.

2006 metais mūsų šalį paliko 12,6 tūkst. asmenų. Tai yra 5,3 tūkst. daugiau nei 2001 metais. Tuo tarpu grįžusiųjų skaičius yra palyginus nedidelis. 2006 metais iš užsienio į Lietuvą sugrįžo 5,5 tūkst. gyventojų².

Tokia intensyvi emigracija kelia nemažą susirūpinimą. Bene labiausiai matomas ir dažniausiai pabrėžiamas kaip pagrindinė emigracijos problema yra Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimas. Lietuva yra viena iš nedaugelio Europos Sąjungos šalių, kurios migracijos saldo tūkstančiui gyventojų yra neigiamas.

Lietuvai itin nepalanku tai, kad šalį pirmausia palieka jaunimas, nes tai yra inovatyviausia ir darbingiausia gyventojų grupė. Jaunimo išvykimas ateityje atsilieps ne tik darbo rinkoje (darbo jėgos stygius jaučiamas jau šiuo metu), bet ir kitiems demografiniams procesams (santuokoms, gimstamumui). Su jaunimo išvykimu iš dalies susijęs ir vienas, bene labiausiai nerimą keliančių aspektų, – vadinamasis „protų nutekėjimas“. T.y. aukštos kvalifikacijos darbuotojų praradimas ir dėl to mažėjantis šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas. Ekspertų vertinimai leidžia manyti, kad dėl migracijos Lietuva praranda nemažai aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų, tarp jų ir mokslo atstovų. Daugelyje ūkio šakų jau dabar juntamas specialistų

stygius. O aukštųjų mokyklų programų orientacijos Lietuvos darbo rinkos poreikiams neatitikimas lemia tai, kad protų nutekėjimas, ypač jaunimo, yra užprogramuotas³.

Taigi kokios yra priežastys, dėl kurių studentai ir aukštųjų mokyklų absolventai emigruoja? Kas juos priverstų apsigalvoti? Atsakymai į šiuos klausimus galėtų padėti sukurti ir sėkmingai įgyvendinti programas, kurios pažabotų išsilavinusio jaunimo emigraciją. Kitaip tariant, pirmiausia reiktų išsiaiškinti, kokios yra studentų migracinės nuostatos, kaip jie vertina nūdienos situaciją ir perspektyvas. Šiuo tikslu ir buvo atliktas studentų migracinių nuostatų kokybinis tyrimas.

Šiame straipsnyje bus supažindinama su minėto tyrimo duomenimis. Pirmiausia bus trumpai pristatomas tyrimas ir jo metodika. Po to pateikiama rezultatų analizė. Bus bandoma atskleisti studentų požiūrį, mintis, nuostatas, siekiama parodyti, ką patys respondentai akcentuoja ir kaip jie žiūri į emigracijos reiškinį.

Tyrimo metodologija

Tyrimo metu (2005/2006 m. m.) su Lietuvos aukštųjų mokyklų studentais buvo atliekami pusiau struktūruoti atvirų klausimų interviu. Jie buvo parengti iš anksto, bet kartu buvo vadovaujamasi lankstumo principu.

Rengiant interviu klausimus buvo atsižvelgiama į tyrimo objekto, t. y. studentų, specifiką. Studentai ne per seniausiai žengė vieną svarbiausių žingsnių savo gyvenime – pasirinko studijuojamą specialybę. Kita vertus, jie neseniai pradėjo arba jau aktyviai galvoja apie išitraukimą į darbo rinką. Analizuojant aukščiau pateiktą procesų vyksmą ir sklandumą, bei tam tikrų sprendimų priėmimo motyvus, buvo bandoma juos susieti su studentų nuostatomis migruoti į užsienį. Be to, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip jų požiūrį į gyvenimą užsienyje lemia draugai bei pažįstami ar tiesiog aplinkui girdimos istorijos.

Tyrimo atranka buvo vykdoma remiantis įvairovės kriterijumi. Tai yra, buvo stengiamasi apklausti studentus, kurie skirtųsi tiek pagal jų studijuojamas specialybes, tiek pagal kursą, kuriame jie yra, tiek pagal lytį. Kadangi tai yra kokybinis tyrimas, atrankos imtis iš anksto nebuvo nustatyta. Atranka buvo baigta, kai buvo pasiektas „teorinis prisotinimas“. Tai yra, kai nebuvo randama naujų ar prieštaraujančių duomenų tiems, kurie buvo gauti ankstesnių interviu metu, kai studentų atsakymai pradėjo kartotis. Iš viso buvo apklausta dešimt kelių Lietuvos universitetų (VU, VGTU, MRU) studentų⁴.

Analizuojant duomenis, pirmiausia aprašytas visas kontekstas. Vėliau bandyta duomenis suskirstyti į tam tikras prasmines kategorijas, juos klasifikuoti. Vėliau tos kategorijos buvo pripildomos aprašomojo turinio, praturtinamos citatomis.

Migracinių nuostatų formavimasis gyvenimiškų sprendimų kontekste: profesijos pasirinkimo motyvacija

Viena grupė klausimų, kurie tyrimo metu buvo pateikti respondentams, buvo susijusi su profesijos pasirinkimo motyvacija ir studijomis apskritai. Profesijos pasirinkimas yra svarbus žingsnis žmogaus gyvenime, nuo kurio priklauso tolimesnė ateitis. Todėl įdomu pažiūrėti, kaip vyksta profesijos pasirinkimo procesas – į kokius dalykus atsižvelgiama, kokie veiksniai turi didžiausią įtaką renkantis studijų kryptį. Kita vertus, identifikavus šio proceso vyksmo modelį, galima jį iš dalies pritaikyti ir kitų gyvenimiškų sprendimų (pavyzdžiui, emigruoti ar ne) interpretavimui bei aiškinimui.

Vienas interviu metu išryškėjęs elgesio modelis yra pasikliauti likimu, susiklosčiusiomis aplinkybėmis. Studentai pildė prašymus studijuoti „neturėdami jokios idėjos, kuo norėtų būti“ [01]⁵, „jausdamiesi truputį pasimetusiais žmonėmis gyvenime“ [02], iš tikro nežinodami, ko nori ir labai negalvodami:

„Tiesiog kai atėjo laikas apsispręsti ir sugalvočiau“ [08], „Iš kur sugalvočiau tai irgi nežinau – šiaip norėjau ir viskas“ [06], „Šiaip aš niekada apie tai daug negalvočiau. Paprasčiausiai gyvenu šia diena ir per daug negalvoju, kas bus rytoj. <...> taip išėjo ir viskas“ [07].

Tokiai jų pozicijai įtakos turi ir pati stojimo sistema, kurioje palikta daug vietos atsitiktinumui: „kai dabar galima tuos prašymus pildyti į dvidešimt vietų, tai biški loterija gaudasi“ [10].

Jie renkasi laisvai, sprendimus priima savarankiškai, renkasi tai, ko patys nori, ką sugalvoja. Tėvai turi tik padaršinėmąjį, patariamąjį balsą. Užbėgant įvykiams už akių galima pasakyti, kad tokia tėvų pozicija išryškėjo ne tik kalbant apie studijas, bet ir apie su darbu ar emigracija susijusius sprendimus:

„Jie visiškai nieko neprieštarauja, jie pritaria mano visiem planam <...> nesikiša į mano gyvenimą“ [05], „Nei skatina, nei draudžia. Pačiam rinktis“ [07], „Nejaučiau jokio spaudimo <...> tiesiog padaršino eiti pasirinktu keliu“ [08], „Nors jie stengėsi labai nesikišti į mano apsisprendimą, bet vis dėlto <...> mano namiškiečiai stengėsi man padėti, aptarti visus klausimus, pliusus ir minusus, kad aš geriau išsiaiškinčiau, ko aš noriu. Bet nieko nepiršo ir savo nuomonės nesakė“ [09], „Gal greičiau aš jų klausiau, <...> ar man tiktų studijuoti vadybą, o ne jie man liepė ją pasirinkti“ [10].

Renkantis specialybę studentai žiūri į tai, kas labiausiai sekėsi mokykloje [1, 4, 9, 10], patiko [01], atrodė įdomu [2, 6, 9, 10], „mažai išsemta sritis“ [09]. Taip pat atsižvelgiama į tam tikrų profesijų prestižą: „<...> informatika na toksai kaip ir prestižas gal“ [01].

Kartu yra svarbūs ir pragmatinio pobūdžio motyvai:

„norėjau <...> pritaikomesnės specialybės truputį <...> iš ko galima pinigų daugiau gauti“ [02], „plačiau praktikoje pritaikoma“ [10], „rinkausi atsižvelgdama į perspektyvas, darbo galimybes, uždarbį“ [03], „gyvenime esu realistė ir profesiją pasirinkau tokią, kuri būtų kaip

sakoma „arčiau žemės“ [08], „psichologija man pasirodė labai universali“ [09].

Renkantis specialybę įtakos turi ir asmenybės bruožai: „Čia yra vietos ir mano fantazijai truputiuką pasireikšti“ [10], „Ir dar galvočiau, kad toj srity būtų galima pritaikyti savo kūrybiškąją pusę“ [09].

Studentų samprotavimuose apie studijas atsiskleidė dar vienas momentas. Tai yra, kad pats studijavimo faktas jiems yra svarbiau nei konkreti specialybė. Stojama ten, kur galima įstoti pagal turimą stojamąjį balą [1, 10], atsižvelgiama į laikytus egzaminus, kurie geriausiai pasisekė [5, 7, 10]. Tačiau nėra konkrečių žinių poreikio, ar svajonių studijuoti konkrečias specialybes: „Bet šiaip, kad ten kokių specialiųjų žinių, tokių, kad patrauktų kažkuo, tai nebuvo“ [01], „<...> nėra, kad svajonių kokių būtų ar kažkas panašaus“ [07].

Tą patvirtina ir dar viena sprendimui įtakos turėjusi veiksmų grupė, kuri neturi nieko bendra su pačia specialybe. Tai yra miestas ar universitetas, kuriame norima studijuoti: „Norėjau į MIF'ą, <...>, norėjau Vilniaus universitete“ [01], „<...> į Klaipėdą toli buvo važiuoti, tai aviaciją pasirinkau“ [06], „Dar galvočiau, kad būtų neblogai į kitą miestą mokytis išvažiuoti“ [10].

Studijų užsienyje perspektyvos

Studentai turi savo nuomonę apie studijas Lietuvoje ir užsienyje. Taigi buvo įdomu pažiūrėti, kokius jie mato mokslo Lietuvoje ir užsienyje privalumus bei trūkumus. Kitaip tariant, kas juos sulaiko čia ir traukia svetur, bei kiek jie apskritai yra informuoti apie studijas užsienyje.

Kalbėdami apie studijas Lietuvoje bei lygindami jas su mokslu kitų šalių universitetuose, studentai kaip trūkumą pabrėžė tai, kad pas mus yra mažai praktinių užsiėmimų, kad gaunamos žinios dažniausiai yra sausa teorija, sunkiai pritaikoma praktikoje bei darbo rinkoje:

„[Lietuvoje] mažiau praktinių užsiėmimų, mažiau su mum taip užsiima [01], „<...> yra problema, kad tos žinios nelabai pritaikomos praktikoje. Daugiau tų teorinių žinių ir per mažai praktikos“ [02], „<...> nelabai moki dirbti tą konkretų darbą [02], „Trūksta visų pirma praktinių dalykų <...> sausą teoriją ir ją tik iškali, išmoksti ją, bet neišgilini kartais, nesuvoki“ [05], „Patirties universitete neįgyjam – tik sausas teorines žinias, o iš tikrųjų patirties labai trūksta“ [08], „Per daug tos teorijos, kurią stengiasi tik patikrinti, kad iškalstum, atsiskaitytum ir pamirštum. <...> Ir labai trūksta praktikos. Tikrai tikrai. <...> žiūrint į tą kursą, tai baigęs tikrai absoliučiai negalėtum dirbti“ [09], „tos žinios, kurias gaunu, mažiau kažkokioj konkrečioj praktikoje pritaikomos, o labiau į bendrą išprusimą orientuotos“ [10].

Pasimokius Lietuvoje nejučia, kad tos studijos ką nors duoda, kad kažko išmokstama [1, 6]. Taigi praktinės žinios ir įgūdžiai bei jų panaudojimo darbo rinkoje galimybė yra galimi traukos veiksniai, kurie skatintų studentus išvykti mokytis į užsienį:

„[Norėčiau] dėl to, kad būtų daugiau tų praktinių žinių būtų galima įgaut, kažką realinio tokio“ [02], „galimybės paskui baigus daug didesnės“ [06], „Baigus, ieškant darbo, darbdaviai visiškai kitaip pažiūrį į tave, kai mato, kad tu studijavęs užsienyje“ [05].

Taip pat studijos užsienyje yra būdas patobulinti užsienio kalbų žinias [1, 3, 9].

Dar viena grupė stūmos veiksmų yra pati studijų kokybė, kuri čia ne visuomet atitinka lūkesčius [1, 6]: Vienas netenkinančių dalykų yra neefektyvi ir neįdomi paskaitų forma: „[užsienyje] paskaitos vyksta diskusijų forma <...> o ne kaip pas mus dažniausiai – sėdi studentai, dėstytojas diktuoja, visi užsirašinėja. Tokiu „papūgos“ principu“ [08], „Dėstytojai nelabai stengiasi padaryti paskaitas įdomias ir prieinamas studentui“ [09], „Labai nesiorientuojama į tą patį studentą, kad pereiti per jį, kad jam būtų įdomu, lengva“ [09];

Kitas kokybės matas yra dėstytojų profesionalumas ir dėstyto kokybė, kurios Lietuvoje pasigendama: „Daug kam čia vienodai, pavyzdžiui, kad ir dėstytojam, ką studentai daro“ [04], „reikia daugiau bendravimo studentam ir dėstytojam, nes pakolkas studentai bijo dėstytojų. Dėstytojų yra nedaug, jie labai „užsikėlę“, daro ką nori“ [09]; Ne visai tenkina ir materialinė bazė, jaučiamas finansavimo trūkumas [08].

Kartu egzistuoja nepasitenkinimas ir pačių studentų požiūriu į studijas: „studentai daugiau siekia ne žinių, o diplomo, pažymio kažkokio. Labai daug nesąžiningų studentų“ [08], „man kliūna studentų nesąžiningumas“ [10].

Dar vienas dalykas, kuriuo nepatenkinti studentai, yra per didelis krūvis [09].

Kalbant apie studijas užsienyje, traukos veiksnys ten išvykti yra pažintiniai motyvai. T.y. smalsumas, noras pamatyti „kaip kitur tai vyksta“ [02], „įdomu naujų žmonių sutikt, aplinką visą pajaut kaip kitur būna“ [06], „Išbandyt, kaip ten visas gyvenimas vyksta, rutuliojasi ir panašiai“ [07], pažinti svetimą kultūrą, žmones“ [1,2,3], „susipažinti su kitokiais mokymo metodais“ [03], „pamatyti kitą mokymosi stilių“ [09].

Studijos užsienyje yra naudingos, nes suteikia galimybę palavinti užsienio kalbos įgūdžius [9, 10]. Bet kalbos barjeras taip pat ir atgraso nuo išvykimo ten studijuoti [8, 9]: „mokytis gimtąja kalba yra LABAI labai gerai. <...> sunku mokytis ne gimtąja kalba“ [09].

Bet yra ir tokių dalykų, kurie sulaiko ar bent pristabdo studentus nuo išvykimo studijuoti į užsienį. Tai, visų pirma, yra materialinės priežastys: „Visų pirma, tai stabdo materialinės priežastys <...> užsienyje gyventi ir mokytis, kad ir gauni stipendiją, reikia pinigų nemažai“ [08], „Trūkumas tai aišku dėl to, tik dėl kainos ir dėl to, kaip ten pragyvent nuvažiavus“ [06], „ne paslaptis, kad mokslas užsienyje yra brangesnis ir nežinau, nenorėčiau tėvam užsikarti ant nugaros ir prašyti, kad jie mokėtų už mano mokslą“ [09].

Kita grupė sulaikančių veiksmų yra adaptacija ir artimųjų bei namų ilgesys: „gali būti stresas, gali patirti kultūrinį šoką. Pradžioje atvažiuojęs mažiau galvoji apie mokslus ir daugiau apie tai kaip adaptuotis, priprasti“ [09]. Kaip tik dėl šių priežasčių jei ir norima vykti, tai neilgam laikui, pavyzdžiui, semestru [5, 7].

Darbo ir karjeros perspektyvos Lietuvoje bei užsienyje

Studentai yra ta visuomenės dalis, kuri arba jau įsitraukia į darbo rinką, arba stovi ant jos slenkščio. Todėl, kalbant apie emigraciją, svarbu žinoti ar bent įsivaizduoti, kaip jų vertinamos darbo ir karjeros galimybės Lietuvoje bei užsienyje.

Apibūdinant studentų esamą darbinę patirtį galima pastebėti, kad jie ieško tokių darbų, kuriuos būtų galima suderinti su studijomis. Dėl to tai daugiausia yra trumpalaikiai arba pamaininiai darbai, vasaros darbai. Kalbėdami apie juos, respondentai pabrėžė, kad juos dirba tik tol, kol studijuoja ir kad su jais nesieja savo ateities: „kol kas nesieju jokių planų, karjeros daryt“ [05], „leidžiu sau pasižaisti“ [09]. Dirba dėl to, kad neturi pinigų pragyvenimui [01] arba nori būti finansiškai nepriklausomi [3, 5, 8, 9]. Tas noras būti savarankišku gali būti suprantamas kaip savotiška aplinkos įtaka, nes „tokia norma yra Lietuvoje mokytis ir dirbti, ypač magistrantūroj“ [08]. Be to, bet koks darbas yra darbinės patirties kaupimas.

Analizuojant jų svarstymus apie galimybes Lietuvoje susirasti darbą, studentų raiškos erdvėje išryškėjo tendencija atskirti „paprastus“ ir „rimtus“ darbus.

Kalbant apie pirmuosius, reikia tik noro ir galima labai lengvai juos susirasti.

Norint susirasti „rimtą“ darbą, su karjeros perspektyvomis, susiduriama su kliūtimis, nes reikia turėti patirties arba pažįstamų, yra bandomieji laikotarpiai. Kita vertus, kaip

kliūtis nurodomas ir pačių ieškančių darbo asmenų nekantrumas: „Jeigu norint gero, tai reikia laiko“ [06], „jaunimas kartais kažko per daug tikisi, kad jiems iš karto aukštus postus paskirs <...> reikia nuo pradžios pradėti, nuo pačių paprasčiausių darbų“ [07].

Galimybės Lietuvoje susirasti darbą vertinamos palankiai: „Nors būtų geriau turėt pažįstamų, bet įmanoma ir savo jėgomis“ [10], „O jei kvalifikuotą darbą, pagal specialybę, tai darbdaviai jau irgi pradeda suprasti, kad negaus labai lengvai darbuotojo jau ir su didele patirtimi, ir viską žinantį, viską mokantį ir jau pradeda įvertinti ir studentus, ką tik baigusius universitetą, arba paskutinių kursų, su ta mintimi, kad jie ten dirbs, mokysis, tobulės ir užaugs geri darbuotojai kompanijai“ [08].

Taigi kyla klausimas, ar esami studentai važiuotų ir kodėl važiuotų dirbti į užsienį. Atsakymą į šį klausimą galima rasti, įvertinus, kokius jie mato darbo Lietuvoje ir užsienyje trūkumus, kokie dalykai juos tenkina bei apskritai, kokiems dalykams, kalbėdami apie darbą, jie teikia pirmenybę.

Pirmiausia pasižiūrėkime, kokiomis studentų nuomone, savybėmis turėtų pasižymėti tai, ką galima pavadinti idealiu darbu. Ieškant atsakymo į šį klausimą išryškėja skirtis tarp darbui Lietuvoje ir užsienyje keliamų reikalavimų. Lietuvoje, baigę studijas ar studijuodami paskutiniuose kursuose, studentai norėtų ieškotis darbo pagal studijuojamą specialybę [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]. Šiame darbe jiems svarbu, kad būtų geras kolektyvas [1, 2, 9], atmosfera [2, 9], kad pats darbas patiktų [4, 6, 10], būtų įdomus [06], motyvuotų [08], kad jame būtų galima realizuoti save [3, 9, 10]. Taip pat, kad jis būtų ne rutiniškas [1, 2, 5], ne mechaniškas. Taigi apibendrinant galima sakyti, kad esamiems studentams idealus darbas Lietuvoje susijęs su jų studijuojama specialybe, nors jie ir negali įvardyti konkretaus darbo ar srities. Svarbu, kad jis pasižymėtų išvardytomis savybėmis ir kad būtų galima užsidirbti pinigų [01], kad atlyginimas atitiktų užimamas pareigas [03].

Kalbant apie darbą užsienyje, studentams bene svarbiausiu dalyku yra tai, kad iš jo būtų galima užsidirbti ir susitaupyti pinigų. Tai turėtų įvardyti kaip pagrindinę priežastį, dėl kurios jie išvažiuotų ir sutiktų dirbti darbus, kurių Lietuvoje dirbti nenorėtų. Vien dėl to, kad ten iš jų gali užsidirbti: „*jeigu užsieny padavėja, tai dar sutikčiau <...> ten tau biški daugiau sumoka už tai bent jau*“ [02].

Tačiau kalbant apie darbą Lietuvoje ir užsienyje, taip pat reiškiamu nuomonė, kad tarp jų nėra jokio skirtumo:

„*Galėčiau dirbti svečioje šalyje, bet tas darbas turėtų man labai patikti arba būtų susijęs su mano specialybe.*“ [03], „*Neišskirčiau čia, kad Lietuva kažkokia ypatinga kitų šalių atžvilgiu. <...> manau sąlygos Lietuvoje save realizuoti, dirbti ir užsidirbti visai tokios pačios kaip ir kitur*“ [08].

Kartu, analizuojant tyrimo duomenis, išryškėjo, kad, kalbant apie pačius darbo Lietuvoje ir užsienyje privalumus ir trūkumus, taip pat egzistuoja skirtingi vertinimo kriterijai. Darbo Lietuvoje trūkumai yra daugiau mažiau susiję su pačiu darbu: per mažas darbo užmokestis [1, 2, 3, 4, 5, 9]; netinkamos darbo sąlygos („*daug kur darbdavys reikalauja aukštų, produktyvių darbo rezultatų, nesuteikdamas atitinkamų darbo sąlygų*“ [03]); stresas darbe („*žmonės Lietuvoje mėgsta kitus kaltinti, ieško kaltų*“ [01], „*atsigriebi už visas žmonių nelaimes*“ [02]); netinkamas požiūris į darbuotoją („*labai nesiskaitoma su žmonėmis, labai išnaudojami, mažai motyvacijos duodama, <...> tikimasi daugiau negu priklauso pagal tas pareigas*“ [09], „*ten truputį labiau laiko žmogumi tave – nesvarbu, kad dirbi kokį ten paprastą darbą*“ [02], o Lietuvoje „*darbdavys nežiūri į savo pavaldinį taip kaip norėtųsi, kad žiūrėtų. <...> menkina tą žmogų, kurį pasamdęs, kuris už minimalų atlyginimą dirba*“ [07], „*tik krauna darbus, bet tinkamai neskaitina jų atlikti. <...> nevertinamas darbuotojas paprasčiausiai*“ [10]); dar viena problema, su kuria susiduria studentai darbo rinkoje, yra ta,

kad darbdaviai ne visada geranoriškai žiūri į dirbančius studentus ir yra sunku suderinti darbą ir mokslus [09].

Tuo tarpu pagrindiniai darbo užsienyje minusai, visų pirma, yra susiję su imigranto statusu, o ne su pačiu darbu: imigrantai yra labiau išnaudojami („*užsieniečius užsieny daugiau išnaudoja*“ [01]), dirbdamas užsienyje jautiesi svetimas, antrarušis žmogus („*Užsieny dirbdamas <...> lieki visiems kažkiek už nugary, kaip svetimas*“ [03], „*Tave gali išnaudoti, į Tave žiūri ne kaip į paprastą žmogų, o jau kaip į antraeilį kažkokį, yra kliše uždėta, kad esi imigrantas iš rytų Europos ir tave galima, su tavim galima elgtis kaip nori*“ [05], kitas svarbus darbo užsienyje minusas yra toli likę artimieji ir draugai [3, 5, 7, 8], taip pat egzistuoja Lietuvos ir savos kultūros ilgesys („*<...> esu prisirišusi prie Lietuvos, prie kultūros. Ir man trūkty Lietuvos <...> lietuviškos kalbos trūkty*“ [02], „*<...> grįžti vis tiek norisi į Lietuvą*“ [07]).

Darbo užsienyje plusais įvardijami tie dalykai, kurių pasigendama Lietuvoje. Tai yra – didesni atlyginimai ir kitoks požiūris į darbuotojus („*jie labiau gerbiami, nors ir paprastus darbus dirbdami. Kitaip tariant, yra atgalinis ryšys*“ [10]). Ir tai, ką duoda pats buvimo užsienyje faktas – kažką pamatai, išmoksti kalbą.

Vis dėlto galima sakyti, kad kalbant apie darbą Lietuvoje ir užsienyje, apie tai, ko jame siekiama ir ko trūksta, akcentai dedami skirtingose plotmėse. Tyrimas atskleidė, kad egzistuoja skirtingi vertinimo kriterijai. Kalbėdami apie darbą Lietuvoje, studentai pirmiausia turi omenyje tai, kas yra tiesiogiai su juo susiję: darbo užmokestį, darbo sąlygas, darbdavio požiūrį į darbuotoją. Tačiau kalbėdami apie darbą užsienyje, jie linkę išryškinti tai, kas susiję su darbuotoju kaip su žmogumi: sunku pritapti, jautiesi svetimu ir antrarušiu. Be to, pamąstymai apie situaciją Lietuvoje yra detalesni, apimančys įvairius aspektus. Kalbant apie darbą užsienyje neįvardijama nei jo sritis, nei konkreči šalis, apsiribojama vien darbo užsienyje faktu.

Studentų požiūris į lietuvių emigracijos priežastis

Kalbant apie studentų požiūrį į tarptautinę lietuvių migraciją, įdomu pažiūrėti, kaip jie žvelgia į šiandienos migracinę situaciją Lietuvoje.

Pradėti reikėtų tikriausiai nuo to, jog tarp studentų egzistuoja nuomonė, kad šiuo metu „pakankamai laisvai gali visi išvažiuoti“ [02], „keliai yra atviri“ [09]:

„Sugalvoji ir gali lengvai išvažiuoti“ [01], „Nemanau, kad sunku“ [03], „Europos Sąjungoj esant didelių problemų nematau“ [07], „Dabar įstojus į ES, tai manau ypač Europoj nėra sudėtinga tą padaryti“ [08].

Emigruoti yra nesudėtinga, nes Lietuva yra ES narė [7, 8]. „Anksčiau pristabdydavo tai, kad nelegaliai važiuodavo – būdavo nelegalai. Galbūt kai kurie bijodavo. Dabar, kai legalu, tai visi ir važiuoja“ [05]. Šis studentų argumentas kartu parodo, kad kalbėdami apie emigraciją jie visų pirma turi galvoje išvykimą į Europos Sąjungos šalis.

Galimybė važiuoti dirbti į Europos Sąjungos šalis patraukli tuo, kad atstumai nėra dideli, kelionės nėra labai brangios, išvažiavus nenutraukiami ryšiai su gimtąja šalimi, galima bet kada parvažiuoti aplankyti draugų ir giminių. Tai rodo, kad migracija studentų sąmonėje susijusi su trumpalaikiškumu. Kitaip tariant, migracija labiau suvokiama ne kaip išvykimas, o kaip dualistinio gyvenimo būdo, apie kurį daug kalba šiuolaikiniai migracijos tyrinėtojai⁶, pasirinkimas.

Kitas studentų samprotavimuose fiksuojamas dalykas, kuris palengvina galimybes emigruoti, yra migrantų tinklas (užsienyje jau gyvenantys ir dirbantys lietuviai): „<...> jau dabar yra daug išvažiavusių, kuriasi lietuvių bendruomenės tenai, priima, kviečia taip toliau“ [08], „Jeigu važiuoji su pagalba, turi pažįstamų, tai nėra sunkumų įsitvirtinti“ [05], „Jam padėjo taigi brolis“ [01], „nemažai

jau yra išvažiavusių, kurie gali padėti atvykus“ [10]. Taigi tinklas sumažina persikėlimo kaštus ir riziką bei padidina pelno lūkesčius iš migracijos.

Taip pat galimybės emigruoti ir sėkmingai įsitvirtinti užsienyje priklauso nuo įvairių žmogiškųjų savybių arba asmens žmogiškojo kapitalo: užsienio kalbos mokėjimo, iniciatyvumo, komunikabilumo.

Emigracija studentams pirmiausia asocijuojasi su darbu, tiksliau uždarbiu [5, 6, 7, 8], užsienyje. Jų nuomone, lietuviai dažniausiai emigruoja būtent dėl to, kad „susivilioja greitai ir lengvu pinigų uždirbimu“ [01], „kad norisi užsidirbti“ [02], nes užsienyje yra žymiai didesni atlyginimai, yra lengviau ir paprasčiau užsidirbti pinigų.

Įdomu tai, kad studentai, kalbėdami apie žmones, kurie išvyksta į užsienį, be tokių dalykų kaip pinigai ar noras pamatyti, įvardija ir tai, kad vyksta tie, kurie tingi čia mokytis ar ką nors daryti [6, 9]. Kitaip tariant, tingėjimas čia ką nors daryti skatina žmones išvykti.

Studentų požiūris į emigrantus ir jį įtakojantys veiksniai

Tyrimo metu studentų raiškos erdvėje išsiskyrė kelios skirtingai vertinamos emigrantų grupės. „Pateisinami“ tie, kurie emigruoja, nes yra aplinkybių priversti išvykti [1, 4] – neturi pinigų, Lietuvoje neranda darbo, kuriems reikia užsidirbti pragyvenimui. Taip pat studentai, kurie važiuoja mokytis arba vasarai vyksta užsidirbti ir kartu pakeliauti, kažką pamatyti. Dar viena grupė asmenų, kurių emigracija vertinama pozityviai, yra tie asmenys, kurie važiuoja į užsienį užsidirbti gyvenimo pradžiai ir po to grįžta gyventi į Lietuvą, nes čia jaunam žmogui yra sudėtinga pati pradžia [08], didelės būsto kainos [4, 8].

Neigiamai žiūrima į tuos, kurie važiuoja akiai, viską metę, galvodami, kad jiems ten viskas bus padėta ant lėkštutės [01]. Taip pat į tuos,

kurie nenori čia ieškoti savo nišos, mano, kad čia Lietuvoj jiems negali pasiūlyti tokių sąlygų, kokios yra ten ir važiuoja į užsienį bei kelia kitos šalies gerovę: „*Manau nevykėliai važiuoja, kurie negali čia nieko daryti. Manau vis tiek, visą gyvenimą statybose nedirbsi, braškių neskini ar kažko nedarysi. Ir kuo anksčiau pradėsi, kad ir kukliau gyvenant, bet kaupti patirtį, dirbti rimtą darbą, tai ilgu laikotarpiu tikrai išloši*“ [08].

Kitas įdomus aspektas kalbant apie emigrantus yra tai, kokie, studentų nuomone, žmonės dažniausiai važiuoja laimės ieškoti svetur. Galima nupiešti tipinį išvykstančiųjų portretą, kuris pasižymi keletu bruožų. Trumpai, bet taikliai tą portretą iliustruoja „Kęsts ir Vyts“ iš „Ežio“ reklamų [08]. Dažniausiai išvykstantys asmenys yra jaunimas (maždaug iki 30 metų amžiaus) [1, 5, 6, 7, 9], menkai išsilavinę [1, 3, 4, 6, 9], kurie nenori mokytis [06] ar šiaip čia „*nieko gero neveikiantys*“ [08]. Išvažiavę jie dirba paprastus [2], „juodus“ [3] darbus, kurių nedirba vietiniai gyventojai [05]. Dirba sunkiai, grįžta pavargę, išsunkti [03]. Jie važiuoja ilgesniam laikui [05], grįžta tik kartais artimųjų aplankyti ir vėl išvažiuoja [03].

Kita grupė važiuojančiųjų yra specialistai. Tačiau tokių nedaug [1, 4, 8, 10]: „*Tokių aš nepažįstu, kurie dirba užsieny va toki gerą darbą kur tu uždirbtum pinigų ir neartum*“ [01]. Mokslininkai važiuoja, nes jiems ten sudaromos geros sąlygos dirbti [5, 8].

Trečia, taip pat rečiau sutinkama, išvykstančiųjų grupė yra studentai [1, 5, 8, 10], važiuojantys į užsienį studijuoti arba vasarai padirbėti ir pakeliauti.

Galima dar viena emigrantų klasifikacija, t. y. klasifikacija pagal išvykų trukmę. Vieni važiuoja vasarai, kiti – kokiems metams ar dviem [02], tretį įsitvirtina ir ten pasilieka, vėliau dar gimines apgyvendina [03].

Taip pat studentų samprotavimuose apie emigrantus išryškėjo ir dar vienas gana įdomus jų skirstymas. Tai yra tie, kurie išvažiavo ir ten degradavo [04], prasigėrė [03] ir tie, kurie kažko pasiekė [04].

Aukščiau pateiktas emigrantų portretas remiasi tuo, ką patys mato ir girdi aplinkui [1, 3, 9], draugų [2, 4, 5, 7] pažįstamų [1, 3, 5, 6] antros eilės pažįstamų [08] pasakojimais, patirtimi. Be bendravimo dar vienas šaltinis yra spauda, televizija, radijas [1, 3, 7, 8]. Tačiau pastarasis šaltinis vertinamas šiek tiek kritiškai, nors ir pripažįstama, kad „*žiniasklaidoj yra tikrai tiesos daug*“ [07]. Tačiau čia daugiausiai pastebimas neigiamas diskursas, nors yra ir taip vadinamų „sėkmės istorijų“ [08]:

„*Nu iš žiniasklaidos aš suprantu daugiau tokių neigiamų, o, pavyzdžiui, iš mano pažįstamų tai nėra taip jau kad labai neigiamai būtų*“ [01], „*Kažkodėl pagal žiniasklaidą tai turbūt daugiausia pasakyčiau apie visokius tuos nelegalius išvažiavimus. <...> Už tokių daugiausiai užkliūna akis*“ [02], „*Daugiausia tai <...> tokių kur kas ką padarė, nušovė*“ [04], „*Per žiniasklaidą sudaro toki įspūdį pagrinde, kad lietuviai teroristai, plėšikai, vagys ir panašiai*“ [07].

Studentų asmeninės migracinės nuostatos

Apibendrinant tyrimo metu išryškėjusį bei aukščiau aptartą studentų požiūrį į emigracijos priežastis ir galimybes, norėusi trumpai apibūdinti asmenines studentų migracines nuostatas. Tai yra, pabandyti parodyti, kaip jie žiūri į savo emigracijos galimybę.

Kalbėdami apie savo pačių emigracijos galimybę, studentai neatmeta tikimybės išbandyti laimę svetur. Jie pripažįsta, kad yra kilę tokių minčių ar net jau buvo išvažiavę. Emigraciją jie suvokia kaip vieną iš alternatyvų, leidžiančių įgyti tarptautinės patirties bei užsidirbti pinigų. Tačiau tai yra tik galimybė, o ne būtinybė. Iš esmės gyvenimu Lietuvoje jie yra patenkinti ir savo ateitį norėtų kurti čia.

Šiuos teiginius pagrindžia studentų samprotavimai apie išvykos trukmę. Tyrimo metu išryškėjo nuomonė, kad, jei jau vykti į užsienį, tai neilgam laikui:

„Visam gyvenimui tai nenorėčiau išvažiuot. Manau, kad metam kokiems norėčiau gal. Nu keliems metam“ [02], „Ilgam laikotarpiui nenorėčiau važiuoti“ [03], „Visam laikui nenorėčiau važiuoti, bet pagyvent, pagyvent kokį porą metų“ [04], „maksimaliai pusmečiui [važiuočiau“ [05], „Šiaip tik, kad užsidirbt tenais ir grįžti“ [06], „<...> visą laiką tikrai nenorėčiau“ [07], „Mėnesis, metai – ne daugiau“ [09].

Studentai neatmeta galimybės, kad esant tam tikroms sąlygoms (turint gerą darbą ar sėkmingai pritapus) šie norai gali keistis: „<...> nebent tai būtų perspektyvus darbas, kuris patiktų“ [03], „Aš niekad nenoriu į užsienį ilgam laikui išvažiuot. <...> [pabuvus ten] po to turbūt atsirastų noras ir ilgiau“ [05], „Aš dabar taip galvoju, kad nenorėčiau. Kai būčiau, tai dar čia neaišku“ [06].

Išvados

Šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios yra studentų migracinės nuostatos. Kaip rodo tyrimo duomenys, emigracija studentams pirmiausia asocijuojasi su darbu užsienyje, kur dirbant galima užsidirbti ir susitaupti pinigų. Darbą Lietuvoje jie sieja su savo studijuojama specialybe, karjera, saviraiškos galimybėmis.

Kalbėdami ir reiškdami savo nuomonę apie emigraciją studentai dažnai remiasi artimųjų pasakojimais, asmenine patirtimi, arti-

moje aplinkoje žinomais atvejais, gandas, žiniasklaida. Studentai apklausos metu išskyrė keletą emigrantų tipų, kuriems būdingi specifiniai pasirinkimo palikti savo šalį motyvai. Studentai linkę pateisinti tuos asmenis, kurie važiuoja į užsienį turėdami konkretų tikslą ir nepritaria tiems, kurie nutaria pabandyti savo laimę svetur, neturėdami siekių Lietuvoje, nes, jų nuomone, tai ne tik gali sudaryti sunkumų patiems emigrantams (yra didelė nesėkmės tikimybė), bet ir trukdo augti gerovės lygiui Lietuvoje.

Apibendrinant galima pasakyti, kad studentai, kalbėdami apie savo pačių emigraciją, neatmeta galimybės išvykti. Emigraciją jie suvokia kaip vieną iš alternatyvų, leidžiančių įgyti tarptautinės patirties ar užsidirbti pinigų. Tai yra galimybė, o ne būtinybė. Iš esmės gyvenimu Lietuvoje jie yra patenkinti ir joje planuoja kurti savo ateitį.

Pabaigai norėusi atkreipti dėmesį į vieną metodologinį aspektą. Kalbėdami apie studijų ir darbo perspektyvas Lietuvoje, studentai daugiausia rėmėsi asmenine, tiesiogine patirtimi. Tuo tarpu, apie tai, kaip yra svetur, jie samprotavo, remdamiesi viešumoje vyraujančia opinija. Kitaip tariant, jų nuomonė yra viešosios atspindys. Gali būti, kad šios viešosios opinijos veikiami, studentai bus linkę pagal ją ir patys elgtis, tačiau taip pat negalima atmesti tikimybės, kad susidūrus su emigracijos galimybe konkrečiai, jų nuostatos gali pasikeisti.

Nuorodos

- 1 Europos darbo mobilumo portalo informacija, 2007. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eures/>
- 2 Migracijos metraštis 2006. Vilnius: Migracijos departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos, 2007 [interaktyvus]. *Migracija.lt*, [žiūrėta 2007 m. kovo 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/MD/metraštis2006.htm>.
- 3 Sipavičienė A. Šių dienų lietuvių emigracija: situacija, problemos, perspektyva // Gailiūtė

K. Lagaminą kraunu: gidas neturistams po 12 šalių. Vilnius: Tyto alba, 2006, p. 15–22.

- 4 Apklaustų studentų sąrašas pateikiamas straipsnio pabaigoje.
- 5 Čia ir toliau laužtiniuose skliaustuose pateikiamos nuorodos į cituojamus interviu. Jų sąrašas pateiktas straipsnio pabaigoje.
- 6 Ryšių tarp migrantų gyvenamosios ir gimtosios vietos palaikymą apibrėžia transnacionalizmo samprata, kurią plėtojo Basch (1994), Massey (1994), Portes (1997), Heisler (2000), Vertovec (2002) ir kt.

Tyrimo metu atliktų ir straipsnyje cituojamų interviu sąrašas:

- [01] – interviu su 21 metų vaikinui, VU 3 kurso informatikos specialybės studentui;
- [02] – interviu su 23 metų mergina, VU ryšių su visuomene M1 kurso studente;
- [03] – interviu su 21 metų mergina, MRU teisės ir valdymo specialybės 4 kurso studente;
- [04] – interviu su 21 metų vaikinui, VU 3 kurso fizikos specialybės studentui;

- [05] – interviu su 20 metų vaikinui, VU informologijos specialybės 2 kurso studentui;
- [06] – interviu su 21 metų vaikinui, VGTU aviacijos mechanikos 2 kurso studentui;
- [07] – interviu su 22 metų vaikinui, VU fizikos specialybės 3 kurso studentui;
- [08] – interviu su 22 metų mergina, VU finansų specialybės M1 kurso studente;
- [09] – interviu su 19 metų mergina, VU psichologijos specialybės 1 kurso studente;
- [10] – interviu su 19 metų mergina, VU verslo vadybos specialybės 1 kurso studente.

SKAČKAUSKAITĖ Asta

INTERNATIONAL LITHUANIAN MIGRATION: HOW STUDENTS LOOK AT IT

The results of a study of Lithuanian students' migrational attitudes are presented in this article. A qualitative analysis was done in order to find out students' thoughts about, and attitudes, towards the migrational processes that take place in Lithuania today. By answering open-ended questions, ten students from various Lithuanian universities shared their experience and offered their opinions about studying and working in Lithuania and abroad. The merits and demerits of the current situation were related to their own present and potential migratory motivations.

The study revealed that in talking about emigration they had in mind short-term work migration first. This was seen as an opportunity to gain experience and save money. The results also showed that different expectations were applied to working in Lithuania and working abroad. The only demand set for working abroad was that the pay be good, while working in Lithuania had to meet self-expression needs in addition to providing good pay and the opportunity of working in a field matching one's qualifications.

Rose LERER COHEN

The Israel Southern African Oral History Project: A Survey Of South African Jews In Israel

The Israel Southern African Oral History Project is being carried out within the framework of the Lithuanian Memorial Foundation. The aim of the project is to undertake a survey of South African immigrants to Israel. This article will describe the Israel Southern African Project and the pilot study carried out within the framework of the project. In addition it will discuss Eastern European immigration, mainly Lithuanian to South Africa.

South African immigration to Israel makes for a unique study. A large number of immigrants were not born in South Africa and immigrated to South Africa from Eastern Europe, mainly Lithuania, and then from South Africa to Israel, thus immigrating twice in their life time. There are immigrants who are first generation South Africans; they were born in South Africa, grew up there, and then immigrated to Israel. There is another group, whose parents and sometimes grandparents were born in South Africa and who immigrated to Israel.

According to Shimoni (1980), immigrants arrived (in South Africa) with a strong sentiment of the Land of Israel; therefore, the

dominant role which the Zionist movement played in Lithuania had a formative influence in the evolution of South African Jewry, and the Zionist nature of the community can be traced to the Litvak legacy.

Levin (2000) states that in Lithuania, the Jews expressed their feeling for the Land of Israel by joining the Hibbat Zion Movement in large numbers and by supporting those who chose to settle in Palestine. During the era of Independent Lithuania, numerically the Zionists made up the largest political group within Lithuanian Jewry. Spontaneous demonstrations were held with tens of thousands in support of events in Zionist History, such as the Balfour Declaration and the opening of the Hebrew University. Many were active in the range of Zionist groups and activities in the towns and provinces.

There were numerous reasons for Eastern European migration to South Africa and other countries in the world. These ranged from the escape from poverty over the intolerance of the Tsarist regime to the aspiration to building a new life, There were those who yearned to join family, friends and loved ones who had

immigrated to South Africa and had made a new life there. Many of the immigrants had received reports that life in South Africa was easier and the scope for success enormous, thus motivating their wish to immigrate.

Hotz (1963) states that from the data gathered from the document collection of Morris Alexander K.C. M.P., light is shed on the fact that from the beginning of 1904 to the middle of 1906 more than half the immigrants to South Africa were born in Lithuania and 30 percent in Latvia (Courland) and Poland; and their places of origin were spread over nearly 300 towns in Eastern and Central Europe.

He continues that a statistical breakdown of the birthplaces of the group, as far as the recorded names of the localities are identifiable, shows that Lithuania, Poland, Latvia, and Estonia accounted for 80% of the immigrants. Lithuania made the biggest contribution, with a Jewish population of about 200,000. The majority of the towns and villages in Lithuania are represented in the records.

Fifteen Lithuanian towns are mentioned as immigrant birthplaces. The majority of the immigrants mentioned Kovno (Kaunas) as their birthplace, while Panavėžys, Šiauliai and Plungė follow. It should be noted that Vilna (Vilnius) has been included in Lithuania in this study.

By 1910 the sources and patterns of Jewish immigration to South Africa had been set and the basic framework of communal organization had been established. The number of Jews in the country had risen from about 4,000 in 1880 to 38,101 in 1904. The number reached 46,000, according to the census of 1911, representing 3.7% of the white population.

In the 30 year period from 1880 and 1910, some 40,000 immigrants entered South Africa. This was in fact the peak of the Jewish influx into South Africa. Thereafter a relative decrease ensued and less than 30,000 entered the country between 1910 and 1948. The census of 1946 showed that the Jewish popula-

tion was over 104,000 making up 4.8% of the white population. Therefore by 1910, the core of the Jewish population was already present in South Africa. In the years 1924–1929 there was another large wave of Jewish immigration. In 1924, 70% of the immigrants to South Africa from Eastern Europe came from Lithuania, 10% from Poland, 8% from Latvia, and 12% from Russia. The number of Jewish immigrants from Lithuania to South Africa dropped steadily from 1927 and in 1930, the Lithuanian proportion stood at 58%. By 1930, the year of the introduction of the Quota Act, immigration to South Africa almost disappeared. The vast majority of these immigrants came from Lithuania.

Jewish immigrants came to South Africa by ship with the major port of entry being at Cape Town, although a minority entered at Port Elizabeth, Durban, and Lourenco Marques (now Maputo). The major waves of migration occurred from 1895 onwards. Shipping agents, Knie and Co. and Spiro and Co., had sub-agents in shtetls who accepted bookings for passage to South Africa. Many came first to Grimsby or London and were taken to the Poor Jews' Temporary Shelter in Leman Street in the East End of London.

A smaller number passed through Hamburg or Bremen. Many of the Jews embarked initially at the ports of Libau and were transported on small cargo boats under crude conditions to England. A smaller number passed through Hamburg or Bremen. In one year from November 1902, 3600 out of 4500 inmates of the Shelter went onto South Africa. From here most went on the Union Castle Line to the Cape (www.jewishgen.org/SA-africa/pjts/index.htm). A number of immigrants also passed through Rotterdam and Antwerp.

The Israel Southern African Oral History Project

A large number of South Africans settled in Israel prior to the establishment of the State. Since the establishment of the State, South Africans have been instrumental in establishing a number of agricultural and urban settlements. They have been active in the Arts, Government, the Foreign Service, Medicine, Science, and Sports, and have made a major contribution in developing Israel's Air Force, radar, and medical corps. South Africans have contributed to every aspect of Israeli life and community, from volunteerism to entrepreneurship. It is estimated approximately 22,000 South Africans have immigrated to Israel.

The aim of the project is to undertake a survey of South African immigrants to Israel. In particular, the project will explore the following issues:

- Intergenerational migration patterns
- Motivations for immigration to Israel
- The Jewish, communal and religious identity of 'migrants'
- Acclimatization and acculturation
- Contribution of South African immigration to Israel

In exploring these issues the project will build upon previous studies on the Jewish Diaspora utilizing oral history. This survey will serve a template for other South African Jewish movements to Australia, Great Britain, the United States, and other transoceanic destinations.

Methodology: 800 interviews will be achieved over a period of two years. To achieve this, the country will be divided in four regions: North, Centre, Jerusalem, and the South with teams of suitably experienced interviewers carrying out interviews on a one-to-one basis using up to date digital technology. All interviews will be electronically stored at the Lithuanian Memorial Foundation.

The project will thus focus upon:

- Conducting interviews
- Transcribing the information gleaned from the recordings

- Extracting information and entering this into an Excel datasheet

- Publishing outputs generated through this process

Output: The project outcomes include:

- An online web-based resource
- A databank of oral history interviews and transcripts
- A monograph

The vignettes presented below follow a pilot study where fourteen interviews took place in a number of locations all over Israel. Ten of the interviewees were men and four were women. There were two couples amongst the sample. One couple was interviewed together and the other separately.

The scope of the interviews is far larger than the data represented below. It should be noted that the data presented focus mainly on Eastern European immigration to South Africa and were extracted in this manner for the purposes of this article.

T. M. My maternal grandmother was from Vilna. She had a small workshop, and she employed people as dressmakers. My grandfather was a builder. There were seven children, four brothers and three sisters. Long before the war, one uncle immigrated to the United States, one went to Argentina and then from there to Johannesburg. Two siblings remained in Kovno and three were in Vilna. My mother came to South Africa in 1933 or 1934 to her brother in Johannesburg. My grandmother was murdered in the Holocaust, and one of her brothers survived in Dachau with one son and the wife. Another brother survived in Russia. My uncle from Dachau landed up in America and came to Israel in the 1970s. My mother was twenty six or twenty seven years old when she came to South Africa.

S. L. My parents originated from Dagda, Latvia. I arrived in Johannesburg, South Africa in 1922 with my parents. I was seven years old and an only child. Mother had two brothers living in South Africa, who sponsored the L. family's journey to South Africa.

I. K. My grandparents were born in Lithuania. But they either died before or perished in the Holocaust, they never came to South Africa. My mother's brothers and sisters perished in the Holocaust. My mother came from a town called Vilkavishki (I think). My father came to South Africa in his late twenties, some of his siblings, a brother and a sister came to South Africa, particularly in contact with mother's side of the family. Mother came to South Africa and worked as a seamstress. (Her parents didn't lose their life in the Shoah, but her siblings did. Her brother in the town of Vilkavishki refused German orders and was killed)

I. K. My father is from Šiauliai (Lithuania) and came to South Africa at the end of the 1920s.

Three brothers and two sisters came to South Africa before and his siblings brought him out.

Both my parents left Lithuania, because of economic reasons. My paternal grandfather's parents lived in town Kibelsk near Vilkomir. My maternal grandfather came from Kaltinėnai in Lithuania.

H. K. My parents came to South Africa at an early age from Lithuania. My father came to South Africa at the age of fifteen or seventeen and my mother a few years after that.

H. H. My family is from the Latvian town of Libau (Liepāja), where I was born. My father left the town when I was 2 years old. Three of his brothers and three of his sisters had gone to South Africa. My mother, my brother and myself remained in Libau for a further eight years until we came to South Africa. We went to a Jewish Day School in German medium and had private lessons in English so that when we came to South Africa we would know a little bit.

H. T. My grandfather came to South Africa from the Lithuanian from Salantai, be-

fore the Boer War. My Parents came to South Africa from Lithuania. My mother came via England where she was partially educated.

D. P. Both sets of my grandparents are from Lithuania. My maternal grandmother came to South Africa in 1898. My father's side of the family came to South Africa in 1893. They came from villages in the area of Kovno.

C. B. My mother came from Slonin Poland/Russia to South Africa in 1921; she was nine when she came out. My father's family came from Minsk to South Africa. My parents were born in South Africa.

A. C. Both sides of my family are from Lithuania. My maternal grandparents first went from Lithuania to the United States and left there for South Africa. My father's parents came out from Lithuania from a place called Padovich. Two of his elder siblings went to the United States.

S. R. Both my parents came to South Africa from Lithuania. My father came from Kelmė, he came to South Africa in 1901. My father (M.R) was one of one of ten children and nine came to South Africa around the turn of the century. The tenth daughter stayed behind and married a Russian.

These vignettes provide a small representation of Eastern European immigration to South Africa. The analysis of these data establishes that the majority of grandparents of the interviewees were born in Eastern Europe, mainly Lithuania, and they did not immigrate to South Africa. Regarding the parents of the interviewees, the majority of parents were born in Eastern Europe, mainly Lithuania, while a small number were born in England or South Africa. A large number of the interviewees were born in South Africa, while a number were born in Eastern Europe or England.

These data provide a basis for the study of the migration patterns of the South African Jewish community. The Israel Southern African Oral History Project is of ultimate importance due its wide scope; as the data created by this project will enable researchers investigate the many facts of the unique South African Jewish community.

REFERENCES

- Feldberg, L. (1965) *South African Jewry : A survey of the Jewish Community; Its Contributions to South Africa; Directory of Communal Institutions: and a Who's Who of Leading Personalities*. Feldhill Co Pty Ltd.: Johannesburg.
- Gillon, P. (1992) *Seventy Years of Southern African Aliya: A Story of Achievement*. Adar Ltd.: Israel.
- Hotz, L. (1963) *Jewish Affairs* reprinted in Robins G. (ed) (2004) *South African Jewish Board of Deputies (Cape Council) 1904-2004: A Century of Challenges*.
- Levin D. (2000) *The Litvaks: A Short History of the Jews of Lithuania*. Jerusalem: Yad Vashem.
- Shimoni, G. (1980) *Jews and Zionism: The South African Experience*. Oxford University Press: Cape Town. www.jewishgen.org/SAfrica/pjts/index.htm

LERER COHEN Rose

IZRAELIO PIETŲ AFRIKOS PASAKOJAMOSIOS ISTORIJOS PROJEKTAS: PIETŲ AFRIKOS ŽYDŲ IZRAELYJE APŽVALGA

Izraelio Pietų Afrikos pasakojamosios istorijos projektas, su kuriuo autorė supažindina šiame straipsnelyje, vykdomas finansuojant Lietuvos atminimo fondui. Projekto tikslas –

tyrinėti Pietų Afrikos žydų imigrantų pasakojimus Izraelyje, kurie XX a. pradžioje emigravo iš Rytų Europos, dažniausiai iš Lietuvos į Pietų Afriką, o vėliau į Izraelį.

Diasporos istorija ir kultūra

Rasa ANDRIUŠYTĖ-ŽUKIENĖ

Lietuvių dailininkai Freiburge ir Vakarų Europos meninė aplinka

1946–1950 metais, Vokietijai dar tik kylant iš griuvėsių, kultūrinis gyvenimas šioje karo nusiaubtoje šalyje buvo stebėtinai aktyvus – rengtos prancūzų modernistų ir naujojo vokiečių, prancūzų, amerikiečių meno parodos, veikė dramos teatrai ir operos¹. Sprendžiant iš negausių ir dažniausiai nekonkretizuotų prisiminimų ir nuotraukų fragmentų, lietuvių dailininkai, pasitraukę į Vakarus, aktyviai domėjosi anuometine Europos kultūra – lankė muziejus ir parodas, diskutavo tarpusavyje. Tačiau kaip konkrečiai tai atsispindėjo dailininkų veikloje, kūrybiniame darbe, mąstyse, ar įtakėjo, keitė Lietuvoje suformuotas nuostatas? Šio straipsnio *tikslas* – atsižvelgiant į pokarinės Europos kultūrinio gyvenimo faktus, remiantis archyvine ir epistoline medžiaga, pabandyti konkrečiau nustatyti lietuvių dailininkų, daugiausiai susibūrusių Freiburge, santykį su juos supusia Vakarų Europos kultūra. Įsigilinimas į šį procesą ryškiau atskleistų vienos kultūrinės inteligentijos dalies, dailininkų bendruomenės požiūrį į išeiviams svarbiausią pasipriešinimo ar prisitaikymo klausimą. Tyrimo *objektu* pasirinkta Freiburgo dailės ir amatų mokykla² – meninė

institucija, kurios veikla (pasirinkta ideologija, mokymo programos, parodų pobūdis) reprezentavo 5 deš. II pusės lietuvių dailės pobūdį ir taip pat lietuvių dailės ateities viziją. Straipsnyje nemažai dėmesio skiriama šios mokyklos įkūrėjui Vytautui Kazimierui Jonynui, kurio asmenybė, aktyvi kūryba ir organizaciniai sprendimai turėjo lemiamos reikšmės lietuvių dailės raidai išeivijoje.

Freiburgo dailės ir amatų mokykla, skirta užsieniečiams, veikė prancūzų valdomoje Vokietijos zonoje. 1946 metais mokyklos sąrašuose buvo 45; o 1949 metais jau mokėsi 135 studentai³. Studijavo apie 10 tautybių žmonių. Daugiausia studentų buvo lietuviai, tačiau būta ir kitų Vidurio ir Rytų Europos tautų atstovų: latvių, estų, vengrų, rumunų, čekų, slovakių, ukrainiečių⁴. Prancūzų okupacinė valdžia Vokietijoje suteikė leidimą steigti šią mokyklą, kadangi vadinamųjų „perkeltųjų asmenų“⁵ užimtumo klausimas buvo gana opus. Apgyvendinti senose kareivinėse, pabėgėliai neturėjo darbo, ir, dažniausiai nieko neveikdami, leido niūrias, monotoniškas dienas. Jonynas, meno mokyklos steigimo idėjos autorius, yra rašęs: „Mačiau daug nihilizmo,

daug pasyvumo – ir reikėjo sužadinti žmogaus aktyvųjį pradą. <...> Ta meno mokykla buvo geras šansas pradėti nuo savęs; imtis veiklos“⁶. Perkeltųjų asmenų stovyklose buvo atsидūręs didžiulis kultūrinis lietuvių potencialas, daug inteligentijos – mokytojų, dėstytojų, gydytojų, teisinininkų, rašytojų. Mesti fizinius darbus ir bandyti užsiimti kultūrine veikla tapo įmanoma tik karui pasibaigus, 1945 metų antrojoje pusėje. Nors sąlygos buvo sunkios, 1945–1948 metų laikotarpiu stovyklose vyko aktyvi švietimo ir kultūros veikla. Nuo 1946 metų Vokietijos stovyklose jau pastebimas didesnis susirūpinimas kultūros reikalais – įsteigtas Lietuvos kultūros fondas, Kultūros taryba, kurios paskirtis – derinti atskirų kultūrinių šakų veiklą tremtyje⁷. Taip ieškota ne tik palankesnės socialinės ir kūrybinės aplinkos.

Atskirų asmenų kultūrinė veikla buvo gana aktyvi, tačiau dažniausiai ji buvo kreipiama asmeninės sėkmės takeliu ir siejama su lokalia tautine bendruomene. Pirmoji lietuvių dailės tremtyje ekspozicija buvo atidaryta 1945 metais Würzburge. Apskritai lietuvių bendruomenei skirtų parodų, grupinių⁸ ir personalinių⁹, buvo surengta nepaprastai daug. Šiek tiek mažiau dailininkų siekė reikštis tarptautiniu lygmeniu¹⁰. Tačiau dailininkai energingai ieškojo galimybių kurti. Tapytoja-dekoruotoja Vladislava Sofija Stančikaitė-Abraitienė įvykdė bažnyčios užsakymą – tapė altorinį paveikslą, Kazys Varnelis sukūrė freskas viename vienuolyne, projektavo Kauno Prisikėlimo bažnyčios sienų tapybą. Grafikai Povilas Osmolskis, Zenonas Kolba bendradarbiavo vokiečių spaudoje, iliustravo knygas. Paulius Augius-Augustinavičius išleido iliustruotą *Žalčio pasaką*, o kartu su Vaclovu Ratu-Rataiskiu, Viktoru Petravičiumi ir Telesforu Valiumi – bendrą monografiją¹¹.

1946 metais Freiburge įsteigta meno mokykla nebuvo pirmasis lietuviškas dailės centras pokarinės Vokietijos žemėje. Dar 1945 metų viduryje dailininkai Česlovas Janušas, Povi-

las Kaufmanas ir Vladas Vijeikis Würzburgėje įsteigė studiją, kurioje mokė taikomosios dailės dalykų. Kita, Vaclovo Rato-Rataiskio piešimo klasė, 1949 m. veikė Augsburgio stovykloje, o Stančikaitės-Abraitienės ateljė mokėsi netgi svetimtaučiai. Tačiau šios studijos nepasiekė institucinio įteisinimo, o galbūt jo ir nesiekė, kadangi „žmonės be vietos“ nuolat galvojo apie išvykimą Lietuvon arba apie emigraciją. Šiuo požiūriu Jonyno pozicija buvo išskirtinė. Būdamas labai gyvos prigimties, suvokdamas neigiamus pasyvaus buvimo, neaiškaus laukimo, „emigracinio nuovargio“ padarinius, Vokietijoje jis užėmė ypač aktyvią poziciją, sugebėjo atmesti stingdantį laikinumo sindromą ir ėmėsi organizacinės veiklos.

Vos patekęs į Hanau perkeltųjų asmenų stovyklą, Jonynas buvo paskirtas jos viršininku (labai praverė vokiečių, prancūzų, rusų kalbų mokėjimas). Bet greitai metė šią veiklą, nes niekad nenorėjo jokio kito, išskyrus menininko, užsiėmimo. Tačiau jis niekad neatsisakė aktyvios pozicijos visuomenėje, ir įvairiausios jo pareigos, narystės, atstovavimai šiek tiek erzino kitaip menininko paskirtį suprantančius kolegas. Vokietijos lietuvių spaudoje būta diskusijų apie tai, kokią poziciją tremties sąlygomis turėtų užimti menininkas – individualistinę ar visuomenišką¹², vieningos nuomonės nebuvo. Rašytojo Pulgio Andriušio laiške Jonynui, parašytame dailininko monografijos-albumo pasirodymo (1947 m.) proga, taikliai atspindėta dalies kūrėjų pažiūra į kolegas, kurie ne vien kuria, bet ir siekia galios svertų, yra funkcionieriai. Reaguodamas į Jonyno pasisakymus spaudoje apie visuomeninių kultūros įstaigų steigimą, rašytojas retoriškai klausė: „Ir iš viso, apie diriguojamą kultūrinį gyvenimą, ar ne per daug toli šaunam. Menininkas (tik kūrybiškas) visada skeptiškai žiūri į visokias valdybas, direktorystes. Tiesa, menininkas sausuolis visuomet taiko į biurokratų kėdes. <...> Kol bus Jonynai, Galdikai, tol mes palikim kalbas apie įvairias valdybas tiems, kurie jau pakirsti val-

diškai tarnybinio vėžio¹³. Andriušis džiaugėsi Jonyno ir Galdiko kūryba. Bet lietuvių dailininkų bendruomenėje apskritai jau brendo sunkūs ir ilgalaikiai, vėliau net į kitą kontinentą persikeliantys dailininkų organizacijų ir atskirų asmenų konfliktai, ne kartą palietę ir Jonyną.

Ieškodamas būdų dirbti kūrybinį darbą, tikėdamas, kad meno mokymas yra dvasinių vertybių kūrimo ir realizacijos forma, Jonynas pritarė tiems, kurie ragino entuziastingai dirbti savo kultūros ir tautos garbei. Kultūrinė reprezentacija svetimoje aplinkoje, išnykimo, prisitaikymo ar integravimosi klausimus spaudoje kėlė rašytojas Bronys Raila. Jis piešė tokį lietuvių kultūrinės situacijos vaizdą: „Slankiojam svetimoj publikoj, kuri domisi mūsų kūryba, mūsų dvasine inteligencija, mūsų civilizaciniu lygiu, dvasiniu turtingumu, mūsų kultūriniais ir civilizaciniais laimėjimais“, todėl, atsisakius parapijinio snobizmo, būtina „su visų rūšių savo kūryba išsimušti į svetimą publiką“¹⁴. Aukščiau minėtame laiške Andriušis yra užfiksavęs tokią nuomonę apie lietuvius: „Mano mažame miestelyje vokiečiai, susidūrę su lietuviškais leidiniais, parengimais, sako: „*Ein reges Völkchen!*“¹⁵ „Malonu priklausyti tautelei, kuri turi Jonynus, Valius, Augius“¹⁶, – taip žaismingai nusiteikęs laišką užbaigė rašytojas.

Marga ir nevienalytė buvo kultūrinė aplinka, kurioje subrendo Freiburgo meno mokyklos idėja. Suprasdamas, kad Vokietijos žemėje karo pabėgėliai bus tik laikinai (jau 1949 metais prasidėjo tolesnės emigracijos procesai), kuriamos meno mokyklos tikslus Jonynas formulavo strategiškai įžvalgiai, numatydamas ne vien trumpalaikę praktinę ir socialinę meno studijų naudą. Tai buvo siekiai pažindinti kitų valstybių gyventojus su lietuvių menu, rengti parodas, spausdinti leidinius, atrinkti gabiausius studentus tolesnėms meno studijoms Vakarų Europoje ir lietuvių meną integruoti į tarptautinį kontekstą. Freiburgo meno mokykla, vadovaujama Jo-

nyno, visus šiuos tikslus vykdė ir tapo svarbiu lietuvių emigrantų kultūrinės politikos ir ideologijos formavimo bei realizavimo tašku.

Freiburgo meno mokyklos atsiradimas susijęs su atsitiktinumu – netikėtai atsinaujinusia Jonyno ir buvusio Kauno universiteto profesoriaus Raymondo Schmittleino, prieš karą Vytauto Didžiojo universitete dėsciusio prancūzų kalbą, pažintimi. Dar Kaune juos buvo suartinusi prancūzų kultūra ir kalba, malonūs susitikimai Lietuvių-prancūzų draugijoje. Dabar – abu svetimoje žemėje. Buvęs Taikomosios dailės instituto direktorius, žinomas Lietuvos menininkas – „asmuo be vietos“. Buvęs universiteto profesorius, prancūzų kalbos vadovėlio ir knygų apie Lietuvą autorius anuo metu – pergalę atšventusių sąjungininkų armijos generolas, prancūzų okupacinės zonos visuomeninio švietimo reikalų direktorius. Ne be jo pagalbos prancūzų zonos valdžia pastebėjo Jonyno organizacinius ir kūrybinius pasiekimus. Jiems turėjo daryti nemažą įspūdį tai, kad šis karo pabėgėlis – Prancūzijos Garbės legiono karininkas. Schmittleino dėka gavęs nemažą prancūzų pasitikėjimo kreditą, Jonynas persikėlė gyventi iš Hanau, amerikiečių zonos, į prancūzų valdomą teritoriją ir Freiburge, Breisgau slėnyje prie Schwarzwald kalnų, pradėjo kurti meno mokyklą¹⁷.

Kadangi mokykla buvo skirta visiems pabėgėliams, mokytojų teko ieškoti tarp visų tautybių žmonių. Prancūzų zonos vadovai viešai paskelbė apie šios mokyklos įsteigimą. Įvairių meno sričių specialistai ir būsimi studentai buvo kviečiami atvykti į Freiburge esančią UNRA organizacijos būstinę. Nors buvo siūlomos geros sąlygos, atsišaukė vien lietuviai, kitataučių dėstytojų neatsirado. Jonyno nuomone, neramos, kupinos nežinios „emigrantinės nuotaikos“ ir atlyginimas, žadamas mokėti bevertėmis hitlerinėmis markėmis, buvo dvi priežastys, nulėmusios menką susidomėjimą jo idėja¹⁸. Į Freiburgą atvyko keramikai Antanas Muraitis, Eleonora Marčiulionienė su vyru skulptoriaumi Aleksandru

Marčiulioniu, tekstilininkai Antanas ir Irena Tamošaičiai. Piešimą dėstyti pasisiūlė Vytautas Kasiulis ir Teisutis Zikaras, braižybą – inžinierius Vytautas Kmitas. Buvęs Vilkaviškio apskrities gydytojas dr. Izidorius Kaunas įsidarbino dėstyti plastinės anatomijos, o Aleksis Rannitas vedė keturių metų meno istorijos kursą. Spalvinga buvo užsienio kalbų žinovų grupelė: vokiečių kalbos studentus mokė poetas Henrikas Nagys ir Magdalena Galdikienė, o prancūzų – Alfonsas Nyka-Niliūnas, Henrikas Nagys ir Jadvyga Aleksandravičienė.

Pareigos darbuotojams Jonyno buvo paskirstytos gana išradingai. Valius tapo ne tik grafikos studijos vedėju, bet ir kanceliarijos viršininku (vėliau vedėjo pareigas perėmė Alfonsas Krivickas). Antanas Tamošaitis buvo audinių studijos vedėju, bet jam priklausė ir mokyklos inventoriaus priežiūra, studentų uolumo kontrolė, ir netgi švaros ir drausmės klausimai. Vizgirdos veikla neapribota vien vadovavimu tapybos studijai. Jam teko pareiga rengti bendruosius studijų planus, mokyklos statutą ir rūpintis pokario sąlygomis nepaprastai svarbiu klausimu – kuru, tai yra organizuoti malkų kirtimą, krosnių pastatymą ir užsiimti patalpų apšildymo nuolatine priežiūra¹⁹.

Pirmiausia Kanderno miestelyje, keliolika kilometrų nuo Freiburgo, įsikūrė piešimo klasės ir keramikos studija. Vokietis keramikas, pavarde Bampi, „mielai leido naudotis medžiagomis ir patalpomis. <...> Mielai leido, nes tikriausiai žinojo, kad kito pasirinkimo neturėjo“²⁰, – atsiminimuose rašė Jonynas. Vėliau, įsirengus patalpas Freiburgo pietiniame pakraštyje²¹, keramikos studija taip pat buvo atkelta į miestą. 1946 m. liepos 11 d. atsidarė grafikos, audimo, skulptūros studijos, kiek vėliau – ir tapybos studija. Patiems teko tvarkyti patalpas, gaminti inventorių. Keramikai pasistatė krosnis, susikonstravo stakles ir presus. Panašiai vertėsi ir audimo skyrius. Daiktais ir pinigais pirmieji sušėlpė Jungtinių Amerikos valstijų lietuvių BALF'as, vadovau-

jamas kunigo daktaro Juozo Končiaus²². Trūko dažų, popieriaus, siūlų; reikėjo užmokėti pozuotojams, parūpinti plytų, smėlio, gėlių naturmortams; teikti šventines dovanas gubernatoriui ir kitiems valdininkams mokslo metų užbaigimo ir kitokiomis progomis – visa tai buvo direktoriaus Jonyno kasdieniniai rūpesčiai²³.

Freiburgo dailės ir amatų mokykla veikė ketverius metus. Ji buvo orientuota į taikomąją dailę, į amatus, ir tai buvo vienintelė palanki sąlyga siekiant įrodyti prancūzų valdžiai, kodėl meno mokykla turėtų egzistuoti. Maždaug porą metų pasibaigus karui buvo tikima, kad išblaškyti lietuviai grįš namo, kad meno ir amatų pagrindus Freiburge įgavęs jaunimas bus reikalingas Lietuvoje. Pirmųjų mokslo metų užbaigimo proga direktorius džiaugėsi, kad mezgimo ir audimo skyriaus auklėtiniai jau sugeba išpildyti įvairius užsakyms, o grįžę į laisvą ir nepriklausomą Tėvynę, jie bus pirmieji kvalifikuoti darbininkai sugriautai Tėvynės kultūrai atstatyti²⁴. Pokario sąlygomis išryškėjusi instinktyvi išlikimo būtinybė ir prisitaikymo naujose sąlygose poreikis lėmė Freiburgo mokyklos konservatyvumą. Po vienerių mokyklos veiklos metų vis dar buvo tikima, kad pasitraukimas iš Lietuvos laikinas.

Kadangi mokykloje susirinko dauguma buvusios Kauno meno mokyklos ir Taikomosios dailės instituto pedagogų, studijų programa ir struktūra beveik nebuvo pakeista²⁵. Daug dėmesio buvo skiriama akademiniam piešimui, tapybos pagrindams ir bendram kūrybiškumo ugdymui. Pavyzdžiui, piešimo dalyko planuose numatytas gana didelis krūvis: kas mėnesį, priklausomai nuo semestro, reikėjo padaryti po dvi arba tris portretų arba aktų studijas, o namų darbams numatyta po keturiasdešimt eskizų kiekvieną semestrą²⁶. Direktorius Jonynas laikėsi nuomonės, kad meno mokyklose reikia suteikti amato pagrindus, idant vėliau prastas techninis pasirošimas nebūtų kliūtis kūrybiniam suma-

nymams. Kaip ir Kaune, didelis dėmesys buvo skiriamas lietuvių liaudies meno tradicijų puoselėjimui. Meninių tradicijų tęstinumo idėja atrodė būtina ir prasminga, nes tai buvo taip pat ir dvasinis ryšys su palikta Tėvyne²⁷.

Dailininkų, kūrusių egzilyje, darbai buvo nuolat persmelkti prarastosios Tėvynės ilgesio. Galbūt tai Rytų europiečiams būdingas mentaliteto bruožas, bet tokį reiškinį sutinkame ne vien dailininkų, bet ir, pavyzdžiui, rašytojų kūryboje: prarastosios gimtinės vaizdai tebebuvo vyraujantis kūrybos motyvas, o pasikeitusios tikrovės ženklams jų kūryboje vis dar nebuvo vietos, ji tarytum neegzistavo. Beje, kai kurių egzilyje gyvenusius menininkų kūryboje naujos tikrovės apraiškos pradėjo atsirasti tada, kai šie žmonės įsikūrė Vakarų šalyse. Bet plačiau prasme klausimai apie kūrybos šaltinius, menininko identitetą, integraciją ar atsiribojimą buvo visada aktualūs, pamatiniai šiai kartai, gimusiai ir brendusiai prieškario Lietuvoje.

Štai kaip kultūrinę atmosferą prancūzų valdomoje Vokietijos dalyje apibūdino operos solistė Gražina Matulaitytė-Rannit: „Reikia pripažinti kad prancūzų zonoj kaip jokioj kitoj turim begales kultūrinių ne tik pramogų, nes atvažiuoja nuo lengviausio žanro grupės iki rimčiausių solistų ir artistų, bet ir parodų, knygų, žurnalų ir t. t. Buvo kelios parodos paveikslų čia, Tübingene ir Baden Badene. <...> O yra jų čia nemažai ir nepaprastos, tai senų meisterių, tai prancūzų nuo impresionisto Renoir'io iki modernaus meno Picasso. Knygų begalės, taip pat rimtų žurnalų literatūros ir meno“²⁸.

Prancūzų kultūrinė veikla taip pat ir Jonynui darė didelį įspūdį. Atsiminimuose jis yra rašęs, kad „jau parklupdytoje Vokietijoje prancūzai pradėjo ruošti labai geras meno parodas, įsteigė Freiburge savo biblioteką ir prancūzų kultūros institutą. Mums ir mūsų studentams, kurie rimčiau žvelgė į savo studijas, tokios meno parodos atvėrė akis, nes jie galėjo pamatyti tuos žinomų autorių origina-

lus – Matisse, Picasso, Rouault ir daugybę impresionistų su Bonnard priekyje²⁹. Parodas, ypač tas, kurios vyko prancūzų ir amerikiečių zonose, Freiburge, Augsburg, Konstanzoje, Miunchene Jonynas kartu su Rannitu aktyviai lankydavo ir aptarinėdavo. „Mūsų vyrai entuzjasmuojasi ir lekia kur tik išgirs kokią parodą“³⁰, 1946 metų laiške seseriai rašė Gražina Matulaitytė-Rannit. Yra išlikusi nuotrauka, užfiksuojanti Jonyną ir Rannitą vienoje modernaus meno ekspozicijoje, greta abstrakčios skulptūros ir Willi Baumeister, jau garsėjusio vokiečių abstrakcionisto, kūrinio. Bet ar nauji įspūdžiai anuomet veikė atskirų individų kūrybą, ar keitė lietuvių dailės veidą? Kol kas, neparašius išsamios studijos apie lietuvių dailės gyvenimą Vokietijoje, tikriausiai neįmanoma į šiuos klausimus atsakyti konkrečiau, tačiau galima nubrėžti anuometinių kultūros procesų punktą.

Vokietijos kultūrinis gyvenimas buvo intensyvus ir dinamiškas. Abstrakčioji tapyba parodų salėse, Jean Paul Sartre egzistencialistinės knygos ir jo veikalų pastatymai vokiečių teatre, diskusijos apie abstrakciją ir formalizmą – tai kertiniai bekylančios iš griuvusių Vokietijos spartaus kultūrinio kilimo 5 deš. antrojoje pusėje, momentai³¹. Karą laimėję sąjungininkai dėjo daug pastangų, kad buvusi nacistinė diktatūra kultūros srityje būtų kuo greičiau užmiršta. Rytų zonoje, valdomoje sovietų generolų, greitai prasidėjo socialistinio realizmo propagavimas. Vakarų zonoje skaitytojai susipažino su dabartine amerikiečių literatūros kūrėjų Thorntono Wilderio, Ernesto Hemingway'aus, Williamso Faulknerio knygomis. Sartre'o kūrinių *Morts sans sepulture* (*Nepalaidoti mirusieji*), *La Putain respectueuse* (*Garbinga šliundra*), *Les Mouches* (*Musės*) pastatymai teatruose buvo rodomi su didžiuliu pasisekimu.

Ne vien Berlyne, bet ir Freiburge bei Miunchene 1946 m. eksponuotoje parodoje *Moderne französische Malerei* (*Modernioji prancūzų tapyba*) triumfavo vokiečių Wols (Alfred Otto

Wolfgang Shulze) ir vokiečių kilmės prancūzų tapytojas Hans Hartung. Karo sukrėstoje, svetimų kariškių ir „žmonių be vietos“ pilnoje šalyje įvairiautė publika ypatingą pagarbą jiems reiškė ne vien dėl to, kad jie sugebėjo įsitvirtinti Paryžiaus meno scenoje, bet ir dėl sudėtingų jų gyvenimo posūkių, galbūt panašių į nevieno pabėgėlio istoriją. Wols 1939–1940 buvo internuotas Prancūzijoje, Hartung karo metais tarnavo prancūzų svetimšalių legione ir 1945 m. sugrįžo į Paryžių.

Augsburge, pietų Vokietijos mieste, kur glaudėsi tūkstančiai pabėgėlių iš Lietuvos, 1947 metų žiemą įvyko pirmoji pokarinės Vokietijos abstrakčiojo meno paroda, pavadinta *Extreme Malerei (Kraštutinių tapyba)*. Lankytojai susipažino su svarbiais vokiečių abstrakcionizmo menininkais Willi Baumeister, Werner Gilles, Fritz Winter ir kitais. Nežinome, apie ką kalbėjosi ir kaip šį Vokietijos meninio gyvenimo įvykį vertino lietuviai, tačiau visiškai paprasta atsekti stilistines paraleles tarp šios parodos plakato architektūrinio motyvo ir lietuvių kultūros žurnalo *Žvilgsniai*, leisto Augsburgėje, iliustracijų. Svarbus Vokietijos meno žurnalas *Das Kunstwerk*, vienas iš trijų svarbiausių pokarinės Vokietijos meno žurnalų³², vieną 1947 metų numerį paskyrė abstrakčiai tapybai. Diskusijos dėl abstrakcijos Vokietijoje 5 deš. II pusėje jau turėjo rimtus teorinius ir praktinius pagrindus. Buvo svarstoma Willi Baumeister neseniai paskelbta teorija apie nežinomybės menę (*Das Unbekannte in der Kunst*) teoriją. Karlsruhe'je, Mannheime ir Düsseldorf'e amerikiečiai demonstravo Amerikos bedaikčio meno parodą (*Gegenstandlose Malerei in Amerika*). Wilhelm Worringer 1948 metų darbuose svarstyta formalizmo kryptis vokiečių tapyboje ir galimi publikos santykiai su abstrakčiuoju menu³³.

Anuometinis Europos menas buvo svarbi Freiburgo dailės ir amatų mokyklos veiklos gairė. Galima tik priminti, kad dar prieškario Lietuvoje Prancūzijos menas padarė didžiulę

įtaką Lietuvos meno modernizacijos procesams³⁴. Tad prancūzų menas, kaip bendra vakarietiškosios meno tradicijos dalis, buvo svarbi, aktuali Freiburge studijuojančiam jaunimui. Jonynas rašė: „Suprantama, kad mus prancūzų zonoje veikė prancūzų menas. Freiburge buvo surengta didelė ir plati jų meno paroda su Matisse, Braque, Picasso ir impresionistų kūrinių. Prancūzų instituto biblioteka ir spauda buvo tas pokarinis Vokietijos meno klimatas, kurio pozityvi įtaka turėjo veikti ir mūsų freiburginės studentijos inspiracijas³⁵. Jonyno žodžiuose justis netvirtumas ir abejonė: „turėjo veikti“. Direktorius pripažino, kad „mokyklos mokytojai buvo apsikasę savo senuose „apkasuose“, nors ir juos stimuliuoju jau buvusi gimininga prancūzų kultūra.“³⁶

Su Vokietijos kultūra studentų ir dėstytojų santykis buvo sudėtingesnis. Politiškai žlugusioje šalyje būta stiprių antivokiškų nuotaikų. Viešas požiūris į vokiečių modernizmą, lietuviams pažįstamą nuo prieškario, tebebuvo nesąmoningai veikiamas absurdiškos nacionalsocialistinės meno doktrinos. Karo traumos situacijoje teigiami vokiečių kultūros išpūdžiai ir inspiracijos labiau siejosi su senuoju vokiečių menu – Freiburgo apylinkių architektūra, Strasburgo gotikine katedra, garsiuoju Mathiaso Grünewaldo *Nukryžijimo* paveikslu netolimame Kolmaro miestelyje. Naujasis pokarinis vokiečių menas buvo veikiamas prancūzų abstrakčiojo meno tendencijų, kurios taikomojo meno studentams atrodė neaktualios ir galbūt netgi buvo nesuprantamos. Juk studijų pagrindas buvo figūrinis menas, o ir dėstytojų kūrybos parodose formos naujovių beveik nebuvo.

Reikia pastebėti, kad netgi anuometinės Vokietijos aplinkos vaizdų lietuvių tapyboje ar grafikoje nėra daug. Tapytojai Vizgirda, Valeška yra nutapę vieną kitą Freiburgo gatvių vaizdą. Nuolat iš natūros Freiburgą ir jo apylinkes piešė bene vienas Jonynas, vėliau tuos piešinius sėkmingai panaudojęs Vokietijos pašto

ženkluose. Grafikai ilgesnį laiką liko atsigręžę į ankstesnę meninę tradiciją ir į jiems įprastą lietuvišką ikonografiją. Vokietijoje, kamuojami Tėvynės ilgesio, dažniau iš atminties raižė arba tapė nuotaikingus Lietuvos gamtovaizdžius su koplyčiomis, medinėmis bažnytėlėmis, ornamentuotais kryžiais ir koplytstulpiais, negu dairėsi naujos informacijos ir naujų motyvų. Lietuvių liaudies skulptūros šventieji, sakraliniai kraštovaizdžio ženklai virto pagrindiniais lietuviškumo įvaizdžiais.

Baigiantis pirmiesiems Freiburge mokslo metams, direktoriui Jonynui kilo mintis po metų surengti Freiburgo meno mokyklos studentų darbų parodą, išleisti išsamų katalogą. Pagrindiniais parodos rengėjais buvo Tamošaitis, Kasiulis ir Vizgirda³⁷. Plakate panaudotas studento Anderso Vilumsono medžio raižinys. Nors paroda veikė, kaip parašyta plakate, tik vieną savaitę (1948 m. liepos 18–22 d.), ji tapo svarbiu perkeltųjų asmenų kultūrinės reprezentacijos Vokietijos žemėje įvykiu. Badeno krašto gubernatorius Pene, atvykęs kartu su generolu Schmittleinu, pasakė atidarymo kalbą. Eksponuoti mokomieji piešimo ir tapybos darbai, kuklios keramikų statulėlės, audėjų tautinės juostelės ir praktiški daiktai, pavyzdžiui, ornamentuotos pirštinės ir liemenės. Trims šimtams kviestinių svečių (tiek buvo išspausdinta pakvietimų) bylojo įvairiaaučio jaunimo ir jų dėstytojų lietuvių kūrybinį entuziazmą ir tautiškumo skleidimą. Maurice Jardot, žymus prancūzų meno kritikas, Le Corbusier tyrinėtojas, o pokario Vokietijoje – Badeno krašto menų viršininkas, lietuvišką parodą įvertino diplomatiškai: „Jei bloga tapyba gerai padaryta, aš tikrai pasirensku gerą, blogai padarytą.“³⁸ Jardot straipsnelyje, išspausdintame parodos kataloge, lietuviai atrado jiems artimą ir padrąsinantį požiūrį į šių dienų meną.

1946–1948 metais keturias parodas (Freiburge, Konstanzoje, Kitzingene prie Maino, Baden-Badene³⁹) Jonynas surengė kartu su artimiausiu bendražygiu, buvusiu Jonyno

mokytoju Adomu Galdiku. Pirmoji bendra jų paroda Vokietijos žemėje įvyko 1946 metais *Augustiner-Museum* (*Augustinų muziejuje*) Freiburge. „Dabar pas mus čia „a grosse ge-vult“, – laiške Vincentai Matulaitytei-Lozoraitienei parnešė jos sesuo, – nes nuo 120 atidaryta l. iškilmingai Jonyno ir Galdiko kūrinių paroda“. Atidarymui atvyko gen. Schmittlein, kuris ją globoja, buvo daug kitų aukštų asmenybių. Po atidarymo buvo pas Jonyną pusryčiai Schmitt garbei, buvo ir ponია, labai simpatiška, kukli moteriškė⁴⁰.

Jonynas eksponavė medžio raižinius ir piešinius, Galdikas – akvareles ir piešinius. Kritikas Jardot, parašęs Jonyno kataloge straipsnelį, pabrėžė, kad šio dailininko jėga slypi piešinyje, juodo ir balto judėjime ir amato, technikos tobulume. Prancūzų žavėjo „gerai padaryto, užbaigto darbo geras skonis“, bet nemažiau šiam kritikui įdomu ir tai, kaip Jonynas suvokia savąją nacionalinę tradiciją ir jos folklorines esmes.

Vokiečių periodinė spauda pripažino, kad šis susitikimas su Lietuvos menu yra tiesiog stebinantis, abu menininkai liudija lietuvių meną esant europinio rango⁴¹. *Badische Illustrierte* tuomet rašė, kad vokiečių žiūrovų tarpe paroda, kurios „turtingumas atsiskleidžia Rytų kultūrų spalvingume“ turėjo tokį atskambį, kad su augančiu pasisekimu turėjo būti pratęsta⁴². Prie šios sėkmės tikriausiai nemažai prisidėjo ir menotyrininkas Rannitas. Jo žmona ta proga rašė giminėms į Romą: „<...> visą propagandą laikraštinę veda Aleksis, kuris 20-IX turės savo pirmą viešą paskaitą vokiečių kalba apie Jon. ir Gald. kūrybą, jau dabar visam mieste plakatai kaba.“⁴³ Išlikęs atskiras šio įvykio plakatas oriai byloja: „*Aleksis Rannit vom Institut des Beaux-Arts d'UNRRA spricht in deutscher Sprache über Das Schaffen von A. Galdikas und V. K. Jonynas zur Ausstellung der litauischen Künstler im Augustiner Museum*“⁴⁴. Vien nuo pirmųjų mažai kam pažįstamo pabėgėlio meno kritiko pirmųjų žodžių publika turėjo suklusti, nes jau pirmuoju sakiniu Rannitas drąsiai pa-

reikškė, kad didžiojoje meno imperijoje taip pat ir maža tauta dažnai gali būti didi⁴⁵. Vėliau ši frazė nekartą cituota vokiečių spaudoje, matyt, ne tik todėl, kad jos pradžia, nors ir susieta su menu, buvo ryškus ir skaudus praeities priminimas, bet ir todėl, kad tokiu būdu Rannitas įvairiautę publiką ir žurnalistus iškart atgrasė nuo noro kalbėti apie lietuvius kaip apie kažin kokios nežinomos provincijos dailininkus. Nukreiptas reikiama linkme, vokiečių žurnalistas nėrėsi iš kailio: „šis menas neturi nieko provinciško, kaip kartais gali atrodyti, jis stoji į didžiojo Europos meno gretą“, „abu dailininkai sugėrė europietišką Vakarų meną“, „jų menas jungia Rytus ir Vakarus“⁴⁶.

Kaip tik tai tarptautinei publikai norėta įrodyti ir Paryžiuje 1949 metais, kai Jonynas lydėjo Rannitą į Antrąjį tarptautinį AICA⁴⁷ kongresą. Žurnale *Das Kunstwerk* žurnale suradęs žinią, kad Paryžiuje rengiamas šis pasaulio meno kritikų susibūrimas, Rannitas sumanė ten iškelti savo idėją apie tai, kad ne Vladimiras Kandinskis, bet Mikalojus Konstantinas Čiurlionis yra abstrakcionizmo tapybos pradininkas. Meno kritikas Maurice Jardot padėjo Rannitui ir Jonynui užmegzti ryšius su kongreso organizatoriais. Gavę žurnalo *Das Kunstwerk* numerį su Rannito straipsnį apie Čiurlionį⁴⁸, kongreso organizatoriai sutiko Rannito pranešimą įtraukti į darbotvarkę. Galvodami apie pristatymo strategiją, Jonynas su Rannitu suprato, kad paskaita perkrautoje kongreso programoje gali nublankti ir greitai pasimiršti, todėl nutarė parengti iliustruotą leidinį⁴⁹. Ir vėl padėjo Schmittleinas – davė pinigų knygelės popieriui ir netgi abiejų menininkų kelionei į Paryžių⁵⁰. Kaip teigė Jonynas, kongrese „susidomėjimas buvo atidus. <...> Vienas kitas iš dalyvių vėliau Rannitą užkalbino, bet, kaip ir reikėjo tikėtis, šis kontraversinis klausimas „nuvainikuoti“ Kandinskį, kaip abstraktinio meno tėvą ir jo vieton iškelti Čiurlionį, nebuvo mūsų ir kongreso tikslas bei paskirtis. Norėta Čiurlionis priminti pasaulinėje meno

kritikų auditorijoje. Vėliau kaip naujiena žinios apie Čiurlionį skleidėsi įvairių tautų meno žurnaluose“⁵¹.

1949 metais *Ariel* galerijoje Paryžiuje veikė Jonyno personalinė paroda⁵². Po penkiolikos metų nuo pirmosios parodos *Zak* galerijoje, dabar žiūrovui pristatyta Jonyno knygų iliustracijos, Hamleto ir Oskaro de Miloszo Miguel Mañara piešiniai. Prancūzų laikraščiuose *Arts*, *Opera*, *Le Monde*, *Le Parisien Liberte*, *France Illustration* pasirodė entuziastingi meno kritikų (Jean Bouret, A. H. Martinie), Luvro piešinių skyriaus vedėjo Maurice Serullaz, rašytojo Jean Mosellan atsiliepimai apie Jonyną kaip apie „vieną didžiųjų mūsų epochos grafikų“, kurio kūryba – „galinga ir labai jaudinanti giesmė jo lietuviškos tėvynės garbei“. Kritika išskyrė tokius dominuojančius grafiko kūrybos bruožus: „potencija, aiškumas, elegancija, jėga“⁵³. Penkeri Vokietijoje praleisti metai (1946–1950 m.) dailininkui Jonynui buvo labai reikšmingi. Jo kūrybos rezultatai – tai iliustruotos knygos, sukurti pašto ženklai, surengta personalinė paroda. Bet netgi jei Jonynas šiuo periodu nebūtų intensyviai kūręs, o tik vadovavęs paties įkurtai Freiburgo dailės ir amatų mokyklai, garbinga vieta pokarinėje Lietuvos meno istorijoje jam vis tiek būtų buvusi užtikrinta.

Freiburgo meno mokyklos egzistavimo faktas ir jos menininkų kūryba yra stipriai prisidėjusi prie lietuvių meninės mokyklos plėtojimo prasme išsaugojimo. Ši neįprastose sąlygose veikusi mokykla suvaidino labai svarbų vaidmenį, telkdama nelauktai Vakaruose atsiradusius Lietuvos menininkus, palaikydama priešakyje susiformavusias lietuvių dailės tradicijas, ugdydama naują dailininkų kartą, kuri vėliau, maždaug nuo 1950-ųjų metų, turėjo integruotis į įvairių pasaulio šalių dailę. Tarp jų buvo vėliau Vakarų pasaulyje išgarsėję dailininkai: vitražistas Albinas Elskus, instaliacijų kūrėjas Elena Gaputytė, skulptoriai Elena Urbaitytė, Antanas Mončys, Juozas Bakis, grafikai Romas Viesulas ir Algirdas Kurauskas, tapytojas Vytautas Ignas ir kiti. Visi jie – Jonyno mokiniai.

Tačiau ši mokykla buvo lokali ir uždara Rytų europiečių bendruomenė. Platesne, socialine prasme ne tiek siekta įsiterpti į Vakarų Europos kultūrą, kiek norėta išsiskirti etniškai, reprezentuoti savas, iš gimto krašto atsivežtas tautines ir menines vertybes. Lietuvių menininkus domino Vakarų kultūra, tačiau gyvų ryšių su ja beveik neieškota⁵⁴, matyt, dėl vyraujančių skirtingų idėjinių ir meninių pažiūrų. Troškimas išlikti tauta ir bendruomene nejučia tapo atsiribojimo strategija.

Reikia pripažinti, kad Freiburgo dailės ir amatų mokykloje vyravusi ištikimybė klasikinėms tradicijoms palaipsniui tapo nekūrybiška. Lietuvių liaudies meno tradicijos ir neotradicionalizmas, davę nemažai kūrybinių postūmių prieškarinėje Lietuvoje, tiesiogiai perkeltos ir propaguojamas kitose sąlygose, kitu metu, stipriai besikeičiančiame kultūriname lauke, tapo konservatyviu reiškiniu, savotišku tautiniu užsisklendimu ir rezistencijos prieš svetimą pasaulį forma. Prarastos tėvynės faktas kai kam nejučia tapo kūrybinę

energiją kausčiusiu lietuviškumo mitu. Buvusių Freiburgo meno mokyklos dėstytojų kartai – Telesforui Valiui, Augiui, Galdikui ir kitiems egzilis buvo primesta našta, ir galbūt todėl jie vis tik liko siauresnio, savos tautos vilčių, siekių, kūrybinių aspiracijų reikėjais ir lokalios nacionalinės tradicijos nešėjais pokario laikotarpiu juos priglaudusiose šalyse.

Bendravęs su aukšto rango valdžios pareigūnais, talentingai administravęs Freiburgo meno mokyklą, visada sutaręs su žurnalistais ir redaktorais, Jonynas neužmezgė kūrybinių ryšių su nei su vokiečių, nei su prancūzų dailininkais. Pagrįsti ir paaiškinti šį faktą įmanoma tik bendro pobūdžio svarstymais. Vokietijoje Jonynas pasiekė kūrybinę brandą ir buvo pripažintas tautiečių ir okupacinės valdžios pareigūnų. Paryžiaus galerininkai ir jam, ir Galdikui buvo malonūs, tačiau nieko nežadėjo, nes figūrinės dailės ateitis Europoje buvo jau miglota, į meninio gyvenimo centrą įsiveržė abstrakcija. Figūrinė dailė iš esmės grimzdo į gyvojo meno proceso paribius.

Nuorodos

- 1 Das XX Jahrhundert. Kunst, Kultur, Gesellschaft in Deutschland. Hrsg. A. Bärnreuther, P. K. Schuster. München-Augsburg: Chronik Verlag, 1996, S. 946.
- 2 Toks pavadinimas jau įsitvirtino dabartinėje lietuvių dailės istorijoje, todėl ir šiame darbe jis bus naudojamas. 1946–1949 m. buvo naudojami du oficialūs pavadinimai, kurie skiriasi ir tarpusavyje, ir nuo lietuviškojo vertimo. Mokyklos pavadinimas prancūzų kalboje – *École des Arts et Métiers de Fribourg pour Etudiants Etrangers*, o vokiečių kalboje – *Ausländische Schule für schöne und angewandte Künste in Freiburg*, tai yra Užsieniečių vaizduojamųjų ir taikomųjų menų mokykla Freiburge. Archyviniai šaltiniai rodo, kad mokykla amžininkų lietuvių buvo vadinama Taikomosios dailės institutu, jos veiklos pobūdį sąmoningai siejant su Meno mokyklos tradicijų tęsėju Kauno taikomosios dailės institutu.
- 3 Jogaudas A. École des Arts et Métiers. Pasiūlymams su Taikomosios dailės mokyklos direktoriumi prof. V. Jonynu // Tėviškės garšas, 1947, lapkr. 6, Nr. 97.
- 4 Matranga V. Refugee Artists in Germany 1945–1950 / Lithuanian Artists at the Freiburg Ecole des Arts et Métiers. Chicago, 1984, p. 6.
- 5 „Perkeltieji asmenys“, arba vadinamieji „DP“ – angl. *displaced persons*. Iš čia šneka-mojoje lietuvių kalboje atsirado žodis „dipukas“ – „žmogus be vietos“.
- 6 Sakalauskas T. Kelionė. Vilnius: Vaga, 1991, p. 104.
- 7 Alantas V. Kultūros darbas tremtyje 1947 m. // Mūsų kelias [Dillingen], 1947 gruodžio 18 d.
- 8 Grupinės parodos: Mstislavo Dobužinskio, Česlovo Janušo, Viktoro Petravičiaus, Krasausko paroda įvyko Schongau miestelyje; Jonynas ir Galdikas eksponavosi Freiburge, Česlovas Janušas, Antanas Rūkštelė ir Vijeikis – Augsburgėje.

- 9 Personalines parodas 1945–1948 m. surengė: Vytautas Kasiulis Baden-Badene, Frankfurte, Tübingene, Kitzingene, Nürtingene; Adomas Varnas – Ravensburge; Rūkštelė – Augsburg, Ansbach, Nürnberg, Dillingene, Hanau
- 10 Č. Janušas ir V. Vijeikis pateko į Würzburgo tarptautinę parodą, A. Galdikas (1948) ir V. K. Jonynas (1949) surengė savo kūrinių parodas Paryžiuje.
- 11 Pasaulio lietuvių dailininkų sąjungai steigti suvažiavimo protokolas. NČDM archyvas, Pasaulinės lietuvių dailininkų ir architektų sąjungos byla, l. 33–34. Taip pat žr.: Samanis A. Susiorganizavo dailininkai ir architektai // Mūsų kelias, 1948 m. lapkričio 12 d., p. 4.
- 12 Dr. B. R. Kultūrinių turtų išlaikymas // Mūsų kelias, 1947 m. liepos 31 d., Alantas V. Kultūros derlius tremtyje // Mūsų kelias, 1947 m. gruodžio 18 d.
- 13 P. Andriušio laiškas V. K. Jonynui. Trossingen, 1947 m. gruodžio 3 d. LLMA, f. 626, ap. 1., b. 135, l. 1.
- 14 Dr. B. R. Kultūrinių turtų išlaikymas // Mūsų kelias, 1947 m. liepos 31 d.
- 15 „Vikri tautelė!“ P. Andriušio laiškas V. K. Jonynui. 1947 m. gruodžio 3 d. LLMA, f. 626, ap. 1., b. 135, l. 1.
- 16 Ten pat.
- 17 1946 m. vasario 11 d. UNPRRA nutarimas dėl Taikomosios dailės mokyklos Freiburge įkūrimo ir V. K. Jonyno skyrimo direktoriumi. Žr.: Ecole des Arts et Métiers. Fribourg-Brisgau, 1948, p. 7; Meno mokyklos atestacijos raštas UNRRA-T 206, pasirašytas Freiburgo karinės valdžios atstovo E. J. Basttaenen. V. K. Jonynui pavedama eiti direktoriaus pareigas ir sudaryti dėstomų dalykų programas. VUB RS, f. 155, b. 165, l. 5.
- 18 „Vėliau, kai šios markės buvo pakeistos kitomis D markėmis vadinamomis, o man išrūpinus mokomajam personalui pusę algos prancūzų frankais, tada reikalai greit pasikeitė. Su prancūzų frankais legaliai galėjome pirkti prekes kariniuose jų ekonomatuose, kurie toli gražu nebuvo tušti. Gal po metų jau atėjo iš kitų tautybių skundai, kad su ta Freiburgo mokykla yra skandalas, nes joje dėsto ir tarnauja tik vieni lietuviai. Valdžia mane čiumpa už čiuprynos. Reikia aiškintis. Reikalai, tačiau, buvo per aiškūs, kad už reichsmarkes dirbti nenorėjote, o dabar tuos, kurie dirbo, norite išstumti. Dokumentai kalbėjo lietuvių naudai.“ V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1985 m. Druskininkų V. K. Jonyno galerijos archyvas, nenumeruota, p. 7–8.
- 19 Freiburgo meno mokyklos pedagogų posėdžio protokolas Nr. 1., 1947 m. rugsėjo 8 d. VUB RS, f. 155, b. 171, l. 42.
- 20 V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1985 m. Druskininkų V. K. Jonyno galerijos archyvas, nenumeruota, p. 9.
- 21 Mokykla įsikūrė buvusios kurortinės užėigos Rebhaus pastate, Wonnhaldestr. 1.
- 22 1947 m. BALF'as Freiburgo meno mokyklą parėmė 24 000 RM. 1947 m. birželio 18 d. Taikomosios dailės mokyklos Freiburge pedagogų tarybos protokolas Nr. 1. VUB RS, A. Geručio fondas, f. 155, b. 168, l. 1.
- 23 Freiburgo meno mokyklos išlaidų dokumentai. VUB RS, A. Geručio fondas, f. 155, b. 164, l. 7–9. Freiburgo meno mokyklos pedagogų tarybos posėdžio protokolas Nr. 4. b. 168, l. 4. VUB RS, A. Geručio fondas, f. 155, b. 168, l. 4.
- 24 Jogaudas A. École des Arts et Métiers. Pasiūlymas su Taikomosios dailės mokyklos direktoriaus prof. V. K. Jonynu // Tėviškės garsas, 1947 m. lapkričio 6 d.
- 25 V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1987 m. Druskininkų V. K. Jonyno galerijos archyvas, nenumeruota, p. 7.
- 26 Freiburgo taikomosios dailės mokyklos dalykų programos. VUB RS, f. 155, b. 171, l. 14–15.
- 27 Korsakaitė I. Lietuvių grafikos mokyklos tąsa egzilyje // Kultūros barai, 1996. Nr. 1, p. 70.
- 28 Gražinos Matulaitytės-Rannit laiškas Vincentai Matulaitytei-Lozoraitienei, Freiburg, 1946 m. spalio 24 d. Kazio Lozoraičio archyvas Romoje.
- 29 V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1985 m. NČDM V. K. Jonyno galerijos archyvas, nenumeruota.
- 30 Gražinos Matulaitytės-Rannit laiškas Vincentai Matulaitytei-Lozoraitienei, Freiburg, 1946 m. spalio 24 d. Kazio Lozoraičio archyvas Romoje.
- 31 Das XX Jahrhundert. Kunst, Kultur, Gesellschaft in Deutschland. Hrsg. A. Bärnreuther, P. K. Schuster. München-Augsburg: Chronik Verlag, 1996, S. 946.
- 32 Šiame žurnale 1948–1951 metais Aleksis Rannit

- nitą spausdino savo rašinius apie M. K. Čiurlionį, V. Petravičių, P. Augį, T. Valių, A. Galdiką, V. Kasiulį, V. K. Jonyną. 1950 m. Nr. 1–11 buvo spausdinamos V. K. Jonyno iliustracijos Friedricho von Bischoffo poemai *Die Jahreszeiten*.
- 33 „Kartoju: publikai yra svetimas natūrali tolimas menas. Taip turi būti. Tuo iškeltas socialinis jos teisės egzistuoti klausimas. In: Worringer W. Problematik der Gegenwartskunst, 1948.
 - 34 Mulevičiūtė J. Modernizmo link: Dailės gyvenimas Lietuvos respublikoje 1918–1940. Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2001.
 - 35 V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1987 m. Druskininkų V. K. Jonyno galerijos archyvas, nenumeruota, p. 11.
 - 36 V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1987 m. Druskininkų V. K. Jonyno galerijos archyvas, nenumeruota, p. 11.
 - 37 Taikomosios dailės mokyklos Freiburge pedagogų tarybos posėdžio protokolas Nr. 1. 1947 m. birželio 18 d. VUB RS, f. 155, b. 168, l. 1.
 - 38 Ecole des Arts et Métiers. 1946–1948. Freiburg, 1948.
 - 39 Ausstellung des litauischen Graphikers V. K. Jonynas. Freiburg: Augustiner-Museum. Freiburg: Direction de l'éducation publique beaux-arts. 1946; Ausstellung der litauischen Künstler Professor A. Galdikas, Professor V. K. Jonynas: Katalog. Kitzingen / Main: H. O. Holzner, 1948; Galdikas, Jonynas, Bakis: Ausstellung der litauischen Künstler, Kurhaus Baden-Baden, 1948.
 - 40 Gražinos Matulaitytės-Rannit laiškas Vincentai Matulaitytei-Lozoraitienei. Freiburg, 1946 m. lapkričio 16 d. Kazio Lozoraičio archyvas, Roma.
 - 41 Giessler R. Litauische Kunst // Badische Zeitung, 22 November 1946.
 - 42 Paroda Augustinų muziejuje veikė 1946 m. lapkričio ir gruodžio mėnesį. Litauische Künstler stellen aus // Badische Illustrierte, 21 Dezember 1946.
 - 43 Gražinos Matulaitytės-Rannit laiškas Vincentai Matulaitytei-Lozoraitienei. Freiburg, 1946 m. lapkričio 16 d. Kazio Lozoraičio archyvas, Roma.
 - 44 „Aleksis Rannit iš UNRRA dailių menų instituto [iš Freiburgo Dailės ir amatų mokyklos – R. A.-Ž.] vokiškai kalba apie A. Galdiko ir V. K. Jonyno kūrybą lietuvių dailininkų parodoje Augustinų muziejuje“. Paskaitos plakatas, Giedros Troncone archyvas, Wilton, JAV, nenumeruota.
 - 45 „Im grossen Reich der Kunst kann oft auch ein kleines Volk gross sein“.
 - 46 Giessler R. Litauische Kunst // Badische Zeitung, 22 November 1946.
 - 47 AICA – Association internationale des critiques d'art – tarptautinė dailės kritikų asociacija, egzistuojanti ir šiuo metu. Lietuvoje veikia jos skyrius.
 - 48 Rannit A. M. K. Čiurlionis // Das Kunstwerk, 1946–1947, Hf. 8-9. S. 46-48.
 - 49 Rannit A. M. K. Čiurlionis, Pionier de l'art abstrait, Paris, UNESCO, 1949.
 - 50 Rannitas-Freiburgas-Paryžius. V. K. Jonyno atsiminimai, rašyti apie 1989 metus. V. K. Jonyno muziejaus Druskininkuose archyvas, nenumeruota, l. 31d-32.
 - 51 Ten pat.
 - 52 V. K. Jonynas. Galerie *Ariel*, du 24 juin au 9 juillet 1949.
 - 53 Cit. iš : Švirmickas A. Spaudos atsiliepi-mai apie dailininką V. K. Jonyną // Vienybė, 1954 m. gegužės 16 d.
 - 54 1949 m. Freiburge įsikūrė abstrakcionistų grupė *Die Kaue*.

LITHUANIAN ARTISTS IN FREIBURG AND THE WESTERN EUROPEAN ENVIRONMENT

Having been forced in 1944 to leave their homeland, a group of Lithuanian visual artists established a School of Arts and Crafts (*Ecole des Arts et Metiers*) in Freiburg (1947–1950) that became an important cultural haven for displaced persons. Artists, teachers, and students there immersed themselves in current European culture, visiting museums and exhibitions. But how did that play itself out in their own work? Did it affect and change the artistic attitudes they had acquired in pre-war Lithuania at the Kaunas Art School?

On the basis of facts about post-war European cultural life as revealed in archival and epistolary sources, this article attempts both to determine the ways these refugee artists related to the Western European culture that surrounded them and to reveal their thoughts on the issue, so vitally important to émigrés, of preserving national identity while adjusting to life in a foreign country. Great attention is paid to the school's founder Vytautas K. Jonynas (1907–1997) whose personality, active creativity, and organizational decisions had decisive significance for the development of Lithuanian art in emigration.

An analysis of the activities of the School of Arts and Crafts in Freiburg warrants the conclusion that this school was a local and

closed community of Eastern Europeans in the French occupation zone. Artistically and socially it sought not so much to become part of Western European culture as to distinguish itself ethnically by representing Lithuanian national and artistic values. Though its artists were interested in Western culture, they mostly did not seek vital contact with it. The need to maintain Lithuanian national and community identity willy-nilly became a strategy of separation. The loyalty to classical traditions that dominated the school gradually discouraged creativity. But when the folk art traditions and neotraditionalism that had given so much creative impetus to Lithuanian art in the pre-war years were directly transplanted to, and propagated in, new surroundings and new times under rapidly changing cultural circumstances, they became a conservative phenomenon, a form of ethnically motivated withdrawal from, and resistance to, an alien world. To artists who had reached maturity in pre-war Lithuania the fact of losing a homeland became a myth of Lithuanianness that paralyzed creative energy. By contrast, some members of the younger generation received a solid academic foundation at the school and subsequently successfully integrated themselves into the Western art world.

Daiva DAPKUTĖ

Už žmogų, už laisvę ir už tėvynę Sambūris Šviesa 1946–1957 m.

Antrasis pasaulinis karas ir sovietų okupacija lėmė, kad iš Lietuvos pasitraukė politinių pabėgėlių banga, kuri augo ir brendo Vakarų pasaulyje, atskirta nuo Lietuvos. Šis laikotarpis buvo svarbus lietuvių visuomenės modernėjimo, liberalėjimo etapas. Didesnę įtaką Vakarų demokratijos ir liberalizmo idėjos darė jaunimui, bren-dusiam antisovietinės ir antinacinės rezis-tencijos metais ir augusiam Vokietijos DP stovyklose, jaunajai kartai, baigusiai mokslus Vokietijos ar Amerikos universitetuose. Jaunoji karta svetimoje aplinkoje ieškojo naujų savęs įprasminimo būdų, nebuvo užsidariusi nuo pasaulinės kultūros įtakų, jungė vakarietišką tradiciją su lietuviškąja. Jaunosios kartos atstovai, keldami tautišku-mo, liberalizmo, nepartiškumo principus, emigracijoje bandė kurti naujas, sąsajų su senomis organizacijomis ir politinėmis par-tijomis neturinčias organizacijas.

Vienas iš įdomiausių reiškinių li-beralų organizacijų kūrimosi išeivijoje

procese buvo *Santaros–Šviesos* organiza-cijos susikūrimas. Ši organizacija paliko neišdildomą pėdsaką lietuvių išeivijoje ir pačioje Lietuvoje, turėjo didelę įtaką lietuvių kultūros, šiek tiek mažiau – poli-tikos istorijai. Atkūrus nepriklausomybę *Santara–Šviesa* rado vietą Lietuvos visuo-menėje ir tęsia savo veiklą Lietuvoje ir Amerikoje.

Dažnai pamirštama, kad *Santa-rą–Šviesą* sudaro dvi organizacijos: Aka-deminis jaunimo sambūris *Šviesa*, gimęs 1946 m. Vokietijoje, ir Lietuvių studen-tų *Santara*, susikūrusi JAV 1954 m. Abi organizacijos kūrėsi kaip nepriklausomi akademinio jaunimo sambūriai. Naujos ideologijos, organizacinės apimties, jie jungė savo gretose didelę akademinio jaunimo dalį, priklausančio įvairioms korporacijoms, kartu sugebėjo išlikti nepriklausomi nuo bet kokios politinės grupės ar partijos. Ilgainiui *Šviesa* ir *San-tara* pasitraukė iš politinės veiklos, visą

savo dėmesį skirdamos kultūrinei veiklai. Atradusios savo idėjų bendrumą abi organizacijos 1957 m. susijungė į *Santaros–Šviesos* federaciją.

Vokietijoje gimęs akademinis jaunimo sambūris *Šviesa* išsiskyrė kaip organizacija, kėlusį liberalizmo, humanizmo idėjas, savo ideologinėse gairėse pasisakiusi už nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą, Vakarų demokratinius principus bei plačiai suprastą humanizmą, pagrįstą žmogaus laisve ir dvasine tolerancija, kuri ne tik gerbia žmogų kaip pavienį asmenį, bet ir jo pasaulėžiūrinius įsitikinimus.

Šiame straipsnyje siekiama trumpai pristatyti *Šviesos* organizaciją, bandant atskleisti jos „sėkmės formulę“ Vokietijoje, apžvelgti susikūrimo aplinkybes, ideologines gaires, atskleisti *Šviesos* įtaką bei reikšmę ne tik akademiniam jaunimui emigracijoje, bet ir išeivijos visuomeninei veiklai.

Šviesos sambūrio istorija nėra susilaukusi platesnio Lietuvos istorikų dėmesio. Apie liberalią mintį lietuvių studentijoje, *Šviesos* organizaciją išeivijoje yra rašę Algimantas Gureckas, Jonas Valaitis, Liūtas Grinius, Lietuvoje – šio straipsnio autorė¹. Prieš metus Čikagoje pasirodžiusi J. Valaičio parengta knyga *Šviesa*², vertintina kaip publikuotų šaltinių rinkinys. Šioje knygoje publikuojamos Sambūrio ideologinės gairės, šviesiečių tekstai, kuriuose interpretuojamos ideologinės sambūrio gairės, įvairūs straipsniai iš *Šviesos* žurnalo, surinkta informacija apie *Šviesos* steigėjus bei *Šviesos* skyrius Europoje, JAV, Australijoje. Rašant straipsnį taip pat naudotasi periodine spauda bei

archyvine medžiaga (Henriko Žemelio (F. 10), Bronio Railos (F. 19), Vinco Rastenio (F. 2), *Santaros–Šviesos* (F. 14) fondais), saugoma Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centro archyve.

Akademinio jaunimo sambūrio *Šviesa* susikūrimas

Po Antrojo pasaulinio karo lietuvių akademiniam jaunimui, atsidūrusiam Vakarų Europoje, kilo būtinybė peržiūrėti ir persvarstyti pagrindines vertybes savo kartos patirties šviesoje, prisitaikyti prie naujo gyvenimo pulso ir naujų reikalavimų. Atskirta nuo tėvynėje vykstančios laisvės kovos, jaunesnioji karta juto pareigą įprasminti savo veiklą, darbą ir gyvenimą, įnešti „jauną ir naują balsą“ lietuvių visuomeniniame–politiniame gyvenime. „*Lietuviškoji studentija – tiksliau, jaunoji lietuvių šviesuomenės karta stovi prieš šių dienų griuvėsius ir kartu su kitais žmonėmis yra įpareigota klausimo, kurį dabartinis Europos sugriuvimas kelia. Dar daugiau – atsakymas, kurį mes į šį klausimą duosime, lems mūsų gyvenimą, nes mes esame jaunoji karta*“³.

Aplinkybės, nulėmusios jaunimo atsiradimą emigracijoje, nebuvo tradicinės – Antrasis pasaulinis karas ir jo padariniai, Lietuvos nepriklausomybės praradimas, svetimos valstybės okupacija nulėmė jų pasitraukimą iš Lietuvos. Europa, išgyvenusi karą, taip pat sprendė daugybę svarbių humanistinių, egzistencialistinių problemų. Lietuvių jaunimui didžiulę įtaką darė Vakarų demokratinė pasaulėžiūra bei humanistinė egzistencialistinė filosofija (Karl Jaspers, Jean–Paul

I AKADEMINĘ LIETUVIŲ JAUNUOMENĘ!

Gyvename kritišką, žmonijos istorijos laikotarpį. Destruktyvių totalizmo idėjų sukeltas pasaulinis karas griuvėsiais ir ašaromis bei krauju pavertė taikiu darbu ir triūsu sukurtą gyvenimą. Mūsų tėvynės kūrybinis darbas tos pačios katastrofos buvo sugriautas, o didelė tautos dalis išblaškyta plačiose Europos šalyse.

Pasaulyje vyksta gyvas visuomeninių idėjų psichologinis fermentavimasis: iš vienos pusės gerosios žmonijos jėgos, įkvėptos demokratijos, žmoniškumo ir bendrojo teisingumo pradų, bekaupiantį medžiagines ir dvasines pastangas pasaulio taikai ir teisei suburti, iš antros pusės-totalitariniai režimai destruktiviom, demagoginėm idėjom ir rezultate griuvėsiais paversta Vakarų civilizaciją.

Lietuvių tautos kamienas šiandien veda atkakliausią ir sunkiausią, savo senos ir garbingos istorijos kovą už laisvę, teisę, žmoniškumą. Kartu su didele tautos dalimi čia atbloškiai gausiai lietuvių akademinei jaunumenei, laikinai atkirstai nuo realios tautos išlaisvinimo kovos, tenka didelis ir garbingas uždavinys pasiruošti pozityviam dalyvavimui ūkinio, socialinio ir techninio atkūrimo. Be mūsų aukšto profesinio pasiruošimo kovoje ir sprespaudoje išvargusi tauta pareikalaus didelio visuomeninio pasirėngimo: pažinimo tų pozityvių demokratijos idėjų, kuriu vardu tauta veda laisvės kovą ir pagal kurių principus bus statomas laisvos Lietuvos valstybinis, socialinis ir ūkinis gyvenimas.

Akademinei lietuvių jaunumenei, karo audros atbloškta į Vokiečių žemę, kviečiama burtis į Akademines Jaunuomenės Sambūrį „ŠVIESA“, kurio tikslai ir ideologines gaires yra patiekiamos.

Tikėdami giliu mūsų akademinės jaunumėnės patriotizmu ir idealizmu dvelkiančia energija manome, kad suburtomis jėgomis galėsime pasiruošti tiems uždaviniams, kuriems rengtis mus įpareigoja kovojanti kraštas. Tuo pačiu atliksime savo, kaip lietuvių pareigą.

— Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi! —

Akademinės Jaunuomenės Sambūrio

„ŠVIESA“

Iniciatorių Grupė

1946 m. Kovo mėn.

... Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi!

AKADEMINĖS JAUNUOMENĖS SAMBŪRIS „ŠVIESA“

I. Tikslai.

1. Kelti lietuvių akademinio jaunimo tarpe visuomeninės kultūros lygį, orientuojantis į Vakarų pasaulį, kartu gilinant tos kultūros tautišką lietuvišką pobūdį.
2. Plėsti ir gilinti akademinės jaunomenės tarpe žinias apie įvairių kraštų visuomeninę organizaciją, politinę santvarką, socialinę, ūkinę ir kultūrinę gyvenimą.
3. Ugdyti lietuvių jaunomenės tarpe kultūringą santykiavimą, žmoniškumą, skirtingų pažiūrų toleranciją, asmens ir įsitikinimų gerbimą.
4. Ugdyti lietuvių jaunomenės tarpe laisvės meilę ir gilų humanišką patriotizmą, suderintą su tarptautinio solidarumo idėja.

II. Ideologines gairės.

1. Akademinė jaunomenė, jungdamasi į sambūrį visuomeniškojo lavinimosi ir auklėjimosi tikslu, išeina iš pagrindinio supratimo, kad plačiai suprasta demokratijos idėja yra tie natūralūs socialinio gyvenimo principai, kuriais savo tikslo siekdamas sambūris turi remtis.
2. Pasaulėžvalgai susidaryti paliekama visiška protinės kritikos laisvė. Kiekvienas žmogus yra laisvas tikėti ir praktikuoti kurią religiją ar ne. Vienokie ar kitokie įsitikinimai religijos atžvilgiu yra gerbiami.
3. Žmogaus su žmogum santykiavime galioja etinės normos, kurios remiasi humaniškumo principais, išaugusiais iš daugelio tūkstančių metų civilizacijos. Religinė konfesijų veikla, tarnaujanti šių principų įgyvendinimui, laikoma prozityvi.
4. Žmonijos pažangos tikslu laikomas žmogaus asmuo-bendruomenės narys. Visa socialinė organizacija turi tarnauti žmogui, o ne daryti jį įrankiu totalitariniams ar metafiziniais tikslams. Politinių santvarkų kerntiniu akmeniu laikoma žmogaus ir piliečio teisių deklaracija, paskelbta Didž. Prancūzų Revoliucijos.
5. Sambūris nesiriša nei su viena kuria politine partija, tačiau siekia įgyvendinti lietuvių visuomenėje tikrąją demokratiją, kaip ji suprantama Vakaruose (pav. Šveicarijoje, Skandinavijoje ir anglosaksų tautose), tiek fašistinę tiek ir komunistinę ideologiją laiko priešingas savo principams.
6. Sambūris laiko kiekvienos tautos teise tvarkytis viduje laisvos, nepriklausomos valstybės pagrindais, suderinant savo tautinius siekimus su tarptautinio solidarumo dvasia. Todėl kiekvieno lietuvio pagrindinis siekimas-atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę ir įvesti ją lygiateisiu nariu į Jungtinių Tautų Organizaciją.
7. Išeinant iš bendrųjų laisvės principų ir ūkinės gerovės interesų individui pripažįstama ūkinio veikimo ir iniciatyvos laisvė, subordinuota socialinio teisingumo įgyvendinimo tikslui, tarnaujančiam organizuotam visuomenės gerovės kėlimui.

1946 m. Kovo mėn.

Sartre, Albert Camus, Søren Kierkegaard, Martin Heidegger ir kt.), idėjos, populiarios visoje Europoje, neišvengiamai įtakoją ir lietuvių akademinį jaunimą. „Jūs pats rašote, kad ir Švedijos lietuviai studentai patys pajuto reikalo susirasti tvirtesnius ir efektyvesnius darbo keliuos, pajuto reikalo turėti organizaciją, kuri būtų jauna savo dvasia ir sveika pasirinktų kelių ir auklėjimosi metodų atžvilgiu. Turiu pasakyti, kad toks pasigedimas yra charakteringas reiškinys visam išeivijos lietuvių jaunimui. Neseniai teko pačiam pervaziuoti Vokietiją, kiekviename lageryje išgirsti tuos pačius žodžius: duokit ką nors naujo, jauno ir išmintingo (...) Keista, bet šitos savaitės Vokietijos studentų tarpe kilusios idėjos visiškai sutampa su Prancūzijos pagrindžio pažangaus judėjimo mintimis. Matyt, jau toks kvapas pučia per visą Europą, mums tik reikia jį gerai suuosti, persijoti per lietuvišką rėtį ir eiti pirmyn su Lietuva ir visa Europa“⁶, – rašė Bronys Raila Šviesos sambūrio organizavimosi pradžioje.

Lietuvių jaunimui emigracijoje kilo ir egzistencijos, lietuviškos tapatybės svetimumo aplinkoje klausimas, savo kartos gyvenimo prasmės ieškojimas. Pasak vieno iš Šviesos organizatorių ir ideologų M. Jesaičio, Šviesos sambūrio atsiradimas buvo lietuvių jaunosios kartos protestas prieš susidariusią situaciją ir savojo kelio paieška. „To ieškojimo pasėkoje mes esame priversti sau duoti ataskaitą ne tiek už tai, ką mes esame padarę ar ką mes norime daryti, bet ir už tai, kuo mes tikime save esant“⁵.

Jaunosios generacijos atstovai Vokietijoje, suvokė savo kartos sutrikimą, pavojų prarasti „žemę po kojomis“, prarasti turėtus idealus. Greta savos kartos

gyvenimo prasmės ir tapatybės paieškos jaunimą, atsidūrusį Vakaruose, lydėjo ir savotiškas misijos pajautimas – misijos, susijusios su Lietuvos nepriklausomybe ir jos ateitimi. „Mūsų jaunuomenė turi dvigubą uždavinį: išsaugoti lietuviškąją dvasią savyje ir iš jos paimti kūrybines jėgas dabartinei krizei nugalėti.“⁶ Jaunimas kaip ir visi politiniai pabėgėliai po Antrojo pasaulinio karo buvo įtakoti tos misijos – t. y. stipraus noro tinkamai atstovauti Lietuvai ir lietuvybei, įsitikinimo, kad kiekvienas jų Lietuvos okupacijos metu turėjo išskirtinį istorinį vaidmenį kaip Lietuvos ambasadoriai užsienyje. „Mūsų kartos uždavinys, čia tremtyje, yra išlaikyti gyvą ir augančią Lietuvą. Žmogus gali išlaikyti tautą net ir tada, kada jo gimtoji žemė yra išplėsta iš po kojų. Tačiau šitas žmogus turi būti sujungtas su savo tauta ne tik jam skirtu krauju ryšiu, bet kartu jis turi būti ir laisvai ją pamilęs ir pasiryžęs kurti savo gyvenimo būdą, ištryškusį iš jo tautos dvasinės gelmės. Mes, trokštami savo tautinio ir valstybinio gyvenimo laisvės, pirmoje eilėje turime sukurti laisvą žmogų. Šitai laisvei iškovoti mes ir čia tremtyje turime sąlygas“⁷. Vokietijos laikotarpiu šis misijos suvokimas dar siejosi su viltimis gan greit sugrįžti į nepriklausomą Lietuvą. Vakaruose atsidūrusiam lietuvių akademiniam jaunimui reikėjo židinio, apie kurį susispietus, būtų galima ruošti ateities pareigoms Lietuvoje, tokiu židiniu daliai lietuviškojo jaunimo tapo Šviesos sambūris.

Akademinis jaunimo sambūris Šviesa savo kūrimosi metu formulavo tris pagrindinius tikslus: politinį (siekis atkurti Lietuvos nepriklausomybę), tau-

tinį–visuomeninį (jaunimo organizavimas ir veikla Vokietijoje siekiant išlaikyti tautinį tapatumą) ir ideologinį (remiantis humanizmo idėjomis kova už laisvą žmogų laisvoje demokratinėje visuomenėje). Tautinis motyvas buvo ypač aktualus – tautiškumas tampa pagrindiniu ramsčiu stengiantis atsilaikyti prieš visas gyvenimo audras emigracijoje, siekiama išlaikyti lietuviškumą, stiprinti tautinį identitetą, ruošti grįžimui į nepriklausomą Lietuvą ir darbams Lietuvoje. „*Žemės mes neturime, visos tautos taip pat. Tačiau mes turime tautos dvasią savyje*“, „*Lietuviškoji dvasia mum yra vienintelis ginklas prieš Europos krizę*“⁸, – skelbė šviesiečiai.

Lietuvių akademinio jaunimo Vokietijoje neaplenkė ir ideologinė, pasaulėžiūrinė diferenciacija lietuvių visuomenėje. Lietuviškoji studentija jau 1945 m. Vokietijos DP stovyklose aiškiai susiskirstė į dvi grupes: ateitininkus ir neateitininkus. Pirmiausia susiorganizavo ateitininkai – jų buvo dauguma, be to juos siejo glaudūs organizaciniai ryšiai, išlikę iš nepriklausomos Lietuvos laikų. Kita pusė nebuvo vieninga: vieni pasisakė už senų organizacijų ir korporacijų, veikusių Vytauto Didžiojo universitete, atkūrimą, kiti kėlė idėją, kad reiktų kurti kažką naujo⁹.

Pirmaisiais 1946 m. mėnesiais tarp lietuvių akademinio jaunimo vyko ideologinės diskusijos ir organizaciniai pasitarimai. Tokių diskusijų centru tapo Tiubingenas – universitetinis miestas Vokietijoje, prancūzų okupacinėje zonoje. Esant palankioms įstojimo sąlygoms Tiubingeno universitetas sutraukė nemažą lietuvių studentų skaičių ne tik

iš prancūzų, bet ir iš amerikiečių bei anglų okupuotų Vokietijos zonų. Apie 300 lietuvių studentų pokario metais buvo priimti į Tiubingeno universiteto medicinos, ekonomikos, teologijos ir kitus fakultetus. Tiubingenas tapo vienu iš lietuvių akademinio jaunimo centrų Vokietijoje¹⁰. Būtent Tiubingene 1946 m. kovo 13 d. buvo įkurtas Akademinis jaunimo sąjūdis *Šviesa* – organizacija, besiveržianti į visuomeninių idėjų pasaulį, „nesavanaudiška ir neužsislendusi savo kiaute“, siekianti būti „idealistinio lietuvių jaunimo išraiška“¹¹. Tarp *Šviesos* steigėjų buvo Margeris Jesaitis, Vilius Pitkunigis, Petras Tunkūnas, Jurgis Jaks-Tyris, Petras Jurkštas, Justinas Petkevičius, Jonas Valaitis, Bronius Budginas ir kiti.

Naujai sukurta organizacijai buvo numatyti tokie tikslai: „1. *Kelti lietuvių akademinio jaunimo tarpe visuomenės kultūros lygį, orientuojantis į Vakarų pasaulį, kartu gilinant tos kultūros tautišką lietuvišką pobūdį*; 2. *Plėsti ir gilinti akademinės jaunuomenės tarpe žinias apie įvairių kraštų visuomeninę organizaciją, politinę santvarką, socialinę, ūkinę ir kultūrinę gyvenimą*; 3. *Ugdyti lietuvių jaunuomenės tarpe kultūringą santykiavimą, skirtingų pažiūrų toleranciją, asmens ir įsitikinimų gerbimą*; 4. *Ugdyti lietuvių jaunuomenės tarpe laisvės meilę ir gilų humanišką patriotizmą, suderintą su tarptautinio solidarumo idėja*.“¹²

Pagrindinis gyvenamojo laikotarpio uždavinys, numatytas *Šviesos* sambūriui, buvo kova dėl Lietuvos išlaisvinimo visomis įmanomomis priemonėmis ir lietuvių išlaikymas tremtyje. Negalėdama realiai prisidėti prie kovos, vykstančios

Lietuvoje, kovodama dėl lietuvių tautinių vertybių (gimtosios kalbos, lietuviškos literatūros ir meno, tautinių papročių ir gyvenimo būdo) išlaikymo, *Šviesa* laikė save *dvasinės rezistencijos* sambūriu.

Lietuvių studentija Vokietijoje turėjo mažai ryšių su senomis akademinėmis organizacijomis, idėjos, apie kurias burdavosi nepriklausomos Lietuvos studentai, daugiausia buvo atgyvenusios ir nebeįtikino jaunosios kartos. Tą patį buvo galima pasakyti ir apie tradicines partijas ir jų ideologijas. Lietuvių studentijai buvo sunkiai suvokiami lietuvių politinių grupių veikimo pagrindai, nes netekus normaliai besivystančios valstybės, apleidus jos teritoriją, buvo prarastas politinių partijų ryšys su krašte likusiais lietuviais. Sambūriui *Šviesa* atrodė nepakeliui su senosiomis lietuviškomis organizacijomis, politinėmis partijomis. *Šviesa* pabrėždavo, kad ji yra naujas lietuviškojo jaunimo sąjūdis, o ne kokios nors senos idėjos tęsėjas. Netgi ideologinėse gairėse buvo įrašytas punktas, norint šią nepriklausomybę pabrėžti: „*Sambūris kaip kultūrinės ir visuomeninės saviuoklos organizacija nesiejamas su jokia politine partija ar srove*“¹³.

Dalis jaunimo Vokietijoje, susibūrusio aplink *Šviesą*, bandė bendromis jėgomis sukurti grynai „savitą ideologiją“, paremtą patriotizmo, humanizmo, demokratiškumo, religinės tolerancijos principais. Šie principai tilpo į plačią politinę vidurio srovę (liaudininkus, tautininkus ir liberalus). *Šviesa* buvo artima vokiečių okupacijos metais Lietuvoje susikūrusiai pagrindžio organizacijai *Lietuvos laisvės kovotojų sąjungai*¹⁴ (LLKS) – ji

perėmė LLKS idėjas, gal tik labiau jas praplėtė, pritaikė jaunimui¹⁵. Apie *Šviesos* ryšius su LLKS rašė ir A. Gureckas, teigdamas, kad *Šviesoje* susibūrė liberalių ir socialistinių pažiūrų jaunimas – daugumą sudarė liberalai, kurie perėmė iš LLKS paveldėtą lietuvių liberaliosios visuomenės vienybės idėją¹⁶. Vėlesniais metais organizacijoje buvo stengiamasi išlaikyti abu polius, kad *Šviesa* nenueitų į vieną kurią pusę – nenukryptų per daug į kairę, ar, pasitraukus socialdemokratų jaunimui, nesuartėtų su tautininkais.

Katalikiškasis sparnas naują akademinį sambūrį sutiko įtariai ir nelabai draugiškai. *Šviesos* sambūris augo ir stiprėjo nepaprastai greitai. Šviesiečiams laimėjus 1946, 1947 m. rinkimus Lietuvių studentų suvažiavimuose, ateitininkai tai priėmė kaip skaudų smūgį, nes iki tol jie buvo gausiausia akademinė organizacija ir dominavo studentijos gyvenime. Dabar atsirado savo skaičiumi ir įtaka jiems lygus partneris ir oponentas. Tik 1948 m. pabaigoje ateitininkai pradėjo apsibrasti su *Šviesa* ir santykiai tarp organizacijų įgavo korektiškas bendravimo formas¹⁷.

Kuriantis *Šviesai* Vokietijoje dar nebuvo atgaivintos senosios studentų organizacijos bei korporacijos. Skirtingai nei vėliau atkurtos organizacijos (varpininkai, tautininkai ir kt.), turėjusios savo ideologinę atramą praeityje, *Šviesa* to neturėjo. Nesant tokios atramos ir aiškaus ideologijos apibrėžimo, organizacija buvo sunkiai suprantama lietuvių vyresniajai kartai. Kas gi ta *Šviesa* – klausimas buvo neaiškus. Tautininkų leistame laikraštyje *Mūsų pranešimai* apie *Šviesą* buvo rašoma: „*kai užsimeni, kas tai yra*

*šviesiečiai, tai atsakymo ir negali surasti. Vieni aiškina, kad jie gimė atsvarai prieš ateitininkų užmačius, kiti, kad iš to susibūrimo ateityje norima išauginti vidurio srovę, gi treči, kad tai praktiškas susiorganizavimas, nepasakant, kur krypsta ideologiniai keliai. Sakoma, kad iš Šviesos bus dar patogu visur suspėti ir visur pritapti. Ir tiesa, šviesiečiuose rasi pradedant ateitininku ir baigiant socialdemokratiškuoju galvoju studentų.*¹⁸

Daugeliui politinių grupių nepatiko nepriklausoma akademinio jaunimo dvasia. Kita vertus, tos pačios politinės organizacijos viliojo šviesiečius į savo tarpą – aktyvus jaunimas, dalyvaujantis visuomeniniame gyvenime, buvo laukiamas bet kurioje visuomeninėje–politinėje organizacijoje.

Šviesai Vokietijoje nepavyko visiškai išvengti konfliktų su kitomis jaunimo organizacijomis. *Šviesos* virtimas korporacinio pobūdžio sambūriu paliko už durų korporaciją *Vytis* ir *Akademikų skautų draugovę*, kurių įstatai draudė savo nariams priklausyti kitoms korporacijoms. Greta to, emigracijoje atsikūrusių lietuvių partijų veikėjai, gal net *Šviesos* pasisėkimo paskatinti, pradėjo savų korporacijų organizavimą bei atgaivinimą. Tautininkai subūrė artimą sau studentiją į Lietuvos tautinio sąjūdžio akademinį jaunimą, kuris 1948 m. įsteigė korporaciją *Viltis*, socialdemokratai 1947 m. suorganizavo savo junginį Lietuvos socialdemokratinį jaunimą, liaudininkų vadovybė emigracijoje atkūrė varpininkus. Vis dėlto nemažai socialdemokratų jaunimo net ir įkūrus savo organizaciją išeiti iš *Šviesos* nenorėjo, o dauguma varpininkų šviesiečių Vokietijoje liko ištikimi *Šviesai*¹⁹.

Dėl jaunimo politinės diferenciacijos ir srovinio organizavimosi *Šviesai* reikėjo apsispręsti, ar kovoti su šiuo reiškiniu, ar jį toleruoti. Antrame *Šviesos* skyrių atstovų suvažiavime, vykusiam 1948 m. vasario 28–29 d. Štutgarte, klausimas, kas gali būti *Šviesos* nariu, ar gali sambūryje toliau pasilikti ir naujai įstoti nariai, kurie yra kitų akademinų organizacijų ir politinių partijų nariais, sulaukė karštų diskusijų. Šio painaus klausimo suvažiavimas nesirijo spręsti radikaliai, bandė rasti *modus vivendi*. Buvo nutarta toleruoti ir leisti šviesiečiams dalyvauti kitose jaunimo organizacijose ir korporacijose. Paredaguotas *Šviesos* statutinis straipsnis skelbė: „*AJS Šviesa narys, būdamas ir kitos organizacijos nariu, stato AJS Šviesa organizacinio gyvenimo reikalus pirmoj vietoj*“²⁰. Sprendimas buvo logiškas, nes *Šviesai* atsisakius priimti aiškų politinį veidą, teko leisti šviesiečiams apsispręsti ir veikti už sambūrio ribų.

Atsikūrusios srovinės jaunimo organizacijos Vokietijoje nepajėgė suburti daugiau narių ir išrutulioti tokios aktyvios veiklos kaip *Šviesa*. Organizacijų veiklą sunkino tradicijos ir stipri filisterių įtaka, jos tarp akademinio jaunimo neturėjo platesnės įtakos bei reikšmės. Tuo tarpu *Šviesai*, nepaisant daugelio pranašavimų, kad jai lemta greit užgesti, ir toliau išsilaikė akademinio jaunimo priekyje. Daugelis varpininkų, tautininkų, socialdemokratų jaunimo liko šviesiečiais, o skirtingos tendencijos ne tik nesuskaldė sambūrio, bet kėlė intelektualinį vidinių diskusijų lygį, ugdė toleranciją ir prisidėjo prie sambūrio gyvenimo ir veiklos intensyvumo. Toks gyvumas darė įspūdį jaunimui ir traukė jį įsijungti į *Šviesos* gretas.

Šviesos skyriai ir veikla

Šviesos skyriai steigėsi įvairiuose Vokietijos universitetiniuose miestuose ir netgi už Vokietijos ribų. Po Tiubingeno skyriaus įkūrimo greitai stiprus židinys susiformavo Švedijoje Stokholme (čia skyrius įsisteigė 1946 m. birželio 22 d.²¹) bei Paryžiuje (skyrius įkurtas 1946 m. birželio 27 d.²²). Liepos – gruodžio mėnesiais Šviesos skyriai įsisteigė daugelyje Vokietijos miestų, kur buvo didesnis lietuvių akademinio jaunimo skaičius. Praėjus metams nuo Sambūrio įsikūrimo, pirmojo suvažiavimo (1947 m. balandžio 12–13 d. Tiubingene) metu jau buvo įsisteigę 12 Šviesos skyrių, 7 iš jų Vokietijos universitetuose, 5 kituose kraštuose. Iki antrojo suvažiavimo (vykusio 1948 m. vasario 28–29 Štutgarte), įsisteigė dar du nauji skyriai Vokietijoje. Tuo metu Šviesa turėjo 329 narius. Po metų, trečiojo suvažiavimo 1949 m. balandžio 2–3 d. Tiubingene metu, narių skaičius buvo 365, emigravusių į kitus kraštus – 150²³. 1948 m. buvo nutarta išplėsti Šviesos veiklą gimnazijose, buvo paruoštas atskiras moksleivių sambūrio Šviesa statutas, jis pateiktas švietimo valdybai patvirtinti. Pagal jį moksleivių sambūris turėjo veikti atskirai nuo studentų Šviesos²⁴.

Per trejus metus (1946–1949) Vakarų Vokietijoje Šviesos sambūris išaugo į plačią akademinio jaunimo organizaciją su skyriais Tiubingene, Freiburge, Karlsruhe, Miunchene, Erlangene, Bonoje, Štutgarte, Hamburge, Giotingene (Vokietijoje), Paryžiuje (Prancūzijoje), Yverdone (Šveicarijoje), Pisoje (Italijoje),

Stokholme (Švedijoje). Paminėtini aktyvūs šviesiečiai, pvz., Tiubingene Margeris Jesaitis, Aliūtė Pajaujytė, Petras Jurkštas, Jurgis Jaks-Tyris, Algimantas Gureckas, Julius Kaupas, Genutė Budrikaitė-Kazokienė, Evaldas Veleckis, Vytautas Dargis, Rimas Vienužis, Janina Vienužienė; Freiburge – Brunonas Bušackis, Henrikas Nagys, Gediminas Balukas, Danutė Jasaitytė; Bonoje – Alfonsas Petrutis, Dalia Sruogaitė, Viktoras Kochanauskas; Erlangene – Jonas Mildaziš, Jonas Kedys, Bronius Siliūnas, Jonas Vizbaras–Sūduvas ir Alma Nutautaitė-Adamkienė; Štutgarte – Jonas Vizbaras, Mykolas Untulis, Kozmas Balčiauskas, Romas Karuža, Jonas Krutulis; Miunchene – Jonas Kiznis, Alfonsas Nakas, Jonas Vilgalys; Karlsruhe – Antanas Mačionis, Viktoras Bilaišis, Aldona Paltarokaitė, Paryžiuje – Algirdas Julius Greimas, Jonas Misiūnas, Justas Dočkus; Stokholme – jis Vytautas Varnauskas²⁵.

Visi Šviesos sambūrio skyriai Vokietijoje buvo gausūs ir veiklūs. Nuo pat įsisteigimo Šviesa tarp lietuvių pabėgėlių akademinio jaunimo išrutuliojo plačią ir intensyvią veiklą. Suvažiavimai, stovyklos, iškylos, paskaitos, diskusijos, minėjimai, literatūros ir meno vakarai įtraukė narius į aktyvų sambūrio gyvenimą, viliojo naujus narius ir veikė lietuviškąją visuomenę. Visos šios veiklos formos buvo jau žinomos ir įprastos lietuvių akademinėje organizacijose, bet Šviesa stengėsi suteikti joms gilesnį turinį ir originalią formą. Sambūrio stovyklos vykusiai sujungė pramogas ir poilsį su studijiniais paskaitų ir diskusijų ciklais. Šviesos stovyklos vienon vieton sutraukdavo sam-

būrio narius iš Vokietijos universitetuose išbarstytų skyrių. Čia formavosi *Šviesos* „organizacinė šeima“, buvo keičiamasi idėjomis, stiprinami draugiški ryšiai²⁶. Organizacija nebijojo aštrių, kontroversinių temų ir iš lietuviškos visuomenės kvietė prelegentais tuos asmenis, iš kurių buvo galima tikėtis originalių minčių.

Kitoks buvo *Šviesos* organizacijos skyrių Paryžiuje ir Stokholme likimas. Didelę įtaką sambūrio veiklai ten turėjo *Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos*, vėliau Vyriausio Lietuvos atstatymo komiteto²⁷ (VLAK) ir Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio²⁸ (BDPS) Užsienio delegatūros žmonės – Vytautas Stanevičius, Jonas Deksnys, Bronys Raila, Algirdas Julius Greimas, Stepas Mackevičius, aktyviai dalyvavę ir rėmę *Šviesos* organizaciją. Šie žmonės neturėjo didelės įtakos Vokietijos *Šviesai*, tačiau Paryžiaus ir Stokholmo skyriuose šis ryšys buvo ypač glaudus ir lemtingas.

Dėl J. Deksnio, V. Stanevičiaus, A. Vokietaičio dalyvavimo *Šviesos* susirinkimuose Stokholme, organizacija Stokholme dažnai buvo vadinama „vlatininkų organu“. Vėlesni V. Stanevičius, A. Vokietaičio, J. Deksnio tarpusavio nesutarimai galėjo daryti įtakos ir *Šviesos* veiklai. Paskutinis *Šviesos* žurnalo, leisto Švedijoje, numeris pasirodė 1947 m. balandžio mėnesį. Stokholmo skyriaus veikla pradėjo blėsti apie 1948 m., dar buvo bandoma jį gaivinti, bet nesėkmingai²⁹.

Panaši situacija susiklostė ir Paryžiaus *Šviesos* skyriuje. Paryžiaus trijulė – A. J. Greimas, B. Raila, S. Mackevičius – sudarė stiprią Laisvės kovotojų sąjungos, vėliau BDPS Užsienio delegatūros idė-

jinę–propagandinę bazę. Jie dalyvavo ir *Šviesos* veikloje Paryžiuje. Rezistentų įtaka skyriuje buvo gana stipri, buvo akcentuojama būtinybė palaikyti ryšį su likusiais ir tebekovojančiais Lietuvoje partizanais ir kuo aktyviau toje kovoje dalyvauti. Paryžiaus skyriaus šviesiečiai šiuos tikslus bandė įgyvendinti ir tiesiogiai: 1950 m. Justas Dočkus (Neris) buvo užverbuotas anglų žvalgybos ir pasiūstas į Lietuvą, kur iškart žuvo sovietams bandant suimti grupę Palangoje³⁰. J. Dočkaus mirtis pavertė jį šviesiečių dalyvavimo rezistenciniame darbe ir kovos už Lietuvos laisvę simboliu. Tiesa, siekiant konspiracijos šis faktas ilgą laiką nebuvo skelbiamas, apie tai nežinojo net jo artimiausi draugai³¹.

Su *Šviesos* vardu siejama ir kontroversinės asmenybės – J. Deksnio – vardas. Daug klausimų kyla dėl jo vaidmens *Šviesos* organizacijoje. A. Gureckas J. Deksnį vadino vienu iš *Šviesos* steigėjų, A. J. Greimas *Šviesą* laikė J. Deksnio vaiku, o K. Drunga džiaugėsi, kad jaunimas sugebėjo „Deksnio pagimdytą“ organizaciją išlaikyti pirmaujančia jėga ir suburti aplink ją antiklerikalinį frontą³². J. Deksnio ryšys su atskirais šviesiečiais (ypač su buvusiais LLKS nariais) buvo glaudus, tuo metu, kai kūrėsi *Šviesa*, jis buvo Vokietijoje ir galėjo dalyvauti organizaciją kuriant, tačiau jokiuose šaltiniuose J. Deksnio pavardė nefigūruoja nei tarp įkūrėjų, nei tarp iniciatorių. Klausimas, ar jis dalyvavo kuriant organizaciją, lieka atviras.

Su J. Deksnio vardu susijusi ir *Šviesos* skyriaus įkūrimo Lietuvoje istorija. 1946 m. pasklido žinia (per K. Drungą), kad J. Deksnys Lietuvoje įsteigė pagrin-

dinę *Šviesą*. Rodos, ši versija buvo plačiai paplitusi, ją mini ir A. Gureckas. *Šviesos* skyriaus Lietuvoje nebuvo, tai buvo eilinis J. Deksnio pasigyrimas, tačiau sambūrio leista spauda Lietuvą galėjo ir pasiekti. J. Vizbaras mini, kad jie turėjo ryšį su Lietuvos rezistentais per Švediją, ir kad slaptais keliais jiems buvo nuvežti kai kurie *Šviesos* žurnalo numeriai³³. J. Deksnys *Šviesos* sambūrį labai vertino ir gerbė. 1946 m. pavasarį antrą kartą nuvykęs į Lietuvą, J. Deksnys apie Vakaruose naujai įsisteigusį nuostabų ir daug žadantį *Šviesos* sambūrį pasakojo visiems sutiktiems žmonėms³⁴.

Vyresnioji liberalų-rezistentų karta, emigracijoje susibūrusi aplink LLKS, BDPS Užsienio delegatūrą, su *Šviesa* siejo dideles viltis. Sambūris, pasak jų, turėjo visas galimybes tapti liberalų baze tarp jaunimo ir užauginti jaunimą liberalų organizacijoms ar net tapti užnugariu BDPS Užsienio delegatūros vykdomai akcijai. *Šviesos* sambūriui buvo skiriamas ypatingas dėmesys, rūpinamasi jo skyrių išlaikymu bei plėtimu, remiama bei skatinama veikla. Tiesa, dažniausiai jų planai *Šviesos* atžvilgiu ribodavosi tik paprastomis kalbomis. Kaip pastebėjo K. Drunga, *Šviesa* buvo apolitinė jaunimo organizacija, todėl nelabai tiko jų politinės veiklos planų įgyvendinimui³⁵.

Prasidėjus masinei lietuvių emigracijai į kitus kraštus, ypač į JAV, *Šviesai* iškilo uždavinys perkelti į kitus kraštus organizaciją, užtikrinti ten sambūrio tolesnę egzistenciją ir veiklą. Nebuvo aišku, ar žymi emigracinės studentijos dalis galės naujomis sąlygomis tęsti studijas, todėl buvo svarstomas *Šviesos* sambūrio statuto

pakeitimas, orientuojantis į platesnius visuomenės sluoksnius. 1949 m. balandžio 2–3 d. dienomis Tiubingene vykusiame *Šviesos* atstovų suvažiavime buvo nutarta pakeisti AJS *Šviesa* statutą – *Šviesa* atsiskė vien tik akademinio pobūdžio ir tapo „Sambūriu *Šviesa*“³⁶.

1948–1950 m. pradėjo steigtis *Šviesos* skyriai Kanadoje ir JAV, o dauguma skyrių Europoje dėl emigracijos nustojo veikti. Tiubingene skyrius nustojo veikti 1957 m. jo nariams išemigravus ir išsiskirsčius po kitus kraštus³⁷. Didžiausi ir veikliausi *Šviesos* skyriai JAV susikūrė Niujorke ir Čikagoje. Čikagos skyriaus veikla buvo nukreipta daugiau į kultūrinį darbą: šio skyriaus pastangomis 1953 m. spalio 18 d. buvo suorganizuota sekmadieninė literatūros radijo programa *Pelkių žiburėlis* Margučio radijuje, vėliau – vaikų literatūros valandėlės. Niujorko skyrius stengėsi tęsti Vokietijos laikotarpio kultūrinę, visuomeninę veiklą: rengė paskaitas, diskusijas, vakarus, minėjimus. Vis dėlto atsisakęs savo akademinio pobūdžio, *Šviesos* sambūris Amerikoje palaipsniui pradėjo prarasti dominuojančias pozicijas tarp liberalaus jaunimo. Tiesa, Niujorko skyriui pavyko įtraukti į savo gretas nemažą dalį liberalaus nusiteikimo studentų, bet Čikagos skyrius nepajėgė suderinti savo ryškiai europietiško veido ir veiklos pobūdžio su naujos Amerikos studentijos nuotakomis³⁸. Čia didelė liberalios studentijos dalis liko šalia *Šviesos* ir susibūrė į savo atskirą grupę – Nepriklausomų studentų sąjūdį, iš kurio vėliau susikūrė Lietuvių studentų *Santara*. Šviesiečiai studentai, įsijungę į nepriklausomųjų sąjūdį, ragino

savo kolegas jungtis su *Šviesa*, nes tarp abiejų grupių esminių skirtumų nebuvo. Tačiau Europos ir Amerikos mokyklų kartas skyrė sunkiai nugalima siena, kuri nuvedė *Santarą* kitu keliu.

Atskirai reiktų paminėti *Šviesos* skyrių Australijoje. Čia *Šviesos* organizacijos skyriai kūrėsi tuo metu, kai Amerikoje sambūris palaipsniui pradėjo prarasti savo pozicijas bei įtaką. Pirmasis skyrius Australijoje, Melbourne, įsisteigė tik 1950 m. gegužės 15 d. Vėliau įsisteigė skyriai Sydney, Adelaidėje, Canberroje³⁹. Australijoje *Šviesa* į savo gretas įtraukė liberalių pažiūrų studentiją ir didelę lietuviško jaunimo dalį, pradėjo gyvą ir įvairią veiklą. Skirtingai nei Amerikoje, *Šviesa* Australijoje ir vėliau išliko pajėgi ir veikli. Nuo 1960 m. ji tapo praktiškai nepriklausoma nuo Amerikos *Šviesos* organizacijos, įsijungusios į *Santaros–Šviesos* federaciją. *Šviesą* Australijoje ir federaciją Amerikoje jungė tik stiprūs bendros ideologijos ir tradicijos ryšiai⁴⁰.

Kalbėdamas apie *Šviesos* galimybes persikelti į JAV šviesietis B. Bušackis abejojo, ar *Šviesa* su savo egzistencialistiniu pesimizmu gali pritapti Amerikoje, ar ji rastų ten savo egzistencijai pasiteisinimą. Jo nuomone, gal ir pavyktų pritapti, jei bus įveiktos įvairios kliūtys, nes „*Amerikos jaunimui reikalinga kritiškai kūrybingi Šviesos lucidumo impulsai, o Šviesai – Amerikos jaunimo simpatijos ir užuojauta*“⁴¹. B. Bušackio abejonės išsipildė – klestėjimo laikotarpį Vokietijoje išgyvenusi *Šviesa*, prasidėjus emigracijai į kitus kraštus, pradėjo silpti ir vienintelė išeitis atrodė jungtis su *Santaros* organizacija. 1957 m. gegužės 31–birželio 1 d. *Šviesos* sambūrio

suvažiavime po ilgų diskusijų buvo pritar-ta federacijos su *Santara* projektui, siekiant sujungti „*studentijos ir jaunėsiosios kartos už universiteto ribų jėgas, siekiančias žmogaus laisvės, individo integralumo, kūrybin-go tautiškumo išsivijimo*“⁴². Jungimosi ryšiai numatyti gana silpni: federacijos valdybai suteikiamos daugiau veiklos derinimo, o ne vadovavimo funkcijos, tikintis, kad ateityje pati veikla ir gyvenimas suartins šias organizacijas⁴³.

Pagrindiniai ideologiniai principai

Pirmajame *Šviesos* skyrių atstovų suvažiavime, įvykusiame 1947 m. balandžio 13 d. Tiubingene, buvo patvirtintos ideologinės gairės, nustatančios pagrindinius Sambūrio principus [žr. Priedą]. Pasak M. Jesaičio, šios ideologinės gairės buvo išdava ilgų diskusijų, kuriose dalyvavo daug jaunų žmonių – studentų, medikų, teisininkų, filosofų, gamtininkų, ekonomistų, varpininkų, tautininkų, socialistų, ateitininkų⁴⁴. *Šviesos* sambūrio ideologinių gairių pagrindu tapo laisvės idėja, kuri akcentuota keturiais aspektais: individualiniu, socialiniu, politiniu, tautiniu. Lietuviškos emigracijos visuomenėje vykstant politinėms kovoms, ideologiniams ginčams, kurie jaunajai kartai atrodė svetimi ir nepriimtini, *Šviesa* skatino akademinį jaunimą ugdyti tolerantiškumą, vieningumą, lavintis ir kelti savo kultūrą.

Sambūris *Šviesa* ir jo ideologinės gairės buvo jaunosios lietuvių kartos pastanga pokario metų sumaištyje surasti „savo veidą“. „*Šviesos sambūris yra mūsų*

jaunosios kartos protestas ir atsakymas į jį [t. y. pokario klausimą „ar žmogus jau miręs“ – D. D.]... *Sambūris ryžtasi kovoti už žmogų, nes žmogus yra kiekvienam pati didžiausia vertybė, kokią jis aplink save mato, jis ryžtasi kovoti už laisvę, nes laisvė yra pagrindinė sąlyga, kad žmogus galėtų būti laimingas, Sambūris ryžtasi kovoti už tėvynę, nes tik toje šaly, su kuria žmogus yra surištas krauju, kalba ir istorija, žmogus gali visiškai išvystyti savo jėgas.*⁴⁵

„Už žmogų“

Veikiami Europoje populiarių humanizmo idėjų, šviesiečiai pirmiausia atsigręžė į žmogų, kurį sambūris laikė „aukščiausia vertybe racionaliame pasaulyje“, į laisvo žmogaus ugdymą ir pasiruošimą ateities gyvenimui „*Mes nepamirštame, kad pagaliau kovojama yra dėl žmogaus, kad galutinis visų gyvenimiškų pastangų tikslas yra pats žmogus. Mes norime niekad nepamiršti žmogaus. Norime išmokyti giliai gerbti žmogų. Norime išugdyti savyje žmogų, taurų, šviesų. Norime, kad mūsų jaunimas būtų tikrai aukštai kultūringas. Tik tada galėsime drąsiai išeiti gyvenimam kovoti už tiesą, kuri švies mūsų mintyse ir širdy. Išeiti kovot už tiesą, kuri turi atnešti žmogui šviesesnį rytojų*“⁴⁶.

Šviesa centran pastatė laisvą žmogų, siekdama išugdyti profesiniai išlavintą, visuomeniniam darbui paruoštą, dvasiškai atsparią asmenybę, įžvelgiančią pasaulio reiškinius, suvokiančią savo vietą juose ir tikinčią amžinomis žmonijos vertybėmis. „*Visur vyksta žmogaus niveliacija: žmogus darosi vis pilkesnis; asmenybės ir originalai baigia išnykti. Argi mes nematome kaskart vis didėjančio visuomenės susiskaldymo į*

tautines ir ideologines grupes, kurios savo energiją naudoja kovai viena prieš kitą. Taipogi kasdien didėjantis indiferentiškumas bet kokiems reikalams išaugo iki bauginančios apimties. Šių negerovių akivaizdoje Sambūris skatina akademinį jaunimą ugdyti tolerantiškumą, vieningumą, humaniškumą ir plėsti savo dvasinį akiratį, sekant įvairių kraštų visokeriopas gyvenimo apraiškas ir tuo būdu kelti savo kultūrą. Ši auklėjimosi darba yra būtina ne vienam pereiti, nes tik stiprūs ir gilūs žmonės pajėgs mus išvesti iš šių nelaimių.“⁴⁷

Įtakoti egzistencializmo idėjų, šviesiečiai skelbė laisvą žmogų, nuolat ieškančią teisybės, žmogų, besilaikančią laikysenos: kvestionuoti dogmas ir pasiryžti nuolat ieškoti tiesos⁴⁸. Šviesa skirtingai nuo kitų organizacijų skelbė nepripažįstanti *a priori* tiesų – kiek žmogus buvo laisvas įstoti į Šviesą ar iš jos išstoti, tiek jis galėjo laisvai organizacijoje reikšti savo nuomonę ir ją ginti. Šviesiečio dvasiai buvo svetima kiekviena doktrina, kuri gyvenimą nori formuoti pagal iš anksto priimtas tiesas ir kuri paverčia žmogų savo įrankiu toms tariamoms tiesoms įgyvendinti. Pasak jų, tik baimė ir susirūpinimas dėl žmogaus egzistencijai gresiančių pavojų gali padėti atsisipirti pagundai išnykti kaip laisvai ir atsakingumą jausiančiai asmenybei⁴⁹.

Buvo pasisakoma ne prieš individualizmą, bet prieš atsakomybės už gyvenamą momentą jausmo stoką. Šviesa neturėjo daugeliui organizacijų būdingų bruožų – griežtos drausmės, uniformizmo, slopinančio individualų reiškimąsi. Šviesos nariams buvo charakteringas individualizmas, tačiau greta individualizmo šviesietis buvo „individas bendruo-

menėje“, sugebantis laisvai įsipareigoti bendruomenei, kur net „kraštutinis individualistas turi aplaužyti sau ragus“, kad netrukdytų bendro darbo. *„Apsprendžiant organizacijos charakterį (...) labai reikšmingas yra kolektyvinis ir individualistinis momentas. Jų nesuderinamumas turi lemiančios reikšmės ir kiekvienos organizacijos gyvenime. Jeigu bus nuslopintas individas, organizacija taps bespalvė ir ji, žinoma, tik vegetuos. Priešingu atveju, vyraujant kraštutinėms nuomonėms, bus užmiršti bendrieji organizacijos tikslai ir ji turės mirti arba nueis ne savo keliais“⁵⁰.*

Šviesiečiai svarstė žmogaus dvigubo įsipareigojimo problemą, įsipareigojimo, kylančio iš asmeninio pašaukimo ir socialinių prievolių. Sambūris bandė rasti idėjinį kelią tarp priešingų individualizmo ir kolektyvizmo pradų, pusiausvyrą tarp asmens idealų ir bendruomenės interesų, tarp individo laisvių ir visuomenės teisių. Todėl ketvirtasis Šviesos ideologinių gairių punktas skelbė: *„Visa socialinė organizacija turi tarnauti žmogui, kaip asmeniui ir bendruomenės nariui, jo nepajungdama totalitarizmui. Atskiras asmuo bendruomenės interesus deda aukščiau už savo interesus, kai bendruomenės tikslai sutampa su žmonijos siekimu laiduoti žmogui laisvę ir gerovę“.*

Suprasdami, kad viso gėrio ar blogio šaknys glūdi pačiame žmoguje, šviesiečiai pasirinko sunkų saviauklos kelią, kaip priemonę intelektualiniam ir moraliniam žmogaus ugdymui, pradėjo darbą nuo savęs, nuo kiekvieno nario, suteikdami jam būtiniausias sąlygas lavintis ir kurti asmenybę. Ne vien pasyvus švietimas (teorinių žinių įsigijimas), bet

ir aktyvus individo domėjimasis ir dalyvavimas visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje tampa šviesiečiams asmenybės ugdymo sąlygomis⁵¹. Buvo skelbiama, kad šviesietis turėtų įtemptai sekti mokslinės minties raidą, domėtis, lavintis ne vien siauroj specializacijoje, bet ir domėtis visuomeniniams, politiniams mokslais. *„Mes neturime kratytis plunksnos, nežiūrint ką bestudijuotumėm. Kiekvienas aukštąjį mokslą baigęs žmogus turi mokėti aiškiai ir stilingai savo mintis reikšti, nevengti ir spaudoje pasvarstyti ir ne savo tiesioginės specialybės klausimų.“⁵²*

Dar viena sritis, kuriai didelį dėmesį skyrė šviesiečiai – tai visuomeninis gyvenimas. *„Nei vienas iš mūsų negali apsiriboti dabar savo asmenišku darbu – mes turime išeiti į visuomeninį gyvenimą ir jame kovoti už vienas kitą, dalindamiesi tuo, ką turime, ir vienas kitą sustiprindami ir palaikydami. Kartu mes formuosime ir savo kartos veidą ir ieškosime savo gyvenimo stiliaus“⁵³.* Pirmiausia šį dalyvavimą visuomeniniame gyvenime buvo pradėta organizuoti nuo studentiško gyvenime kasdienybės. Vis dažniau kalbama apie tai, kad neužtenka vien tik atlikti administracinę rinkimų ir atstovavimo funkciją studentų sąjungos gyvenime. Greta reikia ir kitokios veiklos – paskaitų, kultūrinių vakarų, įvairių renginių, studentų pašnekesių, kuriuose būtų svarstomos aktualios problemos, ieškoma bendro kelio. Tokią veiklą bandė vykdyti Šviesa.

Sambūris siekė ugdyti laisvą, „mylintį tiesą“, įsipareigojantį bendruomenei ir aktyvų žmogų. Tas aktyvumas pirmiausia turėjo pasireikšti studentų aktyviu dalyvavimu išėjimo visuomeniniame–kul-

tūriniam gyvenime, taip pat aktyviu dalyvavimu išeivijos spaudoje, išsakant viešai savo pozicijas. Sambūris daug dėmesio skyrė savos spaudos leidimui, ji turėjo populiarinti *Šviesos* idėjas tarp akademinio jaunimo, vėliau ir visoje lietuvių visuomenėje. 1946 m. liepos–rugpjūčio mėn. Stokholme pasirodė leidinys *Šviesa*, nuo rugsėjo tuo pačiu pavadinimu pradėjo eiti žurnalas Vokietijoje. *Šviesos* žurnalas Vokietijoje (leistas 1946–1949) greitai tapo jaunųjų intelektualų kultūriniu žurnalu. *Šviesos* žurnalą Vokietijoje redagavo A. Pajaujytė, Kęstutis Čerkeliūnas, Jonas Kalpokas, P. Jurkštas, J. Vizbaras-Sūduvas, J. Jaks-Tyris, Vincas Trumpa ir Vytautas Saulius. Jame bendradarbiavo Jonas Aistis, Marija Alseikaitė–Gimbutienė, A. J. Greimas, J. Kaupas, V. Trumpa, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Antanas Rūkas, H. Nagys ir kiti.

Vėlesniais metais, akademiniam jaunimo sambūriui virtus Sambūriu *Šviesa*, jos nariams emigravus į kitus kraštus, susibūrus stipriems skyriams Australijoje ir JAV tas kultūrinis – visuomeninis veikimas buvo dar labiau išplėtotas nuo kultūrinių renginių, paskaitų, parodų organizavimo, iki tokio reiškinio, kaip *Pelkių žiburėlio* radijo laidos atsiradimo Margučio radijuje.

„Už laisvę“

Vienas pagrindinių *Šviesos* ideologijos bruožų – individualizmas, žmogaus asmenybės gerbimas – siejasi su plačiai suprasto liberalizmo idėjomis. *Šviesa* nuolat pabrėžė žmogaus laisvės reikalingumą, tačiau laisvą žmogų šviesiečiai pirmiausia matė gyvenantį bendruomenėje,

esantį jos nariu – žmogaus laisvė negali sueiti į koliziją su bendruomenės gyvenimu, ji negali tapti bendruomenės iširimo pavojumi⁵⁴. Vienas iš pagrindinių *Šviesos* uždavinių buvo ugdyti laisvą, išipareigojusį žmonių, ugdyti jo lietuvišką dvasią. „*Tikrai laisvas žmogus, net ir pačioje didžiausioje fizinėje priespaudoje yra tas, kuris žino, kodėl jis gyvena, kuris pats yra pasirinkęs savo dvasinio gyvenimo būdą, savo dvasinį „aš“. Suvokimas didžiųjų gyvenimo linijų, savo dvasinių pagrindų yra pirmoji laisvo žmogaus sąlyga. Šiuo keliu eidami, mes savaimė kursime ir lietuviškąją dvasinį gyvenimą, t. y. kultūrą. Nes pagaliau visas kultūrinis gyvenimas – mokslo, meno ir filosofijos kūryba yra tik atspindys nueito žmogaus kelio, beiėskant ir bekuriant save.*“⁵⁵

Esminis žmogaus laisvės principas, pagal šviesiečius, buvo tolerancijos įvairioms pasaulėžiūroms principas. Kiekvienam savo nariui Sambūris paliko visišką laisvę pasaulėžiūros srityje, t. y. laisvą pasirinkimą sprendžiant žmogaus ir būties esmės bei prasmės problemas. Greta esminio žmogaus laisvės principo buvo neatsiejamas ir tolerancijos principas – pakantumas kitaip galvojančiam, tolerancija ir pagarba žmogaus religiniams įsitikinimams. Pati organizacija buvo tokios tolerancijos pavyzdys – po *Šviesos* stogu tilpo ir kairieji, ir dešinieji, politikai ir kultūrininkai, ateitininkai, laisvamaniai, tautininkai ir socialdemokratai.

Šviesos propaguojamos nepartiškumo ir liberalizmo idėjos dažnai atrodė nesuprantamos ir įtartinos lietuvių visuomenei išeivijoje, kartais net ir tokioms politinėms organizacijoms, kurios savo

kilmę siejo su plačia liberalia–demokrati-
ne grupe. Pvz., vienas iš tautininkų lyde-
rių emigracijoje V. Rastenis bandė įrodyti
tautininkams, kad *Šviesos* ir liberalizmo
idėjų nereiktų bijoti: „Klausimas kyla, kaip
su liberališkumo pabrėžimu. Žinoma, čia
priklauso nuo to, kas į tą sąvoką dedama.
Pavyzdžiui, daugelio amerikiečių akys (ku-
rie visi yra par excellence liberalai, išskyrus
saujelę socialistų ir komunistų), liberalizmas
yra maždaug užmaskuotas bolševizmas...
Kitiems liberalizmas atrodo esąs ne kas kita,
kaip „laisvamanybė“, t. y. ateizmas. Iš tikrų-
jų liberalizmas nėra nei tas, nei tas. Ta tema
tautininkams dar reiktų iš esmės pakalbėti
ir tai turės būti padaryta, kad išvengtumėm
nereikalingų nesusipratimų. Reikia aiškiai
apibrėžti, kas iš tikrųjų yra liberalu pasau-
lėžiūrine, ūkine ir politine prasme. Manau,
kad tatai išsiaiškins, nebus mums prasmės
baimintis tos sąvokos.“⁵⁶

Lietuviams liberalams visada
buvo opus santykio su katalikų religija
klausimas. Nuo XIX a. pabaigos libe-
ralams dažnai buvo klijuojama „bedie-
vių“, „ateistų“, „antikatalikų“ etiketė.
1948 m., 1956–1957 m. išeivijoje vy-
kusios diskusijos spaudoje parodė, kad
išeivijos situacija ir požiūris į liberalizmą
daugmaž nepasikeitė – šiose diskusijose
kritikai liberalizmo negeroves redukavo
į pasaulėžiūrinius liberalizmo nukryp-
imus. Panašių problemų nepavyko iš-
vengti ir *Šviesos* sambūriui – organizacija
išeivijos spaudoje buvo kritikuojama ir
smerkiama už „marksistinių“, „socialisti-
nių“, „ateistinių“ idėjų platinimą jauni-
mo tarpe⁵⁷.

Šviesa propagavo laisvą apsisprendi-
mą pasaulėžiūros srityje „*Šviesa rūpinasi,*

*kad jos nariai taptų sąmoningais savo kraš-
to piliečiais, palikdama individualiam savo
narių pasirinkimui, priklausyti ar nepri-
klausyti kuriai nors konfesijai, vienaip ar
kitaip tikėti, ar netikėti. Šviesa yra nusista-
čiusi, kad religija ir politika neturėtų būti
viena su kita surišta.“⁵⁸ Dėl to jai nemažai
kliūdavo, kad ji yra antireliginė, ateistinė
organizacija. Nors *Šviesa* buvo opozicijo-
je ateitininkų organizacijai, ji ateitininkų
ideologijos iš esmės nelaikė sau priešinga.
Konfesinius–pasaulėžiūrinius klausimus
šviesiečiai sprendė liberaliai. Pagal antra-
jame suvažiavime priimtus nutarimus,
Šviesa laikėsi nuostatos, kad sambūrio
nariu gali būti ir ateitininkas. Keli švie-
siečiai, įstoję į ateitininkų organizaciją,
buvo laikomi nariais, kol jie aiškiai nepa-
reiškė pasitraukį iš sambūrio⁵⁹.*

„Už Tėvynę“

Pagrindinis numatytas *Šviesos* užda-
vinys buvo kova dėl Lietuvos išlaisvinimo
ir lietuvybės išlaikymo emigracijoje. Visa
sambūrio veikla turėjo būti orientuota į
Lietuvą, kaip pasiruošimas nepriklauso-
mybės atstatymui. „*Išrauti iš savo krašto,
įstumti į drumstą pokario pasaulio sūkūrį,
mes turime kiekvienas rūpintis netikra, ne-
žinoma asmeniška ateitimi ir drauge išgy-
venti tautos tragizmą (...) Jei mes negalime
šiandien stoti greta jų ir parodyti lygią drąsą
ir pasiryžimą, tai mes galime bent savo šir-
dyse auginti tą pačią liepsną, tą pačią kovos
dvasią, tą patį įsitikinimo tvirtumą, kuris
juos veda. Turime dvasioje pasirodyti verti
savo kovojančių ir kenčiančių brolių tėvynė-
je, turime ruoštis kovai už jos ateitį.“⁶⁰*

Kadangi šviesiečiai negalėjo realiai
prisidėti prie rezistencijos, vykstančios

krašte, jaunimui Vokietijoje teko kitas uždavinys – pasiruošti dalyvavimui ūkinio, socialinio ir techninio Lietuvos gyvenimo atkūrimui. Tikėta, kad tauta iš jų ateityje pareikalaus ne tik profesinio, bet ir visuomeninio pasirengimo, t. y. „pažinimo tų pozityvių demokratijos idėjų, kurių vardu tauta veda laisvės kovą ir pagal kurių principus bus statomos laisvos Lietuvos valstybinis, socialinis ir ūkinis gyvenimas“⁶¹. Siekdamas „žmogiškos pilnumos“ sambūris užsibrėžė tikslą kelti ir nagrinėti epochos ekonominių, kultūrinių, socialinių, politinių ir religinių problemų kompleksą.

Šiai emigracijos bangai būdingas bruožas buvo tas, kad po Antrojo pasaulinio karo pasitraukusieji iš Lietuvos nelaikė savęs emigrantais, tik politiniais pabėgėliais, tremtiniais, prievarta trumpam laikui palikusiais savo kraštą. Buvo gyvenama viltimi artimiausiu metu sugrįžti į Lietuvą, todėl jaunosios kartos ugdymas, jaunimo organizacijų veikla buvo nukreipta pirmiausia į pasiruošimą grįžti į tėvynę. „(...) mes grįšime! Grįšime pasiruošę, pasimokę iš Vakarų kas geriausia, kas naudinga mūsų šeimoms, mūsų tautai, grįšime neraudonuodami. Bet subrandinę savąsias pajėgas, kad būtumėm verti dirbti atkuriamąjį darbą.“⁶²

Šviesos leidžiamoje spaudoje buvo publikuojami skyriai ir straipsniai apie okupuotą Lietuvą, tai, kas buvo aktu. Dalis šviesiečių, netgi Šviesos steigėjų (pvz., M. Jesaitis, P. Jurkštas) buvo dalyvavę antinacinės rezistencijos veikloje Lietuvoje, buvo LLKS nariais. Tai

turėjo įtakos formuojant Šviesos ideologines gaires ir pagrindinius organizacijos principus.

Realiai prisidėti prie krašte vykstančios rezistencinės kovos šviesiečiai negalėjo, vienintelė išimtis – J. Dočkus. Atskirti nuo Lietuvos ir negalintys prisidėti prie ten vykstančios kovos šviesiečiai kėlė sau kitus uždavinius: „kova už tėvynei ištikimą lietuvį, visuomet pasiryžusį kovoti už Nepriklausomos Lietuvos atstatymą, už laisvę mylintį, vertingą ir dvasioje nepalūžtantį žmogų“⁶³. Šią kovą jie vadino *dvasine rezistencija*, kurios vienas pagrindinių uždavinių – kova už moralų žmogų, kova prieš melą, kova už teisingumą. Emigracijoje šviesiečiai matė ir kitas problemas bei pavojus, lietuviams ne Lietuvoje. Tie pavojai buvo ne tik ryšio su okupuotu kraštu netekimas, bet ir moralinis sužlugimas, paskendimas materializme ir sunkaus ekonominio gyvenimo smulkmenose ir, žinoma, nutautėjimas. „Tad negana vien studijuoti senuose Vakarų universitetuose ir įgyti profesinį pasiruošimą. Negana susipažinti su naujomis Europos filosofinėmis idėjomis, socialinėmis doktrinomis ir valstybiniu Vakarų gyvenimu. Reikalinga aktyviai kovoti už tą tautos dalį, su kuria nešame tą patį likimą. Tik tada jusime, kad kovojame už Lietuvą, esančią čia, kiekvieno lietuvių dvasioje, kovojame už savo brolius ir save.“⁶⁴

Šviesos „sėkmės formulė“

Šviesos sambūris Vokietijoje buvo viena didžiausių (po skautų ir ateitininkų trečia pagal narių skaičių) ir veikliausių jaunimo organizacijų, išvysčiusi plačią

veiklą lietuvių visuomenėje, viliojusi ir traukusi akademinį jaunimą jungtis į jos gretas. Kas lėmė tokį *Šviesos* sambūrio populiarumą Vokietijoje? Reiktų išskirti keletą šiai organizacijai būdingų bruožų, nulėmusių jos sėkmę tarp lietuvių jaunimo. Pirmiausia, kas viliojo ir traukė jaunimą, – *Šviesa* buvo nauja organizacija, neturinti ryšių ir sąsajų su Lietuvoje buvusiomis jaunimo organizacijomis ir korporacijomis. Lietuvių studentija Vokietijoje turėjo mažai ryšių su senomis organizacijomis, idėjos, apie kurias burdavosi nepriklausomos Lietuvos studentai, atrodė atgyvenusios ir nebeįtikino jaunosios kartos. Lietuvos nepriklausomybės praradimas ir pasitraukimas iš Lietuvos lėmė naujų kelių ir naujų organizacinių formų paiešką. Jaunimas, kuris būrėsi į *Šviesos* organizaciją, bandė ieškoti savos ideologijos ir nebenorėjo turėti nieko bendro su senosiomis organizacijomis bei politinėmis partijomis. Nemažą įtaką vaidino ir vakarietiška aplinka, liberalizmo idėjos Europoje.

Šviesos kūrimąsi bei įtaką sustiprino ir tai, kad tuo metu Vokietijoje dar nebuvo atkurtos senos studentų organizacijos. Atsikūrusios vėliau jos, nors ir pasiėmė dalį šviesiečių narių, tačiau didesnės įtakos *Šviesos* organizacijai nebegalėjo padaryti. *Šviesos* organizacija žengė protingą ir logišką žingsnį, sustiprinusį jos pozicijas tarp jaunimo – 1948 m. *Šviesos* skyrių atstovų suvažiavime sprendžiant klausimą, kas gali būti *Šviesos* nariu (ar gali sambūryje pasilikti nariai, kurie yra kitų organizacijų ar politinių partijų nariai) buvo nutarta toleruoti šį reiškinį ir leisti šviesiečiams dalyvauti kitose organizacijose.

Reikia atkreipti dėmesį į tą faktą, kad *Šviesa* buvo antiklerikalinė organizacija, nors šio antiklerikalinio motyvo pernelyg neakcentuodavo (daugiau *Šviesos* antiklerikališkumą kėlė skyriai Stokholme ir Paryžiuje). Ateitininkai tuo metu dominavo lietuvių jaunuomenės gyvenime, *Šviesa* tapo opoziciniu judėjimu katalikiškajai studentų srovei. Vokietijoje *Šviesa* labiau buvo ne „antiklerikalinė“, bet „neklerikalinė“ organizacija, propaguojanti toleranciją ir konfesinius-pasaulėžiūrinius klausimus sprendusi liberaliai.

Šviesa buvo pavadinta „akademinio jaunimo“ sąjūdžiu, tačiau į akademinio jaunimo sąvoką įėjo ir kita, platesnė – „jaunųjų intelektualų“ sąvoka⁶⁵. Šiai kategorijai lengva nenustatyti formalių ribų: gali įeiti ir tie, kurie studijuoja, ir tie, kurie tik nori studijuoti, nestudijuojantys, bet dalyvaujantys akademinėje veikloje. Vokietijoje *Šviesos* skyriai buvo orientuoti į akademinį jaunimą, tuo tarpu kiti skyriai, pirmiausia Paryžiaus, dažniau vartojo „intelektualinio jaunimo“ sambūrio terminą. Pagaliau, priklausantys *Šviesos* sambūriui ne visada buvo „akademiškai jauni“ – pvz., A. J. Greimas, B. Raila, S. Mackevičius Paryžiuje, V. Stanevičius Stokholme ir panašiai.

Svarbiausias *Šviesos* bruožas buvo tas, kad ji praktiškai eliminavo tuos punktus, kurie galėjo skaldyti lietuvišką jaunimą į atskiras organizacijas. Palikdama apsisprendimo teisę konfesijos, sąžinės ir panašiose grynai asmeniškose pobūdžio srityse, *Šviesa* savo ideologijos bazėn įtraukė postulatus, kurie buvo pakankamai platūs ir svarūs, kad po jų ženklu galėtų susiburti įvairus jaunimas. Vokiet-

joje *Šviesa* apjungė tiek liaudininkų, tiek varpininkų, tiek socialdemokratų įtakotą jaunimą, kuris sugebėjo be didesnių nesklandumų bendradarbiauti.

1947 m. visuotiniame suvažiavime Tiubingene kilus diskusijoms dėl *Šviesos* politinių tendencijų, buvo konstatuota, kad *Šviesos* sambūris yra lietuvių intelektualinio jaunimo organizacija, „turinti politinių nusistatymų, išplaukiančių iš pagrindinių ideologinių gairių“. Pripažindama visas egzistuojančias partijas, kaip atitinkamos žmonių grupės nuomonės reiškėjas, *Šviesa* pasisakė prieš vadovybės suasmeninimą, smerkė partijų tarpusavio rietenas ir netoleranciją⁶⁶. Atsiribodamas nuo lietuvių emigracinės politinės veiklos, *Šviesos* sambūris kūrėsi kaip kultūrinė organizacija, kuri siekė ruošti sąmoningus lietuvius kultūriniam ir visuomeniniam darbui, remdamasi individo vertingumo, demokratinės laisvės ir socialinio teisingumo principais⁶⁷. Sambūrio perėjimas prie kultūrinės veiklos leido lengviau atsispirti įvairių politinių partijų pastangoms absorbuoti *Šviesos* jaunimą.

Išvados

1. Po Antrojo pasaulinio karo lietuvių akademiniam jaunimui, atsidūrusiam Vakarų Europoje, kilo egzistencijos, lietuviškos tapatybės svetimoje aplinkoje, savo kartos gyvenimo prasmės ieškojimo problemos. Jaunoji karta juto pareigą įprasminti savo veiklą, darbą ir gyvenimą, įnešti „jauną ir naują“ balsą lietuvių politiniame-visuomeniniame gyvenime. Sambūrio *Šviesa* atsiradimas buvo savo

tiškas jauniosios kartos protestas prieš susidariusią situaciją ir savojo kelio paieška.

2. Sambūris *Šviesa* kėlė tris pagrindinius tikslus: politinį (siekis atkurti Lietuvos nepriklausomybę), tautinį-visuomeninį (jaunimo organizavimasis ir veikla užsienyje, siekiant išlaikyti tautinį tapatumą) ir ideologinį (remiantis humanizmo idėjomis kova už laisvą žmogų laisvoje demokratinėje visuomenėje). Didžiulę įtaką lietuvių jaunimui darė Vakarų demokratinė pasaulėžiūra bei humanistinė-egzistencialistinė filosofija. Savo ideologinėse gairėse *Šviesa* pasisakė už Lietuvos valstybės atkūrimą, Vakarų demokratijos principus bei plačiai suprastą humanizmą, pagrįsta žmogaus laisve ir dvasine tolerancija.

3. *Šviesos* skyriai steigėsi įvairiuose Vokietijos universitetiniuose miestuose, taip pat ir už Vokietijos ribų – Prancūzijoje, Švedijoje, Australijoje, JAV. Visi *Šviesos* skyriai buvo gausūs ir veiklūs. Greitai *Šviesos* sambūris Vokietijoje tapo viena didžiausių (po skautų ir ateitininkų trečia pagal narių skaičių) ir veikliausių jaunimo organizacijų, pradėjusių plačią veiklą lietuvių visuomenėje, viliojusi ir traukusi akademinį jaunimą jungtis į jos gretas.

4. Svarbiausias *Šviesos* bruožas buvo tas, kad ji praktiškai eliminavo tuos punktus, kurie galėjo skaldyti lietuvišką jaunimą į atskiras organizacijas. Palikdama apsisprendimo teisę konfesijos, sąžinės ir panašiose asmeniškose pobūdžio srityse, *Šviesa* savo ideologijos bazėn įtraukė postulatus, kurie buvo pakankamai platūs ir svarūs, kad galėtų suburti įvairų jaunimą. Vokietijoje *Šviesa* apjungė tiek liaudininkų, tiek varpininkų, tiek socialdemokra-

tų įtakotą jaunimą, kuris sugebėjo be didesnių nesklandumų bendradarbiauti.

5. Klestėjimo laikotarpį Vokietijoje išgyvenusi *Šviesa*, prasidėjus emigracijai į kitus kraštus, pradėjo silpti. Atsisakęs savo akademinio pobūdžio, *Šviesos* sambūris Amerikoje palaipsniui pradėjo prarasti dominuojančias pozicijas tarp liberalaus jaunimo, nepajėgė suderinti

savo ryškiai europietiško veido ir veiklos su naujos Amerikos studentijos nuotakomis. Čia didelė liberalios studentijos dalis liko šalia *Šviesos* ir susibūrė į atskirą grupę – Nepriklausomų studentų sąjungą, iš kurio vėliau susikūrė Lietuvių studentų *Santara*. Atradusios savo idėjų bendrumą, abi organizacijos 1957 m. susijungė į *Santaros–Šviesos* federaciją.

Nuorodos

- 1 Gureckas A. *Šviesos sambūrio istorijos apybraiža* // *Akiračiai*, 2007, Nr. 3(389), Nr. 4(390); Valaitis J. *Sambūris Šviesa* // *Akiračiai*, 2000, Nr. 1(315); Grinius L. *Liberalinė mintis lietuvių studentijoje 1945–1954 m.* // *Varpas*, 1955, Nr. 2, p. 72–80; Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė: politiniai – organizaciniai aspektai 1945 m. – šeštojo dešimtmečio pabaiga*. Vilnius: Vaga, 2002, p. 160–179.
- 2 *Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris Šviesa 1946–1949. Sambūris Šviesa 1949–1957*. Redaktorius J. Valaitis. Chicago: Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, 2006.
- 3 Jesaitytė D. M. *Kolegos, susimąstykim* // *Aidai*, 1948, Nr. 15, p. 287.
- 4 B. Railos 1946 06 10 laiškas nežinomam asmeniui. Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centro archyvas (toliau – VDU ISC). F. 19.
- 5 Jesaitis M. *Akademinio jaunimo sambūrio Šviesa ideologija* // *Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris Šviesa 1946–1949. Sambūris Šviesa 1949–1957*, p. 14.
- 6 Ten pat, p. 228.
- 7 Ten pat.
- 8 Jesaitytė D. M. *Kolegos, susimąstykim* // *Aidai*, 1948, Nr. 15, p. 287.
- 9 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P.161.
- 10 1946 m. duomenimis, „lietuviškiausi“ universitetiniai miestai Vokietijoje pagal registruotų studentų skaičių buvo: Hamburgas – 391, Tiubingenas – 262, Miunchenas – 23, Freiburgas – 73, Heidelbergas – 73, Frankfurtas – 70, Stuttgartas ir Hanoveris – po 57 ir pan. Žr.: P. J. *Lietuviai studentai ištremime* // *Šviesa*, 1946, Nr. 1, p.14.
- 11 A. P. *Ko mes siekiame* // *Šviesa*, 1946, Nr.1, p. 1.
- 12 Akademinės jaunuomenės sambūris „Šviesa“. Tikslai. VDU ISC. F.10, Ap. 10, B. 16776–3.
- 13 Akademinio jaunimo sambūrio *Šviesos* ideologinės gairės. VDU ISC. F. 10, Ap. 10, B. 16776–3.
- 14 Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga – rezistencinė organizacija, įsteigta 1940 12 26 Lietuvoje. Steigėjai – tautiškai liberalių pažiūrų lietuvių inteligentijos jaunesnieji atstovai. Po karo LLKS buvo atkurta emigracijoje, dalyvavo VLIK'o veikloje.
- 15 V. Trumpos 1999 rugsėjo mėn. interviu L. Saldukui, VDU ISC.
- 16 Gureckas A. *Šviesos sambūrio istorijos apybraiža* // *Akiračiai*, 2007, Nr. 3(389), p. 7.
- 17 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*, P. 173.
- 18 *Ideologinis studentų susiorganizavimas* // *Mūsų pranešimai*, 1948 02 25, Nr. 2(26), p. 10.
- 19 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 171.
- 20 Kedys P. J. *Sukaktuvinis AJS Šviesos atstovų suvažiavimas* // *Šviesa*, 1948, Nr. 5, p. 10.
- 21 *Kultūrinė kronika* // *Šviesa*, 1946, Nr. 1, p. 15.
- 22 Rastenis J. *Šviesa Paryžiuje*. VDU ISC. F.19.
- 23 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 169.
- 24 Kedys P. J. *Sukaktuvinis AJS Šviesos atstovų suvažiavimas* // *Šviesa*, 1948, Nr. 5, p. 9–10.
- 25 Valaitis J. *Sambūris Šviesa* // *Akiračiai*, 2000, Nr. 1(315), p. 13.

- 26 Gureckas A. *Šviesos sambūrio istorijos apybraiža* // *Akiračiai*, 2007, Nr. 3(389), p. 7.
- 27 Vyriausias Lietuvos atstatymo komitetas – 1946 m. vasarą J. Deksnio iniciatyva Lietuvoje įkurta pasipriešinimo organizacija, Lietuvoje kontroliuojama sovietų saugumo. Užsienyje veikė VLAK'o informacinis centras (J. Deksnys, A. Vokietaitis, V. Stanevičius). J. Deksnys atsivežė į užsienį įgaliojimus sudaryti VLAK'o Užsienio delegatūrą, tačiau VLIK'o nariams atsisakius priimti įgaliojimus ir tapti VLAK'u, J. Deksnys atsisakė minties sudaryti VLAK'o UD, visą veiklą perkeldamas į BDPS Užsienio delegatūrą.
- 28 Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdis – 1946 m. J. Deksnio kelionės į Lietuvą metu Lietuvoje įkurta pasipriešinimo organizacija. 1947 m. J. Deksnys užsienyje sudarė BDPS Užsienio delegatūrą, kuri buvo sudaryta iš liberaliosios srovės J. Deksnio aplinkos žmonių. BDPS UD buvo slapta organizacija, sudaryta specialiai ryšiams su krašto rezistencija ir užsienio žvalgybomis palaikyti.
- 29 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 175–176.
- 30 Mockūnas L. *Pavargęs herojus. Jonas Deksnys trijų žvalgybų tarnyboje*. Vilnius: Baltos lankos, 1997. P. 443–444, 489.
- 31 B. Railos 1951 12 16 laiškas H. Žemeliui, nuorašas J. Cicėnui, VDU ISC. F. 10.
- 32 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 177.
- 33 J. Vizbaro 1997 m. laiškas D. Kuizinienei. D. Kuizininės asmeninis archyvas.
- 34 L. Mockūnas. *Komentaras* // *Akiračiai*, 2007, Nr. 3(389), p. 3.
- 35 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 178.
- 36 Posūkis AJS *Šviesa gyvenime* // *Šviesa*, 1949, Nr. 7, p. 30.
- 37 Gureckas A. *Šviesos sambūrio istorijos apybraiža* // *Akiračiai*, 2007, Nr. 3(389), p. 7.
- 38 Ten pat.
- 39 Ten pat.
- 40 Ten pat.
- 41 Bušackis B. *Ketvirtasis ideologinių gairių punktas* // *Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris Šviesa 1946–1949. Sambūris Šviesa 1949–1957*. P. 35.
- 42 J. T. Liberalinių jėgų apsijungimas // *Darbas*, 1957, Nr. 2, Vol. XI, p. 40.
- 43 Ten pat; Santaros–Šviesos federacijos projektas, 1957 07 18. VDU ISC. F.14.
- 44 Jesaitis M. *Akademinio jaunimo sambūrio Šviesa ideologija* // *Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris Šviesa 1946–1949. Sambūris Šviesa 1949–1957*. P. 15.
- 45 Ten pat. P. 14.
- 46 Pajaujytė A. *Ko mes siekiame* // *Šviesa*, 1946, Nr. 1, p. 2.
- 47 Jesaitis M. *Akademinio jaunimo sambūrio Šviesa ideologija* // *Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris Šviesa 1946–1949. Sambūris Šviesa 1949–1957*. P. 15.
- 48 Bušackis B. *Ketvirtas ideologinių gairių punktas* // Ten pat. P. 30.
- 49 *Akademinio jaunimo sambūrio Šviesa idėjiniai pagrindai* // Ten pat. P. 48.
- 50 Valaitis Jurgis. *Trečias ideologinių gairių punktas. Individas ir organizacija A. J. Sambūrio Šviesa idėjiniuose pagrinduose* // Ten pat. P. 24.
- 51 Doniela V., Kedys J. *Antrasis Šviesos sambūrio ideologinių gairių punktas* // Ten pat. P. 22–23.
- 52 B. Jie ir mes // *Šviesa*, 1946, Nr. 2, p. 2.
- 53 Jesaitytė D. M. *Kolegos, susimąstykim* // *Aidai*, 1948, Nr. 15, p. 288.
- 54 Jaks–Tyris J. *Penktasis ideologinių gairių punktas* // *Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris Šviesa 1946–1949. Sambūris Šviesa 1949–1957*. P. 38.
- 55 Jesaitytė D. M. *Kolegos, susimąstykim* // *Aidai*, 1948, Nr. 15, p. 288.
- 56 V. Rastenio 1955 03 10 laiškas australiečiams. VDU ISC. F. 2, Ap. 2, B. 9305–84, L. 5.
- 57 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 173.
- 58 *Nauji vardai, seni būdai* // *Šviesa*, 1946, Nr. 1, p. 16.
- 59 Gureckas A. *Šviesos sambūrio istorijos apybraiža* // *Akiračiai*, 2007, Nr. 3(389), p. 7.
- 60 Pajaujytė A. *Ko mes siekiame* // *Šviesa*, 1946 09, Nr. 1, p. 1.
- 61 Į akademinę lietuvių jaunomenę. *Šviesos atsišaukimas*, 1946 m. kovas. VDU ISC. F. 10, Ap. 10, B. 16777–4.
- 62 *10 dienų prie Bodeno* // *Šviesa*, 1946, Nr. 1, p. 16.
- 63 *Rezistencija po svetimu dangum* // *Šviesa*, 1947, Nr. 3, p. 1.
- 64 Ten pat.
- 65 Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. P. 166–167.
- 66 *Šviesos vadovybės Paryžiuje posėdžio, įvykusio [1947 m.] lapkričio 25 d., protokolas*. VDU ISC. F. 19.
- 67 Rastenis J. *Šviesa Paryžiuje*. VDU ISC. F. 19.

FOR MAN, FREEDOM, AND HOMELAND: THE ŠVIESA ORGANIZATION FROM 1946 TO 1957

The academic youth organization called *Šviesa* was founded in 1946 in Tübingen, Germany. After the scouts and the Catholic *ateitininkai*, *Šviesa* was the third-largest organization of Lithuanian student youth in the West, with many chapters forming in German university towns as well as in France, Sweden, the United States, and Australia. The organization appealed to students wishing to emphasize their independent thinking; it proclaimed liberal and humanist ideals;

and it championed the restoration of an independent Lithuanian state, principles of Western democracy, and a broadly-conceived humanism based on respect for human freedom and toleration of human individuality and ideological beliefs.

In presenting a brief survey of *Šviesa*, this article endeavors to decipher its “success formula” in Germany, to review the circumstances of its founding, and to reveal its importance for, and influence on, academic youth and diaspora community activities as a whole.

Ilona BUČINSKYTĖ

Ateitininkų santykiai su A. J. S. Šviesa DP stovyklose

Baigiantis Antrajam pasauliniam karui, vengdami sovietinio teroro, iš Lietuvos į Vokietiją pasitraukė apie 60 tūkstančių Lietuvos gyventojų. Pasibaigus karui, jie buvo apgyvendinti išvietintųjų asmenų, taip vadinamosiose DP (nuo angliskų žodžių – *Displaced persons*) stovyklose Vokietijoje ir Austrijoje. Apibūdinant gyvenimą DP stovyklose, galima išskirti keletą ypatybių. Viena jų – daugelis pasitraukusiųjų, gyvendami grįžimo į nepriklausomą tėvynę viltimis, DP stovyklose bandė kurti gyvenimą Lietuvoje atkartojančias sąlygas ir socialines struktūras. Ne išimtis ir lietuvių jaunimą būrusios organizacijos. Tik nutilus karo pabūklams, savo veiklą išėvijoje atnaujino lietuviai skautai, ateitininkai.

Kita vertus, gyvenimas DP stovyklose tapo galimybe keisti tai, kas nepatiko nepriklausomos Lietuvos gyvenime arba kurti naujas socialinio gyvenimo ir veiklos formas. Kaip pavyzdys naujo reiš-

kinio, susiformavusio DP stovyklose, gali būti pateiktas akademinio jaunimo sambūris (A.J.S.) *Šviesa*, įsteigtas 1946 m. Tiubingene.

Kūrimosi metu *Šviesa* kaip ir daugelis DP stovyklose veikusių organizacijų pasisakė už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, už demokratiniais principais paremtą visuomeninę ir politinę santvarką. Tačiau ideologinėje srityje *Šviesa* deklaravo humanizmą, toleranciją, pagarbą ne tik asmeniui, bet ir jo įsitikinimams. Anot vieno *Šviesos* steigėjų Jono Valaičio: „Šis tolerancijos principas buvo vienas iš pagrindinių faktorių, atskiriantis šviesiečius studentus akademikus nuo nemažos dalies netolerantiškai nusiteikusių klerikalių ateitininkų, autoritarinių neolituanų, užsidariusių savo tarpe varpininkų ir dogmatikų socialdemokratų – marksistų, vis dar pasisakančių už klasių kovą.“¹

Šviesa būrėsi ir brendo socialinėje aplinkoje, kurioje veikė daugiau visuo-

meninių, kultūrinių, politinių ir intelektualinių jaunimo junginių. Nenuostabu, kad kitų organizacijų *Šviesa* buvo traktuojama kaip konkuruojanti jėga. Per šitokią prizmę į naujai susibūrusį akademinio jaunimo sambūrį žvelgė ir vienos įtakingiausių lietuvių išeivijos jaunimo ugdymo organizacijos – *Ateitininkų federacijos* nariai. *Šviesa* per gana trumpą laiką tapo svarbia lietuvių išeivijos visuomeninio gyvenimo dalimi, o kartu ir ateitininkų organizacijos konkurentu, į organizacijos gretas verbavusiu ir moksleivius, ir studentus.

Lietuvos istoriografijoje ateitininkų ir *Šviesos* santykiai DP stovyklose yra menkai nagrinėti. Vis dėlto atidžios lietuvių išeivijos archyvinio paveldo studijos ir gausėjantys memuarai atskleidžia įdomią ateitininkų ir šviesiečių santykių DP stovyklose eigą.

Šio straipsnio tikslas: pristatyti dviejų lietuvių intelektualinių organizacijų – ateitininkų ir *Šviesos* santykių raidą DP stovyklų laikotarpiu.

Rengiant šį straipsnį naudotasi archyviniais šaltiniais ir šiame tekste nagrinėjamų įvykių bei procesų liudininkų prisiminimais. Ateitininkų ir šviesiečių santykius DP stovyklose bandyta rekonstruoti remiantis archyviniais studentų ir moksleivių ateitininkų sąjungų dokumentais, saugomais Amerikos lietuvių kultūros archyve (ALKA), JAV. Šie duomenys buvo papildyti šviesiečių prisiminimais, išspausdintais Jono Valaičio parengtoje knygoje *Šviesa. Akademinio Jaunimo Sambūris ŠVIESA 1946–1949. Sambūris ŠVIESA 1949–1957*.

Jau pats *Šviesos* atsiradimo faktas užprogramavo konfliktą su katalikiškąja lietuvių bendruomenės dalimi, ir tai neužtruko pasireikšti realybėje. 1946 m. birželio 28–30 d. vykusiame Studentų ateitininkų sąjungos (toliau tekste – SAS) suvažiavime Tiubingeno studentų ateitininkų draugovės atstovas kolegoms pranešė, kad pirmojo semestro gale įsisteigė naujas akademinio jaunimo sambūris *Šviesa* ir kad santykiai su naująja organizacija buvo „įtempti“². Anot Vytauto Macio, *Šviesos* skyriui įsisteigus Hamburge, „prasidėjo draugiškos kovos su ateitininkais“³. Informacija apie nesutarimus su *Šviesa* buvo pakartota ir 1946 m. rugsėjo 14–15 d. Detmole vykusių Anglų zonos SAS religinių studijų dienų metu⁴.

Nepaisydami dviejų organizacijų trinties, ateitininkai ir šviesiečiai stengėsi palaikyti bent formalius santykius. Štai 1946 m., minint ateitininkų organizacijos 35-metį, iškilmingame SAS posėdyje be kitų garbingų svečių dalyvavo ir *Šviesos* atstovas Justinas Petkevičius⁵.

Pagrindinė DP stovyklose veikusios akademinių organizacijų veiklos ir bendradarbiavimo niša buvo visuotiniai lietuvių studentų suvažiavimai ir jų metu rinkta Centrinė lietuvių studentų atstovybė. Atstovybę reikšminga institucija darė faktas, kad jos atstovas dalyvavo Lietuvos raudonojo kryžiaus posėdžiuose, kuriuose buvo svarstomi stipendijų skirstymo klausimai⁶.

1946 m. visuotiniai studentų suvažiavimai ir rinkimai į lietuvių studentų atstovybę tapo ateitininkų ir *Šviesos* sambūrio narių konfliktų vieta. Rinkimai į Centrinę lietuvių studentų atstovybę, tar-

si indikatorius, rodė, kiek konkreti organizacija buvo svarbi lietuvių studentijai. 1946 m. lapkričio 15–16 dienomis vykęs visuotinis lietuvių studentų suvažiavimas Augsburgėje parodė ateitininkams ir *Šviesos* sambūrio nariams bei abiejų organizacijų šalininkams, kokį palaikymą lietuvių studentijoje turi konkreti organizacija ir kaip dviems skirtingas ideologijas propagavusioms organizacijoms seksis bendrauti ir bendradarbiauti. 1946 m. visuotinis studentų suvažiavimas ateitininkams tapo nemalonia patirtimi. Konfliktinė situacija įvyko Hamburgo universitete. Kaip prisiminė V. Macys, nuo pat lietuvių studentų studijų šiame universitete pradžios, susidarė nemaža grupė studentų, kurie buvo nepatenkinti ateitininkų dominavimu universiteto lietuvių studentų atstovybėje ir siekė ateitininkus „pakeisti“⁷. Dėl procedūrinių pažeidimų „pakeitimai“ įvyko⁸.

Nenuostabu, kad visuotinę lietuvių studentų suvažiavimą, vykusį Augsburgėje, pasiekė ne tik Hamburgo universiteto atstovai, bet ir šio universiteto studento J. Rimeikio skundas, pranešęs apie rinkimų procedūros pažeidimus. Suvažiavime dalyvavę ateitininkai bandė riboti Hamburgo universiteto atstovų dalyvavimą renginyje, tačiau ateitininkų iniciatyva nesulaukė suvažiavimo dalyvių pritirimo. Protestuodamas prieš tokią įvykių eigą, Karlsruhes universiteto atstovas Pilypas Narutis (ateitininkas) pasitraukė iš suvažiavimo. Jo pavyzdžiu pasekė dar 20 asmenų. Antrą suvažiavimo dieną prie pasitraukusiųjų prisidėjo dar 12 suvažiavimo dalyvių. Taip susiklostė situacija, kad visuotiniame suvažiavime nebu-

vo atstovauta 8 universitetams (Mainzo, Giesseno, Darmstadto, Hanoverio, Miunsterio, Kiolno, Giotingeno, Viurburgo), o 9 universitetai (Karsruhe, Tiubingeno, Štutgarto, Miuncheno, Bonos, Frankfurto, Freiburgo, Heidelbergo ir Dillingeno) buvo atstovauti tik iš dalies, nes visuotiniame suvažiavime pasiliko tik jų atstovų dalis. Nenuostabu, kad iš suvažiavimo pasitraukus ateitininkams, *Šviesos* pasiūlyti kandidatai (Petras Jurkštas, Vilius Pitkunigis, A. Kudukytė, Vytautas Pundzevičius, Makutis, Vytautas Dargis, Aleksandras Tornau) buvo išrinkti į Lietuvių studentų centrinę atstovybę⁹. Tokius rinkimų rezultatus ateitininkai traktavo kaip neteisėtus, sąlygotus procesinių pažeidimų. Katalikiškos pasaulėžiūros dienraščio *Žiburiai* korespondentas J. G., komentuodamas rinkimų rezultatus, rašė: „*Nors likusieji ir posėdžiavo toliau ir net įvairius rinkimus vykdė, bet tai, žinoma, neturi svarbos, nes apie sklandų darbą tokiose sąlygose negali būti nė kalbos*“¹⁰. SAS CV visuotinį suvažiavimą įvertino dar griežčiau, pareiškusi, kad „*jo rezultatai yra tiesiog kriminalinio pobūdžio*“¹¹. Ateitininkų pasipiktinimas Augsburgės studentų suvažiavimu peržengė lietuvių studentijos ribas. Apie negeroves Centrinėje lietuvių studentų atstovybėje buvo informuotos centrinės šalpos institucijos: BALF¹²as, Caritas ir Raudonasis Kryžius¹². SAS Centro valdyba, siekdama sudaryti masiško pasipiktinimo įvaizdį ir tikėdamasi naujų rinkimų paskelbimo, kreipėsi į studentus ateitininkus ragindama: „*1. drąsiai ir atvirai pasisakyti prieš tokius metodus. 2. stud[entų] susirinkimuose protestuoti prieš tokiu būdu sudary-*

tą centrinę studentų organą ir 3. susirinkimuose sudaryti protesto notas ir siųsti arba tiesiog, arba per stud[entų] at[eitasin]inkų Centro Valdybą vyriausioms šalpos įstaigoms ir profesorių Tarybai. Ateitininkų Sąjungai daryti protestą savo vardu nėra patogu, nes ne vien ateitininkai pasitraukė, bet ir tie, kurie nepriklauso „Šviesos“ grupei. Tokiu būdu lieka šis reikalas sutvarkyti atskiriems universitetams, kas šiuo metu ir patogiausia. Juo daugiau tokių protestų atsiras, juo labiau paaiškės, su kuo turima reikalo. Atrodo, kad ši byla veikia ir lengvai nesibaigs ir gali būti prieita prie to, kad bus suauktas naujas suvažiavimas. Su šiuo suvažiavimu „Šviesa“ pakankamai jau susikompromitavo, ir todėl šis faktas neturi būti pamirštas. Centro Valdyba siūlo užkirsti kelią bet kokiai „Šviesos“ skleidžiamai propagandai apie įvykusį suvažiavimą. Mes neturime nieko bijoti. Ateitininkai niekur nėra padarę išsišokimų ir per savo 35-erių metų gyvenimo laikotarpį, neturi jokios savo sąžinėje dėmės, dėl kurios jie turėtų gėdintis ir nieks ateitininkijai negali kompromituojančių faktų prikaišioti. Tuo tarpu „Šviesa“, vos prieš metus gimusi, jau ne kartą apsiskandalijo. Atsiminkime, kad tos grupės atstovai visai nesiskaito su priemonėmis ir eina brutalumo ir melo bei suktybių keliu“¹³.

Išblėsus pirmai pasipiktinimo bangai, ateitininkai ėmė aiškintis, kokios priežastys lėmė 1946 m. visuotinio suvažiavimo nesėkmę. Studentai ateitininkai suvokė, kad jie nėra aktyvūs visuotinio lietuvių studentų akademinio gyvenimo dalyviai. Paaiškėjo, kad studentai ateitininkai kai kuriose vietovėse nežinojo, kokios pozicijos laikytis bendradarbiaujant

su Centrine lietuvių studentų atstovybe. 1947 m. pradžioje Otonas Vaitkevičiaus skundėsi SAS centro valdyba, kuri, jo nuomone, per menkai informavo studentus ateitininkus: *„Mes periferijoje bijome padaryti kvailysčių. Prieš tai yra tik vienas vaistas: geras padėties žinojimas. Tuo tarpu Centrinė Atstovybė pila raštus su konkrečiais klausimais, liečiančiais visą studentiją, į kuriuos nežinia, ar atsakyti, ar nutylėti, nes kiekviename universitete yra tokių, kurie reikalauja, kad reikia išrinktą „valdžią“ pripažinti.“*¹⁴ Nepasitenkinimas SAS CV buvo išsakytas ir 1947 m. vasario 9 d. Karlsruhe korporacijos Grandis memorandumu SAS CV pirmininkui, kuriame klausta: *„Kokie yra nusistatyti at[eitasin]inkų santykiai su „Šviesos“ sambūriu?“*¹⁵

Atsakymą Karlsruhe grandiečiams ir visiems sąjungos nariams SAS CV išdėstė aplinkraštyje. Centro valdyba nepriėmė sau atsakomybės už nesėkmę 1946 m. visuotinio suvažiavimo metu, tačiau kritikavo sąjungos narius dėl menko dėmesio bendram akademiniam gyvenimui. SAS CV pastebėjo, kad nors studentų ateitininkų sąjunga – gausiausia lietuvių akademinė organizacija emigracijoje, tačiau jos atstovai visuotiniame suvažiavime sudarė tik trečdalį dalyvių. Iš visų suvažiavime atstovautų lietuvių studentų bendruomenių, tik dviejų universitetų atveju, ateitininkai turėjo persvarą. 1947 m. SAS CV aplinkraštis byloja, kad viena vertus, studentų ateitininkų vadovybė švelnino toną Augsburgėje išrinktos centrinės studentų atstovybės atžvilgiu ir pripažino visuotinio studentų suvažiavimo sprendimus teisėtais, „nors ir labai vienusiškais“¹⁶. Kita vertus, SAS CV kaltino *Šviesą* užurpavus lietuvių

studentų atstovavimą Centrinėje lietuvių studentų atstovybėje: „Atstovybė, kurią sudaro vieni šviesininkai, nereprezentuoja liet[uviių] stud[entų] tremtyje daugumos. Katalikiškoji stud[enti]ja nemato čia savo atstovų. Išsiskirdami iš bendrojo darbo kitas pajėgias grupes, šviesininkai kenkia bendram stud[enti]jos labui“. SAS CV nepamiršo savo oponentus apkaltinti „socialistiniu ekstremizmu“ ir „ateizmu“¹⁷. Trečia vertus, SAS CV ragino sąjungos narius pasimokyti iš „praeities klaidų ir ateityje uoliau dalyvaudime visame akad[eminia]me gyvenime, nes tai mūsų kiekvieno pareiga“¹⁸.

Kaip liudija istoriniai šaltiniai, į 1947 m. SAS CV išsakytą raginimą nebuvo atsižvelgta. 1948 m. kovo mėnesį vykusiame SAS suvažiavime Julius Kakarieka iškėlė ateitininkų pozicijos studentų atstovybėse klausimą: „Būtinai vieningas nusistatymas dėl atstovybių. Kai kur kovos yra sukėlusios kartėlio. Turime rodyti daug tolerancijos. Dalyvavimas atstovybėse reikalingas: 1) kaip akademinėi organizacijai; 2) dėl tautinio reikalo ir organizacijos prestižo“¹⁹. Diskusijos atskleidė faktą, kad kai kurie ateitininkai netgi ignoravo faktą, kad jie buvo gavę mandatą dalyvauti visuotiniame suvažiavime, nes studentų ateitininkų sąjungoje nebuvo aiškios pozicijos, kokiu principu dalyvauti visuotiniame studentų lietuvių suvažiavime: „Anglų zonoje kai kurie ir išrinkti atstovai at[iteitinin]kai nevyko į Augsburgą, dėl to, kad dar Seehaup-te C[entro] V[aldy]bos buvo nutarta rinkti ne „at[iteitinin]kus“, bet žmones“. Kaip ir 1947 m., studentai ateitininkai ragino sąjungos centro valdybą koordinuoti ateitininkų santykius su Centrine lietuvių studentų atstovybe. Suvažiavimo metu J.

Kakarieka teigė: „Reiktų įpareigoti C[entro] V[aldy]bą rūpintis C[entrinės] atst[ovybės] reikalais ir siųsti aplinkraščius draugovėms“. Tuometinio SAS CV pirmininko Justino Pikūno atsakymas buvo panašus į 1947 m. SAS CV poziciją. Motyvuodama tuo, kad jau pats ateitininkų visuomeniškumo principas įpareigoja juos rūpintis visos studentijos gyvenimu, SAS CV neprisiėmė jai siūlytos reikalų su Centrine lietuvių studentų atstovybe koordinavimo funkcijos²⁰.

Pastebėtina, kad Šviesos įsikūrimas ir veikla jau 1946 m. atskleidė ateitininkų veiklos trūkumą – menką aktyvumą bendrame lietuvių studentų gyvenime. Žvelgiant retrospektyviai, galima konstatuoti, kad studentai ateitininkai DP stovyklų laikotarpiu šio trūkumo neištaisė. Nors ir neaktyviai dalyvaudami bendrame lietuvių studentų gyvenime, Centrinę studentų lietuvių atstovybę ateitininkai traktavo kaip svarbią lietuvių studentijos instituciją. Neveltui 1949 m. vasario mėnesį vykusio SAS atstovų visuotinio suvažiavimo dalyviai kreipėsi į Centrinę lietuvių studentų atstovybę, ragindami kuo greičiau sušaukti visuotinį studentų suvažiavimą arba plebiscitiniu būdu įvykdyti naujus rinkimus²¹.

Visuotinio lietuvių studentų suvažiavimo Augsburgėje 1946 m. įvykiai, reakcijos į juos liudija, kad ateitininkams sunkiai sekėsi susitaikyti su naujos, lietuvių studentijoje nemenką svorį turėjusios ideologinės organizacijos atsiradimu. Po „Hamburgo istorijos“ ir visuotinio lietuvių studentų suvažiavimo ateitininkų ir šviesiečių santykiai, ir iki tol buvę įtempti, dar labiau pašlijo. Vis dėlto ateitininkai ieškojo būdų, kaip susigyventi

su *Šviesa*. Tik šias pastangas dėl ideologinių skirtumų ir asmeninių nuoskaudų sunkiai sekėsi įvykdyti.

1947 m. kovo 29 d. SAS CV prezidento aplinkraštis Nr. 1 nubrėžė gaires studentų ateitininkų santykiams su kitomis organizacijomis. Šiuo dokumentu SAS deklaravo bendradarbiausianti su skautais, o su kitomis lietuvių pasaulėžiūrinėmis organizacijomis studentų ateitininkų santykiai turi būti kolegiški ir korektiški. Ne be 1946 m. Augsburgio suvažiavimo patirties, SAS CV aplinkraštyje atsirado punktas, skelbęs: „*Studentai ateitininkai vengia nesveikos* [išskirta šaltinyje, I. B.] *konkurencijos ir pripažįsta, kas yra gera kituose*“²².

Trečiajame lietuvių studentų suvažiavime, vykusiam 1947 m. lapkričio 21–22 d., rinkimus į centrinę atstovybę vėl laimėjo *Šviesos* atstovai. Ateitininkai ši faktą priėmė kaip skaudų smūgį, nes iki tol jie buvo gausiausia akademinė organizacija ir dominavo studentijos gyvenime. 1947 m. rinkimai parodė, kad lietuvių visuomeniniame gyvenime atsirado ateitininkams lygus partneris ir oponentas²³.

Nenuostabu, kad visuotinio SAS suvažiavimo, vykusio 1948 m. kovo 2–5 d. Hohenschwangau vietovėje, metu ateitininkai daug dėmesio skyrė pačio *Šviesos* reiškinio išsiaiškinimui ir ateitininkų santykių su šiuo akademinio jaunimo sambūriu nusakymui. Studentams ateitininkams aiškinantis *Šviesos* fenomeną, talkino dr. J. Girnius. Specialiame pranešime jis *Šviesą* pristatė kaip „*paprastą laisvamanių organizaciją*“, kurios šaknys slypėjo 1931–1932 m. leistame „*masonų*“ laikraštyje *Vaga*²⁴. Filosofas reziumavo,

kad „*Praktinė „Šviesos“ veikla yra labiau negatyvi. „Šviesoje“ glūdi didelis pavojus. Ji subūrė kairiąsias jėgas prieš katalikus, bet tai gali būti jos pačios tautiškumo palaidojimu. Su „Šviesa“ reikia kovoti kultūrinę kovą – tai turi būti abiejų pusių kovojimas už tiesą. Turi būti skelbiama kova prieš laisvamanybės mintį, bet ne prieš atskirus žmones*“²⁵. Suvažiavime buvo išsakyti nuogastavimai, kad *Šviesa* gali pritraukti daugiau ateitininkams nepalankių organizacijų ir asmenų ir taip sudaryti plačią antiateitininkišką federaciją. J. Girniaus pranešimas sukėlė suvažiavimo dalyvių diskusijas, po kurių konstatuota, kad santykiai su *Šviesa* buvo panašūs į ateitininkų santykius su kitomis grupėmis, jie nebuvo geri. Nusakydami nesutartimų priežastis, ateitininkai kaltino ne tik kitus, bet negatyvius reiškinius išvelgė ir savo organizacijoje: „*1. šviesiečių antiateitininkiškas nusiteikimas; 2. Mūsų pačių kaltė – konservatyvizmas ir nepažangumas. Reikėtų daugiau tolerancijos ir krikščioniškos meilės, akcentuojant tautinę solidarumą ir sugyvenimą. Kovos metodai: kūrybinis pozityvus darbas, visų mūsų principų atskleidimas, nebūti pasyviems atstovybių reikaluose, neleisti gyvenimui eiti savo vaga. C[entro] V[aldy]ba turėtų į tai kreipti dėmesį; ir Reviz[ijos] komisiją visą laiką formuluoti*“²⁶.

1948 m. SAS suvažiavimo priimtos rezoliucijos iš esmės nesiskyrė nuo 1947 m. kovo 29 d. SAS CV aplinkraštyje dėstytų teiginių: „*korektiškai ir solidariai bendradarbiauti su tais liet[uvių] akademiniiais sambūriais, kurie dirba pozityvų darbą*“ ir „*kovoti su demagogijos reiškiniais studentiškoje bendruomenėje*“²⁷.

1948 m. pabaigoje, per pakankamai trumpą laiką, ateitininkai pradėjo apsiprasti su *Šviesa* ir santykiai tarp šių dviejų organizacijų įgavo korektiškas bendravimo formas²⁸. Štai 1948 m. *Šviesos* suvažiavime dalyvavęs asmuo priėjo prie tokių išvadų: „*Po C.V. ir vietos skyrių pranešimų susidarė vaizdas, kad visur ir beveik su visomis mūsų tremties organizacijomis Šviesa palaiko gerus santykius*“²⁹. Pastebėtina, *Ateities* ir *Šviesos* organizacijoms priklausiusių narių santykiai itin priklausė nuo konkrečiose vietovėse veikusių ateitininkų ir šviesiečių gebėjimo bendradarbiauti. Nors „Hamburgo istorija“ itin pakenkė ateitininkų ir šviesiečių santykiams, tačiau jau 1946 m. lapkričio 28 d. (praėjus vos porai savačių po visuotinio suvažiavimo) Hamburgo DP universiteto studentai ateitininkai rado jėgų priimti tokį nutarimą: „<...> kaip galint palaikyti gerus santykius su kitomis sekcijomis, nesiginčyti be reikalo, ne stengtis įrodinėti ateitininkų naudingumą bei garbingumą.“³⁰ Tiubingeno universitete studijavę ateitininkai ir šviesiečiai taip pat sugebėjo surasti konstruktyvaus bendravimo būdą. Kaip prisiminė Rimvydas Sidrys, paprastai į Tiubingeno lietuvių studentų sąjungos valdybą buvo išrenkami arba ateitininkai, arba šviesiečiai, todėl tarp dviejų ideologinių organizacijų šiame mieste nuolat vyrojo įtampa. Anot R. Sidrio, „tolerantiškai nusiteikusių šviesiečių ir ateitininkų, tokių kaip Slezevičius, Kuprys, Jaks – Tyris ir Valaitis, dėka, buvo sutarta, kad iš viso į valdybą iš 5 ateitininkų jie koptuodavo 2 šviesiečius ir išrinkus iš 5 šviesiečių, jie koptuodavo 2 ateitininkus. Tokiu būdu ideologinė kova buvo pakeista į ideologinę toleranciją, kurios dėka Tiubingeno studentija įgyvendino visas pagrindines demokratinės santvarkos principus, pasisakančius ne tik už

daugumos valią, bet taip pat ir mažumos teises“³¹. Istoriniuose šaltiniuose galima rasti paliudijimų, kur santykiai su *Šviesa* apibūdunami ne tik kaip korektiški, bet kaip geri. Gero ateitininkų ir šviesiečių sugyvenimo pavyzdžiu gali būti Bonos universitetas. Šio universiteto studentų ateitininkų draugovės atstovai santykius su *Šviesos* sambūrio nariais traktavo kaip draugiškus ir glaudžius: „*Su visais ugdoma tolerancija ir susitarimas visais klausimais.*“³²

Ilgainiui ateitininkų ir šviesiečių santykiai įgavo korektiškas formas, tačiau vidinis priešiškas niekur nedingo ir reiškesi netgi buitiniame lygmenyje. Nemaža dalis lietuvių išeivijos katalikiškosios srovės atstovų, jų tarpe buvo ir ateitininkų, šviesiečius vertino kaip lietuvių bendruomenės išeivijoje blogybę. Štai kunigas Antanas Sabas 1947 m. lapkričio 14 d. laiške Moksleivių ateitininkų sąjungos CV-ai piktinosi, kad paramą maistu gavo šviesiečiai, tuo tarpu moksleiviai ateitininkai – ne³³. Nepalankumą *Šviesai* reiškė ne tik ateitininkai, bet ir dauguma katalikiškosios lietuvių bendruomenės DP stovyklose atstovų³⁴.

Išvados:

1. Pasikeitusios socialinio gyvenimo sąlygos paskatino lietuvių studentiją, po Antrojo pasaulinio karo atsidūrusią DP stovyklose, burtis į naujus, nepriklausomoje Lietuvoje neegzistavusius sambūrius.

2. DP stovyklų laikotarpiu iki tol lietuvių jaunimo ugdymo sferoje dominavusi *Ateitininkų federacija* susidūrė su savęs vertu oponentu – liberalaus jaunimo organizacija *Šviesa*.

3. Pirmaisiais *Šviesos* veiklos metais santykiai tarp dviejų organizacijų narių buvo įtempti. Konfliktuota konkrečių universitetų studentų atstovybių ir Centrinės lietuvių studentų atstovybės mastu.

4. Ilgainiui ateitininkų ir šviesiečių santykiai įgavo korektiškas formas. Abiejų organizacijų nariai išmoko sugyventi ir bendradarbiauti visai lietuvių bendruomenei svarbiais klausimais.

Nuorodos

- 1 Valaitis J., *Įvadas // Šviesa. Akademinio jaunimo sambūris ŠVIESA 1946–1949. Sambūris ŠVIESA 1949–1957*, Chicago, 1996 (Toliau tekste – *Šviesa*), p. 11.
- 2 1946 06 28 – 30 SAS suvažiavimo Tübingene protokolas // ALKA AA, SAS suvažiavimų byla, L. 2.
- 3 Macys V., A. J. S. *Šviesa Hamburgo skyrius // Šviesa*, p. 328.
- 4 1946 09 14–15 Anglų zonos SAS religinių studijų dienų suvažiavimo Detmolde protokolas // Ten pat, l. 1.
- 5 1946 06 28–30 SAS suvažiavimo Tübingene protokolas // Ten pat, l. 10–11.
- 6 Ten pat.
- 7 Macys V., A. J. S. *Šviesa Hamburgo skyrius // Šviesa*, p. 330.
- 8 Informacija apie Hamburgo universitete rengtą studentų susirinkimą buvo paskelbta pavėluotai (tą pačią dieną, kaip ir numatytas renginys); susirinkime iš 374 studentų dalyvavo tik 69; nebuvo atsižvelgta į siūlymą Hamburgo universiteto studentų susirinkimą sušaukti vėliau, kai galės dalyvauti daugiau studentų. Neatsižvelgus į šį pasiūlymą, protestuodami 29 susirinkime dalyvavę studentai (daugiausia ateitininkai), iš jo išėjo. Liko tik šviesiečiai. Jie išsirinko 17 atstovų į visuotinį studentų suvažiavimą Augsburgėje.
- 9 Dapkutė D., *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*. Vilnius: Vaga, 2002. (Toliau tekste – D. Dapkutė) p. 173.
- 10 J. G., *Suvažiavimas, kokių neturėtų būti // Žiburiai*, 1946 11 23, Nr. 43 (55), l. 8.
- 11 1947 12 10 SAS CV aplinkraštis „Studentams Atkams Vokietijoje“ // ALKA AA, Eichstätto studentų ateitininkų draugovės gaunamieji raštai. 1946 – 1949 m., l. 94.
- 12 Ten pat, l. 95.
- 13 Ten pat.
- 14 1947 02 02 Otono Vaitkevičiaus laiškas „Sveika Vida“ // ALKA AA, SAS CV gauti raštai 1946–1947, l. 14–15.
- 15 1947 02 09 Karslsruhe Lietuvių studentų ateitininkų korporacijos „Grandis“ memorandumas SAS CV pirmininkui // ALKA AA, SAS CV gauti raštai. 1946–1947 m., l. 13.
- 16 1947 Lietuvių Studentų Katalikų Sąjungos „Ateitis“ aplinkraštis // ALKA AA, SAS vidaus reikalų sekretoriato siunčiamieji raštai, 1947–1948 m., l. 3.
- 17 Šviesiečiai prieštaravimo pamaldų už žuvusius partizanus organizavimui Augsburgio suvažiavimo metu.
- 18 1947 Lietuvių Studentų Katalikų Sąjungos „Ateitis“ aplinkraštis // ALKA AA, SAS vidaus reikalų sekretoriato siunčiamieji raštai, 1947–1948 m., l. 3.
- 19 1948 03 02–05 SAS visuotinio suvažiavimo Hohenschwangau rezoliucijos // ALKA AA, Frankfurto studentų ateitininkų draugovės gautų raštų knyga 1947–1949 m., l. 31.
- 20 Ten pat, l. 31–32.
- 21 1949 02 25 – 28 d. Garmisch –Partenkirchen vykusio SAS atstovų visuotinio suvažiavimo rezoliucijos // ALKA AA, SAS CV dokumentacija. Išsiunčiamieji raštai. 1949, l. 287v.
- 22 1947 03 29 AF SAS CV prezidento aplinkraštis Nr. 1 // ALKA AA, Frankfurto studentų ateitininkų draugovės gautų raštų knyga. 1947–1949 m., l. 1.
- 23 Dapkutė D., p. 173.
- 24 *Vaga* – mėnesinis visuomenės, kultūros ir pasaulėžiūros žurnalas, 1931 m. leistas Kaune. Išėjo 10 nr. Žurnalą leido Mokslo ir švietimo draugija. Žurnalas buvo skirtas mokslinei laisvamanybei skleisti, buvo svarstomos ir kasdienybės problemos. Faktinis žurnalo redaktorius – V. Dubas, tikrasis – V. Kviestka.

- 25 LKSS „Ateitis“ visuotinio atstovų suvažiavimo 1948 03 02 – 05 d. Hohenschwangau protokolas Nr. 1 // ALKA AA, SAS žiemos stovyklos ir II-jo visuotinio suvažiavimo Hohenschwangau 1948 m. byla, l. 29–30.
- 26 1948 03 02-05 SAS visuotinio suvažiavimo Hohenschwangau rezoliucijos // ALKA AA, Frankfurto studentų ateitininkų draugovės gautų raštų knyga 1947–1949 m., l. 46–47v.
- 27 Ten pat, l. 44.
- 28 Dapkutė D., p. 173.
- 29 *Sukaktuvinis A. J. S. Šviesos atstovų suvažiavimas* // *Šviesa*, p. 338.
- 30 1946 11 28 Hamburgo DP universiteto studentų ateitininkų valdybos posėdžio protokolas Nr. 2 // ALKA AA, Pabaltijo universiteto studentų ateitininkų draugovės valdybos posėdžių protokolai. 1946–1949, l. 2.
- 31 Sidrys R., A. J. S. *Tübingeno skyrius. 1946–1952* // *Šviesa*, p. 292.
- 32 Studentų ateitininkų draugovės Bonnės universitete trumpa istorinė apžvalga // ALKA AA, SAS Bonnos draugovės dokumentai, l. 108.
- 33 1947 11 14 kun. A. Sabo laiškas MAS Vokietijoje CV // ALKA AA, MAS CV Gaunamieji raštai. I knyga. 1946 – 1947; l. 211–211v.
- 34 Dapkutė D., p. 173.

BUČINSKYTĖ Ilona

RELATIONS BETWEEN THE ATEITIS FEDERATION AND ŠVIESA DURING THE DP PERIOD

The article analyzes how relations between two Lithuanian intellectual organizations for youth education – the *Ateitis* Federation and *Šviesa* – evolved during the period of life in the DP camps. Most of the refugees in these camps believed they would fairly soon return to a liberated Lithuania. This belief encouraged attempts to re-create some of the cultural structures of formerly independent Lithuanian life within a diaspora context. One of these structures was the *Ateitis* organization, which resumed activities right after the war. But since conditions of life had indeed changed other Lithuanian refugees were led to create new organizations that had not existed

in formerly independent Lithuania. One of them was the *Šviesa* Academic Youth Association.

During the DP camp period the *Ateitis* organization, hitherto dominant in the sphere of youth education, brushed up against a worthy opponent, the liberal *Šviesa* organization. During the first few years relations between them were tense. Conflict occurred on the levels of both the individual university student associations and the central student association. Eventually relations between the *ateitininkai* and the *šviesiečiai* became calm and civil. Members of both organizations learned to get along and to cooperate on questions important to the whole community.

AUŠRA PAULAUSKIENĖ

Three Narratives Of Litvak Identity: Cahan, Brudno And Stone

Lithuanian and Jewish historiographies share the myth of the Grand Duchy of Lithuania, a Duchy that came into being in the fourteenth century as a result of the unification of Lithuanian tribes and the annexation of Byelorussia and parts of Ukraine. The *Encyclopedia Judaica* continues to refer to Lithuania as “grand duchy” after Lithuania’s merging with Poland in the sixteenth century, and sees it as distinct from but not inferior or subordinate to Poland (13).

Even after the partitioning of Polish-Lithuanian state, Lithuania existed in the memory of its indigenous Jewry. Masha Greenbaum claims that “Lithuanian Jewry maintained both its Lithuanian and its Jewish identity under Czarist rule” (160). For Lithuanian Jews the Grand Duchy remained intact until the emergence of three states after World War I: independent Lithuania, Byelorussian Soviet Republic, and Poland. Only then was Lithuanian Jewry divided among these three states.

Once formed, the Lithuanian Jewish community continued to evolve as an autonomous organism within the borders of historic Lithuania, with little regard to Lithuania’s shifting political status. Its Lithuanianism can be defined by its attachment to the land where Lithuanian Jews felt relatively safe and free to evolve as a cultural group. The authors of the *Encyclopedia Judaica* and the authors of recent histories of Lithuanian Jews unanimously agree that Lithuanian Jews were a distinct group of Eastern European Jewry and that the Grand Duchy of Lithuania was a hospitable host to its ethnic minority.

However, in American scholarship Litvak identity is not as conspicuous as the umbrella identity of the Russian Jew. American Jewish writers of Litvak origin, Abraham Cahan for example, are identified as Russian Jews. Thus Cahan’s city of childhood and youth, Vilna, becomes

a Russian city to Cahan's biographers. Upon reading American literary criticism about Cahan, my first impulse was to protest Lithuania's erasure and to inform American scholars that Cahan was a product of Lithuanian, not Russian culture or, at least, a product of Lithuanian as well as Russian cultures. However, Cahan's autobiography reveals that, although born and raised in Lithuania, Cahan did in fact have very few contacts with Lithuanian culture. Ezra Brudno's autobiographical novel demonstrates similar absence of Lithuanian signs. Goldie Stone's autobiography, on the other hand, tells a different story of a Jew assimilated and acculturated to Lithuanian, not Russian, culture. In these autobiographical texts, three peers, born in the 1860s (Cahan) and the 1870s (Stone and Brudno), record their formative years in Lithuania and their transplantation to the U.S. in early adulthood.

Cahan was born in a village near Vilnius, the Eastern part of ethnic Lithuania, which held a considerable Slavic, mostly Polish and Belorussian, population. He spent his youth in Vilna, the Lithuanian metropolis, which shaped Cahan as an urbanized and a modernized Jew. The Vilna of Cahan's time offered him three possibilities: to become a rabbinical scholar, to follow the Haskala, or to pursue modernization through acculturation. This latter option required an adoption of a gentile language and culture. In Tsarist Russia that language and culture happened to be Russian. Lithuanian culture of the time was perceived as a regional folk culture and the Lithua-

nian language as a local peasant dialect. Therefore, Russian culture, shunned by Lithuanians and the majority of Lithuanian Jews, became a desirable option for Cahan. Does that mean that Lithuania gets no credit for raising this genius on its soil?

Abraham Cahan is the most famous transplant from Lithuania in American letters. He is well known as an author who recorded Jewish-American immigrant experience in his two novels and a number of short stories. For almost half a century, forty-nine years to be exact, Cahan headed the *Jewish Daily Forward*. He ranks among the great American newspaper editors, while "in the annals of Yiddish journalism he continues to know no peer (*Encyclopedia Judaica* 14). The *Encyclopedia Judaica* calls him an incarnation of the "epic Jewish migration from Eastern Europe to America" (14). There is no doubt that Abraham Cahan can be considered one of the most famous Jewish-Americans, and deservedly so. Lithuania should take pride in raising such a talent on its soil, as it takes pride in raising Thaddeus Kosciuszko, a hero of the American Revolution, Adam Mickiewicz, a world-famous poet, or Czeslaw Milosz, the 1980 Nobel Prize winner in literature.

In "Dialogue about Wilno with Tomas Venclova," Milosz wrote, "The city that I knew belonged to Poland and was called Wilno. . . . Your city was the capital of the Lithuanian SSR and was called Vilnius Nonetheless, it is the same city: its architecture, the landscape of the surrounding region, and its sky shaped

us both” (Milosz 23). Abraham Cahan knew the same city when it belonged to the Russian empire and called it in Yiddish--Vilna. He, like Milosz and Venclova, matured in Vilna/Wilno/Vilnius and he, like the other two, chose a life of exile in America. Even if Cahan did not claim his Lithuanian roots, who can deny the fact that Cahan was born, raised and educated in Lithuania?

Despite the undeniable facts that Abraham Cahan came from Lithuania and that he was of Litvak stock, his American biographers have had grounds to claim a Russian element in his identity. I believe Ronald Sanders put it best when he identified Cahan as “thoroughly a Litvak longing to be a Russian” (29-31). *The Education of Abraham Cahan* (1969) reveals a tension between Cahan’s Litvak roots and his desire to become a Russian. *The Education of Abraham Cahan* is the English translation of the first two volumes of Cahan’s autobiography written in Yiddish in 1926. Abraham Cahan belonged to a small minority of Litvaks who chose Russification as a way to modernization.

The Education abounds in evidence of Cahan’s infatuation with all that is Russian. While Cahan’s parents worked towards ensuring proper religious education for their only son, the nine-year-old spent three pennies a week for Russian lessons from another Jewish youngster who was taught Russian at school. In the 1870s the number of Jewish gymnasium students was rapidly increasing: “All Vilna seemed to sparkle with their silver buttons and galloons” (74). A big attracting force was

the governmental wealth that contrasted with the poverty of Vilna’s Jews. Not surprisingly, the “sparkling silver buttons and galloons” of gymnasium students fascinated adolescent Cahan, who walked in his “old brown drab” coat. (75). Seventeen-year-old Cahan feels as if his “dearest wish, [his] fondest hope” was finally fulfilled: “I am a student at the Vilna Teacher Training Institute--eating government meals, wearing a government uniform” (105).

According to Sanders, Cahan was of a small “class of Russified Jews” that was “coming into being” in the nineteenth-century Russia (27). Cahan’s Russification makes him a minority among Litvaks, especially among small-town Litvaks. Urban Vilna facilitated his assimilation to Russian culture, but even among Vilna Jews it was rare. Russification implicitly meant rejecting “a good many of the practices that had made the Polish and Russian Jews distinctive for so many centuries” (12) ?. Cahan’s desire to be a “Russian” implies his unwillingness to be a Litvak. *The Education* reveals that Lithuania was largely invisible to Cahan.

In his translated autobiography Cahan records only one encounter with Lithuanians. While traveling in a hired cart to “Malat” (Moletai) on a socialist mission, he got caught in a heavy rain and sought refuge in a tavern:

The tavern . . . was crowded with perspiring, pipe-smoking peasants who spoke Lithuanian. I could hardly breathe. I couldn’t understand a word of what they were saying (159).

Later he passed peasant women who were “walking barefooted in the rain, car-

rying their shoes cradled in their arms” (159). These meager memories suggest almost no points of contact between Cahan and the native population of ethnic Lithuania. He is a recent graduate of a colonizer-run educational institution and an ardent newly converted socialist with an underground mission visiting a “backward village” where peasants walk barefoot in the rain, smoke pipes in an overcrowded tavern and speak a totally unfamiliar language.

However, displacement made Cahan more aware of his Lithuanian roots. An outsider to Lithuania and Lithuanians, Cahan the emigrant perceives himself as an insider to Lithuanian Jewishness. Cahan’s ethnic awareness was born, or at least enhanced, by comparing himself to other Jews and seeing himself through their eyes. Cahan’s allusions to his Litvak identity frequently occur during his long passage to the United States. He sees other places of the Russian empire and meets diverse Jews. The United States, in particular, made Cahan aware of his arrival into a ready niche of prescribed identity. The first meal in America “smacked of charity and the barracks” (218). Nobody called him a Litvak here—he fit into a broader stereotype of a “wild Russian” (218).

In America the dream of Cahan’s youth to belong to the Russian-speaking world finally came true. Paradoxically, America speeded up and facilitated the process of Cahan’s Russification. It allowed him to mix with the Russified Jewish “intelligentsia” that was inaccessible to him in Lithuania because of

geographical and social distance. A Jew of the Pale, a poor and provincial Litvak from the Vilna Jewish ghetto was now an insider among city-bred, gymnasium- and university-educated Kiev, Kremenchug or St. Petersburg Jews, who spoke Russian as if it was their native language. In America, Cahan became a “Russian” Jew in two meanings of the term. First, he achieved a greater degree of acculturation into Russian culture than he had in Lithuania. Second, he fit into the construct of a “Russian” Jew that was used by Americans to identify the Jews from Russian Empire and to draw a line between them and the German Jews. However, the narrative of Cahan’s identity did not stop there. While in America, his “Russian” identity contended with his Lithuanian-Jewish self.

Cahan’s Litvak identity emerged in his discussion with a Russian-Jewish revolutionary from Petersburg named Mirovitch, the leader of a propaganda society. “If it is for Jewish immigrants, asks Cahan, “why are the speeches in Russian and German?” (237). “What language do you suggest?” Mirovitch asks derisively. “What Jew doesn’t know Russian?” “My father,” replies Cahan (237). Mirovitch, who was not able to speak a word of Yiddish himself, could not “imagine a Jew who was unable to understand Russian” (237). In Odessa, Kiev or St. Petersburg even uneducated Jews understood Russian (235). Litvaks could be identified by the lack of Russian and the knowledge of Yiddish. Cahan, a rare case of a Russified Litvak, was fluent in both languages. “Well, why don’t you deliver a speech

in Yiddish?” offers Mirovitch tauntingly (237). As to many others, the idea of making “a serious political speech in this homey language,” suitable only for home and market, seemed “comical” to him. Cahan accepted the challenge and made “the first socialist speech in Yiddish to be delivered in America” (237). A Litvak who had yearned to unlearn Yiddish and who had achieved his dream of blending with “Russian” Jews proudly acknowledged his roots. The most telling evidence of such an acknowledgement was the success of the Yiddish newspaper, *Jewish Daily Forward*, run by Cahan for almost five decades.

Ezra Brudno, another Jewish-American author with Lithuanian roots, is an unknown literary figure, hardly mentioned in American reference books and overlooked by *Encyclopedia Judaica*. Taken as a whole, Brudno’s six novels reveal his gradual disavowal of his identity as an immigrant and a Jew before his American audience. The Old Country is present only in the first two, and only the first one, *The Fugitive* (1904) displays autobiographical allusions to Lithuania. Brudno shaped his identity as an American author by gradually eliminating his early cultural identity from his literary work. His autobiographical *The Fugitive* also needs to be read with an awareness of Brudno’s desire to suit his audience. The subtitle, “memoirs of the wanderer in search of a home,” fits the image of a persecuted “Russian” Jew who finds his new homeland in the United States.

Steven J. Zipperstein remarks that “before the 1950s American Jews typi-

cally remembered Russia mostly for its brutish, unpredictable violence” (5). Brudno emphasizes the persecution and discrimination that his protagonist, Israel, experiences in the Russian empire. He models his protagonist’s life story to fit the construct of the “Russian” Jew in American public imagination. His entire journey of a “wanderer in search of a home” can be interpreted as an encounter with and escape from different manifestations of anti-Semitism that deprive him of the feeling of security and belonging that a home is supposed to provide. The book records the smashed hope of Russified Jews to become legitimate sons of their Russian “fatherland.”

Despite Brudno’s frequent references to Lithuania, a lack of Lithuanian cultural signs makes Brudno’s Lithuania unrecognizable to ethnic Lithuanians. Although the narrator claims to have been born in an “old, dirty, lethargic, typically Lithuanian” town (3), he is not consistent in his description of the “typical” Lithuania. He describes frosty “Russian” winters and dense and deep “genuine Russian forest” (43). The narrator, Israel, seems to be using “Lithuania” as a territorial term, referring to a geographical region of the Empire. “Typically Lithuanian” can be “genuinely Russian” at the same time. The cultural and geographical intersections of the gentile world, the distinctions between the colonized and the colonizer, are blurred in the childish memory of the protagonist.

Israel’s Lithuanian period holds but few elements that can be construed as characteristically Lithuanian: “a tall black

cross standing somberly in the centre of the marketplace,” a water-mill at one end of the town and a windmill at the other end, the “bluish-green forests, waving wheatfields, and blossoming orchards” (3). The most familiarly Lithuanian scene in the novel is Israel’s description of gentile boys whose activity, appearance and behavior suggest their Lithuanian ethnicity. After the fire destroys his native town, Israel wanders in the forest and encounters a group of “swineherds” (49). Unnoticed by them, he watches five boys dressed in shirts and trousers of unbleached linen, barefooted, their flaxen hair hanging around their shoulders “like fringes of raw hemp” (49). The boys’ appearance is characteristic of, but may be not exclusive to, Lithuanian ethnicity.

“As I watched them,” Israel remembers, “they took up their pipes, made of willow bark, and in turn played their peasant melodies” (47). It is the only episode in the novel when the narrator admires the local peasant culture. He finds their melodies “sweet, eloquent, wild, yet how simple” (47). He reads “in their rustic airs their people’s history, their character, their manners, their hopes and aspirations” (47-48). He even envies these boys and expresses a wish to adopt their culture, to be one of them. “Envy filled my heart. I wished I, too, were a swineherd rolling over deep grass in the shade of trees and piping melodies” (48). This tenderly rendered pastoral scene can be read as a rare case of a Jewish desire to identify with a peasant gentile culture, not only in Brudno’s work but in the turn-of-the-century Jewish-American

literature in general. Although Brudno annihilates the beauty of this spiritually uplifting scene by turning it into a violent anti-Semitic attack, the description suggests that Brudno had such encounters with the folk culture of local gentiles and was able to appreciate its charm.

To both Cahan and Brudno, Lithuania was visible only as the Jewish Lithuania in the bondage of the Russian empire. Their unawareness of the Lithuanian element of the geographic place called Lithuania confirms the observations of numerous Jewish and Lithuanian historians about the isolation of the Lithuanian Jewish community from the Lithuanian community. Lithuanian Jewish identity is recognizably Lithuanian when compared to other European Jewish identities. However, Lithuanian Jewishness has little to do with Lithuanian-ness of ethnic Lithuanians. The same land fed the roots of two very different groups of people.

On the other hand, due to the demographic situation of nineteenth-century Lithuania, some Jews had considerably more contacts with ethnic Lithuanians than others. Brudno most probably grew up in Eastern Lithuania among a mixed and predominantly Slavic population. Abraham Cahan was raised in a major Lithuanian city, Vilna, where Jews composed more than a half of the city’s population, while Lithuanians barely composed two percent. However, in certain areas of ethnic Lithuania, Lithuanians constituted a majority and Jews a minority of population. It would be expected that proximity to each other

would bring into contact even separate communities. Goldie Stone's autobiography confirms this hypothesis.

Goldie Stone grew up in "Suvalkai," or "Suwalk," as she spells it. Her original name is Olga Tuvin--Goldie is Yiddish for Olga and Tuvin is her maiden name. *My Caravan of Years: An Autobiography* (1945), set in the same time period as Brudno's autobiographical novel and Cahan's autobiography, at the turn of the twentieth century, is a memory about a recognizably Lithuanian past. Stone's text reveals a unique case of Lithuania's visibility to a Lithuanian Jew. Another unique aspect of Stone's recorded memory is a picture of positive symbiosis between Lithuanian Jews and ethnic Lithuanians, and even a case of a certain acculturation of a nineteenth-century Jew to Lithuanian culture. In this respect, Stone's personal memory of her Lithuanian past contradicts not only into the dominant trend of memory among American Jews but also violates the belief in the aloofness of Lithuanian Jews to Lithuanian culture and statehood entrenched in Lithuanian historiography.

"We spoke Lithuanian in the village" (24), Stone reminisces, and reveals that the village was predominantly Lithuanian and that all her family could speak Lithuanian. The narrator's memory recreates the scenery of the town with "the little wooden church on top of the hill with its gabled steeple pointing imperiously at the sky" (3). It caters to the needs of Lithuanian peasants, who are inscribed in Olga's memory as "laughing," wearing "gay colored costumes"

and "riding or trudging to and from field and church" (3). Stone's descriptions emphasize the hospitality and simple beauty of Lithuanian homes. Stone sees "cheerful" flower gardens at every house (21), "brightly colored ribbons" in Lithuanian girls' hair (21), and "gay colored wool" (46) used for home-made garments. While observing Lithuanian weavers, she hears the shuttle and "nimble fingers" play a "soundless song of content" (46). The poetic image of a singing loom could be related to actual songs Olga used to hear Lithuanians sing. "Often they sang to me their 'dainos' or ballads" (50). Stone uses the Lithuanian word for "song" and translates it as "ballad" to suggest their specific Lithuanian character and their special role in Lithuanian culture.

Olga feels welcome in the homes of her Lithuanian friends and in the Lithuanian parish school. Stone makes the point that the mixed gentile-Jewish community of her native Ploksh lives in a friendly atmosphere of mutual respect of differing religions and cultures. Polish Graf Katil, who owns an estate in Ploksh, invites Tuvin to dinner and goes to extremes to accommodate the rabbi's complex Jewish dietary laws. The Lithuanian Bishop, Father Gregory, is well versed in Hebrew and is a frequent guest in Rabbi Tuvin's house. Stone emphasizes the idyllic coexistence of Jews and gentiles in her town. There are rumors of pogroms in neighboring villages, visiting robbers of Catholic churches, "ignorant" Russian peasants in other villages, but nothing disturbs the pastoral atmosphere of Olga's Lithuanian town. Stone's portrayal of

gentile-Jewish relationships in her native Lithuanian Suwalk contrasts sharply with the customary depiction of hostility and violence towards the Jews in the Russian Empire and Eastern Europe.

In spite of Lithuania's non-existence as a political unit, Olga's father, Rabbi Tuvin, sees Lithuanians as the national populace of the land and supports Lithuanian nationalist aspirations. As a Lithuanian Jew, he considers himself indigenous to the land and identifies himself as a Lithuanian. "We, as Lithuanians, Jews and Christians alike, have much in common," declares the Jewish rabbi to the Catholic priest (16). Tuvin establishes a link between Lithuanians and Lithuanian Jews through parallels in their national histories, "You, in spite of repeated invasion by both Teuton and Slav, . . . , have maintained a distinct Lithuanian individuality, and have clung to and preserved your language" (16). By making her father the spokesman, Olga Tuvin draws a parallel between Lithuanian and Jewish histories of persecution and establishes a bond between the two oppressed nations, both of which live in exile, whether physical or spiritual. Stone presents historical facts from the point of view of a Lithuanian nationalist. She informs her readers that "printing in the Lithuanian language" was "prohibited" (50). She mentions the so-called "mother's" school and the nationalist newspaper "called 'Auszra' or Dawn," which was published in "Tilsit in East Prussia" (51).

Since Olga Tuvin lost her father when she was only seven, the specific historical allusions that she puts in his lips

and the voice of an informed adult narrator reveals a knowledge of Lithuania's history that she must have acquired later. Her familiarity with such facts as Lithuania's relative independence in the union with Poland, its loss of statehood in 1795, the closure of Vilnius University by the Russian Tsar after the 1831 uprising or the prohibition of Lithuanian press suggest her self-identification as a Lithuanian Jewess. Even as an immigrant in the United States, she had maintained the memory about and an interest in her native land and its people. Since she emigrated to America at the age of fifteen, younger than Cahan and Brudno, she could have forgotten her Lithuanian roots as easily as they did. Olga Tuvin did not forget those roots because she possessed a consciousness of a Lithuanian Jewess.

The exceptionality of Stone's portrayal of Jewish-Gentile relationships in the general pool of historical and fictional accounts can be explained by her nostalgic-retrospective view of her native town and country, by her exceptional upbringing in a family with a deep-rooted tradition of tolerance and, most importantly, by her ideological agenda. Stone seeks to challenge the stereotype of the "Russian" Jew in American imagination and to critique America's tendency to extinguish the diversity of its immigrants by assigning them into large, supposedly homogeneous groups. She emphasizes the cultural tolerance that she and her family practiced and experienced in Lithuania to juxtapose it with a lack of similar respect for cultural differences she had encountered in America. Olga Tuvin

leaves for America in 1889, only half a decade later than Cahan, or Brudno's autobiographical Israel. Like Cahan and Brudno, she finds herself in the assigned niche of a "Russian" Jew. She arrives as a Lithuanian Jewess and a Tuvin, but America meets her as if she were a stereotypical Jew from the Russian empire.

Olga's first appearance in American society hurts her, a representative of Old World aristocracy. The society that she had known in Lithuania "respected education, culture, religion and refined manners" (108). She had been taught "consideration for the feelings of others" (108). "Now," she says, "I was mocked because my lips could not glibly pronounce the words of a newly acquired tongue, although I knew five languages well" (108). "Americans discriminated against foreigners, seemed to consider them as belonging to a lower social order," observes Olga with bitterness (94). In America, Olga retains her identity as a Lithuanian Jewess. At the same time, she develops a sense of solidarity with "Russian" or Eastern European Jewry, with whom she shares the assigned identity and the status of an underprivileged sort of American Jewry. Upon hearing a German Jewish lady's insulting remark about "Russian" Jews, Olga feels as if her father is pushing her forward to assert her identity. Although by her marriage to Julius Stone she considers herself a full-fledged American, Goldie Stone proudly acknowledges her roots:

As a Lithuanian Jewess and in a sense belonging with the Russian Jews, may I point out that the rich treasures

of our laws and our literature were preserved by our Russian, Lithuanian and Polish Jews. (180)

By writing her autobiography, Goldie Stone presented her American audience with a unique portrait of a Jewess from the Russian Empire. She painted her self-portrait to challenge the stereotype of a "Russian" Jew in American imagination. Her retrospective vision of Lithuania, too, served her ideological purpose. Olga Tuvin's nostalgic, idealistic view of her father and her childhood home personalized her experience as a non-typical "Russian" Jewess for American readers. A romanticized and idealized vision of her native Lithuania created a picture of a multicultural symbiosis, which compared positively with non-differentiating America.

Stone's autobiography demonstrates that the beauty and spirituality of Lithuanian rural culture was visible to some Litvaks. Although the Tuvins clung to their culture and religion, they were aware that they were living in a colonized country with its distinct culture. They felt integrated and comfortable among their Lithuanian neighbors. One could find less favorable descriptions of rural Lithuania in Lithuanian literature, with its social problems and human vices. However, Stone chooses to gaze at Lithuania nostalgically, and her vision is atypical and exceptional in the whole picture of Litvaks gazing back at Lithuania and American Jews gazing back at Eastern Europe.

As noted by Zipperstein, Eastern Europe, despite its increased positive as

well as negative significance in American Jewish imagination since the 1950s, “was emptied, drained of color, texture, and complexity” (94). What remained was “little more than the name of a town, a province, perhaps a river” (94). The uniformity and vagueness of Eastern Europe in the American Jewish imagination blended with the general image of an indefinite and colorless region, marked by its “otherness” in the Western imagination. Goldie Stone colors one spot in that gray region. Moreover, Stone’s individual memory challenges two dominant beliefs about the Lithuanian-Jewish past. One of the beliefs is that of most Lithuanian historians that Lithuanian Jews were alien to Lithuanian culture and the political aspirations of Lithuanians. The second belief is that of American historians and literary scholars that the whole of Eastern Europe was a place of consistent bondage and tyranny for its Jews.

Although both statements are based on historical research and testimonies,

one should not ignore neglected testimonies that challenge some widely accepted generalizations. Such atypical memories as Goldie Stone’s *My Caravan of Years* confirm that generalizations simplify but sometimes also distort the truth. Stone’s unusual account of her Lithuanian past and her Lithuanian-Jewish identity does not deny the idea of the lack of identification of Lithuanian Jews with the Lithuanian polity and Lithuanian culture. Nor does it deny the image of Russia as the “land of bondage, slavery, oppression, and tyranny” (Milbauer 360) shared by most American Jewish people of letters. However, it adds an interesting element into the general picture of the Eastern European Jewish past, challenges the idea of the un-changeability of some widely accepted images, and invites Western scholars to re-imagine Eastern Europe, past and present, as a place of historical and cultural variety instead of a place of vaguely familiar uniformity.

References

- Brudno, Ezra S. *The Fugitive: Being Memoirs of a Wanderer in Search of a Home*. New York: Doubleday, Page & Co, 1904.
- Cahan, Abraham. *The Education of Abraham Cahan*. Trans. Leon Stein, Abraham P. Conan and Lynn Davison. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1969.
- Encyclopedia Judaica. Vol. 5. New York: Macmillan, 1971
- Greenbaum, Masha. *The Jews of Lithuania: A History of a Remarkable Community 1316 - 1945*. Jerusalem: Gefen, 1995.
- Milbauer, Asher Z. “Eastern Europe in American-Jewish Writing.” *Handbook of American-Jewish Literature*. Ed. Lewis Fried et al. New York: Greenwood, 1988, 357-389.
- Milosz, Czeslaw. *Beginning with My Streets: Essays and Recollections*. Trans. Madeline G. Levine. New York: Farrar Straus Giroux, 1991.
- Sanders, Ronald. *The Downtown Jews: Portraits of an Immigrant Generation*. New York: Harper & Row, 1969.
- Stone, Goldie. *My Caravan of Years: An Autobiography*. New York: Bloch, 1945.
- Zipperstein, Steven J. *Imagining Russian Jewry: Memory, History, Identity*. Seattle: University of Washington, 1999.

TRYS LITVAKŲ TAPATUMO NARATYVAI: CAHAN, BRUDNO IR STONE

Lietuvos žydai, dar vadinami litvakais, pasižymėjo jiems būdingu identitetu ir lojalumu LDK. Tačiau jų žydiškumas, anot istorikų, nedaug siejasi su lietuviškumu ir Lietuvos valstybingumu. Vieno žymiausių Lietuvos žydijos atstovų JAV, Abraham Cahan, autobiografija patvirtina šią nuomonę. Cahan

bendraamžio Ezra Brudno identiteto naratyvas panašus, tik emigracijoje jis transformuojasi ne atgal į litvakišką, bet į amerikietišką. Trečios tos pačios kartos litvakų atstovės, Goldie Stone, taip pat emigravusios į JAV, autobiografija pabrėžia lietuvių ir žydų simbiozę bei litvakų lojalumą tiek lietuviškumui, tiek Lietuvos valstybingumui.

Iš archyvų

Kristina ŪSAITĖ

Keletas 1966 m. Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos Jungtinėms Tautoms rengimo peripetijų

XX amžiaus antrojoje pusėje svarbiausiu naujosios lietuvių išeivijos Vakaruose politiniu veiklos baru buvo Lietuvos laisvinimo veikla. „Pavergtas kraštas laisvės kovai įpareigojo ne vieną ar kitą grupę, ne vieną ar kitą asmenį, bet visą tautą, ir ypač tuos lietuvius, kurių rankos neapsunkintos vergijos grandinėmis“, – rašė Vytautas Volertas 1963-ųjų metų žurnale „Į Laisvę“¹. Vengrų revoliucijos padariniai išblaškė greito Lietuvos išlaisvinimo viltis. Pagrindiniai Lietuvos laisvinimo dalyviai, dar kitaip vadinami „politiniai veiksniai“² tikslino ir tobulino savo svarbiausios veiklos taktiką. Septintajame dešimtmetyje išryškėjo, jog Lietuvos laisvės bylos gynime ALT’ą toliau atstovavo JAV lietuviams, VLIK’as ėmėsi vadovaujančio vaidmens, o PLB dar tik stojo į Lietuvos laisvinimo darbininkų gretas.

1965 metais Lietuvos laisvės byla suėjo dvidešimt penkeri metai. Atsirado nauja veikėjų karta, kuri nepritapo prie esamų institucijų. Pavyzdžiui, *San-*

tara-Šviesa ėmė ieškoti naujų kelių, o kai kurie jos bandymai išeivijoje buvo traktuojami kaip „bendradarbiavimas su politiniu priešu“³. Lietuvių studentų sąjunga sudarė Užsienio reikalų komisiją, kurios uždavinys buvo politinis. 1963 m. pradžioje susiformavo Lietuvių jaunimo organizacijų federacija, kurios užmojis buvo informuoti naujas Afrikos ir Azijos valstybes apie Lietuvą⁴. Savo veiklą pradėjo ir Rezoliucijoms remti komitetas, kuris siekė paveikti JAV kongresą. 1966 m. vasario 12–13 dienomis Lietuvių antikolonialinė lyga, į ją įeinanti Lietuvių studentų sąjunga ir latvių bei estų Jungtinėse Tautose akcijai vesti jaunimo komitetai Niujorke sukvietė konferenciją, kurioje buvo sukurta organizacija Baltijos valstybių laisvės klausimui Jungtinėse Tautose kelti – BATUN (Baltic Appeal to the United Nations)⁵.

Daugelis išeivijos veikėjų suvokė, kad išeivija savo visuomeninių formų

nepajėgs išlaikyti ilgiau kaip vieną kartą, jei neturės sąmoningo, stipraus ir gerai suorganizuoto jaunimo. Čikagoje Neo-lituanų korporacijos surengtame 1966 m. vasario 16-osios minėjime JAV LB Tarybos narys, lapkričio 13 d. žygio į Jungtines Tautas⁶ dalyvis Romas Kezys aiškiai išsakė savo poziciją: „Patikėjimas atsakingų pareigų jauniesiems vadovams Lietuvos laisvės kovoje darytų teigiamą įspūdį plačiajai Amerikos visuomenei ir išmuštų okupantui argumentą, esą toje veikloje tedalyvauja tik seniai, buvę valdininkai, siekią atgauti turėtus dvarus ir aukštus postus“⁷.

Pasaulio lietuvių bendruomenė, kaip išeivijos kultūrinio ir visuomeninio pobūdžio organizacija, pirmoji ėmėsi iniciatyvos įvesti jaunąją kartą į bendrą lietuviškąjį gyvenimą. 1965 m. spalio 4 dieną Klivlende susirinkusi PLB valdyba paskelbė 1966-uosius Pasaulio lietuvių jaunimo metus, prasidėsiančius Kanados lietuvių jaunimo kongrese 1965 m. spalio 9 d. Toronte ir užsibaigsiiančius Pasaulio lietuvių jaunimo kongresu Čikagoje 1966 m. birželio 30–liepos 3 dienomis⁸. Pirmasis Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas turėjo keletą tikslų. Visų pirma, buvo siekiama sustiprinti lietuviškų organizacijų išeivijoje ryšius bei supažindinti kitų pasaulio kraštų jaunimą su JAV ir Kanados lietuvių jaunimo darbais. Kitas svarbus siekis buvo paskatinti jaunimą aktyviau dirbti dėl Lietuvos laisvės.

Žvelgiant iš perspektyvos, pastebima, jog pirmajame kongrese labiau gvildentos politinės temos. Svarbiausiu Jaunimo metų akcentu turėjo tapti jaunimo politinė akcija – Pasaulio lietuvių

jaunimo peticijos dėl Lietuvos išlaisvinimo įteikimas Jungtinių tautų organizacijos atstovams. Lietuvių jaunimo peticiją, smerkiančią sovietų kolonializmą reikalaujančią grąžinti Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę, pasirašė apie 140 tūkstančių lietuvių, latvių, estų ir kitataučių Lietuvos bičiulių. Daugelis taip pirmą kartą išgirdo apie Lietuvos pavergimo faktą. Į Lietuvių jaunimo centrą Amerikoje plaukė užpildyti lapai iš Brazilijos, Australijos, Argentinos, Kanados, Naujosios Zelandijos bei kitų valstybių. Peticija ir parašų rinkimo akcija patvirtino, jog išeivijos lietuvių jaunimas gana plačiai įsitraukė į Lietuvos laisvinimo darbus. Renkant parašus paminėtinas vienas įdomus faktas. Parašams rinkti buvo atspausdinti tam tikros formos lapai, kuriuos gavo kiekvienas kraštas. Tuo metu Australijoje lankėsi SSRS delegacija, kurios sudėtyje buvo ir Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininkas Justas Paleckis. Australijos Lietuvių jaunimo sąjungos pirmininkė Jūratė Reisgytė paprašė jo pasirašyti viename parašų rinkimo lape⁹. Jaunimas šį faktą panaudojo savo akcijos reklamai, paskelbdamas, jog ir J. Paleckis pasisako už laisvą Lietuvą.

Nors Jaunimo peticijos dėl Lietuvos laisvės įteikimas Jungtinėms Tautoms, kaip tikėtasi, turėjęs būti pirmojo Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso laimėjimų viršūne, baigėsi beveik fiasko (Jungtinių Tautų Organizacijos sekretorius ir atsiskė delegaciją priimti (tai padarė Jungtinių Tautų biuro pareigūnas)), tačiau šis jaunimo žingsnis neliko be atsako. Lietuvių jaunimo antikolonialinė lyga, kuriai Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso va-

dovybė buvo pavedusi rūpintis jaunimo peticijos įteikimu JTO, spalio mėn. gavo Jungtinių Tautų atsakymą. Žmogaus teisių gynimo komisijos valdininko pasirašytame rašte pažymima, kad apie jaunimo peticiją dėl sovietinio kolonializmo Lietuvoje pasmerkimo ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo nustatyta tvarka bus informuoti visi Žmogaus teisių gynimo komisijos nariai. Peticijos kopija bus pasiūsta kaltinimo paliestai atstovei, šiuo atveju Sovietų Sąjungai. Iš Amerikos lietuvių spaudos, Vatikano ir Romos radijo pranešimų¹⁰ sužinome, kad 1966 m. spalio 22 d. JAV senatas vienbalsiai priėmė rezoliuciją Nr. 415, kurioje reikalaujama laisvės Baltijos kraštams. Rezoliuciją prieš mėnesį buvo priėmusi senato užsienio reikalų komisija. Senatas ragino prezidentą apeliuoti į Jungtinių Tautų Organizaciją ir veikti per ją viešąją nuomonę, kad Baltijos valstybėms būtų grąžinta laisvė ir nepriklausomybė. Žiniasklaidoje tai buvo įvertinta kaip moralinis laimėjimas Baltijos kraštų laisvinimo kovoje.

Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centro archyve (VDU ISC) saugomame Vytauto Kamanto (PLB) fonde rasti dokumentai atskleidžia 1966 m. jaunimo peticijos Jungtinėms Tautoms rengimo peripetijas. Tai daugiausia susirašinėjimas tarp atskirų vienos organizacijos narių ar net skirtingų organizacijų, veikusių JAV, kuriame atsispindi įvairių asmenų ir organizacijų veikla, joms iškilę sunkumai įgyvendinant savo ketinimus bei kliūtys, trukdžiusios tarpusavyje bendradarbiauti. Skelbiamų dokumentų kalba, stilius netaisyti, tekstai pateikiami autentiškai, išlaikant autorių rašybą, sky-

rybą, stilių. Nevienodinama asmenvardžių bei geografinių pavadinimų rašyba, nors ji įvairuoja skirtinguose tekstuose. Knygų, spaudos leidinių pavadinimai taip pat paliekami kaip buvo tekstuose – kursyvu, kabutėmis ar kitaip išskirti autorių. Palikta ir autorių vartota didžiųjų raidžių rašyba organizacijų, draugijų pavadinimuose, pvz., Vlikas, Alta, Balfas ir pan. Paliekamos ir tekstuose buvusios santrumpos, išskyrus kai kuriuos trumpinimus, kurie, siekiant padėti susiorientuoti skaitytojui, pateikiami pilni laužtiniuose skliaustuose. Trūkstamos raidės arba visas žodis rekonstruoti laužtiniuose skliaustuose. Visi pabraukimai, išbraukimai ar kiti teksto paryškinimai atlikti pačių autorių. Tekste paliekama įvairuojanti datų rašyba. Ranka prirašytos pastabos arba dokumentų pasirašiusiųjų pavardės pateikiamos laužtiniuose skliaustuose. Dokumentams duotos redakcinės antraštės, po kiekvienu dokumentu nurodyta jo metrika (saugojimo vieta, fondas, apyrašo ir bylos numeris). Publikacijos pabaigoje pateikti paaiškinimai ir literatūros sąrašas.

F. 6, ap. 1-8, b. 14875-73, l. 1. Mašinraštis. Originalas.

Pasaulio lietuvių bendruomenės Jaunimo metų Talkos komisijos nario Stasio Lazdinio kreipimasis dėl Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos Jungtinėms Tautoms ir parašų rinkimo.

KO SIEKIAME RINKDAMI PARAŠUS

Jaunimo Kongreso peticijai Jungtinėms Tautoms parašų rinkimas turi du tikslus:

1. Parodyti pasauliui, kad laisvėje lietuvių yra d a u g ir
2. Lietuvių yra visur.

1. Yra sakoma, kad laisvieji lietuviai sudaro ketvirtadalį visos lietuvių tautos. Jeigu Lietuvoje ir už geležinės uždangos yra trys milijonai, tai laisvame pasaulyje turėtų būti apie vieną milijoną lietuvių. Tam milijonui atsverti yra pasiryžta surinkti 1,000,000 parašų. Tai didelis skaičius. Kad tikslą pasiekus reikės gerai padirbėti.

Pagal gaunamas žinias, iki šiolei, parašai yra renkami įvairiuose susirinkimuose ir parengimuose. Į parengimus, tačiau, ateina vienas ar du šeimos nariai. Norint gauti visos šeimos parašus reikia ją aplankyti namuose. Šį kovo mėnesį, jaunimas, berinkdamas aukas Kongresui, teaplanko tautiečius namuose ir tegu patikrina, ar visi šeimos nariai yra pasirašę.

Daug parašų nesurinksime jei klabensime tik naujų ateivių duris. Reikia būtinai pasiekti senąją emigraciją ir jos atžalyną. Tuo tikslu, LB Jaunimo Metų Komitetai turėtų užmegzti ryšius su vietinėmis senosios emigracijos organizacijomis, kaip Vyčiai, Veteranai, Susivienijimai /SLA, Rom.Kat./, bažnytinėmis draugijomis kaip Šv. Vardo, Aušros Vartų, Gyvojo Rožančiaus ir kitomis. Jų nariai ne tik patys pasirašys, bet ir parašų parinks.

2. Jei surinktume daug parašų, bet tik iš vienos ar kelių valstybių mūsų tikslas būtų nepasiektas. Mums svarbu yra parodyti, kad lietuvių yra visur, kad jie išsisklaidę po visus kontinentus ir kad jie aktyviai dalyvauja Lietuvos laisvinimo darbe.

Liet. Bendruomenė yra susiorganizavusi tik 20 valstybių, o pasaulyje yra 125 valstybės. Daugelyje jų gyvena lietuviai. PLB JM Komisija neturi su jais ryšių. O pasiekti juos reikia ir jų parašus gauti taip pat būtinai reikia! Ypatingai mums svarbu pasiekti tautiečius gyvenančius Afrikoje ir Azijoje. Čia mes kviečiame į talką visų laikraščių redakcijas, lietuvių vienuolijas, misijų vadovybes, bei pavienius asmenis turinčius išsisklaidžiusių lietuvių antrašus., pranešti juos PLB JM Komisijai : 477 Cole Plaza, Willowick, Ohio, USA. Komisija painformuos tautiečius apie Jaunimo Kongresą ir pasiūs jiems parašų lapus.

Tenelieka nė vieno laisvame pasaulyje lietuvių nepasirašiusio Jaunimo Peticijos!

[S. Lazdinis¹¹]

PLB JM Talkos komisijos narys

F. 6, ap. 1-4, b. 14877-89, l. 1. Mašinraštis. Originalas.

Kanados lietuvių savaitraščio „Nepriklausoma Lietuva“ redaktoriaus J. Karde-
lio laiškas Vytautui Kamantui, 1966 m. vasario 23 d.

1966.II.23.

Did. Gerb. Pone Kamantai,

Man labai nepatinka ubagiška Peticijos skelbėjų dvasia: „surinksime bent 100,000 parašų!“ Ubagiškiau jau nei galima. Ar gi tai jaunimo ryžtas? Amerikos lietuviai, kai jų čia buvo gal tikrai trečdalis to, kas dabar yra, surinko MILIJONĄ parašų. O mes, būdami visame pasaulyje, visose pasaulio dalyse, tikrai ... 100,000! Taigi tikra ubagystė, arba visiškas reikalo nesupratimas!

Pone Kamantai, suprantu, kad PLB Valdyba, gal Jūs pats, įtaigojote jaunimą vykdyti Peticiją, - tat ir dabar iškelkite šūkį: PRALENKIME AMERIKOS LIETUVIŲ SURINKTAJĄ MILIJONĄ PARAŠŲ!

Aš tai šitą skelbsiu, bet noriu, kad tai būtų padaryta Jūsų kaip Peticijos vykdytojų. Visi tuojau pagaus šūkį, ir Jūs pamatysite, kad pakils ūpas ir atsiras nepalyginamai daugiau energijos ir noro surinkti 5 MILIJONUS parašų! [Nors tiek ir nebus surinkta]

Aš apibariau VLIKą, kad Vasario 16-os proga oficialiai nepaskelbė Peticijos palai-
kymo ir rekomendavimo, kai skelbėte Jūs. Tai emigrantinio vėžio pasekmė. Ne VLI-
Kas, matai, sumanė, tai ir nepalaiko. Ar begali būti didesnė kvailystė?

Bet aš nenoriu dar viešai bartis. Bet jeigu nepajudės reikalai veiksmingiau, kelsiu didelį aliarmą!

Su pagarba [J. Kardelis]

[P.S. Atsiųskite blankų, nes jau neturiu, - žmonės patys jų prašo!]

[J.K.]

F. 6, ap. 1-4, b. 14880-8, l. 1. Mašinraštis. Originalas.

Kanados lietuvių savaitraščio „Nepriklausoma Lietuva“ redaktoriaus J. Karde-lio laiškas Vytautui Kamantui, 1966 m. kovo 9 d.

[1966.III.9]

Didžiai Gerbiamas Pone Kamantai,

Nuoširdžiai dėkoju Jums už išsamų pasisakymą Peticijos vykdymo klausimu. Su- prantu sunkumus. Suprantu ir painiavas, kurias sukėlė Kubiliaus atsilankymas, supai- niojęs menkai sąmoningų mūsų žmonių mintis ir elgesį.

Manau, būsite pastebėję, kad aš bandžiau reikalą pakreipti visai kita kryptimi ir nesusipratėlius apraminti. Nesvarbu, kas jie yra ar kuo jie įsivaizduoja esą. Bet mano vieno balso neužtenka. Tuo tarpu prieiti prie JAV spaudos man sunku. Jie mane igno- ruoja. Ypač, kad beveik visose redakcijose sėdi arba šimtaprocentiniai JAV politikos palaikytojai /Naujienos, Draugas/, arba jose daugiau ar mažiau turi įtakos žmonės, kurie vienu ar kitu būdu yra užsiangažavę Lietuvos okupantui. Juos paisyti sunku iš viso. Juk dar neužmiršome V. Rastenio atviro pasipriešinimo Peticijos vykdymui. Tat ir su Dirva, manau, kalba gali būti nesėkminga.

Manau, kad tur būt galėtų padėti Darbininkas ir Keleivis. Manau, ir Tėviškės Žiburiai galėtų veiksmingiau įsijungti į Peticijos vykdymą. Aš, žinoma, darysiu visa, kas tiktai bus galima.

Po Jūsų laiško, aš rašysiu straipsnį, kuriame bandysiu ryškinti priemones. Na, Jūs – PLB Valdyba, jau daug padarėte ir, neabejoju, darysite, ką tiktai galėsite. Jūsų darbas didelis. Ir Jūsų aukojimasis didelis. Ir aš, jeigu būčiau kiek turtingesnis, nesi- gailėčiau šiam svarbiam reikalui. Dabar iš savo tikrai „ubagiško“ uždarbio siunčiu 10 dolerių, kuriuos prašau perduoti Finansinei Peticijos-Kongreso komisijai.

Čia Montrealyje esu užprašęs atspausdinti Peticijai lapų. Manau, kad kelis šimtus galima bus čia vietoje padaryti. Ir kiekvienas miestas, kur tiktai yra lietuvių, gali sau perspausdinti iš Jūsų gautus lapus – multiplikuoti ir taip mažinti išlaidas. Visos gi įstai- gos, kuriose dirba inžinieriai, turi multiplikavimo mašinas ir lengvai gali prispausdinti Peticijai lapų. Manau, kad Jūs tokią mintį paleiskite.

Turiu pasakyti, kad svetimtaučiai mielai parašus duoda, - tiktai reikia jiems pa- kišti Peticijos lapą ir pasakyti, kad tai yra prieš kolonializmą. Montrealy aš raginu Pe- ticijos komitetą, kuris imtųsi darbo. Vien Montrealy lengvai galima surinkti 100,000 parašų.

Did. Gerb. Pone Kamantai, sveikinkite PLB valdybą ir Jaunimo k-tą už gražų darbą ir geras pastangas. Istorija Jus įvertins. Tai bus istorinis, PLB valdybos, darbas.

Labai gerai, kad Jūs perdavėte iniciatyvą į Afriką ir Aziją. Aš maniau, kad gal ge- riausia tai galėtų vykdyti Skautų organizacija, kuri per Džamborėjas turi ryšių su viso

pasaulio skautija, bet per Paks Romana¹² kelias yra labai geras. Šie abu keliai galėtų būti koordinuoti ir bendrai veikti, nes jų gi ir tikslai yra visiškai lygiagretūs. Afrika ypač mus gali paremti, keliant šūkį prieš KOLONIALIZMĄ.

Jums laiko tikrai trūksta, tat netrukdysiu Jūsų. Matau, kad reikalas gerai įstatytas į tinkamus bėgius. Reikia tiktai vystyti propagandą ir už parašus Peticijai ir dėl pinigų sukėlimo.

Mažeiką¹³ aš kalbinau, kad jo komitetas įsijungtų į Peticijos vykdymą. Jis atsakė, kad jo niekas neprašo, nekviečia. Kaip manote Jūs? Aš manau, kad juos galima pakviesti. Jie ypač gerai kolektavo pinigus. Jie juk galėtų talkinti ir čia, nes gi tikslas yra tas pat.

Su pagarba [J. Kardelis]

F. 6, ap. 1-8, b. 14893-9, l. 1. Mašinraštis. Kopija.

Stasio Lazdinio laiškas Vytautui [Kamantui] dėl Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos Jungtinėms tautoms rengimo ir finansavimo klausimų, 1966 m. kovo 10 d.

Cleveland, 1966 kovo 10 d.

Ponas Vytautai,

Labai ačiū už visokeriopą informaciją. Ypatingai įdomūs laiškai Kardelio ir kun. Mincevičiaus. Atrodo kad žmonės nejaučia skaičių tikrosios apimtys. Iš kitos pusės, nedagalvoja teikdami, kad jei surinktume vieną ar penkis milijonus parašų jau būtų reikalas tvarkoje. Kai mes išeinam su šūkiu surinkti 100.000, tai mes sakome kad tai lietuvių parašai, ar su jais per ilgą laiką susigiminiavusių kad ir svetimtaučių. Bet pagrinde mes norime pasiekti l i e t u v i u s. Ir jei mes surinksime užbręžtą sumą, galėsime tvirtinti, kad lietuvių pasaulyje yra apie milijoną! Jei mes skelbsime bendrai: surinkti tiek ir tiek milijonų parašų, tai tas skaičius neliūdys nieko. Pasaulyje yra du bilijonai žmonių. Surinkę ir milijoną, tai lašas jūroje. Rinkime tiek kiek susirinksime, bet surinkę skelbkime, kad tai l i e t u v i ū parašai.

Ruošiu du dokumentus. 1. Jaunimo Kongreso Peticija /prašymas/ Jungtinėms Tautoms ir 2. Jaunimo kongreso deklaracija.

1. Peticijoje noriu, kad Kongresas išskaičiavęs visus Sovietų Rusijos nusikaltimus Lietuvos valstybės ir Lietuvių tautos atžvilgiu kreiptųsi su prašymu į Jung. Tautas, sustabdyti Rusų kolonializmą ir grąžinti Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę.

2. Jaunimo deklaracijoje, noriu, kad Jaunimas pasisakytų, pareikštų pasauliui /deklaruotų/ savo nusistatymą: a. Lietuvos atžvilgiu, Lietuvių tautos atž. c. lietuviybės išlaikymo laisvame pasaulyje, d. Tų valstybių, kuriose dabar gyvenama ir e. pasaulio ir jo ideologinio skilimo atžvilgiu.

Kitą savaitgalį atvažiuos Šarūnas, tai mes galėsime suredaguoti 1. punktą angliškai. Apie 20 kovo tuos savo projektus išsiuntinėsiu Clevelando smegeningom galvomis pasakyti su prašymu už savaitės grąžinti man. Pataisęs ir suderinęs su pastabomis pasiūsiu Jūsų štabui projektą multiplikuoti ir išsiuntinėti į visas pasaulio šalis kritikai, pastaboms, pasiūlymams ir pan. Tą turėčiau gauti gale balandžio. Pagaliau paskutinė redakcija ir dar jos galutinis apipavidalinimas Vliko Pasiuntinybės, Žygininkų... Gegužės gale abu tie dokumentai turėtų būti atspausdinti.

Vlikas prisiuntė man laišką, kuriame siūlo, kaip parašus įteikti. Mano manymu nevykusiai! Clevelandiečiams pasiūsiu laiško nuorašą su pirmąja peticijos ir deklaracijos redakcija.

Su nuoširdžiausiais linkėjimais,

[St. Lazdinis]

F. 6, ap.1-7, b. 14901-114, l. 1 - 2. Mašinraštis. Originalas.

Igno Šajaukos laiškas Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso Finansų komisijai PLB, Vilniaus bei vysk. V. Brizgio klausimais, 1966 m. kovo 4 d.

I g n a s Š a j a u k a

ST. CATHARINES, Ontario, Canada

1966 m. kovo mėn. 4 d.

PASAULIO LIETUVIŲ JAUNIMO KONGRESO FINANSŲ KOMISIJAI,
1794 East 227 St., CLEVELAND, Ohio 44117

Gerbiamieji,

Š. m. vasario 22 d. gavau Tamstų laišką, kuriuo prašote Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresui piniginės paramos, taip pat patarimų, pasiūlymų ir klausimų.

Neparemti lietuviško jaunimo, ypač susirūpinusio Lietuvos laisvės būtų didelė nuodėmė. Tačiau prieš siūsdamas auką pasinaudoju Tamstų leidimu siųsti klausimus. Jis yra apie ankstyvesnę bendruomenės veiklą, kuri man sukėlė daug nusivylimo ir ja nepasitikėjimo. Apie tai anksčiau buvau rašęs Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybai, bet jokių paaiškinimų negavau. Ji tik per „Pasaulio Lietuvį“ pamargino: būtent „genys margas pasaulis dar margesnis“. Toks pamarginimas padėties nepakeičia.

Aš be raginimų jau senai lietuviybės baruose dirbu. Aštuonius metus aktyviai dalyvavau St. Catharines jaunimo šventės rengime, kuri ir Clevelandui gerai žinoma, nes dvejus metus programą išpildė Clevelando pajėgos, „Čiurlionis“ ir „Grandinė“, o ir vėliau vis matydavau šioje šventėje iš Clevelando lietuviško jaunimo. Tačiau bendruomenė išėjo visu įžūlumu šią šventę pasmaugti ir pasmaugė ir priedu dar prisegė šios šventės rengėjams komunistų vardą. O 1955 m. bendruomenė man surašė griežtą pasmerkimo aktą už tai, kad iškėliau į viešumą šeštadieninės mokyklos likvidavimą. Taigi, Gerbiamieji, Tamstos, atsistokite mano padėtin ir pagalvokite kaip Jūs pasielgtumėt; ar beatkreiptumėt dėmesį į bet kokius, kad ir gražiausius bendruomenės atsišaukimus? O gal čia yra kokia aukštesnė ir lietuviybei naudinga politika, tai prašom išaiškinti, aš laikiu.

Ne visai aišku ir su peticija. Tamstų laiške pasakyta, kad bus prašoma pasmerkti rusišką kolonializmą. O kaip su kitais, pavyzdžiui su lenkiškuoju? Vyskupas V. Brizgys su talkininkais Washington, aplenkdamas Vilniaus vardą su ten esančia žymiausia AUŠROS VARTŲ Lietuvos šventove, ruošia aiškų lenkišką kolonializmą. Ar Tamstos esate numatę pasipriešinti ir tam kolonializmui? Aišku nei vysk. V. Brizgio nei jo talkininkų nuo to pragaištingo darbo niekas neatkalbės, bet visai nesunku užkirsti kelią kalbėt lietuvių tautos vardu. Kaip tik šio kongreso metu būtų tinkamiausia proga pasiųsti Washingtono Katedros vadovybei rezoliuciją, kad ten ruošiamas Šiluvos vardu koplyčia nėra lietuvių tautos, bet tik vieno ar kelių asmenų. Būsiamiems Lietuvos diplomatom tokios rezoliucijos visai pakaktų atsiremti prieš lenkus, kad lietuvių tauta Vilniaus neatsižadėjo. Tikiu, kad Tamstos tokią rezoliuciją išnešit. Jei ne, tai tuščios pastangos atsikratyti rusiško kolonializmo. Reiktų tik pagalvoti apie Lietuvoj esančius, ar tie sutiks vietoj laisvės tik okupantą pakeisti.

Labai norėčiau sulaukti į šį mano laišką paaiškinimų.

Primenu Tamstoms, kad mano adresas ne 7 Woodelm Dr., bet 4 Woodelm Dr.
Reiškiu pagarbą
[Ignas Šajauka]

F. 6, ap. 1-4, b. 14889-85, l. 1-4. Mašinraštis. Originalas, kopija.

Stasio Lazdinio laiškas nenustatytam asmeniui su Vytauto Kamanto pastabomis dėl Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos Jungtinėms tautoms. Be datos. Priedas: VLIK'o pirmininko V. Sidzikausko laiškas Stasiui Lazdiniui dėl Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos Jungtinėms Tautoms ir parašų rinkimo, 1966 02 25. Priedas: rezoliucija anglų kalba.

Siunčiu susipažinimui ir kritiškam pasisakymui bei nurodymams Jaunimo [DEKLARACIJOS PRIE JAUNIMO] peticijos Jungtinėms Tautoms projektus, pasiūstus man VLIK'o, pažymėta „Vliko“ ir mano projektą dviejuose lapuose. Vliko projektas neblogas, bet trumpas ir tokioj redakcijoje sunku prieiti prie parašų pristatymo. Aš pasirinkau pasakojimo formą, ne grynai sausą juridinę, kaip kad Vlikas, išskaičiuojant nusikaltimus o vėliau prašymus, pasisakykit kokią formą Jūsų randate tinkamesnę.

Jei pasirinktumėte manąją formą, prašau pasisakyti dėl jos turinio, kas nereikalingai pasakyta, kas nepasakyta ir kas turėtų būt kitaip pasakyta.

Vliko vienas pasiūlymas teksto, kuriuo kreipiamasi į valstybes pripažįstančias Lietuvos nepriklausomybę, kad jos kreiptųsi į Haagos tribunolą dėl Lietuvos okupacijos teisėtumo, manau, Jaunimo kongresui netinkama sritis. Yra Lietuvos Atstovai ir jie gali tą reikalą sutvarkyti.

Labai svarbus reikalas tai kam peticija [ir deklaracija] įteiktina.

Su Vliko Pasiūlymu negalima sutikti, nes nesuprantama kam dar įteikti nuorašus čia pasiuntinybėse, jei originalai yra įteikti ministerijose. Pagaliau parašų lapų duplikavimas brangus dalykas ir pv. tokioj Pietų Amerikoje iš viso ar įmanomas kitu keip fotografijos keliu.

Mano siūlymas man toks: Parašus ir peticiją /prašymą/ [su deklaracija] įteikti 24-ių specialiai Komisijai, Kolonializmui ir žmogaus teisių tirti Komisijai.

Paskirų kraštų atstovybėms įteikti peticijos [deklaracijos] nuorašus ir laiškus paaiškinančius apie Liet. Jaun. kongresą, parašus ir kaip ir kodėl to krašto jaunuoliai čia atvyko.

Generalinio Sekretoriaus aš visai nejudinčiau.

Viena, jo niekuomet negalima pagauti, jis nepriima jokių delegacijų. Antra, mūsų akcija nukreipta prieš vieną iš didžiųjų UN narių. Jam bus nepatogu užimti kokią nors poziciją, žinant, kad tai gali jam atsiliiepti į jo būsimą išrinkimo atnaujinimą.

Mano projektas laikytinas tik kaip toks. Daugiau juodraščio teisėmis. Nenoriu gaišti laiką jį lyginant, nes pirmiausiai svarbu susitarti dėl jo turinio ir formos.

Pastudijavus, prašau visus priedus grąžinti man, nes neturiu mechaninių dauginimo priemonių, tai noriu juos dar pasiūsti ir kitiems pasisakymui.

Jūsų [S. Lazdinis]

Nuorašas

Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

1966 m. vasario 25 d.

Ponui S. Lazdiniui

Atsiliepdamas į Tamstos š. m. sausio 13 d. laišką, pranešu:

1. Parašams lapų turinys tvarkoje.
2. Dėl parašų rinkimo ir jų įteikimo siūlyčiau tokią tvarką:
 - a. parašų lapai surišami į bylas pagal valstybes, kuriose jie pasirašyti, ir specialių tų kraštų delegacijų, drauge su memorandumu ar peticija, įteikiami tų valstybių užsienio reikalų ministerijoms;
 - b. Jaunimo Kongreso delegacija, po du nuo kiekvienos valstybės, atvyksta į New Yorką ir parašų bylų dublikatus drauge su Kongreso deklaracija ir memorandumu ar peticija įteikia tų valstybių misijoms prie Jungtinių Tautų su prašymu perduoti juos JT Specialiai 24-ią Komisijai kolonializmui visuose jo pavidaluose ir apreškuose tirti išlikviduoti.
 - c. Parašų bylų aprašymą, memorandumą ar peticiją ir Jaunimo Kongreso deklaraciją aukščiau minėtoji Kongreso delegacija ta proga įteikia Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui.

Čia jungiu mūsų savo laiku paruoštus peticijos ir atsišaukimo į valstybes, kurios tebepripažįsta Baltijos valstybių nepriklausomybę, tekstus.

Mielai bendradarbiausime su Jumis ir talkinsime Jums
Kiek ir kur būsime reikalingi.

Jūsų

V. Sidzikauskas

Pirmininkas

Resolution

We, _____ of Lithuanian descent, loyal citizens and permanent residents of this country, gathered on _____ in _____ on the occasion of the twenty fifth anniversary of the occupation of Lithuania by Soviet Russia and the struggle for the restoration of sovereign rights to the Lithuanian people, animated by a spirit of solidarity with the heroically resisting Lithuanian people, who desire to live under a government of their own choice in their own independent State, the beginnings of which reach far into the 13th century,

GRAVELY CONCERNED with the present state of affairs in our enslaved country, strongly

PROTEST

AGAINST Soviet Russias aggression and the following crimes perpetrated by the Soviets in occupied Lithuania:

1. murder and deportation of nearly 400.00 Lithuanian citizens to concentration camps in Siberia and other areas of Soviet Russia for slave labor and death;
2. yearly systematic deportations, under various guises, of Lithuanian Youth to forced labor in Soviet Russia and their unlawful conscription into the Soviet Russian army;
3. colonization of Lithuania by import of Russians, most of who are communists or criminals, and who receive various privileges at the expense of the Lithuanian people;
4. pauperization of the Lithuanian people, conversion of once free farmers into serfs on kolkhozes and sovhozes, as well as exploitation of worker;
5. persecution of the faithful, restriction of religious practices, closing of houses of worship;
6. distortion of Lithuanian culture by efforts to transform it into a Russo-Communist hybrid, and continuous denial of artistic freedom.

WE DEMAND

- a. that Soviet Russia immediately withdraw from Lithuania its armed forces, administrative apparatus, and the imported Communists and colon;
- b. that all people deported from Lithuania and the young men conscripted into the Soviet Army be immediately released and returned to Lithuania;
- c. that persecution of the faithful be immediately stopped and houses of worship returned to them;
- d. that free farming be immediately reinstated in Lithuania and that workers be permitted to organize freely to defend their rights and interests.

WE REQUEST

The _____ to raise the issue of Lithuania in the United N[ations] and in international conferences as well as to support our just request for the condemnation of Soviet aggression against Lithuania and for the abolishment of Soviet colonial rule in that country.

APPEAL

TO THE GOVERNMENTS OF STATES WHICH RECOGNIZE THE INDEPENDENCE
OF THE BALTIC STATES

We, the participants in the World Lithuanian Youth Congress, June 30 th to July 3rd, in Chicago, Illinois

RECALLING that, after the outbreak of Second World War, the three Baltic States, Estonia, Latvia and Lithuania, have proclaimed and strictly observed their neutrality;

RECALLING FURTHER that, by its military invasion of the Baltic States on June 15 – 17, 1940, and by the subsequent forcible incorporation of Lithuania, Latvia, and Estonia into the USSR, the Soviet Government has committed an act of aggression against the Baltic States, has violated the general principles of International Law, and has broken bi-lateral and multi-lateral treaties concluded by Estonia, Latvia and Lithuania with the Union of Soviet Socialist Republics;

RECALLING FINALLY that, by continuing the occupation and forcible sovietization of the Baltic States, by disrespecting the right of self-determination of the people of Estonia, Latvia and Lithuania, and by denying human rights and fundamental freedoms in the occupied Baltic countries, the USSR has violated and goes on violating the Chartes of the United Nations,

RESOLVE

TO URGE the Governments of the States which recognize the independence of the Baltic States to submit the International Court of Justice the case of illegal incorporation of Estonia, Latvia, and Lithuania into the Soviet Union.

F. 6, ap. 1-4, b. 14955-82, l. 1-8.

Stasio Lazdinio laiškas Vytautui [Kamantui], 1966 m. balandžio 4 d. (Rankraštis. Originalas). Priedai: Stasio Lazdinio laiškas Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto pirmininkui Vaclovui Sidzikauskui, 1966 m. balandžio 3 d. (Mašinraštis. Kopija), Stasio Lazdinio laiškas Vytautui Vaitiekūnui, 1966 m. balandžio 3 d. (Mašinraštis. Kopija), Stasio Lazdinio laiškas Algimantui Gureckui dėl Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso peticijos, 1966 m. balandžio 4 d. (Mašinraštis. Originalas) ir Stasio Lazdinio [?] paruoštas peticijos projektas (Mašinraštis. Kopija).

Ponas Vytautai,

Siunčiu informacijai ir į bylą laiškų nuorašus, kuriuos pasiunčiau p. Sidzikauskui¹⁴, Vaitiekūnui¹⁵, Rasteniui¹⁶ ir Gureckui¹⁷.

Clevelande projektą buvau pasiuntęs Barzdukui¹⁸, A. Nasvyčiui¹⁹ ir Pautieniui²⁰, kad patiektų savo nuomonę. Dvi savaites išlaukiau ir nė vienas neatsiliepė.

Taigi, ankstyvesnį savo projektą ištaisiau, perrašiau ir išsiunčiau New Yorkan, kad jie jį išdirbtų galutina[i].

Informuosiu apie tolimesnę eigą.

Jūsų St. Lazdinis

1966. balandžio 4 d.

S. Lazdinis
1192 E. 87 st.
Cleveland, Onio, 44108

Ponui V. Sidzikauskui,
Vyr. Lietuvos Išl. Komiteto
Pirmininkui,
29 West 57th st.
New York, N. Y. 10019

Didžiai Gerbiamas Ponas Pirmininke,

Ačiū už Jūsų laišką 1966 m. vasario 25 d.

Jūsų priedai man labai daug padėjo sudarant metmenis Jaunimo kongreso peticijos teksto paruošimui, kurį čia ir pridedu Jūsų kritiškam įvertinimui. Prašau laikyti jį kaip projektą. Jei rasite kad jis netinkamas pasiūlykite kitą. Manau, kad tokios svarbos raštų paruošimas, kaip šis, turėtų būti institucijų, kaip VLIKas, Laisvės komitetas ar ALT darbas. Jei ne darbas tai bent galutinė tų raštų redakcijos aprobata.

Po vieną projekto egzempliorių siunčiu kartu p. Vaitiekūnui, p. Rasteniui ir p. Gureckui.

Mano didelis prašymas būtų, kad Jūs ten New Yorke, sutelkę visas išmintinas galvas, paruoštumėt galutinį peticijos /kai kas nori tai vadinti – deklaracija/ tekstą ir jį išverstumėt į anglų kalbą. Vertimu, kaip mane p. Kamantas informavo jau sutiko pasirūpinti p. Gureckas. Mes čia PLB Talkos Komisijoje esam pasiruošę kiekvieną tekstą, kurį Jūs aprobuosite.

Dėl įteikimo procedūros, mes būtumėm linkę įteikti visus parašus 24-komisijai, /su šiuo lydraščiu/. Jūsų pasiūlymas, įteikti paskirų valstybių užsienio reikalų ministerijoms, o nuorašų tų pačių valstybių misijoms New Yorke, sunkiai įgyvendinimas. Pirmiausiai, sunku su kopijomis tokioje Pietų Amerikoje. Reiktų viską fotografuoti, o tas daug kainuotų. Paskiau, ne visos valstybės yra UN narės. Ir pagaliau, mes norime peticiją įteikti ne paskirų valstybių vardu, tai daroma kiekvieno 16 vasario proga, bet norime įteikti Jaunimo Kongreso vardu, kaip jo priimtą nutarimą.

Įteikimas peticijos nuorašo, bei viso reikalo aprašymo su atitinkamai paruoštu lydraščiu Generaliniam Sekretoriui, būtų galimas.

Gera būtų, kad jaunimo delegacijai vadovautų VLIKo, bei Pavergtų Tautų valdybos atstovai. Tai pridėtų daugiau rimties.

Su gilia pagarba

[Nuorašas S. L.]

S. Lazdinis Cleveland, 1966.4.3d.
1192 E. 87 st.
Cleveland, Ohio, 44108

Ponui V. Vaitiekūnui,
29 West 57-th. st. 10-th floor
New York, N. Y. 10019

Didž. Gerb. Ponas Vaitiekūnai,

Labai ačiū Jums už man prisiųstą informacinę literatūrą. Ji man padėjo redaguojant prie šio laiško pridėtą peticijos projektą. P. Kamantas informavo mane, kad mielai sutikote patalkininkauti teksto paruošime. Projekto nuorašus esu pasiuntęs ir p. Sidzikauskui, p. Rasteniui, p. Gureckui. Būtų gerai, ir aš labai Jus to prašau, kad Jūs ten New Yorke kartą suėję išdirbtumėt galutinį peticijos tekstą.

Rašydamas projektą turėjau galvoje mintį, kaip sujungti Rusijos nusikaltimus prieš taiką, žmoniškumą su parašų įteikimu, bei jaunimo delegacijos pristatymu, taip ryžto kovoti dėl Lietuvos laisvės, kad reikalas nebūtų „dead issue“.

Jei Jūs surastumėt kitą formą mes čia Clevelande mielai su Jūsų pasiūlymais sutiksime. Mano nuomone, tokios rūšies raštų paruošimas turėtų būti institucijų, o ne pavienių asmenų darbas.

Be tos peticijos, anksčiau galvojau paruošti ir kokią nors memorandumą, pasiskaitymui apie dabartinę padėtį Lietuvoje. Bet susipažinęs su esama literatūra, kaip kad Jūsų „Lithuania“ arba Vardžio „Lithuania under the Soviets“ nusprendžiau, kad geresnio nieko negalima padaryti, kaip įteikti tas knygas. Vėliau p. Kamantas man pranešė, kad Jūs sutikote parašyti memorandumą apie dabartinę jaunimo padėtį Lietuvoje. Tai būtų labai didelis dalykas, ne tik įteikti UN, bet ir pasiskaityti mūsų jaunimui. Todėl jei sąlygos ir jėgos leidžia, labai prašom tokį darbą atlikti.

Linkėdamas viso geriausio, pasilieku su tikra pagarba,

[Nuorašas S. L.]

S. Lazdinis Cleveland, 1966.4.4d
1192 E. 87 st.
Cleveland, Ohio, 44108

Ponui A. Gureckui,
1148 Glenmore Ave.,
Brooklyn, N. Y. 11028

Gerb. Ponas Gureckai,

Siunčiu Jums susipažinimui ir „kritiškam įvertinimui“, kaip buvo laikraštyje rašyta, mano Jaunimo Peticijos, kuri turėtų būt, mano manymu įteikta 24 Komisijai, projektą. Be Jūsų, kartu siunčiu pp. Sidzikauskui, Vaitiekūnui ir Rasteniui. Visus juos, taip pat ir Patį prašau laikyti mano kūrybą kaipo projektą. Aš labai daug ir nesistenčiau jo lyginti, taisyti, nes netikras esu, ar tokios formos raštas yra iš viso priimtinas, ar nereikia imti kokią nors kitokią formą. Projektuodamas turėjau galvoje sujungti tris o gal net keturis dalykus, Būtent, pabrėžti Sov. Rusijos neteisėtą padėtį Pabaltyje, pabrėžti jos nusikaltimus prieš žmoniškumą. Taip pat norėjau tuos nusikaltimus sujungti su parašų pristatymu bei jaunimo pasižadėjimu, kad tylos keliu, Lietuvos problema nepavirs į „dead issue“. Taigi, norint visą tai kartu pasakyti, negalima tenkintis tik nusikaltimų išskaičiavimu, kaip kad padaryta 13 lapkr. Žygininkų, o paskiau dėstyti prašymus, kad tuos nusikaltimus atitaisius. Mano didelis prašymas, kad Jūs tą projektą apgalvoję, paskiau sueitumėt ir išdirbtumėt galutinį tekstą, kurį galėtum ir įteikti. Taip pat antras mano didelis prašymas, tai, kada jau turėsite galutinį tekstą išversti jį į anglų kalbą. Gera būtų, rašant lietuvišką tekstą, turėti galvoje jo angeliškąjį vertimą.

Taip pat labai prašyčiau duoti tą projektą pasiskaityti ir kitiems žygininkams, kad jie irgi galėtų savo nuomonę pareikšti ir prie galutinės redakcijos prisidėti.

Drauge siunčiu Jums ir man prisiųstą VLIKo pasiūlymą, kaip ir kam tą peticiją įteikti. Man ji nepatinka ir aš jiems tai parašiau. Mano manymu, peticiją ir visus parašus reiktų įteikti 24 Komisijai, o peticijos nuorašą ir visą reikalo aprašymą su diplomatinio turinio ir formos laišku-lydraščiu, įteikti Gen. Sekretoriui. Manau, kad ir tuo reikalu diskutuosite ir turėsite irgi priimti galutinį sprendimą. Nes Jūs ten geriaus nusimanote apie sąlygas. Linkėdamas geriausios kloties pasilieku su geriausiais linkėjimais.

Jūsų
[St. Lazdinis]

Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresas, susirinkęs 1966 m. liepos 3 d. Čikagoje
_____ salėje, vienbalsiai priėmė šio turinio pareiškimą:

1. TARPTAUTINIS SĄMOKSLAS įvyko 1939 m. rugpjūčio 23 d. ir rugsėjo 28 d., kada Nacinė Vokietija ir Sovietų Rusija pasirašė slapta susitarimą, pagal kurį vidurio ir rytų Europos kraštais buvo padalinti įtakų sferas. Lietuva atiteko Sovietams.

2. AGRESIJA IR NUSIKALTIMAS PRIEŠ TAIKĄ. Sovietų Rusija, pasinaudodama slaptojo susitarimo duotąja jei teise, birželio 15 – 17 d. okupavo Lietuvą ir krašto valdymą perėmė į savo rankas.

3. NUSIKALTIMAI PRIEŠ ŽMONIŠKUMĄ IR KOLONIALIZMAS. Nespėjus dar gerai krašto užvaldyti, Maskvos specialiai prisiųsti valdininkai savo kariniams daliniams padedant pradėjo vykdyti šiuos nusikaltimus: a. Masiniai žudyti Lietuvos gyventojus ir tremti į Sibirą ir kitas Rusijos dalis į vergų darbo stovyklas; b. Lietuvos kolonizavimą rusais, kurių daugumą sudarė komunistai ir kriminalistai, kurių padėtis Lietuvoje privilegijuota Lietuvos gyventojų sąskaiton; c. krašto nualinimą, suvarant Lietuvos ūkininkus į kolchozus ar sovehozus, paverčiant juos valstybės baudžiauniniais; d. persekiojant tikėjimą, uždarančios maldos namus ir apdedant tikinčiuosius specialiais mokesčiais; e. niekinant viską kas lietuvišką, iškeliant viską, kas rusišką, tikslu kuo greičiausiai kraštą surusinti.

Už viršminėtus nusikaltimus Nacių Vokietija buvo teisama Niurembergo Tarptautiniam Tribunole. Daugelis jos vadų buvo pasmerkti mirčiai. Sovietų Sąjunga sėdėjo ten teisėjo kėdėje.

Iki II – jo Pasaulinio Karo Lietuva buvo Tautų Sąjungos narys. Kaip Tautų Sąjungos taip ir United Nations įstatai, agresijos atveju, numato kolektyvinę akciją prieš agresorių, įvairias sankcijas, net karo veiksmus, kol agresija nebus sustabdyta ir padėtis grąžinta į ankstyvesnę stovį. Lietuvos atveju, niekas dėl įvykdyto nusikaltimo nereagavo.

Jei tokie nusikaltimai prieš žmoniškumą būtų daromi kokioje nors kolonijoje Afrikoj prieš vietinius gyventojus, kaip kad daromi Lietuvoje, tarptautiniai organai skirtų specialias komisijas reikalą tirti. Lietuvos atveju – tylą.

Jau 26 metai kaip Rusai siautėja Pabaltyje, o tarptautinėse sferose niekas net žodžiu nėra pareiškęs protesto.

4. TYLOS SĄMOKSLAS – tik taip galima pavadinti laisvojo pasaulio laikyseną

Lietuvos ir kitų Pabalčio valstybių atžvilgiu. Matomai galvojama, kad laikas išspręst bylą. Senieji patriotai bus išnaikinti, o jaunieji išaugs kitose sąlygose, prie padėties prisitaikins ir reikalas savaime išsispręs.

Mes, Lietuvių jaunimas, gyvenąs laisvame pasaulyje, IŠKILMINGAI PAREIŠ-KIAME, kad Lietuvos laisvės byla niekuomet nebus m i r ė s r e i k a l a s. Bolševikinių Rusų agresija prieš Lietuvą ir jų nusikaltimai prieš Lietuvių tautą įsisenėjimo neturi ir tylėjimu niekuomet nebus išspręsti. Mūsų tėvų kovą dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės tęsime patys ir perduosime ją mūsų vaikams ir ji bus tęsiama tol, kol Rusai iš Lietuvos pasitrauks ir už visas padarytas lietuvių tautai skriaudas atsilygins.

Ką mes čia Jums dėstome, tai nėra tik šios mažos delegacijos mintys, arba tu _____ tūkstančių akademinio lietuviško jaunimo susirinkusio į Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresą Čikagoje. Mūsų mintis ir prašymą remia _____ parašų, kuriuos lietuvių jaunimas yra surinkęs savo tautiečių ir artimųjų draugų tarpe. Jie eina su mumis ir nori mums padėti mūsų kovoje su rusiškuoju imperializmu. Tik techniškai sunkumai sulaukė mus nuo didesnio skaičiaus parašų rinkimo, bet mes galėtum tą skaičių padidinti dešimteriopai ir šimteriopai. Toks didelis mūsų kovos įvertinimas ir rusiškuoju kolonializmu pasipiktinimas. Parašų skaičius taip pat rodo, kad Lietuvos byla nėra miręs reikalas.

Visa tai turėdami galvoje mes

PRAŠOME

S p e c i a l i ą j ą U.N. 24 – ių Komisiją

Panaudoti visą Jums suteiktą teisę ir galią ištirti Sovietų Sąjungos okupacijos teisėtumą Lietuvoje ir kitose Pabalčio valstybėse.

Pripažinus okupaciją neteisėtą /agresija niekuomet teisėta/ prašome daryti viską, kad Sovietų Sąjungos kariuomenė iš Lietuvos pasitrauktų ir tokiu būtu būtų sudarytos sąlygos atkurti savo nepriklausomą valstybę.

Taip pat prašome paskirti komisiją sovietų Sąjungos nusikaltimams Lietuvoje prieš žmoniškumą tirti bei Rusų kolonialistinės politikos pasekmes į Lietuvių tautos išlikimą.

Nuorodos

- 1 Volertas V. *Reikalingas Pasaulio lietuvių sei-
mo žodis* // *Į Laisvę*, 1963, nr. 32, p. 48.
- 2 „Politiniai veiksniai“ yra išeivijoje prigijęs terminas, apimantis vadovaujančias lietuvių išeivijos politines organizacijas – Vyriausią-
jį Lietuvos išlaisvinimo komitetą (VLIK'ą), Amerikos lietuvių tarybą (ALT'ą) ir Pasaulio lietuvių bendruomenę (PLB).
- 3 Apie tai plačiau žr.: Dapkutė D., *Lietuvių išeivijos santykių su okupuota Lietuva dinamika XX a. 6–9 dešimtmetyje* // *Istorija*, 2001, t. 47, p. 38–43.
- 4 1964 m. birželio 28 d. Vašingtone vykusios Jaunimo politinės konferencijos metu Lietuvių jaunimo organizacijų federacijos pranešime kalbėta apie naujas Lietuvos laisvės kovos galimybes, pritarta Lietuvių jaunimo antiko-
lonialinės lygos veiklai, nukreiptai į Azijos ir Afrikos kraštus. Žr.: į Jaunimo politinės kon-
ferencijos nusistatymas dėl naujų kelių Lie-
tuvos laisvės siekiant (su priedu „Neskelb-
tina spaudoje“) 1964 06 28, *Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centro archyvas (toliau – VDU ISC)*, *Vytauto Kamanto (PLB) fondas*, f. 6, ap. 1-8, b. 14892-76, l. 1.
- 5 Pakalnis J. *Jaunimas laisvės kovoje* // *Aidai*, 1966, nr. 4 (189), p. 178.
- 6 1965 m. lapkričio 13 d. Madison Square Gar-
den buvo suorganizuotas „Žygis į Jungtines Tautas“, kurio tikslas buvo protestuoti prieš 25 metų sovietų okupaciją, kreiptis rezoliu-
cijomis į Jungtinių Tautų atstovybes ir Jung-
tinių Tautų komitetą prašant tirti kolonializ-
mą, kreiptis į JAV vyriausybę prašant įtraukti Lietuvos bylą į Jungtinių Tautų darbotvarkę bei „pademonstruoti visuomenei, kad lietu-
vybė yra gyva jėga, su kuria reikia skaitytis bei duoti teigiamą pavyzdį būsimoms kar-
toms“. Plačiau apie lapkričio 13-osios žygį į Jungtines Tautas žr.: Budreckis A., *Žygis į Jungtines Tautas* // *Tėvynės sargas*, 1966, nr. 1 (27), p. 96–105.
- 7 *Išmuškime okupantui ginklą* // *Pasaulio lietu-
vis*, 1966, nr. 21, p. 350.
- 8 *PLB valdybos posėdžio 1965 10 04 protoko-
las nr. 14* // *VDU ISC*, f. 6, ap. 1-10, b. 12303-
48, l. 1.
- 9 1966 m. balandžio 24 d. šią žinią „Paleckis
„pasirašė“ peticiją Jungtinėms Tautoms, rei-
kalaujančią pasmerkti rusų kolonializmą...“ su
nuotraukomis išspausdino Australijos lietuvių
laikraštis „Mūsų pastogė“, vėliau juos persi-
spausdino JAV lietuvių laikraščiai „Draugas“
(1966 04 26), „Dirva“ (1966 04 27).
- 10 Bagušauskas R. J. *Užsienio radijo laidos
tautos kovoje dėl laisvės sovietinio režimo
metais* // *Genocidas ir rezistencija*, 2001,
nr. 2 (10), p. 86–87.
- 11 Stasys Lazdinis (g. 1912–?) – teisininkas. Pa-
sitraukęs iš Lietuvos, nuo 1949 m. gyveno
JAV, Klevelande, veikė Vilniaus krašto lietu-
vių sąjungoje, buvo jos Klevelando skyriaus
pirmininkas.
- 12 Paks Romana – Pax Romana – beveik
visų katalikiškų ir akademikų sąjungų
susivienijimas visame pasaulyje, 1921 m.
Friburge (Šveicarija), kaip tarptautinė ka-
talikų studentų asociacijų konfederacija
suorganizuota, nuo 1947 m. PR skirstomas
į tarptautinį katalikų studentų judėjimą
(MIEC) ir į tarptautinį katalikų akademi-
kų judėjimą (MIIC).
- 13 Antanas Bernardas Mažeika (g. 1940 04 01
Niujorke) – biochemikas, visuomenininkas,
aktyvus Lietuvos vyčių organizacijos narys,
JAV LB veikėjas. Dalyvavo keletose lietuvių
demonstracijų, vienas 1965 11 13 manifesta-
cijos Niujorke organizatorių. 1966–1968 m.
„Laisvės žiburio“ radijo angliškųjų laidų ve-
dėjas.
- 14 Vaclovas Sidzikauskas (1893–1973) – teisi-
ninkas, diplomatas. 1922–1931 m. Lietuvos
atstovas, vėliau įgaliotasis ministras Vokie-
tijoje, nuo 1925 m. dar ir Austrijoje, Šveica-
rijoje, 1931–1934 m. D. Britanijoje ir Olandi-
joje. 1920–1934 (su pertraukomis) Lietuvos
atstovas Tautų Sąjungoje. 1941 m. pasitraukė
į Vokietiją, dirbo Lietuvių sąjungoje, veikė
VLIKe. 1950 m. persikėlė į JAV, Niujorką.
Nuo 1951 m. Lietuvos laisvės komiteto pir-
mininkas, 1954–1973 m. Lietuvos delegacijos
Pavergtųjų tautų seime narys. 1964 – 1966 m.
VLIKo pirmininkas.
- 15 Vytautas Vaitiekūnas (1903–1984) (iki 1944
m. Juozas Katilius) – teisininkas, visuomenės
veikėjas. 1940 m. vienas rezistencijos daly-
vių, nuo 1943 m. VLIKo narys, 1944–1945 m.
vokiečių kalintas Bayreuthe. Išlaisvintas ir

- pasivadinęs Vytautu Vaitiekūnu, tęsė veiklą VLIKe Würzburge, Vokietijoje. Nuo 1949 m. gyveno JAV. 1951 m. priklausė Patariamajai Lietuvos grupei, veikė Lietuvos laisvės komitete. Nuo 1955 m. VLIKo teisinis patarėjas.
- 16 Vincas Rastenis (1905–1981) – teisininkas, žurnalistas, politikos ir visuomenės veikėjas. Lietuvių tautininkų sąjungos generalinis sekretorius, 1939–1940 m. „Lietuvos aidą“ redakcijos sekretorius. 1940 m. buvo suimtas bolševikų, kalintas, o išlaisvintas prasidėjus Vokietijos–Rusijos karui. 1944 m. pasitraukė į Prancūziją, 1948 m. persikėlė gyventi į JAV. Aktyviai dalyvavo lietuvių išeivijos politiniame, visuomeniniame gyvenime. 1948–1950 m. dirbo „Dirvos“ redaktoriumi, 1955–1961 m. buvo Tautininkų sąjungos narys, LNT pirmininkas, taip pat aktyviai bendradarbiavo lietuvių spaudoje.
 - 17 Algimantas Petras Gureckas (g. 1923) – teisininkas, ekonomistas, visuomenės veikėjas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Nuo 1968 m. dirbo JAV vyriausioje pašto valdyboje Washingtone. Aktyviai dalyvauja PLB veikloje. 1965 – 1967 m. ryšininko su VLIKu antrininkas, 1977–1980 m. valdybos atstovas Washingtone, 1979 m. atstovas prie VLIKo valdybos, 1988–1990 m. valdybos vicepirmininkas tarptautiniams reikalams.
 - 18 Stasys Barzdukas (1906–1981) – pedagogas, kalbininkas, visuomenės veikėjas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. persikėlė į JAV. Mokytojo Clevelando liuanistinėje mokykloje. Įsteigė žurnalą „Pasaulio lietuvis“, 1963–1975 m. buvo jo redaktorius. Aktyviai reikėsi JAV LB veikloje (1955–1961 m. centro valdybos pirmininkas, 1961–1964 m. tarybos pirmininkas), 1969–1973 m. PLB centro valdybos pirmininkas. Priklausė Ateitininkų federacijai.
 - 19 Algirdas Leonas Nasvytis (1910–1981) inžinierius, sporto ir visuomenės veikėjas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, buvo Lietuvių sąjungos sekretorius. 1945–1946 m. Göttingeno lietuvių tremtinių apygardos pirmininkas, Baltų tarybos atstovas Vokietijoje. 1950 m. persikėlė į JAV, apsigyveno Klevelande. 1955–1967 m. priklausė JAV LB tarybai, 1963–1968 m. PLB valdybos vicepirmininkas, nuo 1969 m. PLB Kultūros tarybos pirmininkas.
 - 20 Juozas Pautienius (1910–1978) – tapytojas, Lietuvos kariuomenės savanoris. 1944 m. pasitraukė iš Lietuvos, kurį laiką gyveno Vokietijoje. Nuo 1949 m. gyveno JAV, Čikagoje.

ŪSAITĖ Kristina

THE 1966 LITHUANIAN WORLD YOUTH CONGRESS PETITION TO THE UNITED NATIONS

In 1966 the first Lithuanian World Youth Congress was organized; and its main political highlight was the submission, to representatives of the United Nations, of a petition drafted and circulated by Lithuanian émigré youth demanding the re-establishment Lithuanian national independence. Documents held in the Vytautas Kamantas collection of the Lithuanian Emigration Institute Archives at Vytautas Magnus University in Kaunas reveal the details of how this massive endeavor was organized. The material consists mainly of correspon-

dence between members of the same organization and even different organizations active in the U.S., all reflecting their Lithuanian-related activities and the hurdles they faced in implementing their goals as well as in co-operating among themselves. It is alleged that the petition condemning Soviet colonialism and demanding that Lithuania be granted freedom and independence was signed by roughly 140,000 Lithuanians, Latvians, Estonians, and persons of other ethnic backgrounds. Many of those who signed heard about Lithuania's occupation by the Soviet Union for the first time in their lives.

Recenzijos

Alfred Erich SENN

On Duty Guarding the Nation

Juozas Gabrys-Paršaitis. Tautos sargyboj.

Linus Saldukas, compiler.

Vilnius: Versus aureus leidykla, 2007.

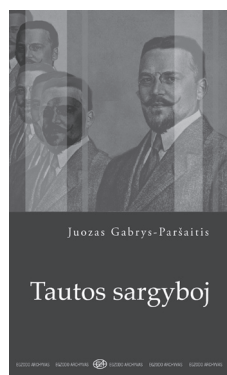
This is a remarkable document. In his lifetime, Juozas Gabrys was a controversial figure, and this publication of his memoirs, which he wrote in the late 1930s, may revive some of that controversy. The document's free intermixing of fact and fantasy may even confuse the reader. Can one really believe Gabrys's assertions that in 1917 both the Imperial German government (p. 324) and Vladimir Ilich Ulianov-Lenin (p. 317) considered him the best person to head the new political order that they each envisioned for Lithuania? Is this book to be read as historical fiction? Gabrys obviously wanted his readers to believe all. The reader can probably accept Gabrys's claims of having met a remarkable pleiad of prominent European political figures in Switzerland during the First World War and of informing them about his image of Lithuania, but his verbatim renditions of his conversations with these figures demand utmost caution from that reader.

In the period covered by these memoirs, 1911-1918, the principle of national self-determination was strongly influencing the re-drawing of European borders. My father told

me of his joy when as a youth, he read about the establishment of the state of Albania; and during his years at the University of Fribourg, 1918-1921, in addition to participating in some of the activities of Gabrys's Lithuanian Information Bureau, he supported the Irish national movement. In 1919 the peace conference in Paris was bombarded by pleas for recognition by national groups from around the world.

During the First World War, Switzerland provided particularly rich soil for nationalist and revolutionary nationalist ferment in opposition to the old order that had brought on this devastating conflict. Activists of all persuasions gathered there. In 1915 Gabrys

came to Lausanne from Paris and worked to organize national movements under his leadership while putting forth Lithuania's name; at about the same time, Pierre Coubertin brought the International Olympic Committee to

Lausanne. A Swiss, Robert Grimm, organized the Zimmerwald Movement of socialists protesting the war; and from this start grew the Communist Third International. Switzerland offered a unique arena for activists, providing them with access to agents – secret, official and unofficial – of all the warring powers.[1]

In this arena, Gabrys was a star; he thrived in this conspiratorial milieu. It was a world of fact, fiction, and even fantasy. Educated at the Sorbonne, he called Charles Seignobos his “maitre” for understanding models for political action. As he recorded his activity, he called certain meetings and consultations, no matter how small, “conferences,” and he gave them sequential numbers so as to create the image of growth and development. To be sure, he did not include important meetings that he did not want to publicize, such as his talks in Stuttgart with Wilhelm Steputat-Steputaitis, January 9-11, 1916, which resulted in a signed agreement laying out the terms of his cooperation with the Germans. He wrote memoranda to governments, and as a journalist he sent out reports to publications and through radio broadcasts. Reading his account of his activities, one cannot but think of what he could have done in the age of the internet.

As his title indicates, the theme of these memories was the “defense of the nation,” his defense of Lithuania’s interests. The “nation” and the name “Lithuania” were in his mind interchangeable. He objected that Western European commentators considered “Lithuanians” to be just “ethnographic material,” but he treated other peoples in his imagined Lithuania as “ethnographic material.” He wanted a Lithuania that had 15 million inhabitants – ethnic, conscious Lithuanians would obviously constitute only a minority, but he apparently considered Latvians, Jews, and Belarusians to be “ethnographic material” that could be quickly Lithuanianized. (To be sure, he notes that only in this way could Lithua-

nia legitimately claim Vilnius, pp. 305-306.) He spoke of “democracy,” but he was ready to deny the vote to his colleagues whom he considered incapable of understanding the imperatives of the day as he saw them. He admitted to having spies reporting to him on the behavior of his colleagues, and for the “good of the cause” he sanctioned breaking into the residence of a rival. He pictured himself as frequently standing alone in his “defense of the nation” (viz. p. 156), and with good reason.

At times in this memoir, he compared himself to Roman Dmowski and Tomas Masaryk (p. 153), but his troubles at the end of the war rather undermine that image. When the Germans surrendered in November 1918, the new Polish government in Warsaw was antagonistic to Dmowski, an émigré, but at the opening of the Paris Peace Conference in January 1919, Dmowski represented Poland and delivered a major speech on the first day. Subsequently Dmowski was a major player in Polish politics. Gabrys played no role at the conference and had no political base in Lithuania. This comparison has to be considered unsuccessful.

The aspect of Gabrys’s wartime activity that can be best traced in independent documents would seem to have been his dealings with Baron von Romberg, the German minister in Bern. Gabrys’s Ukrainian friend Vladislav Stepankivski introduced him to Romberg and helped to set up his trip to Stockholm to meet Martynas Ycas, “the First Lithuanian Conference in Stockholm” (p. 131). In the conspiratorial culture of wartime Switzerland, the Germans considered Gabrys interesting because of his French connections, while the French were intrigued by his German connections. Romberg considered Gabrys’s trip to Stockholm to be a test, and Gabrys does not mention the fact that Alexander Keskula, an Estonian who was already working with Romberg, accompanied him. Upon returning

to Switzerland, Gabrys, using the code name "Garlawas," entered into an agreement with the Germans whereby they gave him monthly payments to support his anti-Russian publications.[2]

In discussing his publication of the papers of the Nationalities conference in June 1916, Gabrys declares that the American-Lithuanians covered the cost (p. 354); he does not mention Romberg's payment of some 35,000 marks to cover just these costs. While he mentions his use of the penname "Marie Camille Rivas," he does not mention that he was also "Inorodetz," the compiler of a collection of anti-Russian essays provided him by the Germans. Especially interesting in this regard is his assertion that Baron von der Ropp, while a German agent, worked as his agent in Berlin. Of all the intriguers then active in Switzerland, he apparently considered himself the only one that could in fact act independently of the agents funding his activities.[3]

Gabrys's world finally came apart in 1918, at the so-called V. Lausanne Conference, when an irreparable split divided him from the leaders of the Lithuanian State Council (Vastybes Taryba) in Vilnius. Although he claimed to have persuaded the Germans to allow the Taryba to come into existence, now its leaders refused to recognize him as the leader of the Lithuanian national movement and insisted that they were the sovereigns of Lithuania. Gabrys attributed this to the intrigues of Antanas Smetona; in 1954 Kazys Pakštas, a participant in that meeting, informed me that he considered the basic factor to have been the difference of opinion as to who would win the Great War: The representatives of the Taryba still thought the Germans would win, Gabrys, who was still working with the Germans under the codename Käufer, argued that the Entente would win.

Although Germany in fact surrendered barely a month later, Gabrys soon discovered

that he had no significant political future in Lithuania. His solo performances on the Swiss stage were unsuited for party politics in the new Lithuania. He was an outsider in these new politics, and support from the French did not help him. In reaction, Gabrys launched an intensive campaign over the next several years, denouncing the Taryba as a tool of the Germans, even as he reasserted his claims that the Germans had created the Taryba on his advice. In the fall of 1919, about the time that the Lithuanian government broke up the POW plot against it, he even declared his readiness to cooperate with the Poles against the established Lithuanian government. He became bitter, eventually retiring to Switzerland, and these memoirs embody his lingering self-image as the unappreciated, demeaned protector of Lithuania's identity in a day when the world hardly knew of the nation's existence.[4]

It should be added that Gabrys always had strong supporters, particularly among American Lithuanian Catholics. As Julius Bielskis, who is mentioned favorably in these memoirs, told me in 1956, "Gabrys may have been against certain personalities, but he was always for Lithuania. He has always been for independence of Lithuania and not for autonomy. He was a real patriot. His accusers are narrow partisans. He must be admired for his role in the fight for independence.... He was not one of those seeking to use the situation for personal gain." Gabrys and Bielskis both believed that the Lithuanian émigrés who had graduated from western universities were much better educated than the Lithuanians at home who had graduated from Russian universities. This, they went on to argue, made the Lithuanians at home suspicious and all the more determined to defend their positions against the returning émigrés.[5]

The text itself has an interesting history. Consisting of four volumes, partly handwritten and partly typed, it lay unpub-

lished in Gabrys's archive, which passed to his widow after his death in 1951. When my father and I visited Madame Gabrys in 1957, she showed me a few documents, mostly telegrams dating from August and September 1919, but although she gave me a number of his publications, including a complex of *La Lituanie Independante*, she made no mention of the memoirs. In 1967 or 1968 Albertas Gerutis related to me how, after Mme. Gabrys's death, he went to her home and discovered that in accordance with Swiss law, the archive was consigned to trash. He rescued what he could, including the memoirs, and I had a chance to acquaint myself with the original, although I

had only time enough to pick out spots to read. I had no idea of the scope of the complete four volumes.

The next I heard of the memoirs, after Gerutis's death, they had apparently disappeared. In the 1990s I understood that they were not a part of Gerutis's papers in the manuscript section of the University of Vilnius. Prof. Eberhard Demm's discovery of a copy of the memoirs in Hüttenfeld then made possible this publication by the Emigration Institute in Kaunas. For all the controversy the publication might raise, Lithuanian historiography is richer for it. One can only hope that the mass of documents that Gabrys cited as existing in his archive, especially his diary, has survived and that someday these too will become available to the public.

Notes

1. I have discussed these developments in *The Russian Revolution in Switzerland, 1914-1917* (Madison WI, 1971)

2. Keskula personally disliked Gabrys, calling him "a miserable person with no backbone" and a "Dummkopf." See Alfred Erich Senn, "Garlawa: A Study in Émigré Intrigue, 1915-1917," *The Slavonic and East European Review* (London), 45 (1967): 411-25. For another view of Gabrys's activities see the works by Borje Colliander, *Lausannemötet 1916. Ett ideologiskt varsel under första världskriget.*, Acta Academiae Aboensis (Åbo 1964), Ser. A, 29:2, and *En Konspirators Minnen*, 1911-1916, Acta Academiae Aboensis (Åbo, 1965), 31:1.

3. See von der Ropp's memoir, Friedrich von der Ropp, *Zwischen gestern und morgen* (Stuttgart, 1961).

4. He originally formulated his story that he himself had inspired the Germans to create the Taryba in articles for *Draugas* in 1919, reprinted as a pamphlet in 1920. See my article, "The Activity of Juozas Gabrys, 1914-1920," *Lituanus*, 23/1: 15-22.

5. Alfred Erich Senn, "A Conversation with Julius Bielskis," *Lituanus*, 21/3: 37-44.

Ex-picker'io knyga arba išgyvenimo emigracijoje vadovėlis

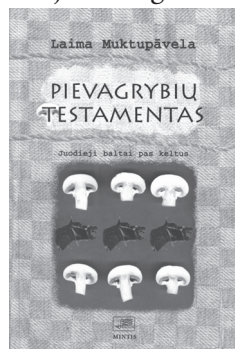
Laima Muktupāvela, *Pievagrybių Testamentas: juodieji baltai pas keltus*.
romanas (iš latvių kalbos vertė Dzintra Elga Irbytė), Vilnius: Mintis, 2003. 384 p.

Džiugu, jog latvių literatūra susilaukia lietuvių skaitytojo dėmesio. Neseniai knygynuose lietuvių kalba pasirodė naujas latvių autorės Laimos Muktupāvelos romanas „Kilpa“, ta proga verta prisiminti kiek ankstesnę šios autorės knygą „Pievagrybių Testamentą“ (ši knyga Latvijoje pasirodė 2002 metais, vertimas į lietuvių kalbą jau kitais metais). Skaičiusieji ją prisimins iškart, kai didesniame ar mažesniame būryje kalba pasisuks apie šią šiuolaikinę emigraciją. Emigracija yra tapus tokiu natūraliu šiuolaikinio gyvenimo reiškiniu (ypač ekonominis emigracijos aspektas), kad jau mažai ką bestebina laikraščiuose pasirodantys straipsniai apie užsienyje dirbančius tėvus ir Lietuvoje su minimalia priežiūra, ar visai be jos, paliktus vaikus.

Pats knygos pavadinimas galbūt niekuo nepatrauktų, jei akis neužkliūtų už intriguojančios paantraštės „juodieji

baltai pas keltus“. Jau nuo pat pradžių autorė su skaitytoju pradeda žaidimą reikšmėmis, sąvokomis, jų prieštaraujančiais junginiais, o šie pralinksmina paradoksaliu nesuderinamų reikšmių derėjimu. Pašmaikštavimų pilna knyga. Romanas tikrai apdovanotas šmaikščiu, savikritišku, saviironišku pasakojimu. Šiandienos skaitytojui šis kūrinys galėtų tapti puikiu išgyvenimo emigracijoje vadovėliu. Pats romanas pasirodė tuomet, kai Pabaltijo kraštuose dar tik kilo pažadėtosios žemės, Airijos, žvaigždė; Lietuva, Latvija, Estija

dar tik ruošėsi stojimui į Europos Sąjungą; o eilinis šių kraštų pilietis dar tik tikėjosi greitesnio ir saugesnio buities pagerinimo galėdamas lengviau išvykti gyventi ir

dirbti užsienin, pagaliau legaliai. Ši knyga mesteli skaitytoją dar į tas dienas, kai namie likusius priblokšdavo neįtikėtini grįžusių emigrantų pasakojimai apie jų nuotykius stengiantis įsitvirtinti svetimose žemėse, be tenykštės kalbos įgūdžių, kone kaktomuša susidūrusius su neįprastais darbiniais santykiais, bei visai kitos šviesos nutviekstais tautiečiais ir kitataučiais, žodžiu, mačiusiųjų kitokį pasaulį pasakojimai. L. Muktupāvela pateikia labai turtingą ir išsamų grįžusiojo emigranto pasakojimą, kuriame susipina asmeninė ir kolektyvinė patirtys. Meistriškai sudėliotas tekstas veda nuo asmens paralelės, per kolektyvą iki bendruomenės ir tautos santykių. Svarbus išlieka ir tapatumo klausimas. Kiekvienas emigrantas susiduria su mažumos – daugumos santykio problema. Prakalboje, rašytoje „Pievagrybių Testamento“ leidimui lietuvių kalba, autorė pabrėžia „Užsidirbdami pinigų kitur, toli nuo gimtinės, mes iš esmės atsiskleidžiame. Lengviau išryškėja žmogaus charakterio bruožai, [...] Būdamas toli nuo namų, žmogus lieka vienas su savimi. Toks, koks iš tikrųjų yra. Lygiai taip pat nutinka su tautomis.“¹

Ši knyga turi dar vieną privalumą, kuris tikrai galėtų paglostyti lietuviu savimeilę. Ne kartą knygos puslapiuose pasirodantys lietuviai vertinami už bendruomeniškumą, gebėjimą pagelbėti tautiečiams, greitą reakciją kritinėse situacijose, o štai latviai kaip tik labiau peikiami už kietakatiškumą, individualizmą ir kartais per tai pražiūrimą žmogiškumą. Ar tai tik nebus tas atvejis, kai saviškį pažinodamas apie jį gali kalbėti ne vien iš gerosios pusės. Ar ne todėl lie-

tuviams tenka teigiamesnis kolektyvinis vaidmuo? Lietuviai netgi vaizduojami kaip sektinas pavyzdys. Apskritai išryškėja latvių kultūros specifika, kartais paryškinanti latvių nevisavertiškumo kompleksą dėl neva per jaunos savo valstybės istorijos, kai tuo tarpu lietuvių istorija „senesnė“, „garbingesnė“ jie išdidūs, nes – kunigaikščių kilmės. Netgi ne tokie šaunūs lietuvių poelgiai, šmaikščios kalbos dėka, įgyja žavesio. Pavyzdžiui, aprašomoji konfliktinė situacija tarp vietinių airių ir lietuvių imigrantų: „[...] Airiai sėdėję sėdėję, mirkę mirkę, bet dar vis taip romiai, kol pradėję nema-loniai, su nepasitenkinimu burbėti apie lietuvius ir metę į juos popierinį kolas pakelį. Lietuviai sviedę atgal. Juose juk teka kunigaikščių kraujas! Tada ir prasidėję – aha! [...]“² Pravartu į save pažvelgti kitų akimis.

Vos tik pasirodęs, Latvijoje šis romanas tapo perkamiausia, skaitomiausia knyga, o autorei pelnė „2002-ųjų Metų kultūros žmogaus“ vardą. Ši knyga vargu ar paliks abejingų tarp tų, kuriems teko dalia išbandyti ekonominio migranto našta, kuriam teko susidurti su laikinumo ir nesaugumo jausmu, renkant grybus, šparagines pupeles ar braškes teko baimintis dėl deportacijos pamačius policininkus. L. Muktupāvela nepaprastai lengvu rašymo stiliumi sugeba tamsiąją istorijos pusę, buitinius, moralinius emigranto sunkumus (gyvenimą su nepažįstamais žmonėmis, kuriems staiga suteikiamas kone šeimos narių statusas, vyrų ir moterų santykiai, charakterių sankirtos, pagaliau, galios demonstravimas) aprašyti labai įtikina-

mai ir gyvai. Romanui gyvumo suteikia skoliniai iš kitų kalbų, kurie liko neversiti. Iš esmės pati knyga Latvijoje pasirodė ne visiškai latvių, o labiau latgalių kalba. Lietuviško leidimo skaitytojas neturėtų nustebti, kai tekste sutiks išsireiškimus rašytus lietuviškai, bet išskirtus kitu šriftu, tai vertėjo pastangos nenutolti nuo originalo. O ir latviai, pamatę lietuvišką vertimą, puolė aiškintis, ar apskritai įmanoma perteikti latgalietiškos kultūros krislelius, ypač išsaugojant kalbos lengvumą. L. Muktupāvela, pati būdama latgalietė šio romano nesistengė rašyti išpuoselėta, bendrine latvių kalba. „Pievagrybių Testamentas“ tapo savitu latgaliečių savivertę keliančiu kūrinio. Rytinis regionas, vadinamoji Latgala, Latvijoje turi gana neigiamą įvaizdį, dėl agrarinio pobūdžio, ekonominio atsilikimo (lyginant net su labiau išvystytomis vakarinės ir centrinės Latvijos dalimis), rusakalbių problemos. Tai regionas, lyg neatrandantis savos nišos šiandienos Latvijoje. Ekonominis ir kultūrinis Latvijos nevienodumas pabrėžiamas per visą knygą. Dar viena įdomi paralelė – tai pilietinės ištikimybės savo valstybei parodymas ir apskritai pilietiškumo aktualizavimas tarp emigrantų. Beveik užčiuopiama užuomazga, nuo kurios prasideda emigrantų telkimas į tautines, pilietines bendruomenes. Įspūdingai aprašoma scena airiškame pub'e, kuriame pirmą kartą susitinka latviai iš skirtingų Airijos vietų, juos vienija kalba, pilietybė, emigracija ir štai jie valstybei atminimos dienos minėjimo akivaizdoje:

„– Už solinezantę! – taria Zalamanas atsistojusiems.

– Oho! Kurios čia gimtadienis? – dairaus aplinkui, ieškodama laimingosios, kurią bent jau pasveikins su gimtadieniu.

– Už Latviją! – truputį suglumęs prataria Zalamanas. Nustebusi pažvelgiu į jį. Na, žinote, koks patriotizmas. Gal nereikėjo iš karto tokio patoso ir skambių žodžių, vis dėlto smuklė galų gale, – sako mano akys.

– Šiandien lapkričio 18-oji, taigi [Latvijos Nepriklausomybės diena]

Niekas nėra taip stipriai apgirtęs, kad užgiedotų Latvijos valstybinį himną. Nė vienas nejaučia to džiugesio ir nenori prisipažinti, jog iš tikrųjų labai sunku pakišti vargelį po akmenėliu, kaip moko daina – patarimas tiems, kurie nukabino nosis. Staiga suglumstame.“³

Romane susipina grynai žmogiški, buitiski santykiai su daug gilesnės latvių ar keltų kultūros inkliuzais. Kasdienybėje pasirodo tautos atminties sričiai priklausančių patarlių, priežodžių, liaudies dainų citatos, kurios tik paryškina emigranto ir jo tėvynės kultūros paveldo migraciją. Tai tik dar kartą iliustruoja, jog kultūra nėra ir negali būti baigtinis dalykas. O emigracija turi ne vien neigiamą reikšmę, bet kartu lemia ir teigiamus procesus. Pirmiausia įsiklausymą į visuomenės poreikius. „Pievagrybių Testamentas“ turi vieną šiokią tokį trūkumą (kuris taip vadintinas tik su išlyga), retsykiais skaitytojas nuklaidinamas painiu dabarties (kurią įkūnija pievagrybių angariai Airijoje) ir praeities /ateities (kurią išreiškia prisiminimai apie pirmųjų nepriklausomybės metų Latviją ir ateities svajonių projekcija vėlgi ten pat) pasakojimo koridoriumi.

Vizualiai kiekvienos knygos skyrelį puošia keltiškas ornamentas. Nežinia, ar dėl praktiško sumanymo, ar dėl pajausto skaitytojo polinkio į pragmatizmą, kone kiekvienas skyrelis baigiamas receptu, kurių pagrindinė ir sudėtinė dalis – pievagrybiai. Tad jei skaitytoją apimtų neviltis dėl pasakojimo (nors tai labai mažai tikė-

tina), jį kuo puikiausiai kompensuotų 39 patiekalų iš pievagrybių receptai. Šis romanas turi dar vieną privalumą, taip retą savybę – galimybę pritaikyti įvairiose gyvenimo sferose. Galbūt kam nors ši knyga tapo išgyvenimo šiandienos sąlygomis emigracijoje vadovėliu, kam nors – receptų knyga, o gal tiesiog – šaunus tekstas apie save arba kaimynus latvius.

Nuorodos

- 1 Muktupāvela L., *Pievagrybių Testamentas: juodieji baltai pas keltus*. Vilnius, Mintis: 2003, p. 5.
- 2 Ten pat, p. 153.
- 3 Muktupāvela L., *Pievagrybių Testamentas: juodieji baltai pas keltus*, p. 142.

Giedrius JANAUSKAS

Lituanistiniai kursai Australijos universitetuose

Algimantas P. Taškūnas. *Lithuanian studies in Australia – The case for low-demand language and cultural courses in higher education.*

Tasmania: Tasmania University, Union Lithuanian Studies Society Hobart, 2005.

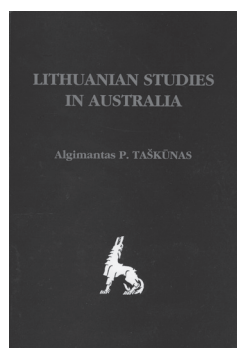
Lituanistinių studijų tyrimai itin svarbūs siekiant atskleisti lietuvių bendruomenių pastangas įtvirtinti lietuvių kalbą ir kultūrą emigracijoje. Informacijos apie lituanistines mokyklas ir rengiamus lituanistinius kursus JAV, Kanadoje ir Australijoje srautas leidžia tarytum mozaiką sistemiškai dėlioti iššūkius, kylančius norint išsaugoti lietuviškumą. Tačiau dažnai net ir šios žinios apie lietuvių šeštadienines mokyklas emigracijoje būna epizodinės. Tuo tarpu lietuvių bendruomenių veikėjų bandymai įtvirtinti lituanistines studijas universitetuose sulaukė mažesnio dėmesio. Sintezė, apimanti abi mokslo pakopas emigracijoje, vis dar nėra parašyta. Šiuo momentu pasirodžiusi Algimanto P. Taškūno knyga „Lithuanian studies in Australia“, išleista Tasmanijos universitete 2005 m., užpildo jau senai žiojėjusią spragą.

Algimantas P. Taškūnas, žinomas Australijos lietuvių bendruomenės veikė-

jas, ilgametis Vakarų Australijos ir Tasmanijos universitetų darbuotojas, aktyvus organizacijos „Friends of Prisoners“ (1987 m. narių skaičius pasiekė beveik 2 tūkst.), rašiusios laiškus politiniams kaliniams Sovietų Sąjungoje, narys ir „Baltic bulletin“ redaktorius atskleisdamas lietuvių kalbos ir kultūros studijų situacijos Australijos universitetuose analizę ėmėsi lietuvių istoriografijoje sistemingai mažai tyrinėtus temos. Savo studijoje „Lithuanian studies in Australia“, pristatydamas Lietuvą ir lietuvių bendruomenę Australijoje, mokslininkas

nagrinėja iš esmės iki tol neatskleistą objektą – lituanistines studijas aukštosiose universitetinėse mokyklose.

Lietuvių bendruomenės narių bandymai įtvirtinti lietuvių kalbos ir

kultūros studijas Australijos universitetuose šiame darbe nagrinėjami detalai. Knygoje kvalifikuotai apdorota šaltinių medžiaga, aiškūs istoriografijos atrankos kriterijai ir struktūriškai pagrįstas darbo dėstymas leido autoriui pateikti įdomią bei ne vien lietuviams aktualią temą. A. P. Taškūnas pristato ir nagrinėja penkis atvejus, kada lituanistiniai kursai (apimantys Lietuvos istorijos, kultūros, literatūros bei lietuvių kalbos sferas) buvo rekomenduoti La Trobe, Monash'o, Australijos nacionaliniam ir Tasmanijos universitetams bei bandymui įtvirtinti programą Melburne. Detalai aptariami ir išryškunami tiek sėkmingai į universitetų programas įtraukti lituanistinių studijų atvejai, tiek patyrę nesėkmes bandymai.

Autorius lituanistines studijas Australijoje kaip objektą tyrinėjęs bene keturis dešimtmečius ir pasitelkęs gausią istoriografiją, parengė ir išleido disertacijos pagrindu pirmąją akademinę studiją apie lietuvius Australijoje. „Lithuanian studies in Australia“ yra svarbus įnašas į lietuvių bendruomenės šioje saloje pažinimą. Tiriamojo laikotarpio ribas knygoje ženklintume nuo 1966 m. pirmojo lietuvių veikėjų bandymo įtvirtinti lituanistinių studijų programą La Trobe universitete iki 2003 m., kada apginta disertacija. A. P. Taškūnas nėra taip griežtai apibrėžęs laikotarpio pasirinkimo, todėl kartais analizuoja ar pristato kur kas platesnį žvilgsnį į tiriamą objektą. Kaip duoklė Australijoje gyvenantiems pristatomi svarbiausi Lietuvos istorijos įvykiai, kartu sakytume, jog skiriamas kiek per didelis dėmesys Australijos švietimo sistemos pokyčiams universitetuose, pradedant skyrių nuo 1850–1851 m. įkurto pirmojo Australijoje universiteto Sidnėjuje. Regis, pakaktų kiek plačiau pažvelgti tik į tiriamojo meto švietimo sistemą Australijoje arba išryškinti

pokyčius Australijos švietimo sistemoje, inkorporuojant medžiagą į kitus skyrius.

Tyrinėdamas lietuvių bandymus įtvirtinti lituanistinius kursus Australijos universitetuose, A. P. Taškūnas išryškina tiek pavienių asmenų pastangas, tiek lietuvių organizacinių struktūrų veiksmus. Svarbiu laikytinas siekis atskleisti lietuvių poveikį politinius sprendimus priimančioms institucijoms.

Patrauklu tai, kad autorius ne tik apžvelgia priežastis, kodėl šiandien nė vienas iš 38 valstybinių Australijos universitetų į kursų programas nėra įtraukęs lituanistikos tyrinėjimų, bet ir pateikia rekomendacijas, kurias įgyvendinus, esama padėtis imtų kisti.

Tyrimo išvados apibūdinamos devyniais veiksmiais, kurie galėtų užtikrinti tokio pobūdžio programų egzistavimą Australijos universitetuose. Itin svarbu, jog atliktas darbas nėra orientuotas vien į lituanistikos studijų atvejo pateikimą. Mažo poreikio kalbos ir kultūros studijų situacijos universitetuose analizė įgalina ir kitas etnines grupes naudotis šio tyrimo rezultatais. Tiesa, autorius, pristatydamas pasaulio lietuvių bendruomenės įgyvendintą projektą, – įkurti JAV Čikagos Ilinojaus universitete lituanistikos studijų Šiaurės Amerikoje centrą, nors ir išskiria poskyreliu, plačiau neaptaria lituanistinių studijų skirtumų ir panašumų JAV ir Australijoje, nors sutinku, kad šiuo atveju tai nėra autoriaus tiesioginis tyrimo objektas.

Baigiant norisi pasidžiaugti, jog A. P. Taškūno atliktas vertingas mokslinis tyrimas ne tik ženklins kelią ateities lituanistinių studijų tyrėjams, bet galbūt paskatins lietuvių bendruomenių lyderius imtis įgyvendinti pasiūlymus, kad tokio pobūdžio kursai rastųsi ir kitose šalyse, kur gyvena lietuviai.

Kronika

Lietuvos Respublikos (LR) Prezidentas

2006 m. gruodžio 8 d. LR Prezidentas Valdas Adamkus susitikime su Lietuvos verslo įmonių atstovais paragino Lietuvos verslininkus ir atsakingas valdžios institucijas atverti kelius į tėvynę svetur išvykusiems tautiečiams.

2006 m. gruodžio 13 d. Valdas Adamkus priėmė LR Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisijos narius. Susitikimo metu buvo aptartos problemos, kilusios užsienyje gyvenantiems lietuviams po 2006 m. lapkričio 13 d. Konstitucinio Teismo nutarimo dėl Pilietybės įstatymo atitikimo Konstitucijai. Prezidentas išreiškė nuomonę, kad galima rasti įvairių išeičių iš šios probleminės situacijos. Šalies vadovo manymu, šį opų klausimą turėtų išdiskutuoti visa pilietinė Lietuvos visuomenė ir užsienyje gyvenantys lietuviai. Susitikime buvo kalbama ir apie galimybes susigrąžinti į užsienį išgabentas Lietuvos vertybes.

2006 m. gruodžio 22 d. LR Prezidentas Valdas Adamkus ir ponia Alma Adamkienė artėjančių šv. Kalėdų ir Naujųjų metų proga pasveikino visus užsienyje gyvenančius lietuvius.

2007 m. vasario 7 d. Lietuvos vadovas Valdas Adamkus dalyvavo San Francisko lietuvių bendruomenės surengtame minėjime.

2007 m. vasario 9 d. Prezidentas Valdas Adamkus laišku kreipėsi į Niujorko arkivyskupą Kardinolą Edwardą Eganą ir paprašė jį atkreipti ypatingą dėmesį į Aušros Vartų parapijos vaidmenį puoselėjant lietuviškumą bei dvasingumą ir išsaugoti ją tiek dabartinei visuomenei, tiek ateities kartoms.

2007 m. vasario 12 d. viešnagės JAV metu, Lietuvos valstybės vadovas davė interviu JAV lietuvių laikraščiui „Amerikos lietuvis“. Pokalbio metu Valdas Adamkus pabrėžė pasisakąs už dvigubą pilietybę: „Visų pirma – aš pasisakau už dvigubą pi-

lietybę. Lietuvos Konstitucinis Teismas išsako savo nuomonę tik todėl, kadangi pagal tai, kaip šiandien yra surašyta LR Konstitucija, jie tikrai nustatė faktus. Dėl to prarasti galvos visiškai nėra reikalo. Yra būdų, kaip tą klausimą ištaisyti, čia net nereikia visos Konstitucijos keisti, kaip yra siūloma, nereikia jokio referendumo skelbti. Jei šiandien paskelbtume referendumą tokiomis aplinkybėmis, neišaiškinus žmonėms reikalo, aš esu beveik tikras, kad dvigubos pilietybės idėją tikrai atmes, ir Lietuvos žmonės, ko gero, patvirtins Konstitucinio Teismo sprendimą. Tai manau, kad šiuo keliu eiti nereikia, taip pat nereikia kelti panikos. Visame pasaulyje, kaip ir Amerikoje, Konstitucija yra papildoma, pridedama pataisų, JAV Konstitucijoje yra pilna tokių pataisų. Manau, laikui bėgant, išsiaiškinus, teisiškai peržiūrėjus, pristatius tokį Lietuvos Konstitucijos papildymą atskiru straipsniu, šis klausimas bus teigiamai išspręstas. Taip kad nesikarščiuokime, ramiai į tą reikalą pažiūrėkime ir ta dvigubos pilietybės dilema bus teigiamai išspręsta.“

2007 m. vasario 15 d. Prezidentas V. Adamkus Valstybės atkūrimo dienos proga pasveikino užsienyje gyvenančius lietuvius.

2007 m. vasario 28 d. LR Prezidentas susipažino su darbo grupės pasiūlymu sukurti ypatingo ryšio su Lietuva išsaugojimo institutą, kuris sudarytų sąlygas Lietuvos pilietybės neturintiems išeiviams išsaugoti ryšius su gimtąja šaliimi. Šalies vadovo nuomone, toks teisinis projektas neišsprendžia problemos dėl pilietybės, kilusios po to, kai Konstitucinis Teismas išaiškino, kad būtina sumažinti asmenų grupę, galinčių pretenduoti į dvigubą pilietybę.

2007 m. balandžio 6 d. Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus priėmė akcijos „Pasilik Lietuvoje“ organizatorius. Projekto rengėjai šalies vadovui pristatė iniciatyvą, kuria norima paskatinti jaunos žmonės siekti geresnio gyvenimo Lietuvoje ir neieškoti darbo užsienyje. Valdas Adamkus projekto atstovams įteikė simbolinius lipdukus su akcijos ženklu ir užrašu „Pasilik Lietuvoje“. Susitikime su Prezidentu dalyvavo projekto „Pasilik Lietuvoje“ iniciatorius ir vadovas Krisas Nikolas, Kristianas Kasas Mortensenas, akcijos balandžio mėnesio ambasadorė dainininkė Jurga Šeduikytė ir kiti akcijos rėmėjai.

2007 m. balandžio 16 d. Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus dar kartą išsakė savo poziciją dvigubos pilietybės klausimu: „*Teisininkai turi rasti būdą, kad pilietybė tiems, kurie jos nori, būtų išlaikyta, o ne atimta. Reikia rasti kelią, kad tai tautos daliai, kuri nori pilnai naudotis visomis jai prieinamomis teisėmis, būtų sudarytos tokios sąlygos.*“

2007 m. balandžio 20 d. Socialdemokratų partijos pirmininkas, kadenciją baigęs Lietuvos Respublikos prezidentas Algirdas Brazauskas Lietuvos radijo laidoje „Dienos tema“ išsakė nuomonę, kad visiems lietuvių kilmės žmonėms turi būti išsaugota Lietuvos Respublikos pilietybė.

2007 m. balandžio 28 d. Lietuvos vadovas darbo vizito metu lankėsi Vatikane ir susitiko su Popiežiumi Benediktu XVI. Su Katalikų bažnyčios vadovu Valdas Adamkus greta kitų klausimų aptarė ir Lietuvai svarbų klausimą – sprendimą uždaryti Aušros Vartų lietuvių bažnyčią

Niujorke, nes toks veiksmas sukėlė didelį tikinčiųjų nusivylimą. Lietuvos Respublikos prezidentas atkreipė dėmesį, kad išeiviai iš Lietuvos prieš šimtą metų savo lėšomis pastatė šią bažnyčią, kad turėtų kur melstis ir išpažinti savo tikėjimą. Ilgainiui Aušros Vartų bažnyčia tapo ne tik religijos, bet ir lietuvių kultūros, lietuviškos tapatybės puoselėjimo centru. Šventasis Tėvas atsakė, kad jam ši problema yra žinoma ir pažadėjo ją aptarti su JAV vyskupais. Tačiau jau balandžio 29 d. Aušros Vartų bažnyčios parapijiečiai išvydo suniokotą šios šventovės interjerą.

Lietuvos Respublikos (LR) Seimas

2006 m. gruodžio 6 d. LR Seimas patvirtino naujomis Lietuvos Respublikos Seimo ir Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenės komisijos pirmininkėmis patvirtino Laimą Mogenienę ir Dalią Puškorienę.

2006 m. gruodžio 11–15 d. vyko Lietuvos Respublikos Seimo ir Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenės komisijos posėdžiai. Jų metu buvo svarstyti ankstesnių posėdžių rezoliucijų (televizijos kanalo, skirto išeivijai; SSRS okupacijos žalos atlyginimo; vizų LR piliečiams, vykstantiems į JAV, panaikinimo ir kt.) įgyvendinimo procesai. Buvo nagrinėjamas dvigubos pilietybės įstatymo klausimas.

Gruodžio 11 d. Komisijos posėdyje buvo aptarti klausimai, susiję su lietuviškų parapijų Jungtinėse Amerikos Valstijose išlikimu. Komisija paprašė Lietuvos Vyskupų Konferenciją kreiptis į JAV Vyskupų

konferenciją ir tarpininkauti atitinkamose Vatikano institucijose, kad būtų apsaugotos tradicinės lietuvių parapijos ir kultūros paveldo objektai, įtraukti į JAV Lietuvių Bendruomenės valdybos ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos bendros darbo grupės sudarytą objektų sąrašą.

Gruodžio 14 d. LR Seimo ir Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenės komisija paragino Vyriausybę ir Užsienio reikalų ministeriją imtis visų įmanomų priemonių bendradarbiaujant su JAV politikais ir pareigūnais dėl vizų režimo panaikinimo Lietuvos Respublikos piliečiams.

Gruodžio 15 d. LR Seimo ir Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenės komisija atkreipė Seimo dėmesį į susidariusią problematišką situaciją, Konstituciniam Teismui 2006 m. lapkričio 13 d. priėmus nutarimą „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Komisija kreipėsi į LR Seimą, *„ragindama ginti savo esamus ir būsimus Lietuvos piliečius visa valstybės galia ir priemonėmis“*.

Komisija pritarė Vyriausybės rengtos ekonominės emigracijos reguliavimo strategijos pagrindinėms nuostatoms, taip pat rekomendavo prie Vyriausybės įkurti Ministro Pirmininko vadovaujamą Migracijos reikalų tarybą, kuri koordinuotų visus veiksmus, susijusius su migracijos problemomis. Komisijos nuomone, reikalinga atlikti visų institucijų, dirbančių migracijos klausimais, reformą ir atskirti užsienio lietuvių reikalų administravimą nuo Lietuvos tautinių mažumų reikalų administravimo.

Komisija priėmė rezoliuciją, pradžią Lietuvos Respublikos Vyriausybę kreiptis į JAV Vyriausybę, kad būtų išsaugoti JAV lietuvių paveldo objektai, įtraukti į JAV Lietuvių Bendruomenės valdybos ir LR kultūros ministerijos bendros darbo grupės sudarytą objektų sąrašą.

LR Seimo ir Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenės komisija dar kartą paragino Vyriausybę užtikrinti reikiamas sąlygas ir finansavimą, kad Lietuvos Radijas ir Televizija galėtų transliuoti lietuviškas laidas JAV ir kituose kraštuose gyvenantiems lietuviams.

Komisija kreipėsi į LR Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininką Zenoną Vaigauską, prašydama apsvastyti ir įvertinti technines galimybes užsienyje gyvenantiems lietuviams balsuoti jų pasirinktose rinkimų apygardoje.

Komisijos nariai atkreipė Seimo Teisės ir teisėtarkos komiteto pirmininko Juliaus Sabatausko ir Vidaus reikalų ministro Raimondo Šukio dėmesį į nepakankamą Lietuvos gyventojų ir jos svečių saugaus gyvenimo užtikrinimą.

LR Seimo ir Jungtinių Amerikos Valstijų Lietuvių Bendruomenės komisija nariai išreiškė susirūpinimą dėl Švietimo ir mokslo ministerijos bei Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro ir kt. institucijų nekoordinuotos veiklos, siekiant užtikrinti galimybes užsienio lietuviams studentams stažuotis Lietuvoje, o užsienio lietuvių vaikams grįžti mokytis ar studijuoti Lietuvos mokyklose.

Komisija atkreipė dėmesį į blogą sveikatos sistemos būklę bei skurdo problemą Lietuvoje.

2007 m. balandžio 13 d. Seime vykusios kasmetinės Europos savaitės, skirtos Romos sutarties penkiasdešimtmečiui paminėti, metu vyko Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto inicijuota diskusija „Migracija – XXI-ojo amžiaus neišvengiamybė?!“ Renginį įžanginiu žodžiu pradėjo Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkas Algirdas Sysas. Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje vadovas Kęstutis Sadauskas diskusijos dalyvius supažindino su Europos Sąjungos politika ekonominės migracijos srityje. Apie Lietuvos migracijos politiką kalbėjo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės sekretorius Rimantas Kairelis ir Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus pavaduotojas Dainius Paukštė. Valstybės sekretorius renginio dalyviams pristatė *Ekonominės migracijos valdymo strategiją*, kuri artimiausiu metu turi būti tvirtinama Vyriausybėje. Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus pavaduotojas Dainius Paukštė kalbėjo apie imigracijos valdymo priemones Lietuvoje. Lietuvos laisvosios rinkos instituto vyresnysis ekspertas Giedrius Kadziauskas diskusijos metu bandė atsakyti į klausimą *Ar verta grįžti namo?*, t. y., ar efektyvios Vyriausybės priemonės išeivijai susigrąžinti.

Skirtingai nuo valstybės institucijų vykdomos politikos migracijos valdymo srityje priemonių, diskusijoje dalyvavo ir savo iniciatyvą pristatė nevyriausybinių organizacijų atstovai, vykdančys projektą „Pasilik Lietuvoje“. Vienas iš projekto iniciatorių, projekto vadovas Chris Nichol renginio dalyviams pristatė informa-

ciją apie šį projektą, kuris startavo 2007 m. sausio 1 d. ir tęsis iki gegužės 19 d. Diskusijos metu buvo pristatyta projekto balandžio mėnesio ambasadorė – Sonata Laurinavičienė, kuri pasidalino savo asmeniniais išgyvenimais emigracijoje ir dabartiniu gyvenimu Tėvynėje. Ambasadorių programa yra orientuota į 18–35 metų Lietuvos gyventojus. Tai yra motyvacinė programa, kurios dėka remdami si išrinktų „Pasilik Lietuvoje“ ambasadorių patirtimi, nuostatomis yra bandoma priminti Lietuvos gyventojams, kad čia tikrai daug ką galima nuveikti, tik reikia pasistengti. Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkas Algirdas Sysas, tardamas apibendrinamąjį žodį, patikino, kad Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto nariai ir toliau spręs klausimus, susijusius su asmenų socialine gerove tam, kad lietuviai neemigruotų, o atvykę užsieniečiai jaustųsi saugiai.

2007 m. balandžio 13 d. Lietuvos Seimo narys, opozicinės Tėvynės sąjungos (konservatorių) partijos lyderis Seimo posėdžių sekretoriato įregistravo Lietuvos pilietybės įstatymo pataisas. Politikas pasiūlė neuždrausti dvigubos pilietybės, tačiau aiškiai išskirti 7 atvejus, kuriais dviguba pilietybė būtų leidžiama. A. Kubiliaus nuomone, plačiausiai dvigubos pilietybės suteikimas taikytinas etniniais lietuviams.

2007 m. balandžio 16–20 d. vyko LR Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisijos posėdžiai.

2007 m. balandžio 16 d. LR Seimo Pirmininkas pasveikino Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisijos posėdžių dalyvius. Savo kalboje Viktoras Muntia-

nas pažymėjo, kad nepakeitus Konstitucijos, Lietuvos Respublikos piliečiui, įgijusiam kitos valstybės pilietybę, Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimas iš esmės yra neįmanomas. Pasak Parlamento vadovo, dvigubos pilietybės įteisinimas reikštų šalies raidos koncepcijos keitimą, nes darni ir teisinga pilietinė visuomenė ir teisinė valstybė Lietuvos Respublikos piliečių yra kuriama jų tėvų ir protėvių žemėje – Lietuvoje. V. Muntiano pastebėjimais, dvigubos pilietybės reikalavimai daugiausia grindžiami emociniais argumentais: daug Lietuvos piliečių išvyko į užsienį, jie norėtų turėti ir Lietuvos, ir gyvenamosios vietos pilietybę, jų abiejų neturėjimas traktuojamas kaip skriauda ir panašiai.

2007 m. balandžio 16 d. Lietuvos Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisija kritikavo LR Vyriausybę, kuri neatsižvelgė į komisijos anksčiau iškeltus klausimus dėl valstybės politikos emigracijos procesų atžvilgiu.

2007 m. balandžio 19 d. įvyko bendras Seimo ir Amerikos lietuvių bendruomenės komisijos, žmogaus teisių komiteto ir Užsienio reikalų ministerijos atstovų posėdis, kuriame buvo nagrinėjamos dvigubos pilietybės problemos sprendimo galimybės.

2007 m. balandžio 20 d. LR Seimo ir Amerikos lietuvių bendruomenės komisija priėmė šešias rezoliucijas. Pirmąją jų „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės, įgytos gimus, išsaugojimo“, Komisija konstatavo, kad 2006 m. lapkričio 13 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuosta-

tų atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, nes *„neatitinka Lietuvos nacionalinių interesų – dėl šio nutarimo lietuvių tauta jau praranda ir ateityje praras daug savo narių, o Lietuvos valstybė – daug piliečių, pažeidžia Lietuvos Respublikos piliečių teises – dėl jo lietuviai neteko tų teisių, kurias turi daugelio vakarų valstybių piliečiai, pakerta lietuvių pasitikėjimą Lietuvos valstybe ir teisingumu, lėtina Lietuvos ūkio, socialinį ir kultūrinį augimą, silpnina lietuvių ir lietuvių kultūrą pasaulyje, mažina lietuvių tautos ir valstybės tarptautinę įtaką“*. Komisija taip pat išsakė neigiamą poziciją *„ypatingo ryšio statuso ar instituto“* atžvilgiu. LR Seimo ir Amerikos lietuvių bendruomenės komisija paragino LR Seimą imtis veiksmų, kuriais kuo greičiau būtų pasiektas Lietuvos Respublikos pilietybės, įgytos gimus, išsaugojimas. Komisija Seimui pateikė šiuos siūlymus: *„priimti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pataisas, kurios leistų Lietuvos Respublikos piliečiams, įgijusiems pilietybę gimus, jų vaikams, vaikaičiams ir provaikaičiams bet kuriomis aplinkybėmis išsaugoti Lietuvos Respublikos pilietybę, papildyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 32 straipsnio trečiąją dalį nuostata, kad nė vienas pilietis negali prarasti Lietuvos Respublikos pilietybės, įgytos gimus, prieš savo valią.“*

Rezoliucija „Dėl vaikų, Lietuvos Respublikos piliečių įvairinimo“ Komisija kreipėsi į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją prašydama, kad lietuviams ir lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems JAV ir kitose šalyse, būtų suteikiama pirmumo teisė, palyginti su kitais užsieniečiais, įsivaiki-

nant vaiką iš Lietuvos, nes vaikai, įvairinti lietuvių arba lietuvių kilmės tėvų, turėtų galimybę užaugti lietuviais.

LR Seimo ir Amerikos lietuvių bendruomenės komisija priėmė rezoliuciją „Dėl JAV gyvenantiems lietuviams skirtos televizijos programos“, kuria atkreipė LR Vyriausybės dėmesį, ragindama priimti sprendimą Lietuvos televizijos programos transliavimo bendradarbiaujant su JAV Lietuvių Bendruomene ir Amerikos lietuvių televizija.

Savo posėdžiuose (balandžio 16–20 d.) Komisija atkreipė dėmesį į lietuvių tautos kultūros paveldo JAV išsaugojimo problemą. Šiuo klausimu buvo priimtose net dvi rezoliucijos. Pirmąją LR Seimo ir Amerikos lietuvių bendruomenės komisija kreipėsi į LR Vyriausybę, prašydama: *„sukurti Lietuvoje instituciją lietuviškam paveldui išieivijoje gelbėti, kreiptis į Jungtinę kultūros paveldo komisiją su prašymu į šią komisiją įtraukti tris lietuvius iš JAV Lietuvių Bendruomenės patarėjais konsultantais, nedelsiant įteikti JAV ambasadai Lietuvos Respublikoje ir JAV Vyriausybei Lietuvos ir JAV Lietuvių Bendruomenės sudarytą kultūros objektų sąrašą, kuris, ambasadoriaus J. Cloud teigimu, iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės iki šiol negautas, kreiptis į JAV Vyriausybę ir prašyti lėšų lietuvių kilmės JAV piliečių paveldui Lietuvoje išsaugoti.“*

Kita rezoliucija „Dėl lietuviškų parapijų išlikimo JAV ir kitose šalyse“ Komisija atkreipė dėmesį į didėjančią grėsmę lietuviškų parapijų išlikimui JAV ir kitose šalyse, kadangi mažėja parapijiečių ir kreipėsi į Lietuvos Vyskupų konferenciją, ragindama: *„aktyviau lankyti užsie-*

nio lietuvių parapijas ir stiprinti Lietuvos vyskupų asmeninius ryšius su tų parapijų vyskupais, skirti lietuviškai kalbančius kunigus į užsienio lietuvių parapijas, organizuoti misionierių grupes iš Lietuvos „trečiosios bangos“ emigrantų lietuvių religiniam auklėjimui ir poreikiams“.

LR Seimo ir Amerikos lietuvių bendruomenės komisija priėmė rezoliuciją „Dėl Lukiškių aikštės Vilniuje ir Lietuvos vardo tūkstantmečio minėjimo“, kuria kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybės tarybą, prašydama imtis neatidėliotinų priemonių parengti aikštės sutvarkymo projektą ir iki 2009 metų pastatyti paminklą didvyriams, žuvusiems už Lietuvos laisvę.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (LRV) ir Institucijos prie LRV

2006 m. gruodžio 7 d. Lietuvos ir Airijos sostinėse vienu metu nušvito dvi vienodos Kalėdų eglutės. Vilniaus Rotušės ir Dublino Smithfieldo aikštės susiejo televizijos tiltas. Kalėdų eglutė – tai Vilniaus miesto dovana Dublinui, kuriame pastaruoju metu įsikūrė apie 100 tūkstančių lietuvių. Pagrindiniai šios šventinės akcijos organizatoriai Vilniaus miesto ir Dublino savivaldybės, Lietuvos ambasada Airijoje, Airijos ambasada Lietuvoje ir Airijos lietuvių bendruomenė.

2006 m. gruodžio 19 d. LR ministras pirmininkas Gediminas Kirkilas savo potvarkiu sudarė darbo grupę Lietuvos pilietybės sampratos esamomis Lietuvos valstybingumo raidos sąlygomis suformavimo klausimams išspręsti. Darbo

grupės vadovu paskirtas Mykolas Riomerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros vedėjas Egidijus Jarašiūnas.

2006 m. gruodžio 19 d. Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute vyko apskritojo stalo diskusija „Lietuvos valstybės santykiai su užsienyje gyvenančiais lietuviais: nacionalinio solidarumo link“. Renginyje dalyvavo Lietuvos užsienio reikalų ministras Petras Vaitiekūnas. „*Mes matome ateities Lietuvą kaip bendrų pilietinių pareigų ir teisių saistomą lietuvių bendruomenę, politiniu apsisprendimu siejančią savo gyvenimą su Lietuvos valstybe, nepaisant gyvenamosios vietos*“, – teigė ministras P. Vaitiekūnas. Ministro nuomone, dvių gubos pilietybės institutas užtikrintų svarbiausias išeivių pilietines teises ir pareigas Lietuvos valstybės atžvilgiu. Jis pažymėjo, kad tokią nuomonę dažnai išsako ir užsienyje gyvenantys lietuviai. Kalbėdamas apie užsienyje gyvenančių lietuvių dalyvavimą politiniame Lietuvos gyvenime, ministras P. Vaitiekūnas siūlė pradėti diskusiją dėl atskiros Užsienio lietuvių rinkimų vienmandatės apygardos steigimo.

Bendros švietimo erdvės, anot ministro, galime siekti remdami lituanistinės mokyklas, siųsdami mokytojus į lietuvių tankiausiai apgyvendintus pasaulio regionus, sukurdami Lietuvoje nuolat veikiantį nuotolinio lietuvių kalbos ir istorijos mokymo centrą ir sudarydami atitinkamas technines galimybes Lietuvos išeivijos bendruomenėse.

Užsienio reikalų ministras P. Vaitiekūnas pasiūlė priimti Lietuvos politinių

partijų susitarimą dėl Lietuvos valstybės emigracijos ir išeivijos politikos. Anot ministro, politinių partijų sutarimas dėl išeivijos politikos būtų aiškus politinis signalas ir įsipareigojimas veikti, įpareigotų Vyriausybę imtis konkrečių, koordinuotų ir neatidėliojamų veiksmų ir užtikrintų šių veiksmų tęstinumą.

2006 m. gruodžio 29 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministrė Vilija Blinkevičiūtė ir Ūkio ministras Vytas Navickas pasirašė memorandumą dėl kokybiškų darbo vietų steigimo, darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo bei kitų veiksmų koordinavimo, ypač panaudojant ES struktūrinių fondų lėšas technologinei pažangai Lietuvoje stiprinti. Pasirašant Vyriausybėje šį dokumentą, dalyvavo ir socialiniai partneriai: darbdavių, pramoninkų konfederacijų, profsąjungų atstovai. Memorandumu tikimasi sustabdyti masinę migraciją iš Lietuvos.

2007 m. sausio 3–5 d. Londone vyko Jungtinės Karalystės lituanistinių mokyklų mokytojų kvalifikacijos kėlimo seminaras. Renginyje, kuriame dalyvavo apie 40 Jungtinės Karalystės lituanistinių mokyklų mokytojų, dalyvavo LR ambasadorius Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje – Vygaudas Ušackas, Švietimo ir mokslo, Kultūros ministerijų, Pedagogų profesinės raidos centro, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento (TMID). Renginyje dalyvavusi Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė džiaugėsi: „Svarbu, kad žmonės, dirbantys su lietuvių vaikais kitose šalyse, palaiko ryšius su Lietuvos švietimo ir kultūros specialistais, domisi Lietuvos švietimo ir kultūros naujovėmis <...> Pritariu

iš Lietuvos išvykusių pedagogų norui neprarasti Lietuvos aukštosiose mokyklose įgytos pedagogo kvalifikacijos. Toks jų noras teikia vilčių, kad svetur padirbėję mokytojai grįš į Lietuvos mokyklas, o kartu su jais atvyks ir jų mokiniai. Vis daugiau visų mūsų, tiek gimtoje šalyje, tiek tolimuose pasaulio kampeliuose dirbančiųjų švietimiečių rūpesčio reikia tam, kad neišsivaikščiotų Lietuva. Kad jos vaikai visada galėtų atrasti save Tėvynėje, būtų saugūs ir konkurencingi už jos ribų. Galėtų didžiuotis savo darbais ir pergalėmis.“

2007 m. sausio 5 d. Vyriausybės Strateginio planavimo komitetas iš esmės pritarė Ekonominės migracijos valdymo strategijai ir priemonių planui. Šiais dokumentais numatyta reguliuoti migracijos procesus, vykdyti nuolatinę ekonominės migracijos procesų ir darbo rinkos monitoringą, atlikti analizę ir prognozę bei kartu su socialiniais partneriais rengti ir įgyvendinti priemones ekonominės migracijos procesų valdymui ir darbo rinkos pusiausvyros palaikymui. Įvairios priemonės turėtų didinti gyventojų ekonominį aktyvumą ir užimtumą, darbo rinkos lankstumą, gerinti saugumo ir darbo sąlygas. Taip pat numatyta rengti ir įgyvendinti priemones dėl užsienio lietuvių padėties gerinimo, parengti emigracijos prevencijos priemones tiems sektoriams, iš kurių emigravo daugiausia darbuotojų. Realizuojant parengtus planus, siekiama prevenciniais tikslais teikti informaciją ir konsultacijas apie įsidarbinimo, mokymosi verslo įkūrimo galimybes Lietuvoje, o taip pat apie realias įsidarbinimo galimybes užsienio šalyse, gyvenimo ir darbo sąlygas emigracijoje. Manoma, kad tai

galėtų sumažinti nemotyvuotą migraciją ir galimų grėsmių pavojų dėl nelegalaus darbo užsienio šalyse. Itin didelis dėmesys skiriamas migracijos srityje dirbančių institucijų veiklos koordinavimui, administracinių gebėjimų stiprinimui, taip pat numatoma įsteigti Migracijos reikalų tarybą.

2007 m. sausio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Strateginio planavimo komitetas pritarė Tautinių mažumų ir išeivijos departamento (TMID) Strateginės veiklos planui. Numatoma, kad TMID biudžetas 2007 m. – **19 mln. 523 tūkst. litų** arba **5 mln. 146,7 tūkst. litų** daugiau nei 2006 m. 2007 m. TMID įsipareigojo tęsti Užsienio lietuvių bendruomenių rėmimo ir Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005–2010 metų programas, taip pat numatė: parengti Tarpinstitucinės bendradarbiavimo su užsienio lietuvių bendruomenėmis 2007–2009 metų programos projektą; parengti Ilgalaikės valstybės santykių su užsienyje gyvenančiais tautiečiais strategijos projektą; parengti Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategiją, parengti Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2007–2010 metų programą; organizuoti Lenkijos ir Lietuvos tarpvyriausybines bendradarbiavimo tarybos Tautinių mažumų komisijos posėdį Lietuvoje; parengti ir pasirašyti Lietuvos ir Rusijos Federacijos bei Lietuvos ir Lenkijos tarpinstitucinio bendradarbiavimo sutartis tautinių mažumų klausimais; parengti Lituanistikos (baltistikos) studijų ir mokslinių tyrimų skatinimo užsienio šalių aukštosiose mokyklose programą; sukurti virtualiąją

mokyklą, skirtą užsienyje gyvenančių lietuvių nuotoliniam mokymuisi; tęsti 2005 metais pradėtus BPD ir Europos Bendrijos iniciatyvos EQUAL projektus.

2007 m. sausio 16 d. LR ministro pirmininko Gedimino Kirkilo ir Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) generalinio direktoriaus Kęstučio Petrausko susitikime buvo svarstytas palydovinės televizijos užsienio lietuviams steigimo klausimas. LRT prašė Vyriausybės skirti 1,5 mln. litų šiai iniciatyvai finansuoti. Anot LRT vadovo, Premjeras pažadėjo Vyriausybėje apsvarstyti palydovinės televizijos klausimą.

2007 m. sausio 17 d. TMID paskelbė fotografijų konkurso „Lietuviai pasaulyje“ nugalėtojus. Komisija pirmąją vietą skyrė Prancūno fotografijai „Vyrų žaidimai“, jo nuotrauka „Margučių ride-nimas“ kartu su Zaliecko „Autoportretu“ pasidalijo ir antrąją bei trečiąją vietas. Po balsavimo internete pirmoji vieta teko Alvydo Tamošiūno (Belgija) nuotraukai „Pažvelk į Lietuvą iš arčiau“, antroji – Viktorijos Panovaitės (Graikija) fotografijai „Ilgesys“, trečioji – Juano Ignacio Kalvelio (Argentina) darbui „Lietuvaitės“.

2007 m. sausio 25 d. Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR Vyriausybės direktoriaus Antano Petrausko įsaku buvo sudaryta koordinacinė taryba užsienio lietuvių bendruomenių ir užsienio lietuvių bendrojo lavinimo lituanistinių mokyklų bei kitų ugdymo įstaigų 2007 m. projektams analizuoti ir įvertinti. Į komisiją įtraukti TMID, LR Užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento, Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro, LR Seimo Užsienio

reikalų komiteto, Migracijos departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos Pilietybės reikalų skyriaus, LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto, Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus, Lietuvos liaudies kultūros centro, Lietuvos instituto, LR Seimo Užsienio reikalų komiteto, Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos, Kultūros ministerijos Regionų kultūros skyriaus, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos Užsienio ryšių skyriaus, Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Jaunimo politikos plėtros ir programų įgyvendinimo skyriaus, LR Vyriausybės kanceliarijos Švietimo, mokslo ir kultūros skyriaus, Lietuvių kalbos instituto, Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinių programų priežiūros skyriaus atstovai. Pirmasis koordinacinės tarybos posėdis įvyko 2007 m. vasario 5 d.

2007 m. sausio 25 d. Kultūros ministras Jonas Jučas nusiuntė kreipimąsi Niujorko arkivyskupui kardinolui Edwardui Eganui, kuriame išreiškė susirūpinimą dėl galimo Aušros Vartų Dievo Motinos parapijos (Parish of Our Lady of Vilna) uždarymo.

2007 m. sausio 27 d. Lietuvoje ir Lietuvos diplomatinėse atstovybėse užsienyje vyko Nacionalinis diktantas. Didžiausio susidomėjimo Nacionalinis diktantas sulaukė Londone (Jungtinėje Karalystėje) – jį rašė 50 lietuvių, Punsko krašte (Lenkija) – 35, Briuselyje (Belgija) – 30, Bonoje (Vokietija) – 25, Maskvoje (Rusija) – 15, Berlyne (Vokie-

tija) – 10, Minske (Baltarusija) ir Kaliningrade – po 12, Stokholme (Švedija) ir Kopenhagoje (Danija) – po 11, Čikagoje (JAV) – 8, Sankt Peterburge (Rusija) ir Buenos Airėse (Argentina) – po 7, Paryžiuje (Prancūzija), Madride (Ispanija), Helsinkyje (Suomija) ir Sovietske (Rusija) – po 6, Hagoje (Nyderlandai) ir Kijeve (Ukraina) – po 5, Budapešte (Vengrija), Tokijuje (Japonija), Valensijoje (Ispanija) – po 3. Niujorko lituanistinėje mokykloje palaikyti idėjos ir rašyti šios mokyklos mokytojų parengto diktanto susirinko 38 lietuviai.

Nacionalinį diktantą rengė politikos savaitraštis „Atgimimas“ kartu su Valstybine lietuvių kalbos komisija, Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija, Savivaldybių asociacija, interneto portalu Delfi.lt, Pedagogų profesinės raidos centru. Rengti nacionalinį diktantą užsienyje padeda Lietuvos užsienio reikalų ministerija, Lietuvos diplomatinės atstovybės ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos užsienio reikalų ministras Petras Vaitiekūnas sausio 27 dieną specialaus teletilto su Airija metu pasveikino į Dublino „Keturių vėjų“ lituanistinę mokyklą Nacionalinio diktanto rašyti susirinkusius Airijos lietuvius. Ministras taip pat telefonu susisieikė su Čikagoje, Minske ir Berlyne diktanto rašyti susirinkusiais lietuvių bendruomenės nariais bei diplomatais ir palinkėjo jiems sėkmės.

2007 m. vasario 2–3 d. trijuose Šiaurės Airijos miestuose vyko Lietuvos dienų minėjimas. Lietuvai šiame renginyje atstovavo Lietuvos ambasadorius

Didžiojoje Britanijoje ir Šilutės rajono meras Arvydas Jakas. Lietuvos dienų minėjimo renginiais siekta padėti lietuviams burtis į bendruomenes ir tokiu būdu išlaikyti lietuviybę bei ryšį su gimtine, supažindinti su įsidarbinimo galimybėmis Lietuvoje, pristatyti Lietuvos kultūrą bei papročius vietiniams gyventojams, skatinant toleranciją ir tarpusavio supratimą tarp lietuvių ir vietos gyventojų.

2007 m. vasario 5 d. Švietimo ir mokslo ministerija patvirtino priėmimo į visiškai arba iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas pagrindines arba vientisines studijas Lietuvos valstybinėse aukštosiose mokyklose tvarką asmenims, įgijusiems išsilavinimą užsienyje. Ši tvarka skirta Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos (ES) šalių piliečiams, užsienio valstybių, nesančių ES narėmis piliečiams, turintiems leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje bei lietuvių kilmės užsieniečiams. Pagal įsigaliojusią tvarką, asmenys, įgiję išsilavinimą užsienyje, bus priimami konkurso būdu į jiems skirtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytas vietas ir konkuruos tarpusavyje dėl studijų vietų atskiroje kvotoje. Tikimasi, kad įtraukus į šią kvotą lietuvių kilmės užsieniečius, bus skatinamas išeivijos vaikų studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose bei jų tolimesnė integracija į Lietuvos visuomenę.

2007 m. vasario 26 d. Lietuvos generalinis konsulas Mindaugas Butkus su Niujorko arkivyskupu Edwardu Eganu aptarė Niujorko Aušros Vartų bažnyčios išsaugojimo reikalus. Pokalbio metu arkivyskupas informavo, kad vasario 26 d. arkivyskupija uždarė bažnyčią. Katalikų

bažnyčios hierarchas pripažino, kad nors šis jo sprendimas nebus sutiktas palankiai, bažnyčia vis dėl to bus galutinai uždaryta.

2007 m. vasario 27 d. Lietuvos Ministro Pirmininko Gedimino Kirkilo potvarkiu (2006 12 19) sudaryta darbo grupė, kuri analizavo Lietuvos pilietybės sampratos esamomis valstybingumo raidos sąlygomis suformavimo klausimus, pasiūlė pilietybės problemas spręsti įteisinant „ypatingo ryšio su Lietuva“ išsaugojimo institutą. Toks institutas, darbo grupės nuomone, sudarytų prielaidas kitos valstybės pilietybę įgijusiems išeiviams palaikyti glaudžius ryšius su Lietuva. Jų teisiniais statusas (labai artimas pilietybės teisiniams santykiams) būtų skirtingas nei užsieniečiams, jie galėtų laisvai atvykti į Lietuvą, nereikėtų atskirų leidimų gyvenimui, studijoms Lietuvoje. „Ypatingo ryšio su Lietuva“ institutas numatytų teisinį mechanizmą, kuris leistų kitos valstybės pilietybės atsisakiusiam asmeniui atkurti Lietuvos pilietybę be jokių biurokratinių trukdžių. Darbo grupės nuomone, toks pilietybės problemų sprendimo būdas sudarytų sąlygas išsaugoti asmens ir valstybės ryšius, nekeičiant Konstitucijos.

2007 m. kovo 3 d. Lietuvos ambasada Londone kartu su Didžiosios Britanijos lietuvių jaunimo sąjunga surengė pirmąjį studentų iš Lietuvos, šiuo metu studijuojančių Didžiojoje Britanijoje, susitikimą. Jį inicijavo Oksfordo ir Kembridžo universitetuose studijuojantys studentai iš Lietuvos ir lietuvių dėstytoja Renata Retkutė iš Surrey universiteto. Susitikimo metu buvo išsakyta viltis, kad

artimiausiu metu prie studentų iš Kembridžo ir Oksfordo prisijungs ir kiti šiuo metu Didžiojoje Britanijoje studijuojantys lietuviai.

2007 m. kovo 7–9 d. TMID kartu su Lietuvos liaudies kultūros ir Kultūros darbuotojų centrais surengė seminarą užsienio lietuvių bendruomenių atstovams. Pagrindinė seminaro tema – dainų šventės: rekomendacijos, kaip jas organizuoti gyvenamajame krašte, kaip užsienio lietuvių meno kolektyvams joms pasirengti, koks dainų šventės vaidmuo atstovaujant lietuviškai kultūrai užsienyje. Seminare dalyvavo 25 atstovai iš Airijos, Argentinos, Baltarusijos, Belgijos, Brazilijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Ispanijos, JAV, Kanados, Latvijos, Lenkijos, Prancūzijos, Rusijos, Ukrainos, Urugvajaus ir Vokietijos.

2007 m. kovo 13 d. Užsienio reikalų ministerijoje buvo atidaryta Airijos lietuvių fotoklubo „Fotomanai.LT“ nuotraukų paroda „Mūsų gyvenimas Airijoje“.

2007 m. kovo 22 d. įvyko Švietimo ir mokslo ministrės Romos Žakaitienės bei Lietuvos tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinio direktoriaus Antano Petrausko susitikimas. Jo metu buvo aptarti užsienio lietuviams, Lietuvos tautinėms mažumoms bei Rytų Lietuvos regionui aktualūs švietimo klausimai. Valstybinių institucijų vadovai pabrėždami naujosios emigracijos bangos poreikius, daug dėmesio skyrė lituanistinių mokyklų klausimams, tarėsi dėl tolesnės metodinės ir kitos pagalbos šioms mokykloms. Susitikime svarstytos galimybės Pietų Amerikos lietuviams mokytis Lietuvoje.

2007 m. kovo 27 d. ekspertų komisija patvirtino finansavimą 12 užsienyje dirbančių lietuvių mokslininkų vizitams į Lietuvos studijų ir mokslo institucijas. Mokslininkų vizitų finansavimo konkursas buvo parengtas įgyvendinant projektą „Protų susigrąžinimo programos parengimas ir įgyvendinimas“, kuriuo siekiama sukurti užsienio mokslo centruose studijuojančių ir dirbančių Lietuvos piliečių skatinimo grįžti į Lietuvą programą.

2007 m. kovo 27 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pristatė šios institucijos iniciatyva parengtą ir išleistą knygėlę „Lietuva norintiems sugrįžti“. Knygelė skirta emigravusiems Lietuvos gyventojams, kurie jau yra išitraukę į užsienio šalių darbo rinkas, ir yra atitolę nuo gyvenimo gimtojoje šalyje bei joje vykstančių permainų, tačiau svarsto galimybes sugrįžti gyventi ir dirbti į Lietuvą. Knygelė išleista 10 tūkstančių egzempliorių tiražu ir yra platinama per Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigas, lietuvių bendruomenes bei informacijos centrus užsienyje.

2007 m. balandžio 6 d. visuomenei buvo paskelbti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos surengtos emigrantų vaikų ir pedagogų apklausos duomenys. Pagal juos, Lietuvoje šiuo metu egzistuoja daugiau nei 20 tūkstančių emigracijos našlaičių. Apklausą parodė, kad tėvų emigracija lemia vaikų elgesio pakitimus: šie ima vėluoti į pamokas, praranda mokymosi motyvą, tampa įžūlūs, nedrausmingi, konfliktuoja su bendraamžiais ir pedagogais.

2007 m. balandžio 14 d. vyko informacijos mugė „Gyvenk ir dirbk Lietu-

voje“, suorganizuota Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuro. Mugėje buvo galima individualiai pasikonsultuoti su darbdaviais, pasiteirauti apie jų siūlomus atlyginimus, garantijas, paskatinimus bei kitas darbo sąlygas. Renginyje buvo pristatyta analitikų parengta informacija apie šiandienos darbo rinką pagal regionus ir sektorius, karjeros galimybes bei atlyginimus Lietuvoje. Atsakingi valstybės institucijų, bankų atstovai, agentūros besidomintiems suteikė informacijos pilietybės, smulkaus verslo, investicijų, nekilnojamojo turto, mokesčių ir socialinių garantijų klausimais. Renginio metu vykusių apvalių stalų diskusijose buvo galima išgirsti apie migracijos grėsmes ir prekybos žmonėmis problemą.

2007 m. balandžio 15 d. Lietuvos ambasadorius Estijoje Juozas Bernatonis pakvietė Estijos lietuvių bendruomenę švęsti Atvelykį naujose Lietuvos ambasados patalpose. Šventės dalyviams buvo pristatyta Estijos lietuvių bendruomenės pirmininkės Cecilijos Rasos Unt knyga „Estijos lietuvių bendruomenė“.

2007 m. balandžio 18–20 d. TMID surengė kvalifikacijos kėlimo seminarą užsienio lituanistinių mokyklų vadovams ir mokytojams.

2007 m. balandžio 25 d. LR Vyriausybė pritarė Ekonominės migracijos reguliavimo projektui. Projektas bus įgyvendinamas 2007 – 2012 m. Ekonominės migracijos reguliavimo projektu siekiama šių tikslų: 1. parengti ilgalaikes ekonominės migracijos reguliavimo priemonės (ekonominės migracijos procesų ir

užsienio lietuvių būklės stebėsenos, analizės ir prognozavimo metodiką); 2. reguliuoti ekonominę emigraciją skatinančius veiksnius, siekiant užtikrinti darbo rinkos pasiūlos ir paklausos suderinamumą; 3. palaikyti glaudžius ryšius su užsienio šalyse gyvenančiais Lietuvos ekonominių migrantais ir bendradarbiauti su veikiančiomis lietuvių organizacijomis; 4. pasitelkti darbuotojus iš trečiųjų šalių, įvertinant grįžtančios emigravusios vietinės darbo jėgos srautus ir atsižvelgiant į pirmenybę ES piliečiams; 5. užtikrinti efektyvų tarpinstitucinį bendradarbiavimą ekonominės migracijos srityje.

2007 m. balandžio 27 d. Vasario 16-osios gimnazijos kuratorijos (kuri yra šios nuo pokario metų Vokietijoje veikiančios lietuvių gimnazijos aukščiausioji valdymo institucija) metiniame posėdyje buvo išrinkta nauja kuratorijos valdyba. Kuratorijos valdybai nuo šiol pirmininkaus Bonos universiteto filosofijos doktorantas Rimas Čuplinskas. Iždininko pareigas perėmė Vokietijos Lietuvių Bendruomenės prezidiumo pirmininkas, ekonomistas Tomas Bartusevičius; į kuratoriją buvo nutarta priimti ir TMID atstovę, Generalinio direktoriaus pavaduotoją Vidą Bagdonavičienę.

Visuomenėje

2007 m. sausio 1 d. Jaunųjų lyderių ir verslininkų federacija „Junior Chamber International“ (JCI) kartu su Lietuvos verslo atstovais vykdė projektą „Pasilik Lietuvoje“, kuriuo siekiama paskatinti jaunus žmones siekti geresnio gyvenimo ir neieškoti darbo užsienyje.

Prie pasaulinės organizacijos padalinio „JCI Sostinė“ inicijuoto projekto įgyvendinimo prisijungė verslo dienraštis „Verslo žinios“ bei „Sampo bankas“.

2007 m. sausio 15 d. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, išnagrinėjusi Ekonominės migracijos strategijos projektą, kritikavo šį dokumentą ir siūlė jį tobulinti, papildant konkretesnėmis priemonėmis. Lietuvos profesinių sąjungų atstovų nuomone, dokumente keliamos abstrakčios strateginės veiklos kryptys, tačiau nenumatomas jų turinys ir galimi poveikio rezultatai. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos pirmininko Artūro Černiausko nuomone, pateiktas strategijos projektas iš esmės yra nukreiptas į ekonominės migracijos padarinių, o ne priežasčių valdymą.

2007 m. sausio 18 d. Vilniuje vyko Lietuvos Vyskupų Konferencijos plenarinis posėdis. Jo metu greta kitų klausimų buvo svarstomas ir LR Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisijos kreipimasis dėl lietuvių parapijų JAV išlikimo. Nors Lietuvos ganytojai negali tiesiogiai tvarkyti kitos šalies Vyskupų Konferencijos teritorijoje esančių parapijų reikalų, tačiau jie pasisakė už tai, kad lietuvių parapijos Jungtinėse Valstijose nebūtų uždaromos.

2007 m. vasario 1 d. Vilniuje įvyko Steigiamasis lietuvių, gyvenusių Amerikoje, visuomeninės organizacijos (LGAVO) „Sugrįžus“ susirinkimas. Organizacijai vadovauja dr. Daumantas Matulis. Pagrindiniai LGAVO „Sugrįžus“ tikslai: skatinti lietuvius iš užsienio grįžti į Lietuvą, dalintis patirtimi, rengti kultūrinius, visuomeninius ir savišvietos

projektus, dalyvauti projektuose su kitomis organizacijomis, skatinti verslą bei investicijas į Lietuvą, ugdyti visuomenės verslumą ir tautiškumą, perteikiant Vakaruose įgytą patirtį.

2007 m. vasario 16 d. populiariausiuose Lietuvos klubuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje bei Marijampolėje grojo „Pasilik Lietuvoje“ projekto daina. Ši kūrinį taip pat buvo galima išgirsti per populiariausias Lietuvos radijo stotis. Daina „Pasilik“ buvo sukurta atskleisti pagrindinius projekto „Pasilik Lietuvoje“ tikslus. Šio projekto autorių nuomone, „Pasilik“ – tai priminimas apie tai, kad nepriklausomai nuo to, kokius turtus galime rasti užsienyje, svarbiausia yra šeima ir draugai. Daina priminė nuoširdų prašymą nepamiršti savo gimtosios šalies.

2007 m. kovo 3 d. Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) tinklalapyje www.plbe.org buvo paskelbta skirtinga šios institucijos nuomonė apie LR ministro pirmininko sudarytos darbo grupės klausimams, susijusiems su Lietuvos pilietybės samprata, spręsti rekomendacijas suteikti užsienio lietuviams „ypatingo ryšio su Lietuva“ statusą.

2007 m. kovo 25 d. projektas „Pasilik“ suorganizavo konferenciją „Tiems, kurie liko, tiems, kurie tiki!“ Konferencija buvo skirta norintiems pradėti verslą, jį jau pradėjusiems ir visiems, kurie turi svajonių ir tikslų. Dalyviai galėjo pamatyti bei išgirsti tuos, kurie įkopė į karjeros aukštumas. Žinomi visuomenėje žmonės pasidalino sukaupta patirtimi, kaip sukurti būsimo verslo idėjas, siekti karjeros, pateikti save kitiems, kaip išvengti nesėkmių versle ir teisinių problemų.

2007 m. balandžio 7 d. projektas „Pasilik“ suorganizavo lipdukų dieną. Šios akcijos tikslas – paskleisti nevienkartinę, „prilimpančią“ žmonių nuostatą į emigracijos problemą. Akcijos iniciatorių nuomone, užrašas „Pasilieku Lietuvoje“ ne tik viešai išreiškia asmeninę žmonių nuomonę, bet ir apeliuos į aplinkinių protą, sąžinę, jausmus. Logotipas simbolizuos vienybę bei siekį kurti Lietuvos socialinę, ekonominę, kultūrinę gerovę kartu.

2007 m. balandžio 24 d. Lietuvos pramonininkų konfederacijos konsultaciniame posėdyje buvo svarstomas ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2008 metų plano patvirtinimo klausimas. Šio klausimo pateikėjų nuomone, atkreiptinas dėmesys į tai, kad numatomose LR Vyriausybės priemonėse, jų vykdymo pagrindinio koordinatoriaus atsakomybė galėtų būti pavesta LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Posėdžio metu Lietuvos pramonininkų konfederacija pasiūlė: įsteigti nuolatinę koordinacinę darbo grupę, į kurią įeitų socialiniai partneriai; regioninės kaimiškųjų rajonų plėtros politikoje numatyti realias priemones, ten gyvenančių žmonių darbiniam užimtumui plečiant verslą, kuriant įmones ir darbo vietas. Kitaip nemažės gyvenančių žmonių skurdas ir jų emigracija; numatyti priemones didinančias darbuotojų mobilumą šalies viduje; siekti, kad darbovietėse būtų vykdoma ir plėtojama pažangi socialinių paslaugų darbuotojams praktika. Ne paslaugų imitaciją, o tikras paslaugas, todėl reikalingas verslo socialinių paslaugų darbuotojams įstatymas; Lietuvos dar-

bo birža turi greitai ir efektingai spręsti laisvos darbo jėgos įdarbinimą, kartu su Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba organizuoti laisvos darbo jėgos apmokymą, atitinkantį realaus poreikio specialybes; tėvams, auginantiems mažus vaikus, svarbu sukurti lankstesnes darbo sąlygas ir tuo pačiu jiems sudaryti galimybes neprarasti darbo įgūdžių išliekant darbo rinkoje; priemonėse, kurios susijusios su verslo plėtra, verslo socialine politika, siūlome numatyti galimybę dalyvauti socialiniams partneriams.

2007 m. balandžio 28 d. Kaune įvyko Lietuvių fronto bičiulių (LFB) Lietuvos sambūrio steigiamasis susirinkimas. Ši visuomeninė organizacija savo istoriją pradėjo 1940–1941 metais. Tuomet organizacijos tikslas buvo kova prieš nacių ir rusų okupaciją. Vėliau sambūris persikėlė į Vakarų ir, itin suklestėjęs JAV, daugiausia dėmesio skyrė rezistencinei veiklai, siekė Lietuvos išlaisvinimo. Šiuo metu fronto bičiuliai užsibrėžė tikslą sukurti Lietuvoje gerai organizuotą pilietinę visuomenę. Todėl ir ryžosi organizaciją iš JAV perkelti į Lietuvą. Burdami pilietinę visuomenę LFB sąjūdžio nariai siekia kurti tautos interesus ginančią valstybę, kovojančią už teisinį ir socialinį teisingumą, pagarbą žmogui. Steigiamojo susirinkimo metu LFB Lietuvos sambūrio pirmininku buvo išrinktas Kęstutis Milkeraitis.

2007 m. balandžio 28 d. Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuras, kartu su internetiniu portalu Myvist.ie, Airijos lietuvių bendruomene bei Lietuvos darbdaviais Dubline surengė „Darbų ir nekilnojamojo

turto mugę”. Renginyje dalyvavę lietuviai iš Airijos ir kitų šalių aktyviai domėjosi galimybe gauti darbą Lietuvoje ir derėjosi su galimais darbdaviais. Mugėje gausiausiai dalyvavo Lietuvos statybų bendrovės, o taip pat įmonės, ieškančios techninį išsilavinimą turinčių žmonių, kurie norėtų Lietuvoje dirbti pagal specialybę. „Darbų ir nekilnojamojo turto mugės” dalyviai galėjo sužinoti apie galimus prisitaikymo sunkumus, sugrįžus į Lietuvą. Paskaitą šia tema renginio dalyviams skaitė Šeimos santykių instituto atstovai. Migracijos departamento pareigūnai ir TMO biuro Lietuvoje specialistai atsakinėjo į emigrantams aktualius pilietybės klausimus. Nekilnojamojo turto agentūros „101 Procentas“ atstovai konsultavo nekilnojamojo turto įsigijimo klausimais, o SEB Vilniaus banko ekspertai atsakinėjo į klausimus apie paskolų būstui įsigyti sąlygas.

Informacijos šaltiniai:
<http://web.sugardas.lt>,
www.bernardinai.lt,
www.euro.lt,
www.lpk.lt,
www.lpsk.lt,
www.lrs.lt,
www.lrt.lt,
www.lrv.lt,
www.myvisit.ie,
www.pasilik.lt,
www.plbe.org,
www.president.lt,
www.smm.lt,
www.socmin.lt,
www.ulrc.lt,
www.urm.lt,
Valstiečių laikraštis.

Parengė Ilona Bučinskytė,
Įteikta spaudai 2007 05 02

Lietuvių Išeivijos Institute

2007 m. kovo 2 – 4 d. Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. Egidijus Aleksandravičius aplankė Prancūzijos lietuvių bendruomenę, kuri minėjo savo 60-metį. Viešnagės metu prof. E. Aleksandravičius skaitė pranešimą apie Prancūzijos lietuvių bendruomenės istorinės raidos specifiką. Vizito metu buvo užmegzti kontaktai ir zonuotos eventualių mokslinių tyrimų galimybės.

2007 m. kovo 8 – 12 d. Lietuvių išeivijos instituto vadovas lankėsi Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenėje. Šio vizito tikslas – susipažinti su procesais, vykstančiais Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenėje, ieškoti perspektyvų mokslinei vykstančių procesų analizei, taip pat susipažinti su praktinių veiksmų modeliavimo galimybėmis. Viešnagės Didžiojoje Britanijoje metu prof. E. Aleksandravičius skaitė paskaitą apie Kovo 11-ąją ir prasmę būti lietuviu. Vizito metu buvo užmegzti naudingi kontaktai, apsispręsta, kad Lietuvių išeivijos institutas prisidės prie 2007 m. rudenį organizuojamos konferencijos, skirtos Didžiosios Brita-

nijos lietuvių bendruomenės 60-mečiui, suruošimo ir knygos apie Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenę parengimo.

2007 m. balandžio 4 d. Lietuvių išeivijos institutas kartu su VDU Menų instituto Menotyros katedra surengė seminarą, skirtą išeivijos dailininko Vytauto Kazimiero Jonyno šimtmečiui paminėti. Renginio dalyviams V. K. Jonyno asmenybę ir kūrybą pristatė menotyrininkė doc. dr. Rasa Andriušytė-Žukienė ir kultūros istorikė dr. Dalia Kuizininienė.

2007 m. balandžio 24. Lietuvių išeivijos institutas surengė konferenciją „Šiuolaikinės lietuvių migracijos ypatumai: Pasaulio lietuviybės diskursai“. Šiandieninė lietuvių emigracija – dinamiško ir įvairialypio moderniosios tarptautinės migracijos proceso dalis. Konferencijos metu buvo siekiama detalizuoti lietuvių migracijos ypatumus. Renginio dalyviai, pasiskirstę į šešias sekcijas (Šeimos migracijos politika, Lietuvių migracija ir tapatumai; Lietuvos valstybės dvigubos pilietybės politika; Šiuolaikiniai migracijos procesai; Lietuvos

diskursai ir Šiuolaikinė lietuvių migracija) analizavo šiuolaikinės lietuvių migracijos reiškinį tarpdisciplininio požiūriu, aptardami ekonominius, socialinius, demografinius, politinius tarptautinio mobilumo aspektus tiek teoriniu, tiek ir empiriniu lygmenimis, išryškindami tautinio tapatumo problemas migracijos procese.

Konferencijoje dalyvavo ir sveikintimo žodį tarė Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinis direktorius Antanas Petrauskas, pranešimus skaitė Lietuvos Respublikos Seimo nariai (Ramūnas Garbaravičius, Laima Mogenienė), gausus būrys mokslininkų ir tyrinėtojų iš Lietuvos ir užsienio mokslo institucijų.

*Parengė Ilona Bučinskytė,
Įteikta spaudai 2007 05 02*

Santraukos rusų kalba (Резюме)

Саулюс ПИВОРАС. Политика двойного гражданства (Уроки скандинавских стран)

Скандинавские страны хорошо отражают различия в политике по отношению к двойному гражданству стран Европейского Союза. Два скандинавских государства (Швеция в 2001 г., Финляндия в 2003 г.) приняли новые законы о гражданстве, в которых признали двойное гражданство. Дания двойного гражданства не признает. Норвегия в еще большей степени ограничила признание двойного гражданства в новом законе, который был принят в 2005 г. Литва придерживается исключительно ограничительной политики по отношению двойного гражданства. Растущая иммиграция может вызывать новые дискуссии о двойном гражданстве, но легких решений не предвидится.

Альфред Эрих СЕНН. Образец двойного гражданства

Автор статьи делиться своим личным опытом двойного гражданства и наличия двух паспортов, не стремясь придать этому факту теоретический оттенок. Автор, хотя и не участвует в дискуссии по вопросу двойного Литовского гражданства, в принципе поддерживает идею двойного гражданства.

Виолетта ПАРУТИС. Страна возможностей: может ли Объединенное Королевство стать домом для литовских эмигрантов
Исследование моей докторской диссертации

ориентированно на сращение понятий миграции и «дома». В статье анализируется ситуация, как в Объединенном Королевстве новые и молодые литовцы эмигранты устраивают свой дом. В статье автор представляет, что думают об Объединенном Королевстве здесь живущие и работающие литовские эмигранты и как в их взглядах отражается понятие о доме.

Рута АЙДИС, Довиле КРУПИЦКАЙТЕ. Исследование эмиграции молодежи: намерения студентов высших университетских школ Литвы эмигрировать

В статье анализируются результаты исследования эмиграции студентов, ведущих университетов Литвы. В 2004–2006 г. было опрошено 2394 студентов, с целью узнать причины мотивации выехать (или нет) после учёбы на работу за границы. Исследование показало, что более чем 30 процентов студентов по окончании вуза намереваются уехать. Главными причинами таких намерений являются заработная плата, приобретение профессиональных навыков, изучение языка и поиск самореализации. Важным фактором для решения эмигрировать является имеющийся опыт работы за границей.

Rose ЛЕПЕР КОХЕН. Проект словесной истории израильтян Южной Африки: исследования Евреев Южной Африки в Израиле

Автор статьи знакомит с проектом словесной истории, который осуществляется в настоящее время. В проекте речь идет о двойной миграции

ции евреев из стран Восточной Европы в начале XX в. Мигрировали чаще всего из Литвы в Южную Африку, а позже в Израиль.

Аста СКАЧКАУСКАЙТЕ. Международная миграция литовцев: установка студентов, точка зрения и оценка возможностей эмиграции. В статье представлены результаты исследования миграционных установок студентов, охватывающих университеты Литвы. Цель исследования – выяснить точку зрения студентов на процессы миграции, происходящие в Литве, а так же выявить миграционные установки студентов.

Раса АНДРЮШИТЕ-ЖУКЕНЕ. Художественный мир Западной Европы и литовские художники во Фрейбурге

Литовские художники, в 1944 году принудительно покинувшие Родину, обосновали Школу искусств и ремесла во Фрейбурге (1947–1950), которая впоследствии стала важным очагом культуры для эмигрантов. В данной статье, принимая во внимание факты культурной жизни послевоенной Европы, обосновываясь архивными документами и эпистолярным материалом, автор статьи пытается конкретнее определить соотношение литовских художников с окружающей их культурой Западной Европы. В статье немало внимания уделяется основателю данной школы Витаутасу Казимерасу Йониначу (1907–1997). Его личность, активные творческие и организационные решения, имели решающее значение для развития литовского искусства в эмиграции.

Дайва ДАПКУТЕ. За свободу, за отечество и за человека: объединение *Швиеса* 1946–1957 г.

Цель статьи – кратко представить организацию *Швиеса*, а так же постараться раскрыть ее «формулу удачи» в Германии. Рассмотреть обстоятельства ее создания, идеологические вехи, представить значение и влияние организации *Швиеса*, не только на академическую молодежь, но в целом на общественную деятельность в эмиграции.

Илона БУЧИНСКИТЕ. Отношения *атеитинку* с академической организацией молодежи *Швиеса* в лагерях (ДП)

В статье анализируется развитие отношений двух интеллектуальных молодежных воспитательных организаций – федерации *Атеитинку* и академической организации молодежи *Швиеса* в период лагерей ДР. Хотя в первые

годы отношения между членами этих двух организаций были натянутыми, со временем они приобрели корректные формы – члены обеих организаций научились ладить между собой и сотрудничать по важнейшим вопросам, касающимся всей литовской общины.

Аушра ПАУЛАУСКЕНЕ. Три нарратива идентичности *литваков*: Кахан, Брудно и Стоун. Литовские евреи, еще называемые *литваками*, отличались характерной им идентичностью и лояльностью ВКЛ (Великому Княжеству Литовскому). Но как утверждают историки, их идентичность незначительно связана с литовской идентичностью и государственностью Литвы. Автобиография одного из известнейших представителей литовских евреев в США, Абрахама Кахана, подтверждает это мнение. Нарратив идентичности Эзра Брудно, ровесника Кахана, схож, только в эмиграции он трансформируется не обратно в литовскую идентичность, а переходит в американскую идентичность. Автобиография третьего представителя *литваков* того же поколения, Голды Стоун, так же эмигрировавшей в США, подчеркивает симбиоз литовцев и евреев, а так же лояльность *литваков* литовской идентичности и государственности Литвы.

Кристина УСАЙТЕ. Несколько перипетий подготовки петиции Всемирного конгресса литовской молодежи 1966г., Организации Объединенных Наций

Важнейшим акцентом первого Всемирного конгресса литовской молодежи, проходившего в 1966г., стала политическая акция молодежи – вручение петиции литовской молодежи со всего мира представителям Организации Объединенных Наций по вопросу свободы Литвы. Документы, найденные в архиве Центра изучения эмиграции Университета Vytautas Magnus, которые хранятся в фонде В. Каманто (Всемирной общины литовцев), раскрывают перипетии подготовки петиции молодежи 1966 г. Организации Объединенных наций. Утверждается, что петицию, которая осуждает советскую колонизацию и требует возвращения свободы и независимости Литовскому государству, подписало около 140 тысяч литовцев, латышей, эстонцев, и людей других национальностей – друзей Литвы.

Mūsų autoriai

PIVORAS Saulius
Humanitarinių mokslų daktaras
Vytauto Didžiojo universiteto
Politikos mokslų ir diplomatijos instituto
Viešojo administravimo katedra
s.pivoras@pmdi.vdu.lt

SENN Alfred Erich
Professor Emeritus
University of Wisconsin, USA
aesenn@facstaff.wisc.edu

PARUTIS Violetta
Socialinių mokslų doktorantė
University College London, School of Slavonic
and East European Studies)
violetta_parutis@yahoo.co.uk

AIDIS Rūta
School of Slavonic and East European Studies; University College London
Honorary Research Fellow
r.aidis@ucl.ac.uk

KRUPICKAITĖ Dovilė
Socialinių mokslų daktarė
Vilniaus universitetas
dovile.krupickaite@gf.vu.lt

SKAČKAUSKAITĖ Asta
Sociologijos magistrantė
Vilniaus universitetas
skackauskaite@yahoo.com

LERER COHEN Rose
Lecturer for the Ministry of Industry, Trade
and Labor
Jeruzalė, Izraelis
rlc@shani.net

ŽUKIENĖ ANDRIUŠYTĖ Rasa
Humanitarinių mokslų daktarė, docentė
Vytauto Didžiojo universiteto Menų instituto
dėstytoja
r.zukiene@mi.vdu.lt

DAPKUTĖ Daiva
Humanitarinių mokslų daktarė
Vytauto Didžiojo universiteto
Išėjimo studijų centro mokslo darbuotoja
d.dapkute@hmf.vdu.lt

BUČINSKYTĖ Ilona
Humanitarinių mokslų daktarė
Vytauto Didžiojo universiteto
Išėivijos studijų centro mokslo darbuotoja
i.bucinskyte@hmf.vdu.lt

PAULAUSKIENĖ Aušra
Humanitarinių mokslų daktarė
Vytauto Didžiojo universiteto
Užsienio kalbų centro lektorė
a.paulauskienė@ukc.vdu.lt

ŪSAITĖ Kristina
Vytauto Didžiojo universiteto
Išėivijos studijų centras
k.usaite@hmf.vdu.lt

AKMENYTĖ Vilma
Vytauto Didžiojo universiteto
Istorijos katedros doktorantė
v.akmenyte@hmf.vdu.lt

JANAUSKAS Giedrius
Humanitarinių mokslų daktaras
Vytauto Didžiojo universiteto
Išėivijos studijų centro mokslo darbuotojas,
Politikos mokslų ir diplomatijos instituto
Regionistikos katedros lektorius
g.janauskas@hmf.vdu.lt

Reikalavimai straipsniams

Akademiniis žurnalas *Oikos* (gr. kalba „namai“) yra skirtas šiuolaikinės migracijos, Lietuvos migracijos politikos, diasporos istorijos ir kultūros problemoms aptarti. Leidinyje spausdinami originalūs moksliniai ir apžvalginiai straipsniai, recenzijos, archyvinių dokumentų publikacijos.

Straipsniai skelbiami lietuvių ir anglų kalbomis.

Straipsnių apimtis – iki 1 autorinio lanko (40 000 spaudos ženklų), recenzijų – iki 0,25 autorinio lanko (10 000 spaudos ženklų). Dėl didesnės apimties publikacijų reikia iš anksto susitarti su redakcija. Tekstai redakcijai pateikiami A4 formato *Times New Roman* 12 šriftu, 1,5 eilutės intervalu.

Žurnalui *Oikos* teikiami straipsniai yra vertinami dviejų redakcinės kolegijos paskirtų recenzentų.

Leidinyje skelbiami tik anksčiau neskelbti straipsniai. Jie turi atitikti akademiniams straipsniams keliamus reikalavimus. Juose turi būti suformuluotas mokslinių tyrimų

tikslas, pristatyta analizuojamos problemos tyrimų būklė, pateiktos tyrimo išvados, nurodyti šaltiniai ir literatūra. Prie lietuviškai skelbiamo mokslinio teksto turi būti pridėta santrauka anglų kalba (600–1000 spaudos ženklų) ir santrauka rusų kalba (500–600 spaudos ženklai). Prie nelietuviškai skelbiamo straipsnio pageidautina santrauka lietuvių kalba.

Pastabos ir nuorodos pateikiamos straipsnio pabaigoje, numeracija ištisinė. (Nuorodos ir pastabos daromos per insert/endnote). Nuorodos straipsnio pabaigoje pateikiamos pagal tokią schemą:

- **Nurodant knygą:** autoriaus pavardė, vardas, leidinio pavadinimas, leidimo vieta, leidykla, leidimo metai ir puslapis, iš kurio cituojama. Prireikus nurodomas leidinio tomas.
- **Nurodant straipsnį iš knygos:** autoriaus pavardė, vardas, straipsnio pavadinimas, dvigubas brūkšnys (//), knygos pavadinimas, leidimo metai, leidykla, puslapis, iš kurio cituojama.

- **Nurodant straipsnį iš periodinio leidinio:** autoriaus pavardė, vardas, straipsnio pavadinimas, dvigubas brūkšnys (//), periodinio leidinio pavadinimas, leidimo metai, numeris, puslapis, iš kurio cituojama.

Citatos išskiriamos dvigubomis kabutėmis nekeičiant šrifto ir neišskiriant tekste kitaip.

Lietuviškame tekste nelietuviški asmenvardžiai rašomi originalo forma. Pirmą kartą tekste yra pateikiamas pilnas vardas, pavardė, toliau galima rašyti tik to paties asmens pavardę. Dažniausiai vartojami vietovardžiai, apie kuriuos žinių galima rasti prieinamose enciklopedijose, lietuvių kalba rašomi tradiciškai, pagal tarimą. Reti ir negirdėti pavadinimai, neturintys transliteracijos, rašomi originalo rašyba.

Bendradarbiai ir autoriai siųsdami savo straipsnį turi nurodyti savo vardą, pavardę, atstovaujamą instituciją, mokslo laipsnį, el. pašto adresą, telefoną.

Oikos redakcinei kolegijai pateikiamas kompiuteriu surinktas tekstas ir išspausdintas vienas straipsnio egzempliorius.

Straipsnius, recenzijas prašome siųsti į Lietuvių išeivijos institutą (S. Daukanto g. 25 LT-44249 Kaunas, el. paštas: isc@fc.vdu.lt Informacija tel. (8 37) 32 78 39) arba atsakingajai redaktorei Daivai Kuzmickaitei el. paštu: d.kuzmickaite@pmdi.vdu.lt

Žurnalas recenzuojamas ir talpinamas tarptautinėse EBSCO publishing duomenų bazėse <http://www.epnet.com/>

OIKOS

2007 Nr. 3

LIETUVIŲ MIGRACIJOS IR DIASPOROS STUDIJOS
ISSN 1822-5152

Redaktorė *Margarita Dautartienė*

Serijos dailininkė ir meninė redaktorė *Kornelija Buožytė*

Tiražas 600 egz.

Išleido „Versus aureus“ leidykla

Rūdninkų g. 10, Vilnius LT-01135

versus@versus.lt | www.versus.lt

Spausdino AB „Aušra“

Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas

ausra@ausra.lt | www.ausra.lt